

D. R. Popescu

COMPLEXUL GERTRUDEI

S-ar putea ca regina Gertruda să fie cel mai complex personaj din piesa *Hamlet*? Nu, ea nu-și pune marile întrebări cu care Prințul se confruntă și asupra ei nu se abat atâtea nedreptăți cumplite – câte se abat asupra Prințului! Dar dacă în general, răul vine asupra Prințului din exterior, răul care o domină pe Gertruda până la moarte vine din interiorul ei: un rău chiar idilic și inconsistent, până la un moment dat. În loc de idilic am putea spune instinctiv iar în loc de inconsistent – fiindcă regina nu pare să fie prea dumirită de acest fapt! – putem spune înconștient. Deși ne este greu să zicem că Gertruda se căsătorește cu fratele soțului ei fără să știe acest lucru! Bine, bine, dar căile Domnului, cutumele, legile unor neamuri sau seminții nu sunt întotdeauna aceleași! S-au mai întâmplat și pe la alte case ca un bărbat să se căsătorească, în timp, firește, cu două surori. La evrei chiar și azi așa ceva nu este ceva neobișnuit. Atunci de ce nu s-ar putea căsători, în timp, firește, și o regină cu doi frați, ajunși, pe rând, regi? Vinovăția nunții Gertrudei cu Claudius este o catastrofă în ochii lui Hamlet, iar bucuria cu care trag tunurile la Elsină, când pocalele se ridică voioase, reînviind legătura dintre actualul rege și văduva regină. Hamlet – o rușine! Mâncărurile de la înmormântarea tatălui său nu trebuie să se sleiască, trebuie consumate, va să zică, la nunta mamei sale!... Gertruda se gândește doar la bucuriile ei și parcă nici nu-i trece prin minte că suferința ar putea încolți în Danemarca! Shakespeare posedă și geniul întrebărilor pe care nu le dă în mod răspicat și didactic. Așa că noi putem bănuși că Gertruda chiar știa de iubirea față de ea a mai junelui Claudius – mai june, oricum, decât întregul și eroicul rigă Hamlet. Dar oare nu putea bănuși și că o asemenea iubire ascunsă putea să-l împingă spre crimă pe Claudius, ca să câștige, cu o singură sticlă cu otravă, două pere-mere, patul reginei și coroana regelui?! Gertruda pare oarecum indiferentă și în privința stării mintale a fiului ei revenit din Germania.... Nu se poate să nu fie la curent cu părerile protaicalui Polonius, că prințul Hamlet a tulburat până la întunecarea minții din cauza iubirii pentru floarea Ofelia! De ce să nu se poată ca un tânăr să-și piardă echilibrul psihic din prea multă iubire? Polonius e chiar convins de acest lucru – și are un argument ce pare imposibil de combătut: scrisorile pline de amar ale Prințului către Ofelia! Sigur subiacent, Polonius ar fi onorat dacă această iubire regală față de fiica sa, juna copilă Ofelia, s-ar adevări! Însă cel care e convins – în urma înscenării puse la cale de Polonius! – că Hamlet nu e nebun din dragoste, este Claudius asasinul rigăi Hamlet! Claudius poate din dragoste pentru Gertruda își ucisese fratele! El știe ce e o nebulie din dragoste – doar și el a trecut prin asemenea stare, când și-a otrăvit fratele pentru pulpele și toate celelalte părți anatomice ale Gertrudei! Prințul e „sondat” asupra dezechilibrului său și de către cei doi prieteni ai săi de la universitățile germane, celebrii fluierași R și G, componenții unui dublu de penis Gertruda e cuprinsă de suflul tragediei – din care nu va mai scăpa – în trei scene memorabile: prima se petrece în iatacul ei, în plină zi, a doua

consemnează convingerea ei, că Ofelia are mințile zdruncinate, iar a treia are în centru duelul-joc dintre Saertes și Prinț. Să zăbovim o clipă asupra duelului, anunțat ca o întrecere sportivă, ca un joc. Claudius pariază în acest joc fals pe sportivitatea Prințului care nu va intui monstruoșitatea atentatului pus la cale cu mare minuție și nu va controla legitimitatea floretelor! Și planul-pariu pare să-și urmeze cursul diabolic normal – astfel ca până la urmă moartea Prințului să pară un accident sportiv! Numai că regele Claudius uită că el nu este Destinul. E și el, acolo, un sforsar abil și norocos – căci până acum i-au ieșit toate zarurile, așa cum le-a măsluit, trecându-le prin aburii cucutei – dar nu este mai mult! Destinul, în Oedip-rege, bunăoară, este un Personaj – poftim de vezi! – incrimibil iar jocurile sale odioase sunt perfecte, în nepăsarea lor față de tragedia umană.

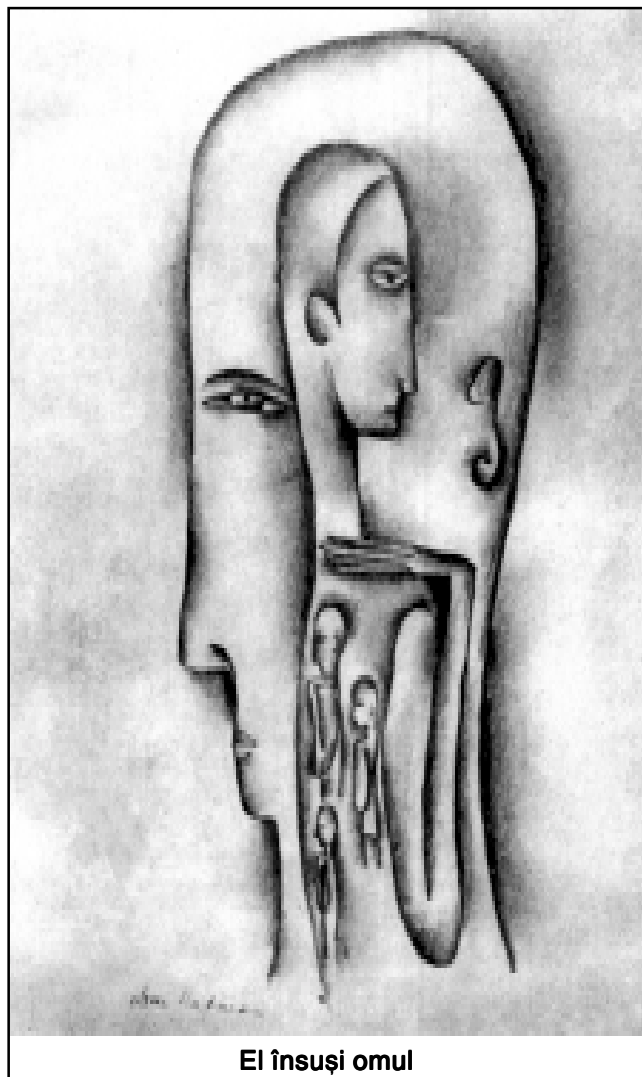
Crima pusă la cale de Claudius, crima-joc, se va întoarce și asupra sa. Asasinul din umbră, Claudius, va da și el de gustul cucutei și al propriului său sânge! Însă în această scenă pilonul principal, după noi, este Gertruda! Aici se convinsese pentru prima și ultima oară că viața ei a fost un joc greșit! Tragedia ei nu este patetică! Teribil mai este acest domn englez, Shakespeare! Nu-i oferă Gertrudei nici măcar o reflexie retorică! O, ce prilej de imprecății, de regrete, de dezvăluiri incendiare! O, ce prilej ratat de Gertruda! Oare? Domnul Shakespeare are geniul ratării scenelor ce ar putea deveni redundante, are geniul împlinirilor tragice prin aparența ratărilor. Lipsa de cuvinte mari o înalță pe Gertruda în propria sa moarte – o moarte discretă, ca un somn, ca un joc duios al soției, al dragostei și al întâmplării. Gertruda bea din pocalul otrăvit, destinat fiului ei, bea otrava ca și cum ar fi vorba de o licoare a fericirii. Moare în fericire – moare neștiind nici în ultima clipă a vieții sale în ce lume a trăit. E o enigmă? Shakespeare, expert în enigme cu numeroase sensuri semnificative, contradictorii, complementare, mizează pe inteligența și sensibilitatea spectatorilor. Și bine face! În întunericul din om orice lumină se poate ivi – de ce nu? De ce nu s-ar prăbuși – iluminându-se! – toate cortinele și perdelele în spatele cărora s-au pus la cale, în *Hamlet*, atâtea planuri de fericiri păcătoase?? Trecând mai în grabă peste durerea simțită de Gertruda când își dă seama de drumul spre moarte – plutind între flori! – al Ofeliei, nu trebuie să nu punctăm mai apăsător scena din iatacul Gertrudei, când Prințul vorbește cu Stafia regelui Hamlet și ea e îngrozită de certitudinea că fiul ei și-a pierdut mințile, dacă țipă, se zbate și vorbește în gol! Ea nu putea să vadă și să audă întruchiparea misterelor altor lumi. Ea trăia într-un canon să-i zicem realist, într-un cod explicit, în care prezența lui Polonius era evidentă, chit că șambelanul se ascunsese și de această dată – ca în toată viața sa! – în spatele unor perdele. Complexul Gertrudei circumscrie un fel de haos din incertitudini liliace, din tandre și nerușinate trădări, din duioase recunoașteri târzii. Ridicând pocalul în care se afla inelul otrăvit și înclinând cu otravă în cinstea vieții învingătoare și a adevărului ce se va lumina prin propria sa sinucidere, Gertruda nu mi se pare deloc un personaj secund în marea scenă a teatrului ca lume și a lumii ca teatru!

*Eugen Simion***DAN HATMANU***

De ce Dan Hatmanu? Pentru că, aflându-mă la Iași, prietenii mei Andi Andrieș și Horia Zilieru m-au dus în atelierul pictorului și ce-am descoperit acolo mi-a plăcut mult. Nu era evident, prima oară când vedeam tablourile lui Dan Hatmanu, dar era întâia oară când le vedeam pe toate la un loc (mă rog, ceea ce se afla în acel moment în atelier) și, mai ales, întâlneam artistul în ambianța operei sale. Artistul este un veritabil moldovean prin lirism și umor și cei care îl pun în descendența spirituală a lui Creangă nu greșesc prea mult. Spirit cultivat, altminteri, cu un condei bun (**Amintiri din timp, Autoportret în timp, Pagini de jurnal**) ca și profesorul și maestrul său, Corneliu Baba. Portretele sale, cu chipuri alungite și liniile deplasate, indică o familiaritate cu expresionismul, fapt ce n-a scăpat sagacelui Petru Comarnescu. Mai nou, Dan Hatmanu compune niște parabole plastice pe care el le numește substituiri. Sunt colaje inspirate, cu un sens moral și o notă ironică evidentă în organizarea compoziției. Pe o pânză fals naivă lucrată de cineva care – vorba lui Corneliu Baba – își pune mereu meșteșugul la încercare – există două chipuri, într-o disproporție programată. Sus, suspendat ca o lună plină, este chipul impenetrabil și astral al maestrului citat mai înainte, jos, restrâns și asimetric, cu urechi mari și clăpăuge și o mustață neglijentă, stă chipul ucenicului... Între ei se află șevaletul ca o scară suspendată în eter. Maestrul și ucenicul se uită undeva, într-un punct misterios din afara desenului. Relația dintre ei nu-i, cu toată diferența de volum și de poziție, zdrobitoare. Este mai degrabă o șarjă cordială, un joc al spiritului tradus într-o parabolă, repet, plin de naivități calculate. Portretele (autoportretele) trimit la figurile asimetrice și tragice ale lui Soutine, îndulcite de o ironie care se strecoară aproape involuntar în desen. Iată, de pildă, parabola dinainte reluată în alt scenariu: sus, cu capetele pierdute în norii amintirii, un bărbat și o femeie, probabil părinții pictorului, jos – un copil cu urechile mari și desfăcute ca niște antene parabolice și o coronită de premiant pe capul teșit. În chipul tragic și înstrăinat al copilului descoperim figura de mai târziu a pictorului care își cenzurează în acest fel emoția, introducând și o nouă epică (un fond narativ scria în 1982, Ion Frunzetti).

Voiam, în fapt, să vorbesc nu de portretele lui Dan Hatmanu (surprinzătoare, remarcabile), ci de o altă serie tematică, **Vitrinele Parisului**. Le-am văzut în atelier și m-au încântat pur și simplu prin verva, fantezia și... suprarealismul lor bine studiat. Un Magritte moldav care pune obiectele brutal reale (o mânășă, o pălărie

bărbătească, o altă mânășă, mai mică, și o altă pălărie etc.) într-o relație aproape onirică. Era vorba de acel suprarealism al coincidențelor cultivat de maestrul belgieni. Dan Hatmanu are stilul său și, lângă ironia întâlnirilor imposibile dintre obiecte, pune și o notă de sentimentalitate fină. Pe un spațiu ce pare imens, un costum bărbătesc răsturnat ține de mână un veșmânt femeiesc grațios, gata să cadă în gol... O fantezie, desigur, o dramă duioasă în banala vitrină a unui magazin de confecții. Dan Hatmanu reciclează, astfel, suprarealismul (în varianta, repet Magritte) și face, nu știu cât de programatic, o pictură postmodernistă de mare clasă. Ironia de care vorbesc mereu comentatorii lui ascunde un lirism fundamental elegiac și o fantezie care privește îngândurată Ozana din interiorul spiritului. Ozana cea frumos curgătoare, aproape pierdută...

El însuși omul

* Ilustrăm acest număr cu lucrări ale pictorului ieșean Dan Hatmanu.

Constantin Coroiu

UN EVENIMENT EDITORIAL: ALBUMUL DAN HATMANU

La finele anului 2005, a apărut o carte care înnobilează și dă strălucire și consistență aceluși „perete somptuos de cărți”, cum numea Michel Butor biblioteca. **Albumul Dan Hatmanu**, tipărit în condiții grafice excepționale – 450 de pagini, format mare – la Editura „ARC 2000”, constituie el însuși o piesă de patrimoniu. Nu numai pentru că este „oglindea” operei maestrului Dan Hatmanu, prezentată în evoluția ei, ci și datorită valorii lucrării în sine, rod al muncii reputatului cercetător al istoriei artei și experimentatului muzeograf Maria Hatmanu, admirabila sau, cum ar fi spus G. Călinescu, incomparabila soție a marelui artist cu care avem prilejul să fim contemporani. În eseul intitulat cu modestie **În loc de prefață**, așezat după o fotografie a artistului în atelierul său de creație din Strada Armeană a Iașului, și o confesiune olografă a pictorului, Maria Hatmanu remarcă și, totodată, mărturisește: „Orice studiu asupra operei de artă, a creației unui artist este un demers îndrăzneț, în cadrul căruia cercetătorul trebuie să-și supravegheze în permanentă propria gândire, să predomine rigoarea muzeografică-științifică. Pătrunzând cu emoție și prudență în această producție picturală, am încercat să-i refac periplul creației, să prind firul care leagă ciclurile aparent ca niște rupturi, din care se continuă sub alte viziuni, creând acea diversitate stilistică și tematică, natura reprezentând, pentru artist, un obiect de studiu infinit ca dimensiune. Am urmărit să pătrund în spiritul creatorului, în sensibilitatea și intimitatea creației sale, dezvăluindu-i esența, forța de șoc a operei, originalitatea. Și... *dacă știm să citim operele de artă, ele ne vor învăța cu siguranță lucruri noi asupra epocii care le-a produs, releva Pierre Francastel în Peinture et la société*”. Realizarea albumului mai subliniază că punctul din care a întreprins proiecția asupra unei opere de o frapantă modernitate, bogăție tematică și varietate stilistică, cea a maestrului Dan Hatmanu, este unul „esențial” și apoi „riguros susținut prin fiecare mențiune, trimitere”. Și, într-adevăr, albumul este o narațiune *sui generis*, în imagini, a biografiei unei opere – ca și a pictorului ce a durat-o – bazată pe un studiu îndelungat și riguros – sincron și diacronic – al creației celui mai strălucit discipol al lui Corneliu Baba. Acesta spuse că un talent ca Dan Hatmanu se naște la o sută de ani o dată, iar elevul său avea să-și însușească devisa și definiția maestrului: „Port în mine viciul portretului”. La rândul său, patriarhul artei românești, care a plecat recent ca să sculpteze cerul – Ion Irimescu îl caracteriza astfel pe fostul său student, cu puțin timp înainte de a păși dincolo: „Dan Hatmanu, mare artist în arta picturală, nume sonor în arta plastică

românească, este, după părerea mea, unul dintre cei mai însemnați pictori contemporani și cel mai vrednic urmaș al lui Corneliu Baba și Ciucurencu. Arta sa plină de rafinament, fie că este vorba de peisaj, fie de portret sau studiu de corp uman, m-a impresionat întotdeauna prin vibrație spirituală, profunzime, pitoresc, prin umor și duioșie, prin inovație. Linia care conturează atât de original ideile este condusă de maestru cu mare meșteșug [...] Mă simt legat de studentul și colegul meu Dan Hatmanu și de distinsa lui soție prin preocupările noastre comune din domeniul artei și prin statornică prietenie. Ei sunt la fel de neprețuțiți și de încântători prin prezența lor, ca și prin arta lor. Îi iubesc din tot sufletul” – mărturisirea marele artist de la înălțimea unei opere și a unei vârste deopotrivă de fabuloase.

Lucrare impozantă, riguros concepută și elaborată, tipărit la R.A. Monitorul Oficial, albumul este el însuși un obiect de artă. Dar să trec în revistă secțiunile principale, menite să dea seamă despre anvergura și varietatea unei opere excepționale: **Portretul**, care cuprinde însă și cunoscutul **Autoportret cu zarul** sau **Dublul autoportret în timp**, în care se cuprind și substituirii din arta universală (Pierro de la Francesca, Cranach, Bucher ori Salvador Dali, admirabil fiind **Hatmanu par Dali**) și portretele în creion sau în cărbune pe hârtie ori pe carton – de fapt *caractere* – ale unor măștri precum Corneliu Baba, Ion Irimescu, ale unor reputați critici și exegeți ca Petru Comarnescu, Ion Frunzetti, Dan Hăulică, ale unor mari actori: Radu Beligan, Ghiță Popovici, Constantin Șubă și altele, acestea intrate în patrimoniul Muzeului Teatrului Național din Iași. Urmează secțiunea **Peisajul – o natură îmblânzită**, surprinsă de artist într-o subtilă armonie de suflet, specifică unui topos recognoscibil, care este Iașul, cu zidurile sale istorice, dar mai ales casele, adeseori de o domescitate umilă, din vechile cartiere. De un spectaculos profund, grație forței de transfigurare și de evocare este **Iașul în desen**, un Iași care confirmă, legitimează, prin arta desenului, acea sintagmă definitorie a genialului Călinescu: „Florența României” – Mănăstirea Golia, Palatul Culturii, Mitropolia, Teatrul Național, Palatul lui Alexandru Ioan Cuza (Muzeul Unirii), Biserica Armeanească, Liceul Internat, Liceul Național, Sala Voievozilor, Sala Gotică de la Cetățuia, Casa Dosoftei, Casa Sadoveanu de la Copou, Palatul Roznovanu. Într-un **Iași al amintirilor** este integrată așazicând organic, în ordinea spiritului, Școala din Scobinți, acolo unde Dan Hatmanu, ca fiu al învățătorului Hatmanu și elev al ei, avea să picteze o tulburătoare frescă murală care repovestea

istoria Moldovei, dar pe care niște ignoranți locali nu au protejat-o, dimpotrivă, și astfel, o lucrare de patrimoniu, ce a necesitat un mare efort, practic s-a pierdut. Avem apoi monumente și peisaje din Grecia: **Acropole, Vedere asupra Atenei**, ambele ulei pe carton, portul Pireu și altele.

Parisul constituie însă al doilea spațiu privilegiat în creația lui Dan Hatmanu, după Iași. Cum se știe, maestrul a studiat la începutul anilor '60, mai întâi la faimoasa Academie „Repin” din acel fabulos oraș de la gurile Nevei – Leningrad – astăzi Sankt Petersburg – și apoi la Paris, unde în 1964 i s-a vernisat o expoziție, care avea să-l consacre cu adevărat, la celebra „Galerie du Passeur”, unde au expus cei mai mari pictori și graficieni ai secolului XX. **Orele Parisului și Vitrinele Parisului** sunt literalmente fascinante în viziunea marelui artist român, sincronizat în modul cel mai firesc cu mișcarea artistică modernă europeană. **Vitrinele pariziene**, expoziția din 1964, le-au relevat vizitatorilor, ca și, mai ales, unor comentatori reputați o nouă dimensiune a personalității unice a Orașului-Lumină. În albumul Hatmanu, sub genericul **Vitrine pariziene** descopăr cu emoție și o lucrare din colecția celui care semnează aici – **Les chaises (Scaunele), Întâlnire cu Eugen Ionescu**, ulei pe carton – pictată în 1992: parcă un proiecter misterios, aflat undeva în spațiul cosmic, luminează puternic pe spătarul negru al unui scaun celebra, celesta Sacré Coeur. N-aș vrea să uit să amintesc, măcar în treacăt, secțiunile **Obiecte esențiale – Mâna și Nostalgia fotografiei** cu acel unic, memorabil **Paris je t'aime**, cu grupul marilor maștri (ulei pe placaj), tablou în care au fost „convocați” să-i „pozeze” lui Dan Hatmanu, alături de el și de marii maștri români – Luchian, Baba, Rousseau, Pallady, Irimescu, Andreescu, Grigorescu – cei ce au creat capodopere absolute ale artei plastice universale, de la Michelangelo la Picasso.

Dar dintre toate se desprinde, ca o icoană, **portretul sacru** – cum se și intitulează de altfel – al Mamei artistului, cu o lacrimă prelinsă pe obraz.

Octavian Paler se întreba în recent apăruta sa carte de memorii **Autoportret într-o oglindă spartă**: „... ce am în urma mea? O biografie? Sau un destin?”. O asemenea întrebare și-ar putea-o pune și Dan Hatmanu. Nu știu ce ar răspunde marele artist. În ce mă privește, aș rosti fără ezitare greul cuvânt *destin*, care, cum se știe, e cu totul altceva decât ceea ce numim îndeobște soartă. Toți avem soartă, numai unii, foarte puțini, au destin. Destinul unui mare creator este însăși opera sa, care îl scoate din timpul mărginit, din contingent, și îl instalează în durată. Cele 15 expoziții personale ale maestrului Hatmanu, în țară și pe meridianele lumii, participările la alte 45, un adevărat record, lucrările purtând semnătura sa în colecții din țară și de peste hotare sau înnobilând aule celebre și îmbogățind mari muzee: peisaje, portrete, desene, fresce, pictură monumentală, mozaicuri etc., dar și însemnările memorialistice pline de miez, de umor și de o sinceritate cuceritoare, dezinvoltura, ingenuitatea și forța de creație cu care a „navigat” într-o epocă artistică băntuită de toate – ismele și de cele mai insolite experimente, unele dovedindu-se

fecunde, altele riscând să compromită sensul profund și mereu întemeietor de umanitate al Artei, sunt datele fundamentale ale biografiei *unui artist sigilat de destin*, cum ar fi spus G. Călinescu, ale unui nume menit să aibă rezonanță peste și dincolo de timpul său existențial.

Să revenim însă în timpul prezent, care este deopotrivă al lui Dan Hatmanu și al nostru, contemporanii săi, prin intermediul albumului realizat de Maria Hatmanu, și să spicuiem doar câteva aprecieri formulate, cu prilejul expozițiilor sau cu alte prilejuri, inclusiv editoriale, de către critici, scriitori și artiști de prim plan, unii geniali, ca Marin Sorescu de pildă: „Îmi place nestarea picturii lui Dan Hatmanu, așezată cumva în pantă, în așa fel încât să nu-ți poți scălda de două ori privirea în același tablou, vreau să zic, în același fel de a picta. [...] Am întârziat o clipă în fața unei cumetrii de acoperișuri, unde hornurile de diverse culori parcă joacă șah, urmând să mute albul. În altă parte, m-au atras niște copaci, ca niște pene de cronicar înfipite în călimara de grund care a văzut multe, iar peste zidurile de cetățuie, am aruncat o privire nostalgică spre o parte de Iași – văzut de pe o singură colină în abureală de clorofilă”. Eugen Simion observă, la rândul său, că Hatmanu „reciclează suprarealismul (în varianta Magritte) și face, nu știu cât de programatic, o pictură postmodernistă de mare clasă. Ironia de care vorbesc mereu comentarii lui ascunde un lirism fundamental elegiac și o fantezie care privește îngândurată Ozana din interiorul spiritului. Ozana cea frumos curgătoare, aproape pierdută...”. Profesorul academician Constantin Ciopraga, care a vorbit literalmente memorabil la lansarea impozantului album, sintetiza în 1996: „L-au întâmpinat cu laude comentarii de artă și scriitorii. Petru Comarnescu vedea în deformațiile figurilor lui repere pentru caracterizarea psihologică; Corneliu Baba puncta capacitatea de a surprinde ceea ce este interesant, amuzant sau tragic în amănuntul divers, plin de omenesc al vieții cotidiene; în autoportretele lui Dan Hatmanu, Ion Frunzetti sesiza capacitățile de dedublare ale unui artist în care eul-creator și eul-pectator joacă deopotrivă, cu egală îndreptățire, un rol. Francezul Georges Boudaille îl considera o revelație (cu ocazia expoziției din 1964 de la celebra „Galerie du Passeur” din Paris – n. mea.). Dan Hăulică, Marin Sorescu, mulți alții vin cu nota lor de interpretare participativă. Pe scurt, Dan Hatmanu înscrie un capitol luminos în istoria artei noastre contemporane. La Paris, Claude Emmanuel afirma, în urmă cu mai bine de patru decenii (1965): „Biografiei artistului Dan Hatmanu, destul de bogată [...] i s-a adăugat încă un eveniment important: succesul său în confruntarea pretențioasă cu spiritul parizian”.

Pentru a folosi același verb, să adăugăm acum, și noi, la biografia maestrului Hatmanu ceea ce a făurit în cei 40 de ani, câți au trecut de atunci. O operă vastă, diversă, tulburătoare, care transcende evenimentialul, conjuncturalul, și-i ignoră pe ciumeții așa ziși culturali care pun virgulă între subiect și predicat, nu numai când scriu, ci și când se exprimă oral, și care și-au permis, fără să înțeleagă nimic ori din rea credință, să-și scuipe secrețiile scandaloasei lor mediocrități pe cărarea pe care pășește sandala unui mare artist ca Dan Hatmanu.

Dan Hatmanu

„O OPERĂ DE ARTĂ NIMICITĂ SAU MUTILATĂ ESTE UN JAF COMIS ÎMPOTRIVA ETERNITĂȚII“

Convorbire realizată de Alexandru Deșliu

* Dan Hatmanu, acest mare artist contemporan, spirit cultivat, cu un condei bun (*Amintiri din timp, Autoportret în timp, Pagini de jurnal*) s-a născut la 31 octombrie 1926 în satul Scobinți – Iași. Urmează școala primară în satul natal și Hîrlău. A absolvit Liceul Național din Iași și a urmat cursurile Academiei de Arte Frumoase din Iași. La secția pictură l-a avut profesor pe Maestrul Corneliu Baba, iar la cea de sculptură pe maestrul Ion Irimescu.

Câștigă prin concurs bursa „Nicolae Grigorescu” (1960), decernată de Academia Română. Studiază un an (1962 – 1963) la Leningrad la Academia de pictură, sculptură și arhitectură „I.E. Repin” și un an la Paris (1964 – 1965) la Institutul Internațional de Studii Pedagogice din Sèvres și cursurile Academiei Libere cu prof. Lautrec.

Din studenție participă la expozițiile naționale și județene, la mai toate manifestările artistice de grup și colective organizate în țară și peste hotare.

Profesor universitar în cadrul Facultății de Arte Plastice Iași, rector între anii 1984 – 1990. În prezent profesor consultant.

Între anii 1963 – 2002 organizează 16 expoziții personale peste hotare la Leningrad, Paris, Ciudad de Mexico, New-York, Roma, Moscova, Veneția etc. Expozițiile sunt comentate elogios de critica de artă. Începând cu anul 1958 participă la expoziții de grup la Praga, Leningrad, Sèvres, Skopije, Havana, Portiers, Lublin, Perujia, Veneția, Augsburg, iar din 1953 participă la peste 30 de expoziții de artă românească peste hotare. Apar în presă o serie de articole semnate de recunoscuți critici de artă.

Călătorește mult, vizitează multe locuri din toate zările pământului, merge pe urmele unor mari maestri, poposește în muzee celebre din lume. Impresiile culese s-au materializat într-o suită de lucrări.

Ilustrează o serie de volume semnate de Ionel Teodoreanu, Petre Brânzei, Anton Bacalbașa, Paul Miron, Grigore Ilisei, Alecu Ivan Ghilia, Maria Hatmanu, Magda Isanos etc.

Obține Medalia de argint la Festivalul Internațional al Tineretului de la Varșovia (1955) și la cel de la Moscova (1957). Urmează apoi Premiul „Ion Andreescu”, decernat de Academia Română (1976), Premiul Internațional „Colosseum”, decernat de Centro d'Arte e Cultura „Nuovo Figurazione” – Roma (1979), Premiul Criticii Uniunii Artiștilor Plastici din România (1985). Este Membru de Onoare al Academiei Europene de Știință, Arte și Litere din Paris (1994). Decorat cu Ordinul Național pentru merit în grad de Cavaler (2000), acordat de Uniunea Artiștilor Plastici București. Nominalizat pentru Premiul „Prometheus” (2002). Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași îi acordă în anul 2003 o Diplomă de Excelență.

Figurează cu lucrări în colecții de stat din țară și străinătate între care le amintim pe cele aflate la Parlamentul României, Colecția de Artă a Camerei Deputaților, Ministerul Afacerilor Externe a României, Misiunea României la ONU – Geneva, muzeele de artă modernă din Rio de Janeiro, Valetta, Malta, Musée Sainte-Croix-Poitiers, Franța, Muzeul Național al Culturii – Ciudad de Mexico, Centrul de Artă și Cultură Roma, Ministerul Culturii Praga, muzeele de artă din Iași, București, Cluj, Constanța, Galați, Ploiești, Brașov, Suceava.

Numeroase lucrări de mare rafinament artistic ale maestrului Dan Hatmanu se află, de asemenea, în colecții particulare din Germania, Elveția, Franța, Grecia, Canada, Israel, Italia, Japonia, România, SUA.

Dan Hatmanu este, după cum o recunosc criticii de artă, un artist de o valoare incontestabilă, pe care artistul, de o modestie rar întâlnită, însuși o acceptă cu greu. Fără îndoială, Dan Hatmanu ocupă și va ocupa un loc distinct în istoria artei românești.

– Unde vă sunt rădăcinile și cât datorați spațiului dvs. natal Maestre Hatmanu?

– Pentru mine, centrul lumii este satul natal Scobinți, spațiu sacru, moșia satului și vatra satului, fântânele, troițele, arborii, biserica, cimitirul, bătațura horei, casa. Blaga, referindu-se la satul idee, nota: „...trăiește în orizonturi cosmice și se prelungește în mit”. Este centrul lumii pentru că straturile cele mai ascunse ale sufletului sunt înrâurite de realitatea sufletească a satului și pentru că trăiește în mine ca experiență vie, pentru că aici prima dată am văzut lumina zilei, descoperind natura cu frumusețile ei, dealurile albastre la orizont, florile, gustul zarzărilor și al miezului de nucă, aici am copilărit. Aici mi-am descoperit înclinația spre artă.

Din dragoste pentru satul natal am realizat o frescă intitulată *Continuitate* (40 mp) în 1977, reluând lecția de istorie predată de părinții mei în școală.

În 1998 am primit titlul de „Cetățean de onoare” al satului Scobinți. La numai câteva săptămâni lucrarea a fost distrusă. Erostrat și-a consfințit și aici nemurirea. Referitor la acest gest Jean Paul sublinia: „O operă de artă nimicită sau mutilată este un jaf comis împotriva eternității”.

– Care sunt primele dvs. amintiri legate de pasiunea pentru desen, pentru culoare? De unde au venit primele îndemnuri și încurajări?

– Toți copiii se exprimă, în primul rând, prin imagine înainte de a învăța să scrie.

Kokoschka afirma textual că „toți copiii sunt înzestrați”, vorbește chiar de un anumit geniu al copiilor atât de repede pierdut, de cele mai multe ori din lipsa de înțelegere a celor mari. Sunt cunoscute numeroase exemple când copii înzestrați cu talente (pictură, muzică, poezie) simțeau vajnica împotrivire a părinților. G. B. Shaw denumea „coaliția părinților împotriva copiilor”.

Din partea părinților am avut toată libertatea și înțelegerea chiar să desenez pe pereți cu cărbune... Îmi amintesc că desenam mai ales cai în mișcare. Mai târziu, mi-am portretizat satul într-o suită de imagini cu care am participat la o expoziție de grup la Poitiers, printre acestea aflându-se și lucrarea *Armăsarul roșu*. E știut că acest oraș e renumit pentru crescătoria și pregătirea cailor de curse, pentru concursuri hipice. Lucrările cu imagini din Scobinți au fost donate Muzeului Sainte-Croix din localitate.

– Aș vrea să-mi povestiți despre personajele care v-au marcat copilăria și adolescența.

– În liceu l-am avut profesor de desen pe Mihai Cămăruț. Avea mult tact, era preocupat mai mult de mine, mă încuraja.

Întrebat de părinți dacă am talent a răspuns: „are mai mult decât îi trebuie“. Mă interesa mai ales portretul și-mi desenam colegii.

Încă din liceu mi se încredința să execut portretele unor personalități și astfel am făcut două portrete supradimensionale ale Reginei-mamă Elena și al Regelui Mihai. Lucrările au fost distruse.

– Liceul l-ați făcut la Iași într-o atmosferă de efervescență intelectuală de care ne amintim, din păcate, tot mai rar. Maestre Hatmanu, evocați-ne pe scurt acele momente.

– După ce părinții s-au mutat la Iași, mi-am continuat școala înscriindu-mă la Liceul Național cu profesori de talie universitară. Aici au studiat: Mihail Sadoveanu, Labiș, actorul De Max, Cotescu, Iosif Sava, cântărețul de operă Lordăchescu, Victor Condurache care a reprezentat cu brio țara la U.N.E.S.C.O., Cristofor Simionescu. Profesorii cu care am învățat erau de asemenea de nivel universitar: Traian Gheorghiu, Valeriu Buțureanu, Marinescu ș.a. În însemnările intitulate *Autoportret în timp* am povestit cu mândrie și haz întâmplări din liceu de care-mi amintesc cu mare plăcere.

– Ați studiat la Academia de Arte Frumoase din Iași, sub îndrumarea pictorului Corneliu Baba. Sunteți considerat cel mai strălucit și mai preferat elev al său. Ce anume îi datorati maestrului dvs. De ce vă prefera maestrul pe dvs.?

– Un artist este puternic când are imitatori. Maestrul Corneliu Baba, prin marele său talent avea o influență dominatoare. Am căutat să nu-l imit dar ne-am întâlnit prin preocuparea principală a mea pentru portret în maniera eclerajului și prin forța construcției. În lipsa profesorului eram solicitat de colegi să le fac corectura, astfel, în anul III am fost propus să fiu numit asistent. Deoarece Petre Hârtopeanu, care absolvise Academia, lucra ca profesor de desen la Roman i s-a încredințat acest post.

Eram preferatul maestrului Baba, invitându-mă adeseori în atelierul său de pe Sărărie, chiar pentru a mă consulta și uneori mă invita să lucrez alături de el.

– În facultate cu cine ați lucrat, de cine v-ați simțit mai atras, înrăurit? Cu cine vă lăudați din promoția dvs.?

– Am avut colegi talentați, dar unii dintre ei s-au pierdut de tineri. De altfel, erau puțini, șapte la număr.

Din facultate s-au evidențiat ca personalități: Naum Corcescu, Vladimir Florea, Vasile Condurache, Stelian Borteanu, Matcaboje ca scenograf de excepție încadrat la Cluj, Nică Moraru.

– Ați fost ani buni profesor la Academia de Arte Frumoase din Iași. Ce talente deosebite ați avut printre studenții dvs.? Au confirmat aceștia în timp aprecierea dvs.?

– Dincolo de investigațiile mele analitice sau sintetice, experiențele proprii nu am căutat să le impun studenților. De aici și dorința mea, de a nu fi imitat, ci de a-mi privi creația ca pe o deschidere de drumuri, ca o metodă, prin care alții să obțină alte adevăruri și expresii, admitând să fiu contrazis și depășit de artiștii viitorului. Am avut studenți care s-au afirmat din facultate prin muncă și talent și-au continuat lucrul, s-au format ca personalități: Stelian Onica, Merișor Dominte, Eugen Dornescu, N. Suciu, Dan Perjovschi, Eugen Mircea, Gabriel Brojboiu, Grig Bejenaru ș.a.

Autoportret la Paris

– Vă mai amintiți de prima dvs. ieșire în public cu o expoziție? Evocați-ne acel moment. Îi mai simțiți emoția?

– Student fiind, anul III, am expus alături de profesorii mei: Maestrul Baba și Maestrul Irimescu în 1948, în cadrul Expoziției Anuale de Stat a Artelor Plastice organizată la București. Juriul a fost compus din Zaharia Stancu, Lucian Grigorescu, K. H. Zambaccian, Al. Ciucurencu, Boris Caragea, Radu Bogdan.

Am participat cu lucrarea *Văcșitorii* pentru care am primit un premiu și am fost remarcat de criticul Radu Bogdan. Pânza se află în patrimoniul Muzeului Național de Artă din București.

Marele meu succes l-a constituit expoziția de la Galerie du Passeur, Rue du Bac, Paris 1965, galerie cu tradiție, unde au expus Picasso, Jean Picart Le Doux.

La vernisaj au participat Ambasadorul României la Paris, dr. Victor Dimitriu, atașatul cultural Dumitru Mihail, Jean Picart Le Doux și criticii: Georges Boudaille și Christine Gleiny.

Acest succes fusese prefațat de două participări, în 1959 la Expoziția Internațională a Tineretului de la Paris și în 1961 când Zilele culturii românești s-au sărbătorit la Paris prin inaugurarea expoziției „L'Art roumain de XIX-e siècle a nos jours” etalată în spațiul Muzeului Național de Artă Modernă de pe av. Prés-Wilson.

La prima expoziție am fost remarcat și elogiat de Roland Desne în revista „La Nouvelle Critique”, iar la a doua participare, am fost remarcat de Jean Rollin în articolul publicat în „L'Humanité”.

În special Parisul mi-a asigurat un fel de trambulină intelectuală pe care orice artist trebuie să facă exerciții fără întrerupere. Mi-a dat, mai ales, în orele de studiu, conștiința direcției înspre care trebuie să-mi îndrept eforturile. Referindu-se la această perioadă Frunzetti constata: „...înseamnă certitudinea că un pictor ieșea din catalogul unei „școale”, ca să se proclame independent și să-și încerce, cu șanse, *autodefinirea*”.

– **Ați avut la un moment dat șansa să călătoriți destul de mult. Ați fost invitat la saloane, ați vizitat muzee, cunoscând, firește, oameni și locuri noi. Vă rugăm să rememorați câteva dintre aceste ieșiri în alt spațiu și mai ales să ne mărturișiți ce au însemnat, Maestre Hatmanu, pentru dvs. aceste ieșiri în lume?**

– Ferestre deschise spre lume. Contactul cu muzeele, galeriile te informează asupra fenomenului artistic contemporan din acele spații: Roma, Veneția, Sankt-Petersburg, Paris, Malta, Germania, Cehoslovacia, New-York ș.a.

– **Unde ați vrut să călătoriți în lume și nu ați avut posibilitatea?**

– Prin toate fibrele și cultura plastică sunt legat de spațiul european. Asta nu înseamnă că nu aș fi dorit să cunosc cultura asiatică, dar am avut șansa și am vizitat la Paris Le Musée Guimet din place d'Iena care cuprinde o bogată colecție de artă asiatică. În perioada când l-am vizitat muzeul era condus de Georges Salles care a fost mult timp conservator la Louvre, directorul muzeelor Franței, personajul care l-a protejat pe Brâncuși amânând demolarea atelierului și la intervenția lui Jean Cassou.

– **De la prima dvs. expoziție personală au trecut mulți ani în care ați expus constant, atât în galerii de țară cât și din afara ei. În tot acest interval de timp au existat desigur, perioade distincte în creația dvs. Cum vedeți drumul pe care l-ați parcurs, căutările dvs. în artă?**

– Nu m-a preocupat organizarea unor expoziții personale când nu veneau cu ceva nou. Nu m-a preocupat numărul expozițiilor, criteriul numeric nu are ce căuta în judecarea frumosului, a valorii. Atunci când am avut ceva de spus m-am confruntat cu publicul prin expozițiile organizate în țară și peste hotare (Grafica spațială „Mâna“, *Om și sentiment, Orele Parisului, Materie și sens, Vitrine pariziene, Cabarete pariziene, D'après-uri din arta universală, Imagini din Quercy-Franța, Nostalgia fotografiei* ș.a.). Sunt expoziții consemnate de critica de artă din țară și străinătate.

Consider deosebit de important, în cariera și evoluția unui artist, participările la expozițiile ample de artă românească organizate în țară și peste hotare, trecute prin jurii competente și consemnate de critici recunoscuți. De asemenea, piatra de încercare o dau, cu deosebire, participările la expozițiile internaționale în centre cu tradiție: Barcelona, Cagnes-sur-Mer, Veneția ș.a.

– **Călătorind atât de mult prin lume, cred că nu ați avut niciodată sentimentul că trăiți în provincie. Este foarte important pentru artist locul unde stă?**

– Suntem atașați de unele locuri prin fire invizibile care exercită vrajă asupra noastră, ca un magnet. Am iubit și iubesc Iașul unde m-am format și unde m-am afirmat. Pentru unii părăsirea unui oraș, a unui loc, spațiu e ca un fel de moarte. Se știe că Beethoven ca să compună se reîntorcea într-o anume casă.

Acestui spațiu, care este Iașul, îi datorez acele imagini pe care le-am desenat, pentru că le-am văzut și pentru că ochii mei le-au păstrat în rezonanța intimă a sufletului meu. O frântură de zid vechi, un copac bătrân, un gard părgănit, o casă cu flori la geam. Iașului i-am închinat o suită de imagini, îl port în mine și l-am purtat în călătoriile mele prin importante centre

din Europa și nu numai.

Poate că datorită supunerii față de aceste locuri printr-un act de voință, de tact, de docilitate față de inconștient, ne putem afirma originalitatea.

– **Ce regrete are artistul Dan Hatmanu?**

– În primul rând că nu am folosit timpul la maximum, dar pauzele au fost pentru mine acumulări necesare oricărui creator care nu ajunge la manierism.

Îmi pare nespuse de rău că mi-am risipit lucrările, înstrăinându-le cu prea multă ușurință, dându-le în dreapta și stânga. Artistul are și o atitudine pygmelionică vis-à-vis de lucrări. Picasso încerca să și le recupereze. Chiar și acele care le-am donat muzeelor nu au o soartă prea bună zăcând în depozite cu anii.

– **Care este secretul tinereții dvs. creatoare? Există un astfel de secret?**

– Mobilitatea ideilor mele, acea forță de a mă metamorfoza, de a mă reînnoi continuu, întâlnindu-mă cu personalități din arta contemporană, în plan mondial. Așa cum sintetiza Focillon: „...între maeștrii lumii, pe care totul îi desparte, natura, distanța, secolele și care nu au comunicat niciodată în vreun fel oarecare, viața formelor stabilește raporturi strânse“. Iar Ruskin definește un mare artist pe acela care a întrunit în întreaga sa operă, cel mai mare număr de idei...“

– **Care sunt, Maestre Hatmanu, artiștii dvs. de suflet?**

– Nutresc un deosebit respect, un adevărat cult pentru marile valori. Am fost atras de Rembrandt, apoi de Goya, de Dali și Picasso. Am învățat de la toți, și așa cum susținea Roger Bissière: „Nu luăm de la alții decât ceea ce ne aparține“.

Respectul față de marea artă îmi amintește de atitudinea lui Picasso când expune la Louvre, la invitația lui Georges Salles, îi adresa lui Pignon cuvintele: „Crezi că ei (pictorii de la Louvre) se vor mânia?“

– **Pe dvs. ca artist cum v-ați defini?**

– Am fost preocupat să cuprind un teritoriu tematic cât mai vast. Am cultivat portretul, compozițiile cu mai multe personaje, peisajul, nudul, natura moartă, arta monumentală în tehnicile: zgraffito-ului, fresca, mozaicul, tapiseria, obiecte spațiale, am ilustrat o serie de publicații, am scris. Mă consider un artist total.

– **Vorbiți-ne despre câteva dintre personalitățile marcante cu care ați avut ocazia să vă întâlniți? Ce amintiri profunde v-au lăsat?**

La Sankt-Petersburg am avut ocazia să o cunosc pe Kira Mitîreva, director adjunct al Ermitajului și pe Nikita Nichiforovici restaurator datorită cărora am avut acces în depozitele muzeului, interesându-mă, mai ales avangardiștii ruși: Chagall, Pevsner, Gaho, Malevici, Zadkine, Scutine, Larionov, Gonciarova ș.a. Am asistat și la lucrări de restaurare într-unul din laboratoare.

L-am avut consultant, în cadrul Academiei I. E. Repin, unde eram bursier, pe E. E. Moisenko care avea din forță și stilul maestrului Baba. Îmi cunoștea lucrările (*Loja, Joc de copii, Autoportret cu țigara*), expuse în 1957 la Ermitaj în cadrul „Expoziției Internaționale“.

Parisul mi-a oferit întâlniri și cunoștințe, contacte cu personalități la care doar visam. Mai întâi cu Magdalena

Rădulescu care locuia în apropiere de Ambasada României în vecinătatea căreia mă aflam și eu. Împreună am vizitat o serie de expoziții de pe rue du Faubourg Saint-Honoré și av. Matignon, pe care le comentam, având multe de învățat și marea mea surpriză, miracol a fost ziua când m-a dus să vizitez atelierul lui Giacometti. După care au urmat alte personalități cu care am venit în contact prin intermediul expozițiilor. La Galerie Beno d'Incelli i-am întâlnit pe Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati, iar la Galerie Stadler de pe rue de Seine pe Horia Damian care organizase, împreună cu încă trei artiști: Jean Piaubert, Antonio Tapiés și Karakalios, expoziția „Methaphysique de la Matière”. Datorită lui Ion Nicodim, bursier la Paris, l-am vizitat pe Ionel Jianu stabilit în Franța.

Am cunoscut un renumit colecționar de artă, Bernard Lespinard din Martel-Quercy, care mi-a organizat o expoziție la Bretenoux sub genericul „Bonjour Mr. Hatmanu”. Mi-a oferit prilejul să vizitez Muzeul Jean Lurçat de la Saint Ceré, Casa unde a locuit André Breton la Saint Cirq-Lapopie, aflate în spațiul Quercy-ului.

Îi sunt recunoscător atașatului cultural Dumitru Mihail de la Ambasada României care l-a invitat pe criticul Georges Boudaille ca să-mi vadă lucrările, oferindu-mi astfel șansa de a mă confrunta cu publicul francez atât de exigent...

La Muzeul Bourdelle am fost conduși de madame Bourdelle care se interesa de Anastasie Simu cunoștință veche și prietenă.

Expoziția „Om și sentiment” pe care am deschis-o la Ciudad de Mexico a fost realizată cu complicitatea Ambasadorului României în Mexic, Dumitru Mihail și pictorul Andrés Salgó care a răspuns invitației noastre și a vizitat România, făcând o donație importantă Muzeului de Artă din Iași.

Perioadele mele de studii la Paris, deselor vizite în Franța, s-au adăugat alte cunoștințe, relații cu care țin legătura, strânse prietenii.

– Sunteți unul din marii portrețiști ai noștri. Dezvoltând tradițiile frescei medievale moldovenești v-ați portretizat de-a lungul anilor prietenii și cunoștii. Și, mai ales, v-ați făcut numeroase autoportrete. Mai mult chiar un întreg ciclu intitulat sugestiv *Autoportret în timp*, în fond, așa cum mărturiseați o „autobiografie” de la vârsta de doi ani până în prezent. Astfel spus purtați în dvs. – asemenea maestrului Corneliu Baba – viciul portretului. De unde această preferință pentru acest „gen” de la cine vă revendicați?

– Pentru numărul mare de autoportrete am fost comparat cu G.A. Cavelini care are cel mai mare număr de autoimagini.

Referindu-mă la portret îl voi cita pe Montaigne „Dacă omul vrea să cunoască ceva despre om, să înceapă să se studieze pe el însuși și firea”.

Crearea genului portretistic a fost o problemă de prim ordin pentru arta Renașterii de pretutindeni. Galienne și Pierre Francastel caracterizează *portretul* ca fiind „...opera civilizațiilor evoluate deoarece el este rezultatul unei meditații de ordin superior”.

Pasiunea pentru portret pleacă de la preocuparea de a investiga psihologia celor portrețiști. În acest sens, am realizat suita de „caractere” întâlnindu-mă cu exploratori ai sufletului omenesc La Bruyère, Rochefoucauld...

Arta plastică românească se mândrește cu o galerie de mari portrețiști: Grigorescu, Luchian, Andreescu, Pallady, Iser,

Ressu, Baba și mulți alții, având o mare tradiție în cultivarea acestui gen.

Port și eu „viciul portretului”. Este un dar care nu-l are oricine, cu atât mai mult cu cât se bazează pe stăpânirea unui solid meșteșug...

– Ce înseamnă a fi moral în artă?

– „Când în societatea spiritului *moralității* și *al binelui* vor prezida la elaborarea legilor, în acea zi va fi instaurată definitiv *libertatea*”. (Redon)

– Când ați simțit prima oară în viață gustul celebrității?

– Participarea la Bienala de la Veneția (1954) alături de personalități ale artei românești contemporane: Ressu, Pallady, Lucian Grigorescu, I. Iser, Baba, Irimescu, Jalea ș.a., fiind remarcat de critica de artă.

– Care ar fi deviza de la care nu vă abateți?

– Sinceritatea dublată de o disciplină laborioasă care duce spre afirmarea *originalității*.

– Dacă ați fi la început ce drum ați alege pentru restul vieții?

– Cel pentru care sunt predestinat.

– Greutățile din viață, suferințele, tulbură artistul, îl plafonează?

– Drumul Damascului a fost dintotdeauna anevoios. Viața artistului, evoluția carierei lui, destinul aventuros al pânzelor, conflictele cu comanditarul la care se adaugă lupta cu materialul (piatră, granit, bronz, marmură) sunt subiecte consemnate în literatura de specialitate.

Condiția artistului, după mine, a fost dintotdeauna grea, iar recunoașterea valorii artistului a depins de cei care măsurau pictura cu metrul și sculptura cu kilogramul.

Puțini artiști au fost respectați, recunoscuți: Van Dyck, Tizian, iar Leonardo da Vinci a fost tratat ca egalul lui Francisc I, rezervându-i castelul de la Amboise.

Cei mai mulți dintre artiști Van Gogh, Modigliani, Degas au trăit în lipsuri, iar după moarte lucrările au fost evaluate la sume la care artistul nici n-a visat. Argezi scria: „...lucrări de Luchian se află etalate în cele mai luxoase saloane în care artistul nu a pătruns *niciodată*...”

„Literatura, scria Paul Valéry, a devenit atotputernică, creatoare sau distrugătoare reputațiilor”.

Valoarea sau stima acordată unei lucrări de pictură depinde, pentru un timp, de talentul scriitorului care o glorifică sau o distruge.

Greutățile, piedicile, rezistența și bararea drumului celui cu talent vor rămâne aceleași. Dragostea înnăscută pentru artă îi dă *forța* necesară afirmării, iar triumful final va fi fructul *perseverenței*.

– Ce sfaturi le-ați da pictorilor mai tineri?

– Să privească spre viitorul artei dar și cu privirea spre ce s-a creat de-a lungul secolelor, să nu mimeze, să aibă înțelepciunea și onestitatea de a rămâne ei înșiși, să-și cultive darurile, cu care natura i-a înzestrat, numai astfel pot fi originali.

– La care dintre arte, în afară de pictură, sufletul dvs. se simte mai acasă?

– Muzica.

Irina Mavrodin

CAPCANE ȘI (FALSE?) DILEME

Există o zonă a celei mai mari dileme pentru traducător: ce face el atunci când un cuvânt rămâne același, își menține întocmai forma, dar își schimbă radical conținutul? Ce face el mai ales când această schimbare se petrece, într-un fel, chiar sub ochii lui? Menține forma sau, renunțând la ea, traduce *noul sens*?

Un exemplu ar putea clarifica întrebarea de mai sus. Cel pe care-l prezintă cuvântul din franceză *culture*. Sensul pe care l-a avut în mod stabil cu oarecare timp în urmă, devenit concept, s-a schimbat sub ochii noștri. Eu am simțit în mod intens asta cu prilejul primei mele călătorii în Franța, în 1972. La televiziune, în ziare, dar și în conversația cea mai curentă, cuvântul „culture” începea să fie utilizat cu un sens foarte diferit în raport cu cel știut de mine, cu un sens care avea ciudata (mi se părea mie) tendință de a recupera sensul cuvântului „civilisation”. Constatam că prin „culture” nu se mai înțelegea numai ceea ce eu înțelesesem totdeauna, și anume totalitatea cunoștințelor omenești în diferite domenii (citez din *Le Petit Robert*): „cultură clasică”, „cultură filosofică”, „cultură artistică”, „cultură științifică” etc. (acest sens reapărea și în sintagme ca: „cultură greco-latină”, „cultură occidentală”, „cultură orientală” etc.). Toate acestea duceau către sintagma concept „cultură generală”, care presupunea sensurile cuprinse în enumerarea mea și în alte sintagme create după același model.

Treptat, o dată cu trecerea anilor, confruntată fiind mereu, și ca traducător, cu fenomenul în plină desfășurare, am văzut cum cuvântul „culture” ajunsese la o cvasitotală golire de sensul pe care i-l știam, și la umplerea cu sensul cuvântului „civilisation”, sens impus printr-un *uzaj* căruia nimic nu i se putea opune: „totalitatea fenomenelor socio-religioase, morale, estetice, științifice, tehnice, comune unei mari societăți sau unui grup de societăți” – cf. *Le Petit Robert*). Acest sens nou, destul de uimitor pentru mine într-o perioadă mai îndepărtată, dar cu care m-am obișnuit și pe care l-am adoptat vrând-nevrând, recupera și toată zona comportamentelor și a mentalităților societăților umane.

Utilizarea cuvântului „culture” cu noul sens (cel de „civilizație”, cu accent pe comportamente și mentalități, și, de asemenea, pe imaginarul unui grup uman) devenea aproape o modă, prin cultură nemaiînțelegându-se tot ceea ce umanitatea dobândise în domeniul cunoștințelor intelectuale, artistice etc. Imigrația tot mai mare – fenomen specific epocii noastre – a contribuit foarte mult, cu siguranță, la această nouă utilizare a cuvântului „culture”, căci datorită ei s-a putut vedea mai bine (și a fost pusă mai bine în evidență) *diferența* (dintre mentalități, comportamente etc., adică, la urma urmei, dintre civilizații), dar și *asemănarea* pe care, în mod paradoxal, o putem mai bine surprinde în contextul *diferenței*.

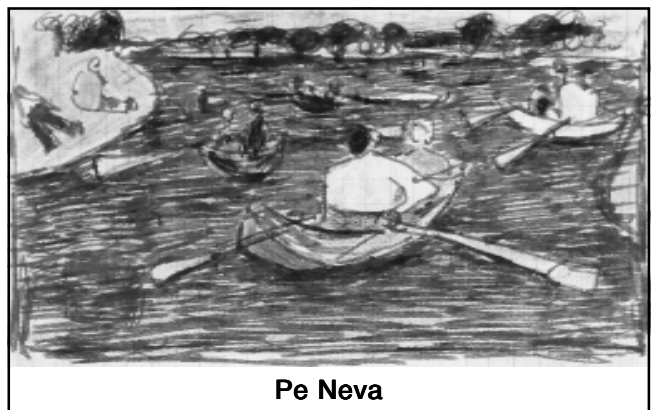
Cuvântul „culture” (cu noul sens de „civilisation”, cuvânt cu care interferează tot timpul în noua lui ipostază), pătrunde în sfera dominată de sensul cuvântului „mondialisation”, care

intră în lexicul francez în 1960 (cf. *Le Petit Robert*). În raport cu fenomenul „mondialisation”, suntem mereu în fața unor „cultures” (și „civilisations”, dar, după cum am spus, acest cuvânt pierde teren în fața celui de „cultures”, care-i fură sensul), dar acest plural tinde să devină un singular, conform logicii conceptului „mondialisation” (să observăm că acest termen este tradus în limba română nu prin „mondializare”, ci prin „globalizare”).

Logica acestei noi utilizări situează cuvântul (și conceptul „culture”) sub incidența imediată a economicului și a politicului, cuvinte (și concepte) cheie ale globalizării (cuvânt pe care ne vedem siliți să-l adoptăm pentru a-l traduce pe cel de „mondialisation”). Un mecanism intertextual va reglementa și controla acest raport – problematic –, din aproape în aproape, punând mai întâi în evidență diferențele dintre culturi (mentalități, comportamente), pentru a le integra într-o etapă următoare.

Întrebarea, reformulată, ar fi următoarea: se află oare traducătorul cu adevărat în fața unei dileme când nu știe dacă trebuie să traducă „culture” prin „cultură” sau prin „civilizație”? Eu una cred că nu, și că traducătorul care are ezitări și înclină să traducă, ba chiar traduce „culture” prin „civilizație”, își creează o falsă dilemă, căzut fiind pradă mecanismului unei hiperresponsabilizări și hiperinterpretări. Traducând „culture” prin „cultură” menținem o formă care încă se află într-un oarecare conflict cu „civilisation” (altfel spus, avem nevoie de amândouă aceste cuvinte, pentru a exprima nuanțe și subtilități de sens). Menținem, de asemenea, amintirea unui traseu istoric recent parcurs spre un nou sens, amintire care s-ar șterge total dacă am traduce prin „civilizație”.

Dar mai este ceva. Probabil lucrul cel mai important. În domeniul acesta al limbajelor de specialitate, traducătorul trebuie să adopte forma pe care o impune frecvența unui anumit uzaj (care ține de factori numeroși și imprezvizibili). Dovada cea mai bună, care ne dă o nouă temă de reflecție: de ce în română traducem „mondialisation” prin „globalizare”?

Pe Neva

UCENICUL NEASCULTĂTOR

„Este greu și frumos să fii conformist. Este ușor și urât să fii nonconformist. Practicat cu consecvență, nonconformismul ar însemna o recădere în animalitate. Nu înțeleg de ce ne-am face un ideal din dezinvoltura cu care câinele, pe stradă, urinează exact când îi vine, fără să-i pese de vreo restricție.“

Alex Ștefănescu, *Laudă conformismului*, după „Feed-Back“, iulie-august, 2005

Vrei să cunoști mentalitatea unei generații? Urmărește-i modelele la care se raportează. Ce-a însemnat Vasile Pârvan pentru Arșavir Acterian; Nae Ionescu pentru Mircea Eliade; Eminescu pentru Petre Țuțea. „Urmele“ lui Eminescu, autorcheie în cultura noastră, ne place ori ba, se văd în poezia multora, de la Vlahuță la Arghezi și Blaga, de la Marin Sorescu și Nichita Stănescu la Gheorghe Lupu, autorul unui tulburător *Bocet pentru Eminescu*.

Ralea l-a așezat cu precizie pe Arghezi în proximitatea lui Eminescu; pentru noi, e „marele zero“, iar Eminescu și mai rău: teastul Andrei Gheorghe ne toacă obstinant, cu tupeul lui cât Casa Poporului, că „Eminescu nu-i cel mai mare“, că „nu-i poet național“, modele de succes fiind pentru magnificul Gheorghe (fără ceilalți șase) *numai* sportivii.

„Meșter grinda“ lui I.D. Sîrbu a fost Blaga, pentru Dan Petrescu „destul de plicticos ca poet și epigon ca filosof“. Maeștrii lui Sadoveanu au fost Neculce și Creangă. Ion Barbu se mărturisea: „Am o singură evlavie, Edgar Poe și trei admirații: Mallarmé, Rilke, Rimbaud.“ În numele acestei „evlavii“, ca să-l citească pe Poe în original, a deprins engleza.

După învâlmășeala decembristă, caracteristică a devenit agresivitatea cu care au fost anihilate modelele, dar și cei care se revendicau de la ele. „A, âla-i Țuțer Țuțea“; „Terminați cu Vulgata Noica!“; „E o tâmpenie să construiești o filosofie, de la o prepoziție“; „Între Noica și Kant, eu votez Kant“; „Luați tinicheaua Călinescu de pe piciorul meu, că mă supăr“. Toate aceste antifonii le-am auzit în emisiunile lui Iosif Sava, unde numai muzică nu se făcea.

Dinostalinozaurii îi găsesc „suspecți“ (cum i-au mai găsit de altfel) pe Eliade, pe Nae Ionescu, pe Noica. De repudiat sunt Nae și năiștii, Noica și noichiștii, Iorga și iorghiiștii lui. Paul Cornea, temutul critic de direcție realist-socialistă din anii cincizeci, a fost invitat la „Parte de carte“ să vorbească despre *compromisurile* lui Nichita Stănescu. Procustian cum l-am știut din „Scânteia“, i-a ocărât pe „ariviștii și consacrații“ *ante annum* 1989. Dar și mai tinerii relativizează totul, până la anihilare. Alina Mungiu ne-a invitat să terminăm odată cu „trioul sacru“ Eliade – Cioran – Noica, dând personal o probă de desacralizare cu *Evangheliștii*, pentru care ar fi luat-o de nevastă și Vlad Țepeș, vorba lui Cătălin Mihuleac.

Mircea Cărtărescu îl vede pe Țuțea ca pe un „tataie excentric“ maicutizând prin cârciumi, cu bascul tras până-n sprâncene. Valentin Protopopescu, jurnalist și eseist, cum îl recomandă micul ecran, refuză net să recunoască locul lui Mircea Eliade în Istoria religiilor. Ce dacă savantul român a fost membru al Academiei Americane, Distinguished Professor al

Universității din Chicago, Doctor Honoris Causae al Universității din Yale? Protopopescu are toată libertatea să-l hulească, neimpresionat de titluri, ci de Lavastine. Eliade? Un hibrid comunisto-legionar, care-l adora *in petto* pe Ceaușescu. Delirul a fost găzduit pe un post de televiziune. Mass media pot construi (sau dărâma) nestingherite și cu inconștiență cariere strălucite (cazul Mungiu, frate și soră, e un exemplu).

În comun dezacord cu Nae Ionescu sunt mulți și mărunți: „semințele spirituale“ (formularea lui C. Rădulescu-Motru) aruncate la cursuri n-ar fi fost decât ciuguleli din cărțile altora. Acuzația de plagiat e „totalmente fără obiect“ după Mihai Sora: „Cursurile lui Nae Ionescu nu erau texte scrise. Erau texte vorbite. Cursurile publicate nu au fost revăzute de Nae Ionescu, nu au bunul lui de tipar. Ele au fost preluate de la stenograful aflat în sala de curs. Nu Nae a dispus stenografierea cursurilor“.

Altă opinie enervează sau nu-i ascultată. Intelectualii sunt auziți doar de intelectuali; cei de dreapta doar de cei de dreapta etc. Anumite voci se aud mai tare, altele sunt acoperite de toba de eșapament a motoarelor grele. Alexandru Lazlo se înverșunează în exces: un dascăl ducându-și discipolii la „frenchie criminală“. Criminal a fost declarat și Sadoveanu.

Marianei Codruț îi repugnă biata *Mamă* a lui Coșbuc, motiv să-i înfiereze pe „niște făuritori de manuale atât de imbecili, încât să introducă balada asta în *citirea* de școală generală“. Vă amintiți? „În vaduri ape repezi curg / Și vuiet dau în cale / Iar plopi în umedul amurg / Doinesc eterna jale...“ Oare numai retardații cultural mai deschid o carte de George Coșbuc? Ramiro Ortiz, care-l aprecia și pentru truda de 20 de ani la traducerea *Divinei Comedii*, evoca într-o notă spusa admirativă a poetului ardelean: „Mare șarlatan Dante ăsta al Dumneavoastră, domnule.“

Tradiția nu poate stânjeni, împiedica, bloca, dacă știi cum s-o asimilezi; s-a întâmplat și se va întâmpla ca tinerii să se simtă îngrădiți de vechiul canon. Buba-i alta: că suntem împinși să nu mai credem în capacitatea creatoare a românilor, „incapabili să producă nimic original în afară de neant“. E verdictul unui semnatar în „Ziarul de lași“, Gabriel Horațiu Decable pe numele lui. Să ne între-n cap: nu suntem popor ales, nici n-am avut de ales.

Respectul valorilor e taxat drept expresie nomenclaturistă, ca și coborârea *ad fontes*. „Ei au o mare mitologie, noi – una de buzunar“, se arată scârbit de tradiție un *opinioman* (mulțumesc, Ion Simuț!). Cât privește *Miorița* și *Meșterul Manole*, „sunt mituri carpato-dunărene care au la bază o gândire primitivă. Amândouă își întemeiază conflictul pe crimă“, scria Nora Iuga. Pasă-mi-te, *Copilul care fierbe în mămăligă* e o metaforă

duioasă. Doar n-o să subscriem părerii unei moșotei cu bascul pe ochi, Țuța: „Balada **Miorița** este la fel de genială și de surprinzătoare în observarea timpului veșnic ca oricare poem vedhic sau ca oricare epopee grecească... Nu-i nimic mai prejos în basmul „**Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte**” ca în **Faust**-ul nemților.“ Lui Alexandru Vakulowski **Miorița** îi miroase „a zoofilie” și **Meșterul Manole**, „a necrofilie.” Altui ucenic neascultător, *eiusdem farinae*, ultima i se pare „baladă vam-pirică”.

Cerberii post Ody fac liste de persoane *non-gratae*, completându-le pe cele vechi. La moment (22 decembrie, desigur), în balconul revoluției din Iași a apărut, *fapt semnificativ*, un vechi luptător cu foarfeca până la așa zisa desființare a Direcției Presei, rotat apoi la Agerpres. Cum cenzura ideologică fără abateri de la linie, era bun de folosit în lupta pentru exprimare cu totul și cu totul liberă.

Inconformiști de două paralele încearcă detronarea unor nume fundamentale, se despart ireconciliabil de Școala de la Păltiniș, relația maestru-ucenic fiind *useless*, ca și scrisul cu pixul. „N-am nevoie de modele” e un leit-motiv. Fiecare e profund controversabil pentru fiecare, dorindu-se etalon de intransigență, neapărat în defavoarea celui alt. O perioadă, problema presei literare era: „Buzura e mai compromis de pactul cu Puterea decât Pleșu ori invers?”

L. Ulici s-a luat la trântă cu Făt-Frumos și l-a biruit: „Făt-Frumos departe de-a întruni însușirile demne de un model sau ideal etic”. Și zeflemeaua a tot curs: flăcăul din basm ar fi „un produs în eprubetă”, „descurcarea în indolență”, un fel de Mitică, pentru... energetismul transilvan. Cine s-ar mai lăsa ajutat de-o mârtoagă care mănâncă jârteac? Și cum să le mai spunem copiilor astfel de povestioare cu eroi „supradotați”? Noi n-avem eroi.

„Homer, Goethe, Eminescu și Blaga trăiesc tot mai mult grație faptului că școala nu-i părăsește. Și cât timp nu-i părăsește. Un autor consacrat de școală se numește canonic”, avertiza N. Manolescu în editorialul „României literare” din august 2002, **Actualitatea lecturii și studiul**.

Cu **Moartea căprioarei** s-a rezolvat. A fost eliminată din manualul de română o capodoperă, pentru a intra acolo temiricine era „pe fază”, ca recent prozatorul Ovidiu Verdeș, cu viitorul literar în față.

„Prețul inculturii va fi barbaria”, trage un semnal de alarmă Mihai Șora, dacă o fi cineva să-l audă. „Milenariștii”, foarte siguri pe ce spun, cred, fac, își manifestă deschis dezinteresul pentru tot ce s-a scris înainte de ei, convinși că vor termina hârtia cu compoziții sotadice, vechi de când lumea. Noutatea, opoziția modernă o fi romanul **Băgău**? Autoarea își exprimă admirația pentru Andrei Gheorghe „care începe emisiunea aia bestială cu halo, națiune, ce pula mea mai vrei“!? Numai involuții, mărginiții, tombaterile nu gustă așa debut.

„Ce treabă am eu cu Rebreanu, cu Breban, cu... cu...? se întreba la „Parte de carte” un autor gonflat de o editură cu renume, prin mari campanii de presă. Junele s-a vindecat de „sindromul Alecsandri” violând curcanul. Oare trăiește cum scrie?”

Cui prodest? Simplu. Descălecătorii culturali au nevoie de un teren aproape virgin, cum au avut și la cealaltă „reformă”, din 1948 (ciclica, mereu păguboasa noastră *tabula rasa*!). Și, cu nimic nu-i bătut în cuie, revizuiții sunt revizuiți, fără tact, dar cu strategie. Vakulovski „îl rade” predilect pe Mircea

Cărtărescu: „Azi am văzut o emisiune cu Cărtărescu. Mi s-a făcut milă de el. Sfrijit, cu mâinile între picioare pe tot parcursul emisiunii. Un șoarece de bibliotecă. Dacă ar apărea mai des în emisiuni, elevii de la școală ar începe să se poreclească cu *cărtărescu* în loc de *bou*. Dar să-l las în zmeii lui”.

Paralel cu detonarea unor nume, de la clasicii nemuritori și reci la Școala de la Târgoviște, se inventează *înlocuitori*, exact ca-n proletcult: A. Toma și Dan Deșliu. Ce spune și cum spune un astfel de *înlocuitor*, nemirizat grafic impecabil? Iată: „Norocul meu este că am început să mă piș”. (Dan Chișu, **Singur sub duș**). Astfel de celebrități mai sunt trimise *abroad*, să reprezinte cultura română.

„Ce-aș tăia capul la moșnegii ăștia de profi”, l-am auzit în tramvai pe un băiat de liceu cu creierul radiat de celular și de joaca pe computer. „De ce, băiete, pentru că au cap?”, s-a revoltat cineva. Dar asta s-a întâmplat în tramvaiul de Baza 3 pe care-l tot recomand sociologilor și analiștilor politici, să facă o tură cu el), nu și la Conferința ultimă a URSS, unde pe un delegat îl agasau la culme „fețele îmbătrânite” din sală, care ar publica prea mult, în dauna tinerilor. Ferească Dumnezeu să fi părut de 40, dar de 50, 60 ori 70 de ani. La cimitir, birjar! Acolo, la conferință, n-a protestat nimeni, ca-n tramvaiul de Baza 3, în sprijinul condamnaților la literatură grea. Ce-i drept, nici nu arătau bine scriitorii. Erau dezamăgiți, triști, dacă nu disperați, oboșiți. Par că nu mai mor pentru că nu se știe când mor. Media sunt ocupate cu tragedia lui Botezatu, creatorul de modă fără chiloți, care habar n-are cine a scris **Rosu și negru**. Cineva mesteca o bucată de pâine, la balcon, oftând ca-n Schiller: „S-au dus frumoasele zile din Aranjuez”, când spera în perpetuare editorială și-n valorizare corectă în istoria treimiistă a culturii române. Ce i se întâmplă scriitorului nu-i un „accident de parcurs”, ci o constantă: după ultima „mutație a valorilor estetice” a devenit un *eurolac*.

P.S. Am fost neplăcut impresionată de citarea mea într-o „poezie” intitulată **Boii din universitate**, circulând pe Internet: „în universitatea care ucide (multumesc magda ursache) / invat zi de zi / adorm adumbrita de ganduri / si de aberatii rostite / ma bat cu capul de masa si urlu si spun / cu glas tare / gandind... / universitatea e un car cu boi” etc. Mai ușor cu dascălul pe scări, milaia Ludmila! Dacă n-ai înțeles că fiecare profesor, mai bun, mai rău, îți e un fel de părinte, ori rătăcești ori nu mi-ai citit cartea, **Universitatea care ucide**, unde accentul e pe modelele de care am avut și am nevoie, nu pe canalele care le-au marginalizat, eliminat, ucis chiar. Am avut privilegiul să-i am profesori pe Alexandru Dima, Șt. Cuciureanu, Mihai Drăgan. Alexandru Călinescu mi-a fost coleg. Iar Luca Pițu, conferențiar la Catedra de franceză, „plătește” cât o universitate prin erudiție și ipseitatea sa. Nu agreez nici comentariul după ureche, nici megalomania: „N-am nevoie să ma afirme universitatea [...]”. Am intrat în facultate ca redactor la două reviste culturale cunoscute. Spune-mi cât te îndoiești de tine și-am să-ți spun cât de scriitor ești. Oricum, ești depășită de Alexandru Vakulovski care a executat și el un deful psihic contra școlii: „Facultatea de Litere (din Cluj, precizarea mea, Magda Ursache) – facultate de șobolani, facultate de pizde proaste. O pepinieră de curve, labagii și băloși. O facultate de babe sclerозate”. Mamaaaaaaa!”, cum exclamă internauții. Victorie zdrobitoare. Recunoaște că tabloul tău cu boi e idilic-grigorescian față de-al lui.

PAGINI DE JURNAL

Reiau transcrierea Jurnalului de la caietul 6, care începe cu data de 14 ianuarie 1973. Intervențiile la zi vor fi mai dese, probabil și mai dure întrucât viziunea mea asupra celor trăite s-a mai schimbat la data când reiau aceste rânduri de demult. Romantismul inițial s-a pierdut pe drum și nu din vina mea.

* * *

14 ianuarie, 1973 (în Caietul 5 totul se oprește la o însemnare din decembrie 1973). Starea sănătății mele se complică. Amețeli repetate, muncă redusă. Iau siropuri nevrotice, dar trebuie odihnă totală și nu pot să mă dezvăț să muncesc. La lemne în pădure! zic doctorii. Dar cărțile mele cine le termină? Teribilă dilemă.

* * *

Breban: 200.000 datorii. De la Fond i se dă lunar, 1200 lunar, dar nu-i ajung, bineînțeles. Romanul ultim pe care l-a scris nu stârnește curiozitatea nimănui. S-a aflat că a scris nemților că vrea să părăsească țara asta de jidani și de țigani. Memoriul său a fost respins, pe motiv de rasism. Conta pe fratele lui, șoferul mecanic auto. Acesta s-a îmbătat, a căzut de pe un pod și acum muncește mai puțin. Breban cerșește peste tot. Ovreei auzind de faptele sale cer să i se vândă mobila cumpărată tot de ei (notă 85: Băiatul și-a revenit între timp, trecând probabil printre picioarele generoase ale Ninicuței).

* * *

Despre Petru Dumitriu se știe că e la a treia dezalcoolizare. A fost internat într-un Institut de psihiatrie. Ce ratare magnifică!

* * *

Ce crede cineva despre mine (sursa: Tomozei, Năstase de la Pitești) via Beldeanu: că vin la ședințele CC-ului și citesc, mă mai scarpin în nas, dar nu iau cuvântul. Revista „Săptămâna“ ar fi trebuit să fie mai combativă, dar tot e bine că tac! Pentru asta Mizil merită laude. M-au potolit. Pe Cineva îl iubesc pentru că e copilăros. Jebeleanu îl înjură mascat în volumul *Hanibal*, dar el se preface că nu bagă de seamă. „Câinii de pază“ se fac a nu înțelege. Lui nu-i plac veștile proaste și totdeauna curierul care aduce știrea e scurtat de cap. Mai intră în socoteală și faptul că J. a luat Premiul Herder anul acesta, ceea ce îl apără, pentru că se ivesc complicații internaționale. Pe când urmează la podium Cicerone, tot din gașca Stancu?

* * *

Ieri, la Otopeni, la întoarcerea Șefului de la Teheran, acesta a venit spre mine, Beligan și Baranga, întrebându-ne:

– Ce mai e pe la Uniunea Scriitorilor?

– Bine, zice Baranga.

– Bine, dar nu se vede...

După care îi trage una și lui Beligan cu Teatrul Național unde totul e bine, dar nu se vede.

E un om generos pentru că se preface că nu vede că Dumitru Popescu în volumul său: „Un om în Agora“ se leapădă de el de teama rușilor. Dar ei, aceștia din preajma lui îl merită pe acest om?

* * *

A. mă cheamă la Timiș unde vin alde Trică, Ozun și încă doi alți tipi. Masă mare. Nu mă angajez la vin. Vorbim înainte la o plimbare prin zăpadă. Aflu că a căzut pentru că era instabil. În China voia să facă concesiile chinezilor, dar asta i-ar fi iritat pe ruși. Pe urmă era cam vedetist (frumos băiat ce-i drept, dar suficient). Avea un zâmbet cinematografic care pe mine mă irita de câte ori îl vedeam. Pe postul lui ar fi trebuit să știe că nu trebuie să zâmbesti decât atunci când îți permite superiorul. Dar, de! Să te culci cu o suficiență de poetă ca A.B. (care prin anul 85 o face pe Ana Ipătescu n.a.) înseamnă cel puțin lipsă de bun gust. Mie această fătucă cu soț pe post de pește mi s-a părut totdeauna un fel de conservă răsuflată, notă – 85). Turbatu și el de față spune totuși că Cineva l-a chemat la o vânătoare și că va fi readus la București.

Se pare că A. și B. vor deveni persoane însemnate dacă Nr. 1 devine Președinte al României. Cei doi mă cultivă din nu știu ce motive. Sentimentali nu sunt, nici unul, nici celălalt, dar dacă cineva se poartă bine cu mine eu de ce să fiu ingrat? Destui m-au mâncat. Lui A. i-am dat în dar 18 volume despre Basarabia și Bucovina. E un tip care citește (părere pe care mi-o mențin și-acum la atâta distanță de timp, dovadă că a fost cel mai longeviv Ministru de Externe, notă 85). Oricum mă bucur că în sânul partidului sentimentul românesc e la fel de viu ca și altădată. Când le cerem înapoi? îl întreb. El tace diplomatic. Și continui: „Eu, unul l-aș încorona pe Șef la Cernăuți ca pe Mihai Viteazul!“

De fapt A. nu se sfiește să mă ducă și să mă aducă de la aeroport și înapoi în mașina lui, ceea ce dă naștere la comentarii în această țărărie în care trăim.

* * *

Mai nou: sunt ales în Comitetul de partid al Municipiului București. Scriitorii prezenți aplaudă, nici o opoziție (ce vremuri! notă 85). La U.S. se pune problema drepturilor de autor pe care mereu au promis-o autoritățile, neținându-se însă de cuvânt. Aici își face apariția sinistrul Dan Deșliu, pe post de orator revendicativ (el e unul dintre bugetivorii ardenti ai Fondului, întrecut fiind numai de Jebeleanu cu clica sa). Sunt criticați Ion Brad și Dumitru Popescu pentru mascarada din teatrele bucureștene (există, acum aud prima oară, vreo 300 de tipi care aprobă piesele! Se ridică și Păunescu care apără Cenzura! Mi se pare că e mort la scriitori din momentul acesta! O tăcerea grea se lasă peste salonul cu oglinzi de la U.S.

Fânel, ca de obicei, oportunist, redevine amabil cu mine. I-am potolit se pare pe toți. Ei nu știu decât de scaun. Ai un scaun sub c..., sunt gata să-ți spele picioarele. Până și „Argeșul“, revista lui Jebeleanu, mă publică, dar anunță un comentariu la „Caietele Principelui“ care au succes de critică. „Contemporanul“, prin Ulici, laudă aceste Caiete. Rezervă doar la „Lucașul“ unde Ilie Constantin, pentru că nu i-am comentat „opera“, și Mircea Iorgulescu (a vrut să mă atace în „Argeșul“, dar Tomozei l-a frânat) strâmbă din nas.

Destin

* * *

Săraru la B.

– Dă-mi cheile Pricepelui? Dar cine-i cutare? Dar cutare?

S. le dă. Acela râde fericit ca un copil. El crede ca și A. că e cazul să se spună undeva că sunt cel mai important scriitor în viață (Ce lipsă de modestie pe mine! Ar fi trebuit să nu reproduc poate acest compliment care poate fi o lingușire a Tățucăi). Asta vom vedea peste 50 de ani, spun eu, cine știe de unde sare iepurele! Ca outsider de o viață, știu asta cel mai bine! Numai Marinică Preda crede altă ceva. Apropos de Preda. Numai anul trecut a luat de la „Cartea Românească”, editura pe care o conduce, 480.000 lei. Iată de ce suntem crezuți cupizi și ni se taie macaroana!). În suma respectivă au intrat și drepturile de autor ale lui Rosetti, Cioculescu, Călin de la Ediția Caragiale pe care Moromete și le-a însușit fără nici o rușine. O știu de la Liviu Călin care era indignat de arghirofilia țaranului. Îi seamănă lui Stancu de la care toți au învățat. Pe mine nu mă cunoaște nici un editor pe post de cerșetor și solicitant al creșterii drepturilor de autor. Nu m-a văzut nici un contabil la față. Bani mi-i aduce, când e înștiințată, Vera Popescu, secretara care se miră de acest dezinteres (mai târziu aveam să constat că nici ea nu era cea mai cinstită ființă din lume, ciupind nu știu de câte ori din unele sume (notă, 85).

* * *

A fost pe la mine Nelu cu tipa lui, Sanda, cu mutră de securistă. Au plecat. Am trimis Omului de Fier niște cărți ale unui rabin evreu din Iași. Să se mai spună că sunt antisemit.

* * *

1 aprilie: Scriu cu neplăcere aici, rar și destul de nedecis. Ce mai e nou? Reridicarea lui Păunescu. Totul a pornit de la o serie de articole din „Magazin” (a lui Paler), plus o poezie de adorație furibundă pentru Cineva. Atunci s-a stabilit că băiatul

are și merite. Am fost consultat. – Da, am zis, omul e talentat, dar să nu i se dea putere pentru că abuzează (câtă dreptate am avut se vede în aceste zile când e anchetat) (notă, 85). Alții nu știu ce au spus, dar fapt e că i-au dat „Flacăra”, plus revista „TV”.

Ce-a urmat? Megalomanul a transformat totul într-o auto-reclamă deșănțată. Toate emisiunile și interviurile, nu vorbeau decât despre Păunescu. Locul de pătrundere a fost Brașovul, prin dr. Radu Ozun și folosirea lingușelii celei mai nerușinate.

După 4 numere ale „Flăcării”, la Brașov s-a clacat. Noul lider al tineretului a promis celor din sală că pot spune totul. Totul a fost auzit și Păunescu a fost interzis la TV. Bâlciul, destul de mare. Individul a debutat aducând-o la „Flacăra” pe M-me Gogu Rădulescu, Dorina care l-a învinuit pe Săraru de antisemitism. Ce-i drept, „Flacăra” e înșesată de evrei! (Anul acesta am aflat cum a curățat redacția de ei: le-a cerut ca, în 24 de ore, să scrie fiecare câte o pagină de revistă care să illustreze pagină de revistă pe care o dețineau. Bineînțeles, negustorii de ațică s-au dat în piedică, ei numai scriitorii sau gazetarii nu erau! I-a trimis la plimbare și și-a adus alți evrei, mai spâlați probabil, dar și câțiva români între care Purcaru, care a fost și a rămas un mare reporter (notă 85). Oricum, chestia seamănă mai mult cu o legendă.

Aici a instituit un program feroce: lucru de noapte, trimeri pe teren, dacă reportajul nu-i place, gimnastică pe acoperișul Casei Scânteii cu redacția, câte și mai câte. Lumea e speriată de această ascensiune. Mitea îmi spune că nu știa cum să scape de el și să-l scoată de la „Flacăra”. Nu am nici o soluție. Bani ai dat, urs ai căpătat!

* * *

17 iunie: Totul pare neclintit aici. „Flacăra” a luat avânt. Tiraj: 160.000 sau 140 sau 150.000). Se pare că Săraru a mediat la B. pentru iertarea păcătosului. Tipul le place pentru că-i violentează și le pupă c....., măgulindu-i. Are darul tuturor aventurilor, adică lipsă de scrupule, lingușește. Ca și Breban, ca și Petru Popescu. Ceea ce alții nu fac, el reușește. Cum am venit, am aflat că hârtie nu mi se mai dă pentru „Săptămâna”. Nu voi mai trece nici pe la A. nici pe la B. pentru că ei știu doar să surădă, dar eu vreau fapte. Casă încă nu am. Zincă face fițe. Nu vrea să se mute, afară nu-l pot da, continui să dorm într-un hol, asurzit de mașinile de pe stradă. Mama lui Zincă afirmă pe toate drumurile că vreau să-l evacuez! Promisiuni de la Cioară, primarul; a trimis pe careva, acela a măsurat, Maica Domnului! Cunosc: spațiu excedentar. De 4 ani fac treaba asta! O să merg la Nr. 1, numai el poate să le dea ordin, dar parcă mi-e rușine. O antipatie deghizată mă însoțește. O suport. E moștenirea lui C. pe care nu-l repudiez, dar care nu a făcut altceva decât să întrețină legenda noastră, lucru care nu mi-a folosit niciodată.

* * *

Ce mai fac scriitorii?

Stancu e pe moarte, arată vânat. Se bat pentru a fi Președinți la Uniunea Scriitorilor. Preda, Fulga, Jebeleanu. Toți se gândesc la eventualitatea Barbu ca la o ciumă. Mie nici nu-mi trece prin cap să preiau o Societate de demenți și borfași. Ce-mi trebuie? La Mogoșoaia unde stă Belphegor e un adevărat iarmaroc. Vin cei din provincie și își oferă serviciile de pe acum. Eu, nimic. Marin stă de vorbă cu ei: promite, mese nu le dă că e zgârcit, are destui lingăi la Editură. Ce fac eu? se întrebă clienții. Plus Marin.

– Scrie!

Iarna la Copou

Asta-i durerea cea mai mare.

– E adevărat că la Poiana Țapului locuiește lângă un cimitir?

Belphegor nu prea știe, știe în schimb poeta Martha Bărbulescu care e de pe aici. Asta în mintea lor ar fi ceva nebulos, să locuiești lângă un cimitir.

– Ce fac cu banii?

– Cumpără cărți!

Țăranul gândește. Vorba unuia: „Convorbiri cu Marin Preda“. Trebuia să mi se spună de 3-4 ori câte ceva ca să înțeleg!

* * *

Fănuș Neagu îl face pe Marinică de jidănit, repetându-i chestia precum Corbul lui Poe. Nu te alegem Președinte! Nu te alegem Președinte!

Țăranul suferă.

– Ce dacă am avut nevastă ovreică?

– Da, dar ai prieteni tot ovrei și ăștia ne-au despărțit de Barbu.

– Nu-i adevărat! sare a treia nevastă, un fel de servitorică, fostă sanitară sau așa ceva.

Pe urmă promite:

– Rezolv eu, la „Cartea Românească“ n-o să mai publice nici un ovrei!

Fănel nu-l crede, nici pe el, nici pe nevastă-sa, și continuă să-i strige:

– Jidănitule!

Asta sub ochii îngroziți ai lui Mazilu care se pare că și el e de-acolo.

Ce face beția din om...

* * *

Belphegor pretinde că Nuți Preda (ce nume) deține benzi de magnetofon luate de la cineva din redacția „Săptămânii“ în care eu îl înjur pe Preda. Susține că a dat bani grei pe ele. Ce poveste! Nu înjur în ședințe publice pe nimeni pentru că nu-mi plac polemicele în absență. Plus că am în Radu Georgescu și-n Dan Mutașcu doi svoniști care l-ar vinde și pe tac-său. Povestiri fantastice în care naivul de Belphegor crede, ca un prost ce e.

Oricum, o tentație din partea morometului către fotoliul de Președinte există. Eu refuz să stau la aceeași masă cu el la Capșa cum mi se propune. Ideea e a lui B. și a lui Săraru care au în vedere ca eu să iau acest post important. (Nu regret nici azi

acest refuz de a colabora cu un tip atât de josnic cum a fost acest Preda, autorul moral, cu Jebeleanu și Bogza, al cazului „Incognito“ de mai târziu (notă 85).

* * *

S-au dat Premiile Uniunii Scriitorilor pe 72. Toată banda, în frunte cu Preda și Jebeleanu. Nu lipsește Maria Luiza Cristescu. Au vrut să fie instituit un Premiu Eminescu în valoare de 100.00 lei. Candițații: Stancu, Jebeleanu, Preda, bineînțeles. Nu le mai ajung banii la acești bandiți! Cu ăștia să stai la masă?

* * *

Belphegor afirmă (minte) că Fănuș ar fi vrut să-mi dea mie un premiu la Asociația de București unde e vârat și el.

– Asigură-l că-l refuzi!

– Așa s-a gândit și el. Le stricai petrecerea!

Asta de fapt ascundea alt gând al colaboratorului meu: nevastă-sa avea să-mi ceară premiul „Săptămânii“ pentru Beldeanu!

Zici că-i prost. După Giurescu-Beldeanu, avea haz Marghi-oala!

Ce tipi, ce concepții despre artă! Premii, voiajuri, carte-joc! Merți de asemenea colaboratori! Mai bine lipsă...

* * *

Breban, tot afacerist, tot sigur pe el. la împrumut după împrumut și i se dă! Lăncrânjan pătimeste cu cărțile lui, nimeni nu-l publică, dar Breban în toate revistele! Nuvelele, „Caloianul“, se discută în fața a 30 de martori literari la Popescu, la Minister. ca pe timpul Inchiziției. Cine l-a apărat pe nenorocit? Deșliu și Ivasiuc (vechi păcate, vor să-și facă partid literar). Eu am lipsit de la discuții. Oarecum intenționat pentru că Bădia mi-a retras „Caloianul“ pentru că nu l-am citit în 20 de zile. Cum nu am timp și cum era vorba de o carte cam neartistică, mi-a fost greu s-o parcurg atât de repede. Se zice că totuși va apare. Dee Domnul!

* * *

Mogoșoia a strâns toate neamurile proaste pe bază de nevastă. A lui Belphegor, Aura Andrițoiu (care e o femeie cumsecade, totuși), Nuți Preda, agenta sanitară, plus altele. Motivul? Prezența Marei Nicoară care arată ca un cal englezesc de expoziție cabalină, categorie grea. Scene homerice: fiul lui Vasilache junior își suge degetul cel mare de la picior. Muierărea de muscă venită de prin Aiud sau din altă parte e asaltată în odaia ce o ocupă de cohorte de decavați. Dar bate bine, e mare, nu poate fi violată și asta îi excită pe declasați.

Când a venit la București, între alții, m-a atacat și pe mine sosind în redacția Săptămânii. Nu arăta ca în aceste zile. M-am făcut că nu înțeleg, genul servitoare nu mi-e agreabil. L-a luat în primire pe Trompy care avea cam același calibru ca ea. E hotărâtă să se stabilească în București deși are și un soț, o slăbătură care asistă la atacurile repetate ale confracților, dar ce nu face un scriitor pentru un buletin de București? Toți promit, vor s-o aia, dar nu fac nimic pentru ea. (Notă 85). Mai târziu, Mara noastră povestea că Monșerul a atacat-o la Mogoșoia (unde locuiau împreună în camere separate, bineînțeles). Era iarnă, frig, povestea ea amuzată. Ne-a trebuit o jumătate de oră până să ne dezbrăcăm și să se încingă morometele, cam slab de doagă. Și când credeam și eu că începe ceva: el a făcut: ah! Și-atât, avea o juisare prematură, ca și Săraru, de altfel, care punea mai târziu la TV și la teatru actrițele pe birou și le viola, a avut chiar el un fel de proces din care l-a scos basma curată Brad, care era ministrul culturii pe atunci!

* * *

Dar viața erotică de la Mogoșoia are pitorescul ei. Fănel aduce la castel țigănci de la „Doi cocoși“, cu lăutari cu tot. Cântă cu ei ca la Brăila. Marin le stinge lampa. Fănel se jură că-l ucide. E adus cu taxiul din care e lepădat ca un pachet în curtea castelului. Doctorul (dentistul de fapt, cel care a devenit Cutie poștală mai târziu, în Federală) Conți Bărbulescu a sosit la curte la Mogoșoia cu heliicopterul într-o zi. Păunul cel alb despre care Belphegor spune că ar conține în splina lui spiritul lui Nichifor Crainic era să moară de frică.

* * *

Breban în noul său roman îl descrie pe Titus Popovici care citește Trotski, bea whisky și merge la vânatoare, se agită, dar nu crede în nimic. Îl face de palavragiu, adică ceea ce este de fapt. Dar dacă-l află șulfă asta de la poliție. Nu ne-a scăpat nimeni de Breban, dar mi-e teamă că Titus va reuși (da, de unde? Se vor împrieteni din nou!) deși Titus nu l-a mai cunoscut după ce B. a făcut ce-a făcut pe unde s-a dus.

* * *

La Paris, Tacu și cu Jean Părvulescu îmi spuneau că Marin Sorescu denigrează țara acolo, pe urmă se întoarce în țară și trage limbi nu știu cui, ca orice mason ce se respectă. Nu le place nici lor jigodia. Mi se pare că Fănel l-a zărit intrând la Templul masonic din Paris, ca și pe Crohmălniceanu. Băiatul declară că va lua Premiul Nobel pentru că e cel mai tradus poet din România. De altfel, nu lipsește de la nici un Congres al Scriitorilor unde e invitat de frați, se pare! (notă 85)

* * *

Am un nou vecin la Poiana. Pe Chiriță, care a cumpărat vila „Visul nostru“ sau „Cuibul nostru“ de la un general, vilă pe care eu am refuzat-o pentru că e prea la drumul mare. Noul vecin dă să năvălească peste mine, dar Leu îl sfătuiește:

– Nu te primește dacă nu-l anunți încă de la București!

Drept care-i cade pe cap acestuia din urmă până la orele 24 și-l bea bine, punând la cale cine mai știe ce.

– Barbu citește, nu primește, mai face el o butadă pe care mi-o relatează el însuși.

De altfel, la „cramă“ lui Leu se abat regulat ștăbuleții, ba chiar ștabi, între care A., dar mai ales fiul acestuia care e mai boem. Se servesc și dame la nevoie. Mi se pare că la vila lui Leu a ajuns și Silvia Popovici într-un raid amoros. De la geamul meu șoseaua se citește ca-n palmă, ca să folosesc un termen militar. (Notă din 85)

* * *

Belphegor îmi vorbește despre Premiul Nobel. A auzit el că-l iau eu și cu Marin. Nu știe că e indivizibil.

– Îl ia Marin, îi spun, pentru că el e jidănit și jidani sunt și la Viena. Unde mai pui că e mai bătrân ca mine, are 50 de ani. (notă din 85: Marin nu l-a luat. L-am luat eu în 78)

* * *

Tot Belphegor:

– Stancu s-a luptat câinește pentru Premiul Nobel. Cei de la partid au propus oficial pe Jebeleanu, Preda și Barbu (cred că B. fabula n.a.)

Stancu spumega de furie:

– De-aia am cheltuit eu atâția bani? (Banii U.S. pentru că ipochimenul a invitat nu știu câți lideri suedezi la mare pentru a-i sili să-i vândă traducerile făcute în România și trimise în Suedia n.a.) (mai precis i-a invitat pe Yves Gandon, plus 16 librari). Juca tare moșul...

* * *

Se pare că Gogu Rădulescu a fost marcat cu dangaua. I s-a dat alt post, tot mare, dar a ieșit din conducerea CAER.

* * *

La Paris le-am spus celor de acolo versiunea cu „Jurnalul“ lui Miron Paraschivescu care și l-a depus în brațele Monicăi Lovinescu, care l-a pasat ciuntit unei edituri din Berlin, care nici nu l-a publicat. Numai la „Europa Liberă“ s-au citi câteva fragmente nesemnificative. Copia se află la Securitate. Bujor Pădureanu l-a și citit (dacă nu se lăuda cumva, n.a.). Cei de acolo au căzut pe gânduri. Totul e posibil, chiar incredibilul lucru ca această doamnă să aibă grad mare (cât despre bătaia de mai târziu pe care ar fi încasat-o, asta ar face parte din scenariu, notă 85)

* * *

Îl acostez pe Mitea la o ședință. Îmi amintesc că nu am casă, că nu mi se dau tirajele ce se cer pe piață la cărțile mele.

– Mă cer la Șef, îl ameninț.

– Stați liniștit. Vi se dă Complexul de presă. Se studiază din nou.

Mi-ar place să am și eu o Editură pentru a-i publica pe cei obstrucționați de aripa veche. (Notă 85) Ce naiv am fost în cazul Mitea, se pare că are și el o Rifcă în pat ca și alții: Ioniță, Pană etc. D-sa fiind verde, ca și soțul lui Catrinel, după cum am dovedit-o cu o fotocopy primită de la binevoitori a unei poezii publicate într-o revistă legionară.)

* * *

Mihnea mă recomandă să intru în Academia de Științe Social-Politice ce membru plin. Nu înțeleg bine la ce mi-ar folosi, dar sunt măgulit. (Notă 85. Era o manevră de-a lui pentru că eram bine văzut pe vremea aceea.)

* * *

Ion Brad pleacă la Atena ca ambasador. De la A. i se trage. A insultat-o pe soția lui și aceasta, probabil l-a iertat (85: Naivitate, de fapt era avansat și va sta acolo cam 8 ani, dovedindu-se abil).

* * *

Bălan cu A. la Paris. Angela vorbea despre numirea grăsunului tot ca ambasador.

* * *

Monumentul Sf. Sava

Zoe Bușulenga pe postul lui Brad. O mănâncă Dumitru Popescu. Acesta din urmă nu era prea încântat că eu vreau să fac un film. Nu-l voi mai face, bineînțeles. Mi-ajunge ce-am pătimit cu Dan Pița și cu unul Tatos la serial. A fost un calvar. Niște imbecili, plini de „idei“, ca și Cocea, ca și Popescu Doreanu (alt escroc), ca și Verou. Toți scriu scenariu după ideile autorilor. Adică se înfig la tantieme.

* * *

Conflict dur între Fulga și Dan Deșliu. Acesta din urmă este acuzat de primul de lipsă de moralitate. Dănuț l-a făcut legionar, ceea ce acela și fusese. Ei între ei, pentru că nici Dănuț nu e deoparte de aceste fapte.

* * *

Iancu îmi spune că la U.S. falimentul nu-i departe. Bani se duc văzând cu ochii. Statul nu mai dă nimic. Au vrut să facă Premiul Eminescu de una sută mii lei. Nu a ținut. Erau pe listă Stancu, Jeby, Preda. Nu era totuși un premiu pentru golani.

* * *

Vera Lungu la Paris s-a oferit lui Jean Pârvulescu în stilul ei caracteristic:

– De ce nu mă...

– Trebuie să mi se scoale, răspunde înțeleptul.

Voia să rămână pe-acolo (85: A rămas la Londra ca prostituată, după cum am aflat. Era o vreme când la București se lăuda că e cea mai frumoasă femeie din România! Avea ceva sârbesc în vine).

* * *

Între premiații Uniunii Scriitorilor: Ben Corlaci. I s-a plătit vânzarea de la alegerile ultime la Uniunii Scriitorilor unde m-a cântat că le iau pensiile la boșorogi. Au scos atunci până și pe muribunzii din spitale (vezi Ieronim Șerbu, cu care eram prieten și care se târa pe lângă ziduri ca să mă taie de pe listă, ca și ovreiu meu: Deleanu).

* * *

Zincă continuă defăimarea mea. Nu, că-l evacuez, de parcă aș putea. Mie îmi propune să-i găsesc și locuință și în târg afirmă că-l scot cu forța din casă. Baba Zincă mă blestemă de zor.

* * *

Aseară la Baranga acasă cu Mihnea, Radu Popescu, Brunea Fox și alții. Stă în imobilul pe care l-au locuit pe rând: Petru Dumitriu și Septimiu Sever (o casă de fugari, 85). Vorba lui Radu Popescu:

– Să nu se ia! (S-a luat, vezi fuga fiului lui Baranga care locuiește în Occident, mai precis la Paris.)

După un sfert de ceas de la sosire, criză de tensiune. Am stat culcat în pat până la 1.00 noaptea. Abia m-au târât până acasă. Cauze: cu un ceas înainte de vizită a venit la mine Amza Săceanu cu Belphegor ca să mă anunțe că în concluzie, Comisia primăriei a hotărât că am un spațiu excedentar chiar locuind cele două încăperi de jos, deci adio extindere!

Nervi, criză. Le-am stricat petrecerea. Deci la mine metrii locuibili se numără. Păunescu a obținut o vilă cu 9 camere. Jeby are 12 camere. Preda – 7. Foarte bine, dar dacă număr și eu?

* * *

Un coleg de pușcărie cu Ivasiuc spune că acesta, după o perioadă de detenție a fost chemat de șeful închisorii, de unde s-a întors cu țigări, după ce fusese hrănit bine. Turna deci! e mai mult decât probabil că era pregătit pentru locul pe care l-a ocupat mai apoi la Ambasada americană, unde a funcționat

câțiva ani. Engleza în pușcărie a învățat-o. Dar noi ce vină avem?

* * *

Mihnea îmi spunea aseară că chestiunea cu Complexul de presă e ca și făcută, Mitea spunea același lucru. Dar mai pot eu să-i cred? Cu acești nervi și cu tensiunea mereu mărită? Mi-e o silă uriașă că trăiesc...

* * *

Păunescu pleacă cu Șeful, marți în Germania federală în vizită oficială. Autor al acestei invitații, probabil B. Ce slabi sunt copiii în fața unora...

* * *

14 august: Mitache (care se pare că e agent de securitate, omul lui Pompiliu Marcea, și el, ca și Romul Munteanu, ca și Bălan sau Marian Popa, tot de-acolo? îmi spune că de fapt înlocuirea fostului ministru de Interne, Stănescu, s-ar datora, între altele că Nr. 1 ar fi aflat că el a condus acțiunea de racolare a „Jurnalului“ meu!

– E adevărat? a întrebat Șeful.

– Da.

– Păi nu știi că e membru al CC-ului?

– Ba da.

– Păi, n-are imunitate?

– Are, dar la noi așa se obișnuiește.

– Te pomenești că ai și dosarul meu?

– Da.

– Adu-l?

L-a adus și dus a fost...

Dacă e adevărat, totul are haz.

* * *

A apărut romanul lui Breban *Îngerul de gips* în care se pare că e descris Șeful (rectorul) și Titus Popovici. Îl voi citi.

* * *

Deocamdată scroafa de Maria Banuș îl atacă violent pe Nr. 1 în volumul *Oricine și ceva*, la pag. 71. E vorba de un pluton care stă la graniță cu gloanțe gata să tragă (plutonul ar fi rușii care ne-ar invada).

O să-i trimit lui B. un exemplar ca să știe ce fac editurile noastre la ora asta. Recent, „Tribuna României“ a publicat poezia unui ovrei din străinătate în acrostih: Ceaușescu-nasol. „Europa Liberă“ a reluat rapid chestiunea. Te cred și eu. Porci mai sunt harcării ăștia... Le dai din palmă și ei te mușcă! (85. Din păcate

Peisaj din Iași

la toate sesizările de la Burtică până la actualul secretar cu propaganda, Enache, nu sunt transmise, de frică. În loc să se pună oameni de nădejde la Edituri pentru ca astfel de atacuri să nu mai fie posibile, ei ascund atentatele. Parcă Jeby, mai încoace nu l-a făcut în toate felurile în *Haniba*? Nici o măsură, ba l-au mai făcut și „Erou al Muncii socialiste“. Ca să fie, să se găsească...)

* * *

În „Scânțeia“, Maurer a fost înaintat în grad, ca Președinte al Consiliului de Stat, de un corector, redactor de serviciu, ovreiu Corbu (și el fugit mai apoi, 85) Nu e întâmplător. Cineva are o opoziție bine orchestrată, mai ales din vechea gardă de evrei care nu acceptă înlocuirea lor cu olteni.

* * *

Alte intervenții pentru casă. Nici o mișcare. Aștept.

* * *

Dan Mutașcu, odiosul meu agent de poliție, dă în toată lumea și cere bani pentru că publică pe cine știe cine. Țsta poet? Aseară, ca să mă lingusească afirma că mi se pregătesc mari serbări pentru împlinirea a 50 de ani.

– O casă, domnilor, nu serbări!

Șefului tot nu am să i-o cer.

* * *

Săraru pe care l-am scos de la rubrica din Săptămâna pentru lipsă de patriotism, mă bârfește. Țiganul tot țigan rămâne! (85. De altfel, de pe atunci se pregătea să treacă cu arme și bagaje dincolo, la inamic. Asta explică cum a ajuns director de teatru, faptă la care am pus și eu umărul, ca un cretin ce sunt și membru al CC-ului.)

* * *

Jocuri în legătură cu Președinția la U.S. Nu mă interesează. O spun pe toate drumurile ca să se audă. Se fac sondaje și parasondaje. Îmi vād de treabă. Când îmi amintesc de nuvela lui Rohan *Scaunul* sau așa ceva, în care unul dădea toată ziua mână cu solicitantii, îmi vine să urlu. Asta m-ar aștepta: șapte babe cer pensii, o sută de bețivi care cer ajutoare, solicitări de a fi publicați niște nărozi. Asta e o treabă de oameni bătrâni, ceea ce nu sunt încă!

* * *

8 septembrie: Breban a scos *Îngerul de gips* la „Cartea Românească“. Același agramatism cras, aceeași prostie agresivă, totul condimentat cu atacuri la regim. Cele două cenzuri funcționează numai pentru unii. Lăncrânjan e oprit să publice, dar cretinul ăsta, nu. Pederestia să trăiască!

* * *

Merg la C.B. cu Turbatu. Duc niște cărți. Omul e amabil, ca de obicei. Îmi place franchețea lui, dar e prudent. Era avertizat de cazul Breban. Îmi cere să fac un material cu jafurile de la U.S., unde Fondul e tocat de banda lui Stancu. Îl caut pe lancu cerându-i sprijinul, dar el, fiind amestecat în rahatul de acolo, devine evaziv, adică nu spune nimic în afară de această frază:

– Nu se vor atinge de scrisori. Le este frică de ei!

– Deee...

* * *

Turbatu îmi spune că A. și cu ambasadorul de la Viena au reacționat violent la niște glume ale mele la Doina (în cramă) în legătură cu plecarea lui Petru Popescu cu Șeful în America). Acest jidănaș, după mamă, e pregătit pentru schimbul doi de Stancu, Macovescu și toată Mafia antiromânească. Dacă se lasă și cu o căsătorie cum se zvonește, adică cu intrarea în

familia regală, va fi groasă de tot! Doamne de ce e vânat omul acesta de toți șarlatanii? (totul se va adevăra peste câțva timp, când licheaua de Petru Popescu va rămâne în America și va scuipa de-acolo pe noi, 85)

Ciudat e că A., în care nu am avut niciodată mare încredere, a trecut și el pe partea celorlalți cu ocazia acestei discuții dure din cramă. Ca să mă irite sau fără să vrea mi-a spus neted că Preda este cel mai mare prozator la ora asta! El și cu Aninoiu, ambasadorul, iritați că le spun că au de-a face în realitate cu un analfabet care a scris o carte mare și atât: „Moromeții“. M-au făcut amândoi să sunt lipsit de modestie, dar eu nu am afirmat că eu sunt cel mai mare autor român în viață. Doar l-am contestat pe Moromete, atât. Niciodată nu fac afirmații despre mine și de câte ori sunt lingușit, tai macaroana pentru că vorbele mă irită. Le-am spus și că nu au nici ei vreo opinie, ei se iau după articolele publicate de serviciul de presă al lui Stancu și Compania. Parcă pe mine nu m-a vânat acesta ca să mă opună țăranelui? Că m-a curtat! Marinică era pe linia lui țărănească și asta îl deranja pe șacalul cel mare. Am refuzat. La masă era și Bălan, adică tot din aceleași arme cu ei, a cărui soție a plecat în călătorie numită pe post de translator. Totul s-a transformat în cele din urmă într-un fel de bal mascat. Cel mai simpatic din grup era Caraman, spionul de la Paris, care s-a lăsat regulat de către un pederast care-i aducea documente NATO cu sacul și care povestea fermecător. Pe Aninoiu l-am certat pentru că-mi promisese Herderul pe care l-a luat în cele din urmă, cine altul decât Jebeleanu? Când am auzit ce opinii au despre Preda mi-a sărit muștarul. Deci el era candidatul următor la Herder! (85: Mă înșelam, în cele din urmă Aninoiu a avut o mare contribuție la obținerea Herderului pentru mine și, iată, că peste 4 ani aveam să-l iau eu, Marin niciodată!)

La întoarcere facem pronosticuri despre A. și B. Mie îmi place mult B. E ferm, eficace, dar vorba lui Turbatu, A. va face o carieră mai mare ca B. (A avut gura aurită, în anii aceștia, B. a ajuns la Ploiești un fel de directoraș la o fabrică, după o cădere spectaculoasă și, zic eu, cam nedreaptă.)

De fapt, mă gândesc cât de lipsit de dorința de a parveni m-am dovedit totdeauna. Odată, Trompy era să mă arunce în brațele lui L. Aș fi ajuns Ministrul Culturii, cu siguranță, dar am refuzat să mă duc la Snagov unde m-aș fi aflat imediat într-o situație fără ieșire.

* * *

Brad și cu Amza Săceanu au luptat destul împotriva reprezentării „Gropii“ la Teatrul din Calea Victoriei (e vorba de music-hal-ul cu același nume care a ținut afișul 9 ani și l-ar mai fi ținut dacă nu ar fi murit câțiva interpreți principali (Notă 85, aceeași piesă, într-o regie mai fidelă ține afișul la Galați tot de 9 ani! Și mai continuă să facă săli pline. La București, anul acesta a avut un succes monstru) Măciucă, noua relație a Angelei îmi povestește dedesubturile. Popescu, la cinematografie, m-a lucrat cât a putut, ca și subtilul poet Vasile Nicolescu care a refuzat să-mi facă o vizită cu lancu într-o împrejurare oarecare. Toți se feresc ca dracul de tămăie de mine! Breban se ținea de coada acestuia, la mare, umil ca un câine. Ce lichea sinistră! Când se uită la tine ca la un scuipat de mare ce se dă, când pupă c.... fără jenă! Tot acolo, la Casa Scriitorilor de la mare, la un joc de cărți, Ioan Grigorescu (alt ovrei) cu Breban s-au făcut de porci și de trișori.

Mai lipsea Titus, alt cărțaș și borfaș. O lume de scandalagii, de bețivi și cartofori! Pe ăștia să-i preiau eu? Să-i preia dracul...

Gh. Buzatu

N. IORGA – PARLAMENTAR ȘI ORATOR

În Pantheonul civilizației române și universale, Nicolae Iorga reprezintă incontestabil o culme. S-a asociat, adeseori, numele lui acelorale ale genurilor Renașterii sau ale Veacului Luminilor. Apropierea are meritul de a contura dimensiunile unei personalități care, aidoma tuturor ante-mergătorilor cu care e de obicei comparat, a dominat viața spirituală și politică a timpului său. În această privință, N. Iorga poate fi, cel mai curând, asemuit cu Voltaire, despre care s-a afirmat cu deplină justificare: „*A fost mai mult decât un om, a fost un veac*“ (Victor Hugo). Manifestând o curiozitate nepotolită și înzestrat fiind cu o memorie fenomenală, ambele susținute de o putere de muncă neobișnuită și neîntreruptă, N. Iorga, istoric prin vocație și prin formație, a cuprins practic în sfera preocupărilor sale tot ceea ce putea să-i folosească pentru a arunca lumină asupra trecutului zbuciumat al omenirii, al poporului român cu predilecție¹. Rezultatele străduințelor lui în domeniul studiilor consacrate trecutului sunt de-acum, în țară sau în străinătate, bine cunoscute: o operă care uimește deopotrivă prin vastitate, varietate și profunzime. Astfel, fie că a fost vorba de cercetarea epocilor antică și medievală, modernă și contemporană, de filosofia istoriei sau de trecutul armatei și al bisericii, al conflictelor militare și sociale, al artei și al învățământului, al dreptului și al presei, al comerțului și al industriei, al literaturii, N. Iorga a probat toate calitățile unui polihistor de calibru, din seria lui Mommsen, Lamprecht ori Toynbee, dovedind aceeași aprehensiune și competență, indiferent de faptul că a tratat aspecte locale, naționale sau universale, venind întotdeauna cu una sau mai multe informații inedite sau propunând o interpretare nouă, adesea surprinzătoare în raport cu cele aflate deja în circuitul științific ori public. Opera lui N. Iorga impresionează – astăzi și oricând de-acum încolo – prin numărul uriaș de lucrări (sinteze, monografii, articole, note științifice, manuale, articole de ziar, discursuri parlamentare etc.) rămase moștenire și care îmbrățișează, în afara domeniilor istoriei și ale disciplinelor înrudite (bizantinologie, turcologie, arhivistică, heraldică, numismatică, artă etc.), pe acelea ale memorialisticii și ziaristicii, poeziei și dramaturgiei, criticii literare și oratoriei universitar-academice și, în rândul întâi, dacă nu cumva prin excelență, parlamentare. Potrivit estimărilor biografilor și bibliografilor savantului, lista bibliografiei complete a creației lui N. Iorga cuprinde cu mult peste 1400 titluri de cărți, 25.000 articole sau note științifice și alte mii de „pagini răzlețe“ sau

„gazetărești“ (cum însuși le-a denumit), inserate cu prioritate în revista (mai apoi, cotidianul) „*Neamul Românesc*“, pe care singur l-a editat vreme de peste trei decenii (1906 - 1940).

Ca profesor la Universitatea din București și membru al Academiei Române, al atâtor alte academii din lume, N. Iorga nu s-a remarcat numai pe tărâmul științei și culturii, unde s-a impus – alături de D. Cantemir, B.P. Hasdeu, G. Călinescu sau Mircea Eliade – drept unul dintre iluștrii exponenți ai enciclopedismului românesc. El, în primele patru decenii ale veacului trecut, a fost neconținut prezent pe scena vieții politice a României, întruchipând, în cea mai înaltă accepțiune a cuvântului, tipul istoricului militant, care s-a aflat alături de poporul său în unele dintre cele mai grele momente ale existenței sale. Potrivit celor precizate de către N. Iorga însuși, în viața de zi cu zi a unui popor cercetătorul trecutului nu se poate și nu trebuie să se sustragă înaltelor îndatoriri sociale și umanitare ale unei societăți. „*Istoricul* – a subliniat Iorga în discursul de recepție la Academia Română, în 1911 – *e un bătrân prin experiență al nației sale. Dacă nu-l întrebă alții, el e dator să vorbească...*“. Prin atitudinea adoptată în decursul întregii sale activități publice, savantul nu și-a dezmințit nici un moment crezul expus. Participant nemijlocit la evenimentele cruciale ale timpului său, Iorga a combătut pe tărâmul cauzelor nobile și a insistat permanent pentru soluționarea tranșantă a problemelor majore de care depindea progresul însuși al societății românești. Sub acest aspect au constituit și vor rămâne un nepieritor titlu de glorie pentru Iorga încrederea și vigoarea cu care el a acționat pentru apărarea păturilor rurale la 1907, pentru unitatea națională deplină la 1918, pentru rezolvarea problemei agrare și acordarea votului universal, iar, după primul război mondial, pentru consolidarea României întregite, pentru apărarea suveranității și independenței naționale sau a integrității teritoriale a țării grav amenințate în anii '30-'40 de imperialismele totalitare german și sovietic. Simultan, pe plan intern, N. Iorga s-a dovedit un adversar redutabil al „Gărzii de Fier“, din partea căreia și-a atras cele mai profunde nemulțumiri și promisiuni de răzbunare, care, din nenorocire, aveau să se finalizeze în noiembrie 1940 prin asasinarea marelui cărturar și patriot! Dar N. Iorga nu a fost preocupat numai de soarta poporului român. O încredere nestăvilă în triumful final al „solidarității umane“, concepută ca o treaptă superioară a apropierii între popoare în scopul asigurării condițiilor optime pentru progresul accelerat și neconținut al civilizației mondiale, a făcut din Iorga un militant înverșunat pentru apărarea drepturilor și intereselor tuturor națiunilor, mari și mici. Prin această latură a activității sale, polihistorul s-a înscris în conștiința popoarelor lumii.

Debutul lui N. Iorga în planul vieții politice a coincis cu înșși zorii veacului al XX-lea. Începând din mai 1906, el a tipărit revista „*Neamul Românesc*“, care, după fondarea Partidului Naționalist-Democrat (1910), a devenit cotidian al respectivei

¹ Vezi Gh. Buzatu, ed., *N. Iorga – Omul și opera*, I - III, Iași - Bacău, 1971 - 1999. Despre implicarea savantului în viața politică cf. Îndeosebi Petre Țurlea, *N. Iorga în viața politică a României*, București, Editura Enciclopedică, 1991; Mihail Opriteșcu, *Partidul Naționalist Democrat condus de Nicolae Iorga (1910 - 1938)*, București, Fed Print S.A., 2000; Adrian Săvoiu, ed., *Discursul oratoric românesc. De la începuturi și până la instaurarea regimului comunist*, București, Editura CNI Coressi, 2003; Vistian Goia, *Destine parlamentare. De la Mihail Kogălniceanu la Nicolae Titulescu*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2004.

grupări, până în 1938, deși ea a continuat să apară până în toamna sumbră a anului 1940. În Parlament, Iorga a fost ales pentru prima dată în 1907, după represiunea amplei revolte a țăranilor, devenind unul dintre apărătorii înverșunați ai cauzei celor mulți și nedreptăți. Cu anume excepții (de exemplu, în 1918, istoricul n-a participat la alegerile organizate de guvernul Al. Marghiloman, în condițiile țării ocupate ori dezmembrate de către Puterile Centrale sau ale „Păcii de robire“ de la București), N. Iorga avea să desfășoare o activitate parlamentară nu numai extrem de intensă, ci și, practic, neîntreruptă până în anul 1940. A preferat, cel mai adesea, statutul de deputat, desfășurând timp de peste trei decenii o activitate parlamentară extrem de complexă și de intensă, impunându-se indiscutabil în galeria oratorilor români celebri. Numeroase dintre discursurile sale, de regulă consacrate problemelor presante ale timpului (națională și agrară, votul universal, constituțională etc.), toate reținute în stenogramele oficiale publicate, iar unele cuprinse în diverse culegeri îngrijite chiar de istoric, au jalonat istoria Parlamentului României, precum îndeosebi cuvântarea rostită la 14/27 decembrie 1916 în ședința înaltului for aflat pentru doi ani (1916-1918) „în retragere“ la Iași. Nu a fost, desigur, întâmplător faptul că avea să-i fie dat tot lui N. Iorga ca, reprezentând grupările politice reunite în așa-numitul „Bloc Democratic“, să exercite în sesiunea din 1919-1920 funcția de *Președinte* al Camerei Deputaților rezultată în urma celor dintâi alegeri desfășurate, în sistemul votului universal, la scara întregii României Mari. În acea calitate, la 29 decembrie 1919, el a rostit fulminantul discurs prin care anunța adoptarea legilor privind unirea tuturor provinciilor istorice (Basarabia, Bucovina și Transilvania) cu Patria-mamă. Peste ani, în 1931-1932, ca prim-ministru al României, istoricul avea să coopereze rodnic cu ambele camere ale Parlamentului pentru înfăptuirea operei legislative a propriului cabinet. În sfârșit, în temeiul Constituției Regelui Carol II din 1938, N. Iorga, ales membru al Senatului, a exercitat temporar (9-13 iunie 1939) funcția de *Președinte* al Camerei Superioare. În ședința din 18 martie 1940, el și-a rostit cel din urmă discurs în Parlament, din care n-au lipsit aceste precizări atât de necesare și de semnificative în raport cu situația de moment a României, confruntată cu amenințări din toate părțile în contextul extinderii ostilităților pe străvechiul continent: „*Pentru noi fiecare sat călcat de piciorul năvălitorului a deschis o rană în noi, care s-a adâncit neconștient, și curgea sângele din inima noastră pentru fiecare bucată de pământ pe care o ocupa dușmanul. Acesta este sensul hotărâului nostru. Hotărâul nostru este o religie. Vă rog, nu este o situație politică momentană. Și însăși povestea neamului nostru arată cum s-a format această țară. Noi n-am luat nimănui nimic; suntem singurul popor pe lume, poate, căruia nu i se poate reproșa că a luat ceva dincolo de dreptul său*”². Savantul avea să revină în cursul lucrărilor parlamentare din vara anului nenorocit 1940, mai precis la 2-3 iulie, atunci când, în cadrul reuniunii Comisiilor de politică externă ale Camerelor, a pregătit și înaintat, în numele său și al liderilor politici de marcă ai momentului (Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu, Ion Mihalache ș.a.), un categoric protest contra deciziei guvernului Gh. Tătărescu de-a accepta evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord în folosul URSS,

² Apud *Discursuri și dezbateri parlamentare (1864-2004)*, editori Gh. Buzatu și colaboratori, București, Editura Mica Valahie, 2004, p. 654 și urm.

sub presiunea notelor ultimative din 26 - 27 iunie 1940, fără luptă ori din teamă pentru o confruntare deschisă dar dreaptă.

Ar fi inexact să reținem că respectivul demers a reprezentat „cântecul de lebedă“ al lui N. Iorga pe scena vieții politicii românești, de vreme ce ne-am referit doar la coordonatele activității lui parlamentare, întrucât, pe toate celelalte planuri, lupta sa a continuat neostoit, până în cea din urmă clipă a vieții sale, curmată în chip barbar de o echipă de legionari în noaptea de 27/28 noiembrie 1940.

Orice asociere este, în mod sigur, nepotrivită, dar nu putem ignora un fapt esențial, și anume că, defel întâmplător, **sfârșitul lui N. Iorga a coincid cu sfârșitul României Mari. Așa după cum a observat G. Călinescu, „letopisișterul participă direct la evenimente și de aceea a murit bărbătește ca Miron Costin și stolnicul Constantin Cantacuzino”**³.

Din întreaga activitatea de parlamentar a lui N. Iorga, care s-a prelungit aproape fără răgaz de la 1907 până la 1940, nu ne-am propus să stăruim decât asupra unor episoade și aspecte, mai precis:

1. În cursul războiului mondial din 1914-1918, la scurt timp după angrenarea României în conflict pentru o obținere satisfacărea idelului național integral, evenimentele politice și militare intervenite în ultimele luni ale anului 1916⁴ nu puteau să nu marcheze o nouă pagină în istoria Parlamentului României, mai ales că, în urma eșecurilor de pe front în fața forțelor armate ale Puterilor Centrale, trupele române s-au retras în Moldova, la sfârșitul lunii decembrie 1916, frontul stabilizându-se pe un traseu care lega Munții Oituzului de Valea Siretului și, mai departe, de-a lungul râului conducea până la vărsarea lui în Dunăre⁵. O parte a populației s-a refugiat în Moldova, dar, mai cu seamă, autoritățile centrale, instituțiile miliare și comandamentul Armatei Române, Băncii Naționale a României, cele mai de seamă instituții culturale și Academia Română, cea mai mare parte a corpului bisericesc și universitar, presa etc. În atare condiții, România a fost redusă la limitele unei provincii istorice – Moldova, care a ajuns, vreme de peste doi ani, să poarte stindardul luptei întregului popor român pentru eliberarea și refacerea Țării și, mai mult decât atât, pentru înfăptuirea României Mari. În acest fel, Moldova deveni nu numai centru al rezistenței românești⁶, ci și magnetul care avea să atragă, în condițiile prăbușirii Puterilor Centrale și Rusiei

³ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941, p. 543.

⁴ Pentru detalii, vezi capitolele întocmite de Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, Vlad Hogeș și Dana Beldiman, *Istoria Senatului României*, București, Monitorul Oficial, 2004.

⁵ Cf. Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat Major – Serviciul Istoric, *România în războiul mondial. 1916 - 1919*, vol. I, București, Imprimeria Națională, 1934; Gh. Buzatu, A. Karetchi, D. Vitcu, coordonatori, *Aspecte ale luptei pentru unitate națională. Iași: 1600 - 1859 - 1918*, Iași, Editura Junimea, 1983; Const. Kirîțescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916 - 1919*, II, ediția a II-a, București, Casa Școalelor, f.a.; *Istoria Românilor*, vol. VII/2, București, Editura Enciclopedică, 2003; V. Atanasiu și colaboratori, *România în primul război mondial*, București, Editura Militară, 1979; Mircea N. Popa, *Primul război mondial. 1914 - 1918*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979; I.G. Duca, *Amintiri politice*, I-II, München, Jon Dumitru-Verlag, 1981; Mareșal Al. Averescu, *Notițe zilnice din război (1916 - 1918)*, ediția a II-a, București, f.a.; Al. Marghiloman, *Note politice*, I, București, Editura Scripta, 1993; Iorgu Iordan, *Memorii*, I, București, Editura Eminescu, 1976.

țariste în 1917 - 1918, restul tuturor provinciilor istorice dornice a se uni cu Țara-mamă. Iași, străvechea și faimoasa reședință a domnilor Moldovei, va reprezenta – în perioada 1916 - 1918 – Capitala României, simbol al încrederii în revanșă și în reconstrucția patriei, în unirea tuturor românilor⁷ mai precis – astfel după cum s-a spus atât de inspirat în epocă – orașul rezistenței până la capăt⁸. Constantin Kirițescu, autorul cunoscutei trilogii consacrate războiului unității naționale din 1916 - 1919, a reținut inspirat că: „Viața Moldovei în acești doi ani [1916 - 1918] este o bucată din istoria României independente. Acolo s-a concentrat toată vîlaga țării, acolo e mintea care plănuește și brațul care lovește”⁹. Referitor la noua capitală a României pentru moment mutilate, nimeni altul decât strălucitul N. Iorga a observat, cu deplin temei, chiar în cursul evenimentelor: „Iașul e, azi, nu un oraș, ci un simbol de rezistență națională, de afirmare nezuguduită a unei datorii pe care n-o părăsim, fiindcă nu voim a o părăsi. Steagul României ce sângerează din rănile ei eroice a fost adus aici și spre el se ridică ochii ostașilor care fac supreme eforturi (pentru a rezista în fața invadatorilor – n.ns.)”¹⁰. Simultan, un cotidian ieșean, care se va remarca în perioada refugiului, a înregistrat situația și a pronosticat că, dacă „... aici la Iași s-a făurit în vremuri mari unirea [de la 1859], aici în vremuri grele se va făuri România nouă”¹¹.

Cu numai trei zile înainte de intrarea trupelor Centraliilor în București, la 20 noiembrie/3 decembrie 1916, guvernul I.I.C. Brătianu a părăsit orașul, pentru a se stabili la Iași, transformați în Capitala provizorie a României. Acolo, după numai câteva zile, mai precis la 11/24 decembrie 1916, premierul I.I.C. Brătianu a constituit un guvern de uniune națională, adecvat necesităților momentului, prin cuprinderea unor miniștri conservatori – democrați, în frunte cu însuși liderul lor, Take Ionescu.

În context, un eveniment politic major a constat în faptul că, odată cu membrii guvernului și personalul ministerelor, au luat calea pribegiei la Iași aleșii neamului, senatorii și deputații¹², care urmau a se întâlni la deschiderea unei noi sesiuni a Parlamentului reformelor (Constituanta), deja convocată pentru cea dintâi decadă a lunii decembrie 1916¹³. Așa cum a precizat

⁶ Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII/2, coordonator Gh. Platon, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 435

⁷ Vezi N. A. Bogdan, *Iașul – leagăn al Unirii neamului românesc. 1916 - 1919*, manuscris (Arhivele Naționale Iași, colecția N. A. Bogdan, dosar 1).

⁸ Gh. Buzatu și colaboratori, *Iași: 1600 - 1859 - 1918*, p. 219 și urm.

⁹ Const. Kirițescu, *op. cit.*, II, p. 4.

¹⁰ Vezi „Neamul Românesc”, 29.XI.1916.

¹¹ *Iașul simbolic*, în „Mișcarea”, 29.XI.1916.

¹² Necesitatea retragerii Parlamentului a fost argumentată în diverse moduri (cf. Gr. Procopiu, *Parlamentul în pribegie, 1916-1918. Amintiri, note și impresii*, Râmnicu Vâlcea, 1920; Vasile Th. Cancicov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic. 13 august 1916 – 31 decembrie 1918*, I, București, 1921; Pascal Tomescu, *Un an de pribegie*, Odessa, 1917, p. 36). I.G. Duca a avut în vedere legile de maximă importanță pe care urmau să le adopte cele două camere și pentru care „va trebui să se constituie o majoritate, pentru ca legalitatea acestora să nu fie pusă în discuție” (I.G. Duca, *op. cit.*, II, p. 68). Unii parlamentari au avut obiecții. Așa, de pildă, D.D. Pătrășcanu, deși ales la Bacău, deci în zona rămasă neocupată de Centrali, credea că putea rămâne în București. În ceea ce-l privește, Titu Maiorescu argumenta că funcționarea camerelor la Iași era neconstituțională, de vreme ce legea

unul dintre politicienii implicați în evenimente, evacuarea Parlamentului la Iași a reprezentat un act „impus ca o necesitate de stat”¹⁴. Întrucât în cazul în care lucrările forumului legislativ suprem al țării ar fi continuat să se desfășoare în capitala ocupată de armatele invadatoare, „erau posibile – observa liberalul C.D. Dissescu – concesiuni de stat și descurajarea celor rămași. Cu alte cuvinte trebuia înlăturat defetismul”¹⁵. Așadar, Parlamentul a fost evacuat în zona liberă, întrucât, altfel, ar fi fost obligat să suporte consecințele ocupației, ceea ce s-ar fi repercutat, cât se poate de nefavorabil, atât asupra celor care, cu arma în mână, încercau să stăvilească înaintarea trupelor invadatoare, cât și asupra celor rămași în teritoriul ocupat. Iar, în împrejurările de atunci, când descurajarea luase locul entuziasmului din august-septembrie 1916, Parlamentul avea și el menirea de a întreține în sufletul românilor credința în victorie și aspirația realizării în final a deplinei unități naționale, convingerea că va sosi momentul în care România va redeveni ea însăși. Odată refugiul încheiat, deputații și senatorii prezenți în țara liberă, redusă la Moldova, fură convocați pentru deschiderea unei noi sesiuni la Iași, la 9/22 decembrie 1916.

Deschiderea lucrărilor parlamentare din sesiunea 1916 - 1917, în împrejurările extrem de dificile existente, a fost considerată, fără rețineri, drept un moment de importanță națională. Convingerea generală era aceea că „Parlamentul care a fost ales pentru înfăptuirea unor mari reforme democratice”¹⁶ este chemat să prezideze la realizarea unui mare ideal național; Constituanta, care trebuia să dea țării o mai largă viață politică și o mai dreaptă organizare economică are misiunea de a da neamului o nouă viață națională și de a colabora cu opera de statornicire a hotarelor firești ale unei României noi, sporite în întindere și înălțată în prestigiu”. Conștienți de complexitatea împrejurărilor, toți cei ce vedeau în tribuna Adunărilor legiuitoare o instanță istorică relevau că „deschiderea Parlamentului se produce în toila luptei și al jertfelor; dar tocmai decorul tragic în care se deschide Adunării Naționale – evidenția presa locală – coloritul maiestuos al împrejurărilor grele prin care trecem și înțelesul celui mai bun prilej pentru manifestarea solidarității ce leagă toate sufletele românești și a întregii energii morale de care este capabil poporul român”¹⁷. Niciodată, în întreaga istorie a Parlamentului român, reunirea sa n-a trezit în sufletele românilor atâtea speranțe precum în condițiile deosebit de complexe din 1916 - 1917. Un singur lucru era

fundamentală a statului stipula că Parlamentul nu-și putea desfășura lucrările decât în capitala desemnată – București (cf. Barbu B. Berceanu, *Istoria constituțională a României în context internațional. Comentată juridic*, București, Editura Rosetti, 2003, p. 219-220).

¹³ Gh. Buzatu și colaboratori, *Iași: 1600 - 1859 - 1918*, p. 230-231; Paraschiva Căncea și colaboratori, *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918*, București, Editura Academiei, 1983, p. 451-452.

¹⁴ Cf. Gh. I. Florescu, *Unitatea națională în dezbaterile Parlamentului de la Iași (1916-1918)*, în „Studii și comunicări”, IV, Focșani, 1981, p. 202.

¹⁵ Apud Gr. Procopiu, *Parlamentul în pribegie*, p. II.

¹⁶ Aluzie la programul anunțat în anul 1914, privind modificarea sistemului electoral și problema țărănească (vezi *Dezbaterile Adunării Deputaților, ședința din 21 februarie 1914*, p. 1) (în continuare, se va cita *DAD, ședința din...*).

¹⁷ *Deschiderea Parlamentului*, în „Mișcarea”, 9 decembrie 1916.

¹⁸ Cf. „Mișcarea”, 29 noiembrie 1916.

clar pentru toți cei ce așteptau cu încredere deschiderea sesiunii: hotărârea de a rezista și de a izgoni apoi, dincolo de fruntariile naționale, pe cei ce ocupaseră țara în virtutea dreptului forței, dar împotriva drepturilor istorice. Pentru moldoveni, faptul că o asemenea sesiune parlamentară urma să se desfășoare la Iași avea și o semnificație sentimentală. Leșenii erau convingși că, nu întâmplător, în fosta cetate de scaun a lui Ștefan cel Mare urmau a fi adoptate hotărârile care asigurau realizarea României noi. De altfel, N. Iorga a observat că fosta capitală moldavă devenise *simbolul rezistenței naționale*¹⁸. Reluând această afirmație, cineva remarcă, întrutotul îndreptățit, că „în lașul simbolic dl. Iorga vede întregul trecut al acestui oraș care a întruchipat ideile cele mai mărețe de care au fost însuflețite generațiile trecute. În lașul simbolic, dl. Iorga cetește cele mai însemnate acte și înfăptuiri din istoria țării. Destinul a vrut ca și acum, când luptătorii noștri făuresc o Românie nouă, lașul să participe cu tot sufletul, cu tot avântul, la lupta națională. În această luptă măreață, lașul, ca și în trecut, a luat locul întâi”¹⁹.

În acest climat, la 9/22 decembrie 1916, ora 12, în sala Teatrului Național din Iași are loc deschiderea sesiunii Parlamentului²⁰, în prezența Regelui Ferdinand I și a Reginei Maria, a prințului moștenitor și a membrilor guvernului, în frunte cu însuși premierul Ion I.C. Brătianu. Nimic nu s-a modificat din ceremonialul respectat odinioară la București. „Regele – a consemnat I.G. Duca – ținuse ca tot protocolul să nu fie schimbat, să nu se dea cu nimic impresia că restricțiile au știrbit întru ceva din strălucirea și autoritatea regală”²¹. Mesajul Tronului, după ce amintea că în răstimpul scurs de la închiderea ultimei sesiuni România a intrat în războiul unității naționale, evidenția faptul că „armata noastră a susținut lupta în aceste grele împrejurări, cu o vitejie demnă de tradițiunile glorioase ale strămoșilor noștri și care ne îndreptățește să privim viitorul cu desăvârșită încredere”. După acest elogiu aduse celor aflați pe câmpul de luptă, spre care în acele momente se îndreptau speranțele tuturor, Mesajul reținea că „până acum războiul ne-a impus jertfe mari și dureroase. Le vom îndura însă cu bărbăție fiindcă păstrăm neștirbită credința în izbânda finală a aliaților noștri și, oricare ar fi greutățile și suferințele, suntem hotărâți să luptăm alături de dânsii cu energie și până la capăt”²². Făcând apel la sentimentul de unitate națională, Mesajul cerea ca „în fața pericolului comun să fim cu toții însuflețiți de patriotismul cel mai călduros, să ne arătăm uniți în sentimente și în gânduri, să înconjurăm cu dragoste și admirație pe soldații noștri care apără pământul strămoșesc încălcat de vrăjmași”²³. Nu încheia înainte de a recomanda tuturor: „să spunem țaranului că, luptând pentru unitatea națională, el luptă totdeauna pentru

dezrobirea lui politică și economică”²⁴. Așadar, hotărârea României era aceea de a continua războiul, alături de forțele Antantei, cu convingerea că eforturile întregii țări și eroismul soldaților vor impune în cele din urmă realizarea idealului național. Convingerea aceasta era exprimată și de președintele Camerei, M. Pherekyde, care, deschizând sesiunea parlamentară ieșeană, declara că „suntem încredințați că ziua de mâine va vedea România Mare; vom vedea cu mândrie că s-a asigurat viitorul țării”; insistând asupra rosturilor celor aflați în sala Teatrului Național, el arăta că „în momentul de față nu avem cu toții decât o singură preocupare, să nu privim înapoi, să fim cu ochii țintă înainte, să ne facem datoria, astfel cum și soldații noștri și-o fac pe câmpul de onoare”²⁵.

O impresionantă manifestare pentru susținerea luptei pentru realizarea aspirațiilor firești ale tuturor românilor s-a desfășurat la Camera Deputaților, în ședința din 14/27 decembrie 1916, prilejuită fiind tot de dezbaterile impuse de redactarea răspunsului la Mesajul Tronului din 9/22 decembrie. Atunci, prin glasurile celor care s-au adresat țării de la tribuna parlamentară, a vorbit națiunea însăși, mai hotărâtă ca niciodată să facă totul pentru a-și vedea toți fiii adunați laolaltă, în granițele firești. Și, parcă, pentru a nu lăsa nici o urmă de îndoială asupra adevărurilor ce urmau a fi rostite într-o zi ce intra deja în istorie, cel care s-a adresat mai întâi țării a fost N. Iorga²⁶. Nici când în decursul evenimentelor din 1916 - 1918 nu au fost expuse în cuvinte mai vibrante, mai simple și, totuși, mai convingătoare decizia fermă a României libere de a se opune triumfătorilor de moment până la atingerea țelului pentru care a intrat în luptă: „... *Oriunde am fi, oricum am fi, suntem hotărâți – a declarat strălucitul cărturar și patriot - să mergem până la capăt, în credința că nu se poate, cu nici un chip, ca, și înaintea celei mai sălbătice forțe organizate, să piară drepturile unui popor de a trăi pe pământul în care nu este fir de țărână care să nu fie acoperit de cel mai nobil sânge*”²⁷. Armata română fusese numai momentan învinsă, însă ea stătea gata „să se întoarcă asupra biruitorilor”²⁸, pentru a câștiga „dreptul nostru întreg. Pentru atât, și pentru nimic mai mult, nu”²⁹. Și, încrezător în faptul că armata noastră, care reprezenta „un popor întreg”³⁰, va repurta victoria finală, singura care într-adevăr conta, oratorul, într-un moment de genială inspirație, a încheiat în aclamațiile asistenței amintind cuvintele rostite de Petru Rareș, într-o situație similară, cu câteva secole mai de vreme, și anume că „*vom fi iarăși ce am fost, și mai mult decât atât* (subl. ns.)”³¹.

Discursul lui N. Iorga, care reprezintă „una din cele mai strălucite pagini de elocință din antologia oratorilor români”³², a avut un puternic ecou în țară și peste hotare. Prin hotărârea unanimă a Camerei, discursul a fost imprimat și afișat în toate

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Vezi detalii în *Dezbaterile Senatului, ședința din 9 decembrie 1916*, p. 1-4 (în continuare, se va cita: *DS, ședința din...*); Anastasie Iordache, *Parlamentul României în anii reformelor și ai primului război mondial. 1907-1918*, București, Editura Paideia, 2001, *passim*; idem, *Take Ionescu*, București, Editura Mica Valahie, 2001, p. 221 și urm.; Arhivele Naționale ale României, București, fond Casa Regală, dosar 4/1916, f. 6.

²¹ I. G. Duca, *Amintiri politice*, II, p. 96.

²² Apud Ion Mamina, *Monarhia constituțională în România. Enciclopedie politică. 1866-1938*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 254.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 255; cf. și „Mișcarea”, 10 decembrie 1916. Mesajul Regal fusese întocmit de I.G. Duca și avizat de I.I.C. Brătianu. Despre atmosfera în care s-a deschis sesiunea, vezi *Memoriile* lui I.G. Duca.

²⁵ „Mișcarea”, 11 decembrie 1916. Vezi, de asemenea, Paraschiva Căncea și colaboratori, *Istoria Parlamentului*, p. 452 și urm.

²⁶ *DAD, ședința din 14 decembrie 1916*, p. 38.

²⁷ N. Iorga, *Pentru întregirea neamului. Cuvântări din război. 1915-1917*, București, 1925, p. 230.

²⁸ *Ibidem*, p. 233.

²⁹ *Ibidem*, p. 234.

³⁰ *Ibidem*, p. 235.

³¹ *Ibidem*, p. 240.

³² I. N. Lungulescu, N. Iorga. *Omul de muncă, oratorul, patriotul*, R.

satele și orașele României libere ori distribuit trupelor pe front³³. Se cunosc cazuri de solicitări pentru suplimentarea exemplarelor trimise armatei³⁴. Astfel, discursul a fost amplu comentat, reproducându-se pasaje semnificative. Numeroase ziare au calificat în termeni din cei mai elogioși cuvântarea marelui istoric: „un discurs patriotic” („Le Matin”, 30 decembrie 1916); un discurs în care s-a întreprins „procesul Germaniei” („Le Figaro”, 30 decembrie 1916); un mare discurs („Gazette de Biaritz”, 6 ianuarie 1917); „un discurs magnific” rare exprimă „sentimentele tuturor românilor” („Le Nouvelliste” – Bordeaux, 7 ianuarie 1917) etc. Ministrul Franței la Iași, Conte de Saint-Aulaire, a ținut să-l felicite pe N. Iorga, la 7/20 ianuarie 1917, pentru „emoționantul discurs” în care, „cu atâta elevație, sunt exprimate conștiința și speranța României”³⁵.

Lui N. Iorga i-au succedat la tribuna Camerei premierul I.I.C. Brătianu și Take Ionescu, vice-premier, care au adus noi și strălucite argumente³⁶. Astfel, premierul a declarat că „oricare ar fi durerile noastre de azi, și le simțim tot atât de adânc ca cel mai îndurerat fiu al acestei țări, oricare ar fi ele și chiar dacă n-aș avea credința neștirbită care este în sufletul meu, că prin victoria definitivă vom avea în acest război despăgubirea acestor suferinți și vom avea compensarea lor, chiar dacă n-aș avea această credință, cred că jertfele pe cari le-am făcut nu sunt sterile, căci am introdus în conștiința Europei drepturile românilor pe acest pământ. A fost în instinctul național secular al poporului nostru drepturile unității sale, de azi înainte ele au fost proclamate și recunoscute în Europa prin acte internaționale care constituie fapte istorice. Oricare ar fi fazele dureroase ale zilei de azi, când asemenea idealuri sunt consacrate de opinia lumii și recunoscute, ele nu pot să ajungă la alt rezultat ultim decât la triumful lor”³⁷. În ceea ce-l privește pe Take Ionescu, vicepreședintele guvernului a observat: „Trebuie să spunem țării care suferă, trebuie să spunem armatei care s-a luptat, trebuie să spunem tuturor, sfântul adevăr, că chiar dacă n-am fi crezut în victorie, noi tot am fi intrat în război. Trebuie să spunem tuturor că nu a pornit hotărârea noastră dintr-o socoteală materială care poate uneori să grecească, ci a pornit din privirea în față a unei probleme seculare, din supunerea la instinctul națiunii care niciodată nu greșeste. Trebuie să spunem țării că dacă nu e nici un preț, dar nici unul, chiar dacă ar fi ani mulți de război, chiar dacă ar fi ruina generală, o astfel de distrugere încât să ne rămână doar pământul negru, care să nu fie un preț prea mic, pentru ceea ce are să ne dea România Mare. Va fi o minune care nu s-a întâmplat încă cu nici unul din popoarele cari au luptat pentru unitatea lor națională, ca s-o fi dobândit dintr-o singură efortare. Acestea sunt adevărurile cari trebuie să stea în conștiința tuturor”³⁸.

Desfășurarea ulterioară a evenimentelor interne și internaționale, de natură politică sau militară, nu va îngădui decât reluarea episodică a dezbaterilor parlamentare³⁹. În tot acest interval, însă, hotărârea României a rămas nestrămutată.

2. Semnificația majoră recunoscută a actului de la 1 Decembrie 1918 nu i-a determinat pe contemporani să ignore că, odată împlinit idealul unității naționale integrale, obiective noi se profilau la orizont, în rândul întâi consolidarea Marii Uniri și recunoașterea ei pe plan internațional. Cu alte cuvinte, România Mare **trebuia** să devină și România Nouă, un stat al tuturor cetățenilor, liberi și egali în fața legilor. Nu este lipsit de însemnătate, în acest cadru, faptul că lucrările Corpurilor legiuitoare întrunite în epoca României Marii practic au debutat și s-au încheiat, în 1919 și, respectiv, în 1940, sub semnul preocupărilor majore pentru a impune respectul unității naționale și al integrității teritoriale⁴⁰. Este motivul pentru care vom reveni la ședința istorică a Camerelor din 29 decembrie 1919⁴¹. Pregătindu-se să plece într-un turneu la Paris și Londra, pentru a negocia problemele pendinte rămase între România și Marii Aliați, Al. Vaida-Voievod, prim-ministru și titular al Externelor, care avea să fie suplinit la București de ardeleanul Ștefan Cicio-Pop, a ales această zi pentru a depune pe birourile Parlamentului proiectele de lege pentru ratificarea unirii tuturor provinciilor istorice cu România în 1918. Erau documente care – considera Vaida-Voievod, fiind confirmat de fapte – aveau să-i slujească în cursul misiunii sale în Occident. Așadar, la 29 decembrie 1919, Regele Ferdinand, în baza rapoartelor lui Al. Vaida-Voievod, președintele Consiliului de Miniștri, și miniștrilor de stat delegați cu administrarea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei (I. Incuț, I. Nistor și Ștefan Cicio-Pop), a înaintat, mai întâi Adunării Deputaților și apoi Senatului, separat, cele trei proiecte de lege, însoțite de câte o expunere de motive, prin care decretule-legi nr. 842, 3 744 și 3 631 din 1918 erau supuse ratificării, fiind, astfel, investite cu putere de lege. După adoptarea în unanimitate a tuturor proiectelor de lege privind unirea provinciilor istorice cu România de către Cameră, sub președinția lui N. Iorga, i-a revenit acestuia misiunea – credem că a fost o șansă a momentului! – de a rosti alocuțiunea ce anunța rezultatul votului și, totodată, descifra atotcuprinzător semnificația lui. Așa cum știa s-o facă numai el, istoricul de calibru care era. Și, în adevăr, dovedind o inspirație cel puțin egală cu aceea pe care o etalase și în clipele înălțătoare de la Iași, din 14/27 decembrie 1916, președintele în exercițiu al Camerei a adăugat, la însemnătatea excepțională a actului proclamat, celebritatea unui discurs care, din chiar momentul acela, a rămas în paginile de aur ale oratoriei noastre parlamentare în ansamblu. Iată de ce, cu îngăduința presupusă a cititorului, vom reține – din stenograma dezbaterilor parlamentare – cuvintele inegalabilului orator care au străpuns aidoma tunetului peste aplauzele generale ale asistenței:

„...Adunarea Deputaților adaugă, o dată cu forma legii, devotamentul absolut al unei țări întregi în a menține întregi și a transmite urmașilor cele dobândite cu sânge și lacrimi de fericita generațiune a Marelui Război. Ca Președinte al ei și ca unul din reprezentanții acestei României dintre Carpați și Dunăre,

Vâlcea, 1931, p. 23.

³³ Biblioteca Academiei Române, fond *Corespondența N. Iorga*, vol. 262, f. 365.

³⁴ Idem, vol. 266, f. 23.

³⁵ *Ibidem*, *passim*. Vezi și Paraschiva Căncea și colaboratori, *Istoria Parlamentului*, p. 452-453.

³⁶ *DAD*, *ședința din 11 decembrie 1916*, p. 40.

³⁷ *Ibidem*, p. 42.

³⁸ *DAD*, *ședința din 14 decembrie 1916*, p. 44.

³⁹ *Ibidem*; Mareșal Alexandru Averescu, *op. cit.*, p. 290; N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, II, p. 298-299.

⁴⁰ Vezi, pe larg, Gh. I. Florescu, *1 Decembrie 1918 în dezbaterile Parlamentului român (1919-1938)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, t. XVII/1980, pp. 243-254.

⁴¹ Eufrosina Popescu, *Din istoria politică a României. Constituția din 1923*, București, Editura Politică, 1923, p. 65.

⁴² *DAD*, *ședința din 29 decembrie 1919*, p. 306. Vezi textul integral, în

care a purtat șase sute de ani prin cele mai mari primejdii, o dată cu steagul românesc, soarta însăși a neamului întreg, în numele României mutilate de ieri, care strângea în inima ei rănită atâta din jalea și nădejdea ținuturilor înstrăinate, în numele României care a plâns cu frații pierduți și a nădărdit cu ei și în care n-a fost om cinstit care să nu păstreze în sfânta sufletelor a sufletului său dorul desăvârșitei uniri naționale și hotărârea de a ne jertfi toți pentru aceasta, simt negrăita fericire de a putea face, în numele dv. al tuturor, acest legământ solemn pentru viitorul neamului în sfârșit și pentru vecie unit. România unită o avem, o vom apăra și o vom întregi⁴².

Spre deosebire de ceea ce se va petrece la Senat, la Camera adoptarea proiectelor de legi privind unirea nu a întrunit unanimitatea aleșilor. La 30 decembrie 1919, cu sprijinul lui N. Iorga, care a îndemnat la „cea mai mare toleranță“, deputatul Gh. Cristescu a făcut o declarație de abținere a grupului socialist. Acesta a pretins că intenționase să intervină în plenul din ajun, dar citirea declarației nu-i fusese... „îngăduită“⁴³. Vorbitorul, întrerupt de Octavian Goga, A. C. Cuza și alții, a reușit totuși să motiveze abținerea grupului socialist, și anume pretinzând că „Unirea de azi“ (în fapt, de ieri!) nu se făcuse „după norme democratice prin libera exprimare a voinței celor interesați și nedecretându-se, măcar acum, o dată cu Unirea, și demobilizarea generală, desființarea stării de asediu și amnistia politică și militară“⁴⁴. În felul acesta, Gh. Cristescu, care avea să devină primul secretar general al comuniștilor în 1922 - 1924, prefigura atitudinea viitorului PCR format în 1921 și care, afiliat Internaționalei a III-a, se va afirma fățiș pe poziția Kremlinului în problemele apărării și respectării unității naționale și integrității teritoriale, motiv pentru care, în 1924, avea să fie scos în afara legii.

3. Este mai mult decât sigur că nu a fost nicidecum întâmplător faptul că, după mai mult de 20 de ani, în 1940, activitatea instituțiilor parlamentare ale României Mari avea să se încheie în condițiile în care la ordinea zilei se aflau aceleași probleme fundamentale privind manifestarea unității naționale integrale și respectul integrității teritoriale depline. La 1 septembrie 1939, declanșarea celui de-al doilea război mondial, după parafarea monstruoasei coaliții sovieto-germane prin faimosul pacte de neagresiune din 23 august 1939, a pus România într-o situație internațională foarte gravă⁴⁵. În condițiile în care realitățile interne involuau continuu (viața politică, problema minorităților etc.), România a intrat în plin proces de izolare externă, față de care contra-măsurile adoptate și urmate (proclamarea neutralității, eforturi susținute pentru menținerea *status quo*-ului teritorial și evitarea extinderii agresiunii în sud-estul Europei) s-au dovedit ineficiente, ele depinzând decisiv de mersul ostilităților pe vechiul continent. De exemplu, la 15 martie 1940, Titus Czerkawski, reprezentantul minorităților poloni din România, avea toată bucuria să constate în Senatul de la București că rămăsese „unicul parlamentar de origine etnică polonă din întreaga Europă“⁴⁶, pentru ca, în continuare, succesele militare ale Germaniei în nordul și vestul Europei și

acțiunile agresive ale URSS și Italiei să arunce bătrânul continent, și România asemenea, în pragul catastrofei. La 26-27 iunie 1940, după cum este cunoscut, URSS, de conivență cu Reichul hitlerist, a pretins prin note ultimative cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord. Acțiunea brutală a Moscovei a inaugurat procesul prăbușirii României Mari, întrucât, o dată satisfăcute pretențiile teritoriale sovietice, Bucureștii vor fi asaltați cu noi cereri din partea celorlați vecini revizionști⁴⁷. Preocupat să-și salveze cu orice preț tronul și speriat de riscul unui conflict armat cu URSS, Regele Carol II a impus guvernului Gh. Tătărescu să accepte notele ultimative sovietice și să procedeze, în consecință, în zorii zilei de 28 iunie 1940, la evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, ocupate în zilele imediat următoare de forțele Armatei Roșii.

În asemenea situație, la 2 iulie 1940, atunci când cedarea teritoriilor răsăritene practic se încheiase, au fost convocate comisiile pentru afaceri externe ale Parlamentului de la București, cu scopul de a-i audia pe oficialii cel mai bine plasați în derularea evenimentelor în curs. Așa se face că, în fața comisiilor reunite, au ajuns să depună mărturia – în fapt că justifice acceptarea notelor ultimative ale Kremlinului – premierul Gh. Tătărescu și noul ministru de Externe, C. Argetoianu, care nu era altul decât președintele în funcție al Senatului României! Ambii demnitari au motivat, bineînțeles, decizia luată, Gh. Tătărescu, de pildă, asigurând comisiile că, dacă se hotărâse evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, aceasta se făcuse pentru a se... salva „ființa statului român și pentru a nu pune în primejdie viitorul românismului“⁴⁸. Oficial, sesiunile Corpurilor legiuitoare aveau să se încheie (și, prin aceasta, înseși activitățile din vremea României Mari) a doua zi, 3 iulie 1940⁴⁹, când, la propunerile senatorului Anibal Teodorescu și deputatului C. Rădulescu-Motru, cele două Camere, separat, au păstrat câteva momente de reculegere pentru a deplânge soarta provinciilor istorice pierdute⁵⁰. În aceeași zi, un grup de senatori (Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu, Ion Mihalach, dr. N. Lupu, Mihai Popovici și Aurel Dobrescu), care au opinat că „nu-și pot exercita mandatul și deci participa la lucrările Maturului Corp“, au adresat, prin prof. Alexandru Lapedatu, președintelui Senatului o declarație de protest contra raptului teritorial spre a fi citită în plen⁵¹. Nu a fost cazul, întrucât C. Argetoianu nu a admis decât înregistrarea în arhiva Senatului, sub nr. 000824/1940⁵², a protestului, care avea următorul conținut:

„Corpurile Legiuitoare și Comisia afacerilor străine fiind convocate pentru chestia cedării Basarabiei și parte din Bucovina, noi, senatorii de drept, fiind împiedicați în mod arbitrar de a lua parte la lucrările Senatului și de a ne spune cuvântul nostru într-o chestiune vitală a unității noastre naționale, declarăm următoarele:

Poporul român, care a făcut imense sacrificii pentru apăra-

acest volum, doc. nr. 18.

⁴³ DAD, *ședința din 30 decembrie 1919*, p. 311.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Vezi Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri (1939-1947)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 55-56.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 58.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 82 și urm.

⁴⁸ Gheorghe Sbârnă, *Parlamentul și politica externă a României. 1919-1940*, București, 2000, p. 48-49.

⁴⁹ DAD, *ședința din 3 iulie 1940*, p. 1; DS, *ședința din 3 iulie 1940*, p. 1.

⁵⁰ *Ibidem*; Gheorghe Sbârnă, *op. cit.*, p. 50.

⁵¹ Arhivele Naționale, fond Senat, dosar 18 106, f. 7.

⁵² *Ibidem*, f. 6.

⁵³ *Ibidem*, f. 8.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 4-5. Documentul a fost înregistrat la Senat sub nr. 000823/

rea națională, nu poate să înțeleagă pentru ce în momentul când armata trebuia să apere fruntariile Țării a primit ordin să se retragă precipitat și să lase vrăjmașului mână liberă pentru ocuparea a două provincii părăsind în voia URSS trei milioane de români.

Nu Corpurile Legiuitoare actuale pot reprezenta voința națională. Ele au fost create printr-o lovitură de stat, printr-un decret-lege, ca emanațiune a Frontului Renașterii Naționale.

Această organizație, străină de voința alegătorilor, a fost dizolvată printr-un alt decret-lege. Prin urmare Camera și Senatul nu au nici din acest punct de vedere ființă legală.

De aceea, noi, senatorii de drept, care în mai bine de zece legislaturi am reprezentat voința națională și am luptat pentru constituirea României Mari, protestăm împotriva cedării Basarabiei și a unei părți din Bucovina. Trimitem fraților noștri din aceste provincii salutul nostru frățesc, profunda noastră simpatie pentru suferințele lor, cu credința că în curând vor fi readuși în sânul Patriei Mume⁵³.

Tot atunci s-a adresat senatorilor Mitropolitul Gurie al Basarabiei, pentru a deplânge și protesta în contra ocupării ținutului dintre Prut și Nistru de către trupele sovietice, ceea ce echivala cu „o mare dramă națională, ... o tragedie grozavă, sfâșietoare de inimi creștinești și românești”⁵⁴.

În fapt, încă în ajun, la reuniunea comună din 2 iulie 1940 a comisiilor de politică externă ale Camerelor, se înregistraseră vehemente proteste verbale ori scrise ale unor remarcabile personalități politice, culturale și religioase, acțiuni ce s-au bucurat de un impact profund în rândul opiniei publice naționale, mai cu seamă că documentele transmise purtau zeci sau sute de semnături ale celor care, cu adevărat, reprezentau – în rând cu elita politicii și culturii naționale – însăși „talpa țării”.

Cel dintâi document despre care facem vorbire era **Protestul** înaintat Președintelui Senatului de ilustrul N. Iorga, fost prim-ministru al României, deputat în majoritatea legislaturilor de după 1907 și senator de drept în funcție, președinte al Senatului în iunie 1939, el însuși unul dintre întemeietorii României întregite în 1918, fapt pentru care a fost proclamat de opinia publică **Apostol al neamului românesc**. Istoricul, semnând la 2 iulie 1940 în nume propriu și adăugând numele unora dintre făuritorii de marcă ai României Mari⁵⁵, ținea ca documentul, prezentat în ședința comisiilor pentru afacerile externe ale Parlamentului, să fie păstrat în arhiva Senatului, probă incontestabilă că, în zilele dezastrului național din vara anului 1940, liderii politici proeminenți ai țării respinseseră ultimatumul URSS, căruia nu-i aflaseră „nici un temei istoric și legal”⁵⁶. Având în vedere splendoarea textului, redactat mai mult ca sigur de N. Iorga, consistența argumentelor politico-istorice și lista semnatarilor **Protestului**, reținem din textul documentului de referință depistat în arhive:

Domnule Președinte,

Un număr de bărbați politici români, care și ei sunt înteme-

ietorii României depline, înaintea prin mine acest MEMORIU DE PROTEST, pe care vă rog să-l păstrați în arhivele Senatului, dându-se o copie fotografică de pe dânsul.

Sunt toți acei care au jucat un rol în realizarea României întregite și care prin anume împrejurări nu sunt aici, dar care trebuie să se știe că suflătește sunt împreună cu noi [...].

ULTIMATUM-ul de ieri, urmat de o luare în stăpânire imediată, nu poate găsi nici un temei istoric și legal și înstrăinarea unei atât de largi părți a României Unite calcă peste dreptul a trei milioane de țărani români și al unei pături de intelectuali devotată cauzei naționale.

Fără a pune în discuție necesități care s-au socotit că nu se pot evita, subsemnații, dintre care cei mai mulți sunt întemeietorii înșiși ai Statului Român nou în hotarele lui firești, nu pot admite ca în orice formă să se dea o recunoaștere legală în numele statului și poporului român la ceea ce nu este decât o uzurpație determinată de confuzia de noțiuni, firește trecătoare, a unei epoci de criză fără pereche».

De asemenea, tot în ședința din 2 iulie 1940 a comisiilor de politică externă ale Camerei Deputaților și Senatului, acad. prof. Ștefan Ciobanu, senator reprezentând în forumul de la București chiar ținutul dintre Prut și Nistru, a rostit un amplu și hotărât protest contra „încalcării nelegiuite a celor mai sfinte drepturi ale noastre – istorice, etnice și umane”. De remarcat că documentul a fost grabnic acoperit cu mai multe mii de semnături⁵⁷, iar ulterior a văzut lumina tiparului în diverse împrejurări, inclusiv în prestigioasa „Revista a Fundațiilor Regale”⁵⁸.

4. Este evident că, nu din dorința de a abuza cumva de bunăvoința cititorului ori din plăcerea de divaga, ne vom referi, în încheierea acestui studiu ce prefătează o serie de discursuri și dezbateri parlamentare, la **arta oratorilor români**. Fără a judeca nici o clipă lucrurile din perspectiva raportării lor la Demostene ori la Cicero, deci la atingerea perfecțiunii, ne vom limita în a susține – deopotrivă cu Henri Stahl, care a avut prilejul fericit, decenii la rând, să urmărească și să comenteze prestațiile oratorilor români din elita primei jumătăți a veacului trecut – cât de îndreptățită era observația sa, în sensul că: **Românul se naște nu numai poet, ci și orator; mai cu seamă orator!**⁵⁹ În temeiul experienței sale de la 1906-1916, autorul ne-a lăsat considerații, portrete și clasificări demne de tot interesul și peste care, astăzi, nu putem trece oricum. Din motive lesne de explicat, mai precis prezența unor oratori în acest volum, vom apela la distincția pe care a stabilit-o Henri Stahl după cum urmează:

- oratorii care puteau oricând improviza un bun discurs (Barbu Ștefănescu Delavrancea, Take Ionescu, Nicolae Iorga);
- oratorii care țineau discursuri bune, dar ne-improvizate (Mihail G. Cantacuzino, Simion Mehedinți);
- oratorii care-i citeau discursurile aidoma unor lucrări literare (Titu Maiorescu, Alexandru Marghiloman);
- debaterii, adică cei care, fără pretenții de talent oratoric, țineau discursuri bune asupra unei teme (P.P. Carp, Spiru C. Haret, N. Filipescu);

septembrie 1941, pp. 704-710.

⁵⁹ Cf. Henri Stahl, *Schițe parlamentare*, vol. I, București, Editura „Națională” S. Ciornei, f.a., p. 5.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 16-17.

⁶¹ *Ibidem*, p. 17, 21.

3 iulie 1940.

⁵⁵ Documentul în copie – Arhivele Naționale, fond Senat, dosar 18 106, ff. 23-25.

⁵⁶ Textul, cu recomandarea lui C. Argetoianu și semnăturile originale ale lui Iuliu Maniu, C. I. C. Brătianu, Ion Mihalache, A. C. Cuza, G. G. Mironescu ș.a., a fost înregistrat în arhiva senatului, sub nr. 000822 din 3 iulie 1940 (*ibidem*, f. 1-2).

⁵⁷ *Ibidem*, ff. 12-16.

⁵⁸ Vezi „Revista Fundațiilor Regale”, București, nr. 7-9/august-

- oratorii care gesticulau în chip exagerat (Petre Missir);
 - oratorii imposibil de stenografiat (P. S. Aurelian, A. D. Xenopol)⁶⁰.

Preferințele lui Stahl se îndreptau, de fel surprinzător, spre cei din capul listei. Barbu Ștefănescu Delavrancea, de exemplu, era – dintre toți – „cel mai iubitor al formei, cel mai stăpân pe arta oratorică și știe, prin gesturi largi, prin intonațiile vocii, prin mlădierea trupului, să dea o deosebită putere cristalizării ideilor“, ajungând la „forma impecabilă“ a stilizării textului⁶¹. În schimb, Take Ionescu, cel poreclit în epocă „Guriță de aur“, dovedea un „mai mare talent de improvizator“, secretul inspirației sale aflându-se „în inteligența-i superioară, în activitatea-i prodigioasă, în sesizarea instantanee, divinatoare, a esenței unei chestiuni cu toate punctele ei subrede sau tari, într-o sensibilitate feminină, într-o emotivitate de fiecare clipă contra căreia luptă dar care-l consumă, în marea-i tenacitate de rezistență combativă, în conștiința ce are despre valoarea sa, în ambiția lui, proteguitoare“⁶². Dar socotim că este preferabil să-l urmărim pe biograful consacrat al lui Take Ionescu, pe Constantin Xenii, surprinzându-și eroul în momentele sale de triumf parlamentar incontestabil la finele anului 1915:

„Atunci, în decembrie 1915, în zilele de 16 și 17, rosti Take Ionescu cel mai important, cel mai răsunător, cel mai elocvent discurs din viața lui: discursul **politicii instinctului național**⁶³. Acesta a fost tradus în franceză și engleză⁶⁴ și conține adevărate pagini de antologie. Camera era ocupată până în ultimul loc. Senatorii abandonaseră ședința Senatului, care trebui să fie ridicată. Tribunele publice erau supraîncărcate. Banca ministerială în completul ei, cu Ion Brătianu în cap, palid și copleșit de o emoție pe care și-a stăpânea cu greu. Take Ionescu, în redingotă, se urca la tribună. Într-o tăcere impresionantă, oratorul începe astfel: «Domnilor deputați, dezbaterile Adresei din anul acesta...» Camera fu ridicată în picioare. O furtună de entuziasm se descărcă în lungi ovații cu care amicii, ca și adversarii, acoperiră ultimele lui cuvinte. Ședința se ridică imediat. O rumoare îndelungată plutea deasupra valului de lume, care încet-încet se îndrepta spre ieșiri. Niciodată Parlamentul românesc nu trăise astfel de clipe. La ieșire E. Costinescu, ministrul Finanțelor, radia de fericire. Vechiul adversar politic al marelui orator, spunea la ieșire:

- S-a făcut. Vom intra [în război]. Așa discurs n-a răsunit încă în acest Parlament.

Un scriitor francez, analizând acest discurs, scrie: «Nu s-a găsit niciodată mai mult idealism, în nici un discurs antic, nici mai mult realism în nici o discuție precisă de afaceri. Politica se împletește cu morală, calculul cu sentimentul, istoria trecutului cu perspectivele viitorului, ironia cu pateticul, fără ca inspirația largă și puternică a oratorului să aibă o ezitare sau o slăbiciune. E elocința clasică cea mai desăvârșită și mai senină...». Iar un altul scrie: «Era cu neputință să se vorbească mai de sus și să se vadă mai departe»⁶⁵.

Henri Stahl, la care revenim, și-a compus textul pe atunci

când Nicolae Iorga nu strălucise încă de la tribuna Parlamentului, deși convingerea autorului era aceea că istoricul avea să devină „cel mai puternic orator al neamului“⁶⁶. Să-l urmărim însă pe N. Iorga așa cum a fost surprins de Henri Stahl⁶⁷:

„Speriat, stângaci, în redingota-i strânsă ce-i prinde trupul înalt, înaintează d-l Nicolae Iorga la tribună și începe a vorbi pripit, uneori prea pripit, sunând pe R într-un chip special, tulburat de aplauzele cu care este întâmpinat.

Fraze de efect nu face, intonațiuni căutate de voce nu are, gesturi nu face de loc, ba chiar își prinde mâna stângă de cea dreaptă trecută pe la spate. Vastele-i cunoștințe în domeniul istoriei, al literaturii, numeroasele călătorii ce a făcut, temperamentu-i de artist apreciator a tot ce este mare și frumos, imaginațiunea-i puternică, o memorie prodigioasă și un spirit de contrazicere original și hazliu, sunt secretul copleșitorului său talent oratoric; iar ochii lui mari, negri, aici ironici, aici inspirați, aici furibunzi, strălucitori de superioară inteligență și claritate, au atâta putere de convingere; vocea-i, la evocarea unui trecut duios, la batjocorirea usturătoare a unui prezent dubios, sau la întrevederea unui viitor glorios, vibrează de atâta sinceră emoțiune, încât această emoțiune cuprinde și stăpânește o ală întreagă și sunt momente când nu poți opri lacrimile să-ți înece ochii.

La Iași, la Teatrul Național, am văzut pe orator întrerupt de o sală întreagă, elita societății ieșene, spre a intona **Deșteaptă-te Române!**, și am auzit doamnele în lojă cântând imnul nostru național. Care este oratorul care, fără mijloace artificiale, a putut comunica altora în acest grad, emoțiunea sinceră de care este cuprins?

Îi place să presare în cuvântarea sa biciuiri usturătoare, caracterizări lapidare, comparațiuni hazlii care fixează în minte un adevăr și, atunci, ochii săi râd înainte de a fi ajuns la comparațiunea hazlie, iar sala râde și ea, presimțind-o. Creier intuitiv, zvrărlă din belșug, tumultuos, idei noi, vederi originale; fire adânc impresionabilă, de copil nervos și susceptibil în multe privințe, redă cu o curagioasă sinceritate toate impresiunile sufletului său, cucerind inimile prin neconținutele asalturi ce le dă spre a goni apatia sau vițiile de care le crede cuprinse; mintea însă cu greu poate urmări ideea diriguitoare care ar trebui să înlănțuie mai strâns seria de impresiuni; iar idei secundare, aluzii și înțepături, prea subtile și prea personale, te abat de la esența cuvântării. Ai dori parcă mai puțină bogăție, mai puține digresiuni și aluzii prea subtile, în favoarea unei așezări mai strategice a ideilor ce luptă pentru a infiltra în inimă și în minte convingerea“.

În diverse volume au fost cuprinse, în primul rând datorită temeiniciei analizelor și frumuseții paginilor, cele mai multe dintre cuvântările parlamentare ale celebrului nostru poliistor⁶⁸. Ele trebuie citite și recitite, fără a ignora opiniile și impresiile celor care, dintre personalitățile noastre de elită, l-au „văzut“ ori l-au „interpretat“ pe savant și patriot – George Călinescu, Șerban Călinescu, Dimitrie Anghel, Pompiliu Constantinescu, Constantin Ciopraga ș.a., unii referindu-se fie la „efectul hipnotic“ al discursurilor sale, alții fie la ... „Moise spărgând

⁶² Ibidem, p. 25.

⁶³ Vezi *Discursuri și dezbateri parlamentare (1864-2004)*, doc. nr. 9.

⁶⁴ În mod semnificativ, discursul în discuție avea să fie inclus de Take Ionescu și în volumul său de amintiri acoperind epoca primului război mondial (cf. Take Jonesco, *Souvenirs*, Paris, 1919).

⁶⁵ Constantin Xenii, *Take Ionescu*, București, Editura Tritonic, 2002, p. 148-149.

⁶⁶ Henri Stahl, *op. cit.*, p. 29.

⁶⁷ Ibidem, p. 26-28.

⁶⁸ Vezi *Discursuri și dezbateri parlamentare (1864-2004)*, doc. nr. 12, 18, 48, 52 și 58.

⁶⁹ Vezi Florin Mihăilescu, *N. Iorga interpretat de ...*, București, Editura

tablele legii⁶⁹. Fapt remarcabil, în anii Războiului din Est, mai precis în 1941 - 1944, figura legendară a lui N. Iorga, inclusiv calitățile de excepție ale oratorului, au fost evocate, la Academie ori la Universitate, la Radio ori la Institutul ce-i purta numele, de savanți precum I. Petrovici, Gh. Brătianu, N. Bănescu ori de I. V. Gruia, fost ministru al Justiției⁷⁰. Reținem, din conferința *N. Iorga – oratorul*, ținută la Radio în 4 august 1943 de prof. I. V. Gruia, care – după ce a elogiat contribuțiile din 1931 ale lui I. Petrovici și H. Stahl pe aceeași temă – a evidențiat: „...Prins în vârtejul pasiunilor politice, în asprimea luptelor naționale și politice, în descrierea suferințelor neamului, în puterea creatoare a izbânzilor lui și în silințele tuturor răscolirilor din adâncuri, N. Iorga a folosit, ca nimeni altul, puterea cuvântului. Toată fapta și tot cugetul său s-au desprins din această uriașă, vijelioasă, zguduitoare virtute a cuvântului. Durerile și bucuriile, îngrijorările și certitudinile, resemnările și suferințele ieșeau larg din zgura și puterea misterioasă a veacurilor, prin cuvântul însuflețit și luminos al profesorul Iorga. El devenea făptură de lumină călăuzitoare pentru un neam întreg, în fața căruia toate frământările josnice, toate interesele mărunte, toate ambițiunile fără conținut și toate răzbunările fără înțeles erau strivite de această putere a cuvântului, deschizător de cale⁷¹. Au succedat, în 1944, studii și comunicări despre N. Iorga, datorate lui Gh. Brătianu, Alexandru Lapedatu, Tudor Vianu, M. Berza, D. M. Pippidi, Dimitrie Gusti, Barbu Theodorescu și N. Bănescu, până când scriitorul ratat I. Ludo, la 15 decembrie 1944, să publice în fișuica proletcultistă „Răspântia“, la comemorarea a patru ani de la asasinarea savantului de către legionari în noiembrie 1940, un odios articol împotriva marelui istoric⁷². Materialul, alături de altele de același gen, a inaugurat în fapt **holocaustul roșu** în cultura română, de influențele cărora se resimte parțial – după cum și prețuirea în ansamblu a operei magistrale a lui N. Iorga⁷³ – până în prezent!

Mai aproape de noi, istoricul literar Valeriu Râpeanu, care ar fi fost preferabil să nu-i fi ignorat pe *Brătieni, Vasile Conta, Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voievod, Vasile Goldiș, M. Manoilescu* sau *Gh. Tătărescu*, l-a încadrat admirabil pe N. Iorga în **galeria ilustră a celor „cari au fost“ maeștri ai elocinței la români**: „...Dacă oratorul e pentru noi o abstracțiune, pentru contemporani a fost una dintre cele mai fascinante apariții. Așa se explică și faptul că cele mai semnificative pagini despre Iorga pun în prim plan portretul oratorului care a dominat epoca într-o vreme în care oratoria cunoștea la noi reprezentanți de mare clasă, maeștri ai genului fiind prezenți în parlament sau la catedră. El nu l-a mai ascultat pe Kogălniceanu, ale cărui discursuri i-au servit drept model și a căror tehnică o regăsim câteodată în structura discursurilor lui Iorga, dar a fost contemporan, a putut fi comparat cu colegi de universitate, cu oratori

Eminescu, 1979, p. 90 - 91.

⁷⁰ Vezi mai ales Valeriu Râpeanu, *Nicolae Iorga 1940 - 1947*, II, București, Editura Gramar, 2002, p. 14 și urm., Ion Ștefan Baciu, Constantin Dobrescu, *N. Iorga în memoriam. 1871-2001. Prezența în Prahova, Ploiești*, 2001, p.238 și urm.

⁷¹ Valeriu Râpeanu, *Nicolae Iorga 1940 - 1947*, II, p. 16.

⁷² *Ibidem*, pp. 141-152.

⁷³ Vezi Mihai Ungheanu, *Holocaustul culturii române. Ipoteze de sociologie literară (1944 - 1989)*, București, Editura DBH, 1999, p. 44 și urm.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 87 - 88. Vezi și N. Iorga, *Sfaturi pe întunerice. Conferințe la radio*, I-II, București, 1936 - 1940; idem, *Conferințe. Ideea unității*

Peisaj Km 20 lângă Iași

parlamentari, alături de care sau împotriva cărora a fost. Să amintim că N. Iorga a fost orator în același timp cu câteva generații de mari oratori ai catedrei, ai parlamentului, ai întrunirii publice: Titu Maiorescu, Nicolae Filipescu, C.C. Arion, P.P. Carp, Gh. Panu, Alexandru Lahovary, Take Ionescu, Delavrancea, Alexandru Djuvara, Al Marghiloman, iar după primul război mondial cu Nicolae Titulescu, Grigore Iunian, Vasile Pârvan, Simion Mehedinți, Constantin Stere, Armand Călinescu, Virgil Madgearu, Octavian Goga, Ion Petrovici, I. G. Duca, Victor Iamandi, Petre Andrei, Ion Mihalache etc. Cu toți a fost comparat, cu cei mai mulți s-a înfruntat, deoarece a fost adversarul unora dintre ei și, în primul rând, al celor ce susțineau o politică de dreapta, conservatoare, antipopulară. Pentru că, spre deosebire de cei mai mulți amintiți, N. Iorga avea și darul de a fascina, de a ține sub puterea magnetică a cuvântului său auditorul, de a-l face să participe. Iorga întrunea înzestrările oratorului care capta auditorul cu o idee, îl însuflețea putând chiar să declanșeze mișcări colective. Dar nu în sensul facil al unui Nicolae Fleva, «tribunul poporului», unul dintre acei care, după cum spunea Caragiale, instaurase «tirania vorbei». Oratorul N. Iorga reușea să creeze acea stare de spirit fascinantă despre care am vorbit prin ceea ce se credea atunci a fi puțin «popular», adică prin caracterul primordial savant al cuvântărilor sale, încărcate de acea erudiție ramificată pe toate meridianele gândului, ale cunoașterii, ale sensibilității, mereu involburată, deoarece răscolea straturile cele mai adânci ale trecutului și aducea la lumină fața acoperită pe care o releva cu forța unui mag. A fost oratorul popular prin excelență, servindu-se de darurile unei erudiții neobișnuite. Aici, la confluența elocvenței, a plasticității și a erudiției copleșitoare, toate retopite într-un farmec aparte ce făcea din apariția lui la tribună un spectacol în sensul superior al cuvântului, s-a născut acest fenomen: oratorul Iorga⁷⁴.

În sfârșit, nu putem încheia mai nimerit aceste rânduri consacrate lui N. Iorga fără a face trimitere la excelenta biografie datorată lui de Pamfil Șeicaru, marele contemporan al Apostolului neamului românesc într-ale ziaristicii și scrisului istoric:

„N. Iorga, anahoret al unui cult, istoria românilor, ră-mâne în amintirea generațiilor viitoare grandios și ne-verosimil⁷⁵.”

românești, ediție Ștefan Lemny și Rodica Rotaru, p. 341 și urm.

⁷⁵ Pamfil Șeicaru, *Nicolae Iorga*, București, Editura Cléo, 1990, p. 142.

Marcel Ferrand *

ETIMOLOGIILE MELE ROMÂNEȘTI** (I)

Prezentarea articolelor. Tradiția științifică cere ca o etimologie nouă să fie precedată de mențiunea cât mai completă a tuturor soluțiilor propuse înainte, de aici decurge, de multe ori, confuzie și plictiseală. Vrând – rog pe cititor să nu fie prea sever cu mine – să expun în mod clar ideea pe care o propun eu, am separat în fiecare articol două părți: 1. expunerea etimologiei mele; 2. referințele și soluțiile precedente, trimitând la notele de subsol. Subsolul articolului, deci, se da nu *sub* articol, ci *în continuare*, ca o completare a articolului propriu zis și în aceleași caractere.

Transcrierea alfabetelor. Alfabetul grecesc e transcris în litere latine după regulile observate în etimologie, cf. Dauzat, *Dicț. etim. fr.*

Alfabetul chirilic, ca la Rosetti, ILR III; în special $x = /h/$. Ierurile sunt păstrate în slavonă și vechea slavă: Ѡ, ѡ; ca la Rosetti Ѡ bulgar e redat prin *ă*; în rusa modernă Ѡ e redat printr-un apostrof.

Asfinți

Soarele asfințește, var. *sfințește* „soarele apune”: această expresie ar fi o rămășiță a cultului precreștin al soarelui¹.

* Temeinic cercetător, Marcel Ferrand a împlinit 82 de ani. *Profesor Universitar la Paris-Sorbona*, cercetător la *Institutul de studii slave Paris*, încă ne surprinde prin studiile sale lingvistice, prin cărțile sale cu caracter științific. Specialist în limbile slave și romanice, cunoscător a cinci limbi moderne, Marcel Ferrand și-a construit parcursul de cercetător, începând cu studiul temeinic a limbilor slave și romanice la Universitatea Paris Sorbona, obținând licența în 1947. Pregătirea acestuia continuă de-a lungul timpului, instruindu-se prin aulele universităților europene, obținând diverse burse. Publicațiile dumnealui, datorită acribiei intelectuale, dar și complexității temelor lingvistice abordate, au fost fie traduse în mai multe limbi, fie se află în bibliotecile universităților europene. Din acestea subliniem doar câteva, amintind, în același timp, că numărul paginilor scrise și publicate de acesta depășesc cu mult imaginația unui om: *Un suffixe est ausi un signe*, articol semnalat de „Bulletin de la Société de Linguistique” de Paris, t.LXXXI, 1968; *Le Suffixe-nja en russe moderne; Les particules énonciatives en russe contemporain; Pour Comprendre Le Russe*, Editeur Doin, 1967; *À propos de la conjugaison russe moderne: pour un grammaire punctuelle et intégrale; La grammaire de la phrase russe ancienne*.

** Studiul prezent face parte din cartea aflată în manuscris, intitulată *Etimologiile mele românești*, pe care Marcel Ferrand a încredințat-o spre publicare Editurii „Risoprint”, urmînd ca în cursul acestui an să vadă lumina tiparului.

¹ Date lexicale: DA: „Despre soare și p. ext. despre lună și stele; în Țara Românească: *a asfinți*; despre lumina ochilor, neobișnuit, poet.; Trans. și *Soarele asfinte*; pe vremea tendințelor de latinizare a limbii scrise și *asânți*”. *Sfinți* „a deveni sfânt” a fost probabil forma primitivă, la care s-a adăugat *a-* după *apune*, *amurghi* etc. *Sfânt-sfinție* e de același tip cu *veșted-veșteji*, *alb-albi*, *negru-(în)negri* etc. *Asfinte*: ezitare clasică verb sufixat-nesufixat, cf. *lucră-lucreează*, *socoate-socotește*. *Sfinți* = *asfinți* pare viu, cf. MALR II, h.58: *pe la sfințeala soarelui* (Tulcea). Ca să

E incontestabil că, deși cu acest proces sistematic de creștinare, rămân la toate popoarele creștine urme de păgânism. Însă, sub ce formă? Se pot observa obiceiuri locale, limitate la unele regiuni îndepărtate, practicate discret, lipsite de semnificație *stricto sensu* religioasă, de exemplu, în Bulgaria, obiceiul legat de solstițiul de vară, descris de Gerov, v. *Crăciun*. În cazul lui *asfinți* ar fi vorba de un fapt privind chiar temelia păgânismului, manifestat deschis, expresia amintită fiind folosită zilnic și absolut explicită.

În această presupusă persistență a cultului solar se neglijează în special rolul organelor bisericești².

Românul ar fi slăvit în trecut soarele când apune: n-ar fi mai logic să-l fi slăvit când răsare?

Soarele pentru păgâni era un zeu. Nu s-a luat în seamă că, în amintita expresie, soarele nu e făcut „zeu”, ci „sfânt”. Un popor cătuși de puțin religios ar fi confundat aceste două noțiuni fundamentale³?

Propun o explicație care să nu facă apel la un substrat precreștin și să nu intre în opoziție cu dogma creștină: soarele e comparat cu un „sfânt” fiindcă în acest moment al „trajectoriei” lui seamănă cu un „nimb” al sfinților pe icoane⁴:

În neogreacă (Sandfeld, LB, p.67) soarele apunând e identificat cu un împărat: *O hēlios basileuei*. Explicația este că împă-

arătam până unde s-a mers în interpretarea „substratică” a lui *asfinți*, îl putem cita pe Hasdeu: „Cuvântul însemnează literalmente ‘ad sanctos abeo’ sau ‘ad sanctum abeo’, ‘se sanctifier, devenir saint’ [...], o regiune unde locuiește zeul cu sfinții [...]”. Noțiunea de sanctificare a Occidentului era la noi atât de înrădăcinată, încât [...], ideea e cu totul necreștină [...]. Un rest pagan din acea epocă precreștină, când la Apus erau [...] Hesperidele [...]” (*Etymol. Magnum Romaniae*, B., 1893, s.v.).

² Cultul soarelui rămase un reflex la primii creștini romani, cărora sf. Leon, în secolul al V-lea, le reproșează că ei salută Soarele înainte de a intra în Basilica Sfântului Petru, cf. N.M. Denis-Boulet, *Le calendrier chrétien*, P., 1959, p. 34-35, 51-52. Sf. Leon în secolul al V-lea: cu atât mai mult în secolele următoare e puțin verosimil ca episcopii să fi arătat o oarecare indulgență față de acest cult, căruia creștinismul i se opune prin definiție. Tocmai cultul Soarelui, numit *Sol invictus*, e abjurat de Constantin când se convertește la creștinism, în secolul al IV-lea, *ibidem*.

Privitor la rolul organelor bisericești, reamintesc că *episcopos* = *supraveghetor*.

³ Soarele e „sfânt”, nu „zeu”, în expresia citată de Pușcariu în sprijinul originii păgânești: „C’est encore à l’ère pa enne que remonte l’habitude de jurer sur (sfântul) soare ‘le saint soleil’”. (Puțcariu, *Etudes de linguistique roumaine*, C.-B., 1937, p.398).

⁴ Capidan compară soarele când apune cu un nimb, fără însă să dea acestei imagini o semnificație în sine: „Soarele primește nimbul unui sfânt” (*Conv. lit.*, 1939, p. 519 - 520).

⁵ „Dans l’iconographie des premiers temps, seul le Christ est nimbé.

rații bizantini, în reprezentarea lor iconografică sau numismatică, aveau dreptul la un nimb, ca și sfinții. (E posibil ca expresia românească populară *Soarele e pe scaun* să fie un calc grecesc).⁵

În limba maghiară, unde soarele „se cuminecă”: *áldozik a nap*, ar putea fi vorba de o altă metaforă creștină, rituală, soarele asfințind fiind comparat cu o ostie, mai ales cu cea mare a preotului (la catolici), pe care el, ridicând-o deasupra capului, o expune credincioșilor.⁶

Ațipi

Ațipi, „a adormi” < **adtepire* < **tepire* = *tepere*, *tepesco* „a deveni călduț”⁷: etimologia aceasta consacrată se bazează 1. pe o întrebuintare izolată a verbului *tepere* cu sensul de „a lăncezi”; 2. pe o reconstrucție problematică, nu numai ca formă, ci și ca sens, deoarece se atribuie unei forme *ipotetice* un sens *rar* (pe cât se pare, literar) al formei clasice *tepere*⁸.

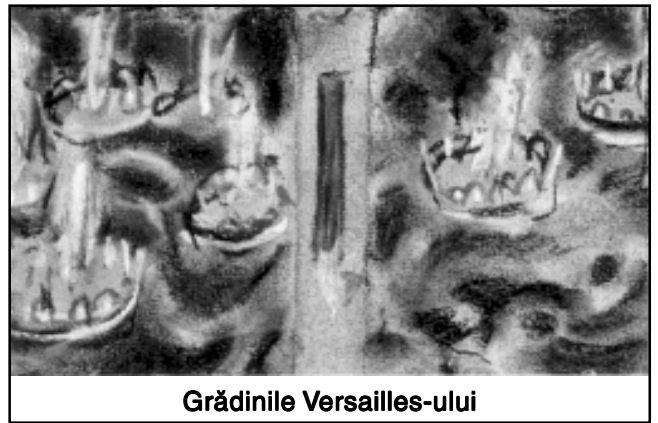
Pe de altă parte, etimologia amintită postulează o trecere de la sensul „a lăncezi” la sensul „a adormi”, care nu pare a fi deloc ușoară. Așteptăm un proces mai concret și mai direct.

Adormirea se caracterizează printr-un fel de letargie, de pierdere a sensibilității corporale. Verbul românesc sinonim *moțâi* pune accentul pe pierderea motricității corporale. Dacă pentru *ațipi* plecăm de la ideea aceasta, ne putem gândi la o derivare de la *țeapă* „par”, care nu prezintă nici o dificultate formală: *țeapă* > **țepi* > **ațepi* > *ațipi*.

Noțiunea de „par” evocă prin excelență imobilitatea, insensibilitatea, cf. *stălpit* „imobil”, *a rămâne stălp*, adică „împietrit”.

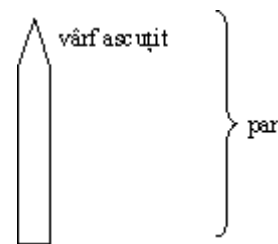
A- după *adormi*. Verbul **țepi* aparține formației (*în*)*cremeni* < *cremen*, (*în*)*lemni* < *lemn*, verbe în -i, incoative, derivate de la un nume de materie inertă.

Țeapă „par lung și ascuțit la un capăt; p. restr. vârful unui astfel de par” (DEX): deci în primul rând un *par*, însă, noțiunea

Grădinile Versailles-ului

s-a redus pe urmă, prin metonimie, la vârful ascuțit, de unde: *înțepa*, *țăpos*, *țepos*, „pointu, aiguisé par la pointe” (Damé). (*A*)*țepi*, din contra, ar deriva de la sensul neredus „par”:

*Țeapă*⁹ Apropierea cu albaneza nu dă decât o soluție parțială: *thep* „ascuțit”. De la „ascuțit” cu greu ajungem la „par”, pe când „par” (ascuțit) dă ușor „ascuțit”. E evident că *țepeș* în *Vlad Țepeș* se referă la un „par ascuțit”, nu la un „ascuțit”. Explicația prin „par”, prin urmare, e inevitabilă; o dă slava, unde *цѣръ* „băț” e atestat cu diferite întrebuintări: „îmblăciu (r.)”; „băț care se pune între ațele urzelii la țesut” (bulg.) etc. *Цѣръ* e legat de verbul *цѣпати*, *цѣпја* „a spinteca (lemn)”, de unde avem în bulg. și scr. *cepanica* sau *cepenica* „bucată dintr-un lemn despicat”.

Цѣръ a pătruns în limba română sub forma adjectivului *cĕpenú*, de unde *țeapăn*, din care s-a născut (*în*)*țepeni*. Dacă într-adevăr *țeapă* e și el de la *цѣръ*, **țepi* < *țeapă* „a deveni imobil” de unde (*a*)*țipi*, formează o pereche de dublete cu (*în*)*țepeni*.

primitiv: „băț”. *Cepenet*’a se înțepeni: derivat de la *cep* „băț”. (anskij, *Dict. etim. r.*).

Vasmer la r. *cep*: „Dial. *cepinka* ‘băț’; bulg. *cep* ‘băț’ care se pune între ațele urzelei la războiul de țesut [...]”. *Cepenet*: „[...] vsl. *ocipeniti* [...], scr., v. sl. *cipenú* ‘imobil’ [...]”. Protosl. *cipenitú*, de la *cipú* ‘băț’. Cf. sub raportul semantic *okolet*, de la *kol* [‘kol’par’, *okolet*’a crăpa’, M.F.]”.

„Scr. *cepăti*, *cepanica*; bulg. *cepja* ‘a spinteca’, *cepenica* ‘bucată dintr-un lemn despicat’ (*Dict. scr.-rom. și bulg.-rom.*)”.

În LR Pușcariu, p. 178, 179, numără *țeapă* printre elementele autohtone.

Apropierea cu albaneza: Rosetti, ILR III, p.106-121: „O serie de termeni nu pot fi explicați prin albaneză [...], lui *th* albanez îi corespund trei sunete în română [...]. Cuvintele înșirate aici mai jos fac deci parte din cel mai vechi fond al limbii române [...]: alb. *th*: rom. *ț*: *thep*: *țeapă* [...]”.

Se poate obiecta că rămâne neexplicată diferența de sens: alb. „pointe” = rom. „pointe *ou pieu*”. Nu există posibilitatea unui împrumut slav comun? Și ce înseamnă „cel mai vechi fond”?

Alb. *thep* „pointe, saillie (*Fjalor shqip frengjisht*, T. 1977).

Après le IIIème siècle [...] les apôtres, la Vierge, puis les saints obtiennent cet attribut, ainsi que les notabilités la ques: empereurs, dignitaires etc.” (*Grand Larousse universel*, P., 1989, t. XI, s.v.).

⁶ Sandfeld, loc. cit., aduce și un exemplu german (m.h.all.): *diu sunne gêt ze genâden*, care, citat împreună cu cel unguresc, poate fi înțeles ca „soarele se cuminecă”. Pasajul la Sandfeld e confuz. Mă refer în ceea ce mă privește la dicț. lui Grimm, unde, la *Gnade* I „Ruhe” se dă expresia (în germ. literară) *die sonne geht zu gnaden* «die sonne geht unter», egală cu *zur Ruhe*, adică, nici mai mult, nici mai puțin fr. *se couche* etc.

⁷ DA: „*Ațipi* (dial. *ațâpesc* și *ațăpesc*; la Anon. Car. și *ațip*). Et. necunoscută.” Candrea-Densușianu: „< *lat. *Attepire* = *ad-* + clas. *tepere languir, être languissant*”.

S-au mai propus etimologiile următoare: Cihac: „v. sl. *supati, zasipati* ‘ôbdormiscere’, nsl. *zasipati* ‘sopire’ [*sъpati* ‘a dormi’, M.F.]”; Spitzer (DR III, p. 646 - 649): „Eine onomatopoesische Bildung vom Stamm *țip-* (=zip), der im Rumänischen in *țipa* ‘jeter, lancer, jaillir’, *țip* ‘fontaine jallissante’ vorliegt”; Ștefănescu-Scheludko (ARH XXXI, p. 149): „< ucr. *zaciпnuty* ‘a adormi’”.

⁸ *Teperе, tepesco* „a începe să devină cald, a se încălzi”. Însă acest verb, opus lui *caleo*, *calidus*, poate desemna o „căldură insuficientă” de unde *tepor*, „1. chaleur douce; 2. chaleur insuffisante (d’un bain); 3. (fig.) langueur du style” (Gaffiot, *Dict. latin-fr.*). Gaffiot la *tepeo* mai menționează: „(fig.) être tiède, aimer froidement // être languissant: Quint., 6, 1, 44”.

⁹ Despre originea lui *țeapă*: Limbile slave: R. *cep* „îmblăciu”.

„Panslav [...]. Probabil indoeuropean. Origine obscură. Sensul

Marius Sala

ISTORIA CUVINTELOR

VI. Nume de mâncăruri franțuzești

Spre deosebire de numele de mâncăruri orientale, în cazul numelor de origine franceză multe dintre ele au la bază un nume de persoană, fie al bucătarului care le-a inventat, fie al individului pentru care le-a făcut. Acest nume se cunoaște pentru că bucătăria occidentală a apărut mai târziu decât cea orientală, cu istorie ce se pierde în timp. Câteva exemple.

Chateaubriand, numele unui mușchi de vacă la grătar, are la bază numele scriitorului francez François René viconte de Chateaubriand, mare poet romantic. Pe când era ambasador la Londra (1822), bucătarul lui a inventat o rețetă de grătar pentru el. Deci numele scriitorului a fost dat unui fel de mâncare preferat de el.

Savarină este numele unei prăjituri făcute dintr-o pastă moale îmbibată în sirop dulce și servită cu frișcă. În franceză, de unde românii au luat cuvântul, are forma *savarin*. La început (1856) i s-a spus *brillat-savarin*, după numele unui magistrat, gastronom și scriitor, Anthelme Brillat-Savarin, autor al cărții „Fiziologia gustului” (1825). Prăjitura a fost creată de frații Julien, celebri patiseri francezi, care au primit rețeta de la Brillat-Savarin. Ca recunoaștere, frații Julien au botezat prăjitura cu numele scriitorului-gastronom francez.

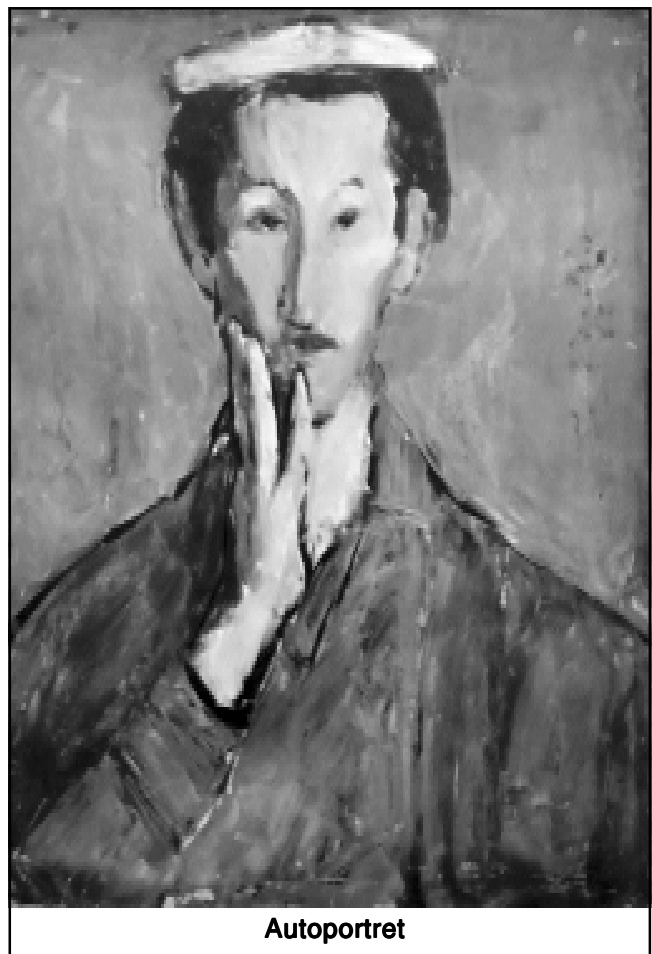
Sarlotă „cremă făcută din lapte, ouă, frișcă și gelatină (cărora li se adaugă fructe)” vine din fr. *charlotte*, cu același sens. În franceză apare la 1804 într-o carte a lui A. von Kotzebuc. Nu se știe exact motivele care au dus la alegerea unui nume de femeie pentru crema respectivă. Se crede că e vorba de Charlotte Sophia de Meeklenburg Streitz, soția regelui George III al Angliei, patroana cultivatorilor de mere.

Madeline, chiar dacă nu este înregistrat în dicționarele românești, apare însă într-o traducere din Proust pentru a denumi o „prăjitură mică, dulce, din pastă moale, de formă ovală și umflată deasupra”. Numele prăjiturii ar veni de la Madeline Paulmier, bucătăreasa doamnei Perotin de Barmond, care ar fi inventat rețeta (anul 1806, prima atestare).

Lista ar putea continua. Subliniez faptul că numele de mâncăruri franțuzești menționate au la bază nume de persoane. La acestea se pot adăuga multe altele din meniurile marilor restaurante în care numele de persoană apare după termenul comun (*Stroganof*, *Parmentier*). Uneori pentru a fi mai „sofisticați” dau chiar numele francez al mâncării (*carré d'agneau Parmentier*, *côte de veau Parmentier*, Antoine Augustin Parmentier a fost cel care

a răspândit cultura cartofului în Franța, așa că toate mâncărurile în care apare acest nume există și cartofi!). Există însă și cuvinte frecvente azi în terminologia gastronomică românească luate din franceză fără a avea la bază nume de persoană. Amintesc acum doar pe *soté* < fr. *sauté* care are după DEX sensul „(mâncare, zarzavat) care este fiert la un foc mic și înăbușit în unt”. Mai interesant este cazul lui *croasant*.

Croasant „corn preparat din foitaj” oferit în restaurantele franceze, la micul dejun, la cafeaua de dimineață, și pe care îl găsești și în restaurantele românești era un cuvânt ce însemna „timpul în care luna crește” și apoi „forma lunii numită *croissant*”. Sensul „prăjitură, corn” este o traducere după germ. *Hörnchen* „corn mic”. Primele prăjituri numite așa au fost făcute la Viena, pentru a sărbători victoria din 1689 asupra turcilor (celebrul asediu al Vienei, care a fost lichidat de I. Sobietchi, regele Poloniei). Emblema națională a turcilor a fost o „lună în creștere”.

Autoportret

Irina Petraș

„AM CUNOSCUȚ MULȚI SCRITORI, DAR RAREORI I-AM PREFERAT CĂRȚILOR LOR“

Convorbire realizată de Alexandru Deșliu

– **Care a fost cel mai fascinant scriitor român pe care l-ați cunoscut?**

– Apropo de fascinație, să spun de la început că nu mă fascinează nici un scriitor în carne și oase. Îmi plac din cale afară cărți ori secvențe din cărți, uneori un autor aproape întreg, cu sușurile și coborâșurile lui, dar nu omul întreg, opera întregă, necondiționat. Nu cred nicidecum că poezii, de pildă, sunt coborâți din ceruri – nici chiar ei n-au argumente suficiente și solide pentru a se „înstăpâni pe Dumnezeu”, cum ar zice Gabriel Liiceanu. Nu trebuie automat ținut la mare cinste orice versificator doar pentru că e convins de harul său divin. Iar *respectul*, ei, *respectul* mă tem că se câștigă, nu se pretinde. Cetatea nu poate fi obligată să-și recunoască poezii. Ei, poezii, au în sarcină să-și dovedească rostul și valoarea de întrebuintare. Ca orice meseriaș. Poetul nu e sfânt și nici poezia nu e sfântă. Marea lor șansă și frumusețea le stau în omenesc... Mai mult, sunt de acord cu Umberto Eco: istoria literaturii ne arată că mulți dintre marii scriitori pe care i-a reținut omenirea pentru zestrea ei prelungă au fost truditores pentru propria existență/subzistență, au muncit ca orice om obligat să se întrețină și au scris marile cărți, Opera, în timpul lor liber.

Pe un fundal al „depresiei filosofiei”, de fapt „poezii își iau ca sarcină proprie *substanțiala ambiguitate a limbajului* și încearcă s-o exploateze ca să facă să iasă din ea nu atât un surplus de ființă, cât un *surplus de interpretare* [...] iar Ființa coincide cu caleidoscopul de adevăruri pe care le formulăm încercând s-o numim” (Umberto Eco). Mai ales această din urmă descriere îmi convine: poezia / literatura profită sim-fonic de ambiguitatea limbajului. Adică, poetul nu încearcă să spele „geamul” cețos al cunoașterii, mereu și destinal incompletă, a *aici*-ului nostru, ci îl înlocuiește cu un complicat și surprinzător (uimirea e condiție obligatorie!) vitraliu. Gest în care un fel de *vrajă* și *conflictul* nu se exclud. Dar, pentru mine, nu intră în calcul fascinația, dacă prin asta înțelegi punerea între paranteze a gândului activ. Laura își imagina, la un moment dat, râzând, o scenă, după ea, hazlie: cineva încercând să mă hipnotizeze. Când e vorba de starea mea de veghe, sunt încăpățânată ca un catâr lucid (ce zici de combinație?) și nu las nimic de la mine.

Să mai adaug, într-o paranteză – îmi plac parantezele, digresiunile, conexiunile întâmplătoare –, că închipuisem, cândva, o *Poveste despre cuvinte*. Dătorul de nume,

nomothetului sau onomaturgul, și-a alăturat Poetul atunci când, la capătul trudei sale numitoare, a înțeles că rămăseseră fără nume și fără de răspuns cele mai tainice dintre simptomele vieții și morții sale. Poetul ficționează de atunci neobosit născocind nume pentru nenumit. Ficțiunea sa polimorfă pășește în restriște, îndrăznind căi multiple, întâlnindu-se când și când cu ficțiunea religioasă, monodromică și posacă. Numele se incantau la început, suficiente sieși. Simpla lor rostire făcea să *fie* lumea. O lume rezumată, neclintită, fără nuanțe. Când nuanța, acel ceva *în plus*, a apărut – zic grămaticii –, numele dintâi și-au spus *masculine* și s-au repliat lăsând loc gureșelor, pestrițelor *feminine*, numele diversității și ale diferenței. Ale ne-stării. Așezate în nominativ – în simplul (?) act al numirii, o vreme au stat astfel, mulțumite de isprava lor. Când *starea* nu le-a mai fost de-ajuns, căci lucrurile și întâmplările se buluceau în jur, au deprins *declinarea*... ș.a.m.d. Cu alte cuvinte, au învățat să moară trăind.

Apoi, nu cred nici în această mereu reluată fundătură a lamentării. Scriitorii/poezii nu mai sunt (oare chiar au fost vreodată?) înțelepții satului fiindcă satul e în plină și cam haotică transformare. Încercarea de a găsi răspunsuri la întrebările încuietoare ale existenței nu mi se pare abandonată, doar că „vitraliul” mai sus pomenit se cade restaurat. Am citit fraze stupefiantе despre păcatul de „a ignora poezia, a o disprețui și chiar a o urî”. Nu pricep cu cine se polemizează, despre cine e vorba, cine urăște poezia? Că sunt oameni care nu citesc poezie și pot trăi și așa nu e nicidecum totuna cu a urî poezia. Vorba lui Ovidiu, *ignoti nulla cupido*. Nu-mi pot imagina societăți, popoare întregi cuprinse brusc de patima poeziei. Clujul plin de sute de mii de oameni înaintând năuci pe străzi cu o carte de poeme în mână ori recitând cu ochii mijiiți, în transă, versuri – iată o priveriște, pentru mine, hilară dacă nu chiar *horror*. Cititorul împătimit de poezie a fost și rămâne o raritate...

Revenind, am cunoscut mulți scriitori și m-am bucurat de întâlniri, dar rareori i-am preferat cărților lor. Să-ți fac câteva schițe de asemenea întâlniri.

Prima (dublă) întrebare a profesorilor mei de română agniteni, Elena și Emil Muscă, în prima vacanță de studentă la *Filo*, a fost: „L-ai citit pe Sorescu? Ce părere ai?” Îl citisem, îmi plăcea, dar eram departe de a pricepe de ce. Era în 1965 și mă întorsesem acasă cu un braț de cărți tocmai apărute: *Estetica basmului*, *Poemele* lui Sorescu, *Iarna bărbaților*, *Hronicul* lui Blaga, *Francisca*, *Paznic la armonii*. Apoi *Literatura română azi* (Manolescu și Micu) și *Studii de literatură română*

* Dintr-o carte de interviuri aflată în pregătire

(Vianu). Mă pregăteam să văd **Pădurea spânzuraților** în regia lui Ciulei. Da, pe Sorescu îl citeam și reciteam cu o încântare fără nume. Simțeam o furnicătură pe vârful limbii și o nevoie teribilă de a boteza gustul exotic și extrem de familiar, în același timp, al versurilor lui. Zece ani la catedra de limbă română pentru străini, am repetat un experiment: după „demutizare”, le duceam studenților mici poeme de Eminescu, Arghezi, Blaga, Bacovia, Sorescu, Nichita Stănescu. Invariabil, aleșii erau Bacovia și Sorescu. Le învățau versurile pe de rost, le traduceau, li se părea că sună perfect în greacă, germană, swahili, arabă, franceză, chineză ori engleză (Jacqueline Chambon nu spune altceva – dintre românii publicați de ea la Paris, doar ediția din *Liliecii* lui Sorescu s-a epuizat). Așa mi s-a ivit bănuiala că fac parte din aceeași familie de spirit: înregistrarea cu dez-mirare a cotidianului banal, nespectaculos, umil; simplitatea tragică a compoziției, monotonia ca dimensiune funciară a ființei; refacerea drumului înspre corespondențele prime; exersarea unei comunicări imediate, de o sinceritate disperată. Amândoi încetinesc trecerea noastră prin cuvinte...

Întâlnirea adevărată, în carne și oase, cu Sorescu s-a întâmplat la Neptun, la Casa Scriitorilor. Vară de vară, ne regăseam acolo mereu aceiași, cu odraslele după noi și cu comportament cam tribal. Despre asta, mai multe amănunte ceva mai jos.

Într-o vară, s-a nimerit în seria noastră și Marin Sorescu. Îl salutăm cu toții când ne întretăiam drumurile, dar era atât de singuratic, de timid, de retras, că ți-era teamă să-l scoți din ale lui. Stătea deoparte și desena. Din când în când, trăgea curios cu urechea la glumele noastre, dar nu intra în vorbă („Vorbim anapoda sau tăcem ani în șir, / Penibil și inestetic / Și nu știm unde dracu' să ne ținem mâinile”). Simțindu-l dornic să spargă gheata, m-am apropiat de șezlongul lui și l-am întrebat, zâmbind: „Ce mai face Marin Sorescu?” Nu puteam să-i vorbesc cu dumneavoastră, *Ce mai faceți*, din mai multe motive: îmi era prea apropiat, mie, cititoarei, apoi *mai*-ul presupunea că el știe deja că eu știu ce face de obicei, din eventuale, repetate convorbiri anterioare. Persoana a treia era soluția cea mai bună. Nu-l exilam, pur și simplu, în postura ingrată a celui despre-care-se-vorbește, ci îi propuneam să *intrăm în vorbă* (ce expresie minunată și cât de potrivită cu cel trăind în/prin cuvinte!), complice, despre un personaj pe care îl cunoșteam amândoi foarte bine, dar din unghiuri diferite. Oricum, s-a luminat tot sub fruntea înaltă și până și mustața i s-a zbârlit a chef de vorbă. Am început să povestim câte în lună și în stele, de parcă asta făcusem o viață întreagă. După mesele, nu ieșea mai nimeni pe plajă. Mie îmi era milă de orice ceas „pierdut” la umbră. Am coborât împreună în câteva rânduri și am desenat toți trei pe plaja aproape pustie: Marin Sorescu și Laura, fiica mea, se întreceau în crochiuri și caricaturi. Un pic stângaci, la început, cu politetea înăscută a țaranului față de străin, de necunoscut, s-a lăsat prins curând în jocul nostru nevinovat de târgovețe puse pe cântit, căci a înțeles că nimic nu urma răsului și caricaturii, adică nimic rău pentru cel țintuit. Simplu exercițiu al ochiului și al vorbei desenate. Ne întreceam în găsit asemănări hilare, porecle, *caractere*. Sorescu se dovedea mare meșter și râdea în

hohote, uimit, parcă, el singur de libertățile pe care și le lua. Firește, s-au desenat și reciproc. Nu știu dacă mai există pe undeva desenul Laurei, dar Laura desenată de Sorescu stă la loc de cinste printre amintirile dragi. Când a venit la Cluj, ne-a vizitat. Am stat la o tacla, Laura, îndemnată anume, i-a arătat desene (era elevă la Liceul de Artă) și el a ales câteva să le publice. A debutat-o în *Ramuri*.

Altă dată, și-a lansat o carte la Cluj și eu l-am prezentat la Librăria Universității. L-am condus la hotel, pe jos, povestind. Era bucuros de re-întâlnire, dar deja obosit de multele amărăciuni pe care i le adusese funcția de ministru. Se știa bolnav și avea privirea celui care știe. Bunătatea lui, neînțeleasă de atâtea ori, își lingea rănilile cu o discreție rară, pe jumătate întoarsă spre *dincolo*.

Pe scriitorii neclujeni i-am întâlnit mai ales la mare, la Casa Scriitorilor de la Neptun, unde am fost vreo 15 ani vară de vară. La taclale mai în tihnă, și cu clujenii tot acolo s-a întâmplat să stau. Am fost mereu un om plin de treburi și în criză de timp, iar statul îndelung de povești nu m-a atras niciodată cu adevărat. N-am stare, cum se zice.

Alte câteva secvențe de la mare. Vară de vară, ne regăseam acolo, cum spuneam, mereu aceiași: Marian Papahagi și Luci, Adrian Popescu și Angela, Luci și Eugen Uricaru, Doina Uricariu și Paul Drogeanu, Grete Tartler și Stelian Tăbăraș, Gheorghe Schwartz și Ileana, Ion Mircea și Livia, câteodată Dinu Flămând, cu odraslele respective. Stăteam împreună la plajă pe locul împrejmuit din zori de Paul Drogeanu: foarte matinal, lucra nisipul în așteptarea noastră ca un grădinar, îl curăța și îl netezea meticulos de parcă se pregătea să ne semene pe toți în straturi ferite de intruși. Masa de prânz era și prilej de pelerinaj de la unul la altul, cu ultima știre ori vreun mic proiect pentru după amiază. Ne luam cafeaua pe terasă, tot împreună, prilej de admirat toaletele doamnelor: eram într-o veșnică și inegală concurență cu Ileana Schwartz care scotea minunății din lada de zestre a bunicii. Erau frumoase și rochiile noastre – Grete și cu mine aveam tot felul de pânze și dantele vopsite în degradeuri și decorate cu petece de catifea ori mărgelile de lemn (într-o vară, făcusem furori cu sandalele mele de pânză, ieftine, pe care lipisem macrameuri făcute anume de mama), Doina Uricariu era cea mai tare în bijuterii bogate, grele, parcă împrumutate din vreun sipet de domniță medievală –, dar Ileana, ei, Ileana apărea înfășurată în cearșafuri și perdele din alte vremuri, sidefiu-marmorate, brodate cu migală și croite cu simplitate antică. Brună și picantă, cobora treptele ca o împărăteasă, jucând anume distanța și contând pe admirația noastră cutremurată de invidie... Citeam, pe rând, aceleași *policier*-uri, exercițiu de limbă franceză, engleză ori italiană, în *tempo* de vacanță. Serile le petreceam, firește, împreună. Ni se alăturau cei de-o generație, Gabriela Negreanu (oscilând periculos între neagră depresie și veselie nestăpânită, îndrăgostită de lungi plimbări pe faleză, seara târziu), Papilian (repetând cu haz discret de fiecare dată ritualul rafinatului parizian tocmai rățâcit printre muritori de rând) ori Dinescu (mereu în vervă), de pildă, dar ceilalți ne recunoșteau *cercul* și nu-l tulburau. Ana Blandiana și Romulus Rusan aveau

programul lor tainic. Cu cozi împletite copilărește, Blandiana ne arunca un zâmbet cald și o vorbă cu miez, fără să se oprească. Ileana Vulpescu ne onora cu o tacla scurtă și subțire, de înțeleaptă femeie de lume, dar se retrăgea și ea curând. Ștefan Bănuțescu apărea cu pletele lui rare, pe jumătate pleșuv, ca un condor. Nu se oprea, părea să nu vadă pe nimeni, cu mintea la cine știe ce dropii. Secundat de soție și de fiică, ne lăsa să admirăm alaiul de pe altă lume în drum spre un loc secret de plajă.

Fănuș Neagu ne saluta ceremonios și mucalit, trecând spre „Cireșica” – unde îl aștepta Ion Băieșu –, și ne răsfața ades cu vreun dar rar: piersici cât un cap de copil, raci (avea furnizori misterioși la Casa cea păzită din vecini...). Mare și alb (nu cobora la plajă niciodată), se străduia să nu ne stea în cale și reușea mult mai bine decât Al. Piru, cel mereu pus pe hartă și cârtitor.

Într-o zi, îndată după masa noastră de prânz, „nea Fane” a primit oaspeți. Eram pe terasă la o poveste cu tâlc cu Dinescu. Nepotelul lui Petre Bucșa s-a apropiat de noi cu sufletul la gură: „Nenea Mircea, dă-mi, te rog, 5 lei să-mi iau *pepsi*”. Mircea i-a întins o hârtie de 25: „Vezi, mă, să-mi aduci restu”. După o vreme, noi tot la povești. Mircea îl vede pe puști trecând și-l ia la rost: „Unde-i restul, mă?” „N-a rămas rest, nenea, că i-am luat și lui domnu’ Cămătaru *pepsi* că mi-a dat autograf!” Atât i-a trebuit lui Dinescu. S-a dezlănțuit, sufocat, doar pe jumătate în glumă, vorbindu-ne nouă, tuturor: adică stăm aici sub nasul lor, al puștilor, zi și noapte, toată floarea cea vestită a scriitorimii în viață și nu ne cere unu’, de sămânță, autograf? Adică bea Cămătaru *pepsi* pe banii lui, ai lui Dinescu? S-a răcorit doar când și-a dat seama că puștimea, adunată roată atrasă de zarvă, îl privea lung, neînțelegând deloc, se vedea de la o poștă, ce-l roade...

Astfel de mici întâmplări ne ocupau zilele și le făceau să pară/să fie pline. Ba dispărea Andreea, găgâlicea de doi ani a Doinei Uricariu, și ne punea pe toți pe jar, până o descopeream, într-un târziu, urcând de-a bușilea treptele de piatră spre Casă. Ba ne luam la întrecere care reușește să-l convingă pe prâslea lui Uricaru – coborât printre noi cu un peltic accent moldovinesc de la bunicii din Bacău –, să-și dea jos hăinuțele de pe el și să încerce apa mării. Ana Stanca, domnișorica de 4 ani a Gretei Tartler, îi șoptea împăciuitor la ureche că ea nu are nevoie de „pozară” („pozarii” cutreierau toată ziua plaja în căutare de mușterii pentru instantanee bronzate, la concurență cu „clătitarii”), că ele au, nu-i așa, cuvintele. Tatăl, Estrel Tăbăraș, cioplea tacticos amulete din pietre de mare. Într-o vreme, dăduse molima în noi: colindam toți plaja cocoșati, în transă, în căutare de „pietre rare”, sub privirile bănuitor-intrigante ale „străinilor”.

Într-o vară, Laura, fiica mea, și Ioana Uricaru, sătule să mai zacă la soare, cu neastâmpărul celor 12 ani ai lor, m-au întrerupt din lectura toropită și mi-au cerut o idee: ce să (mai) facă? În acel an, Ghiuri Schwartz venise de la Arad cu un trofeu: o rudă de salam de Sibiu. Mândru de achiziție, ne povestise tuturor că-l țineau de merinde pe drum, la întoarcere – Giani, băiețelul lor cel blond, nu mânca altceva. Îl atârname în balcon, la etaj, și-l păzea ca pe ochii din cap. La Casă, grație și lui Acsin, adminis-

Clochard

tratorul, se mânca neînchipuit de bine (mai bine, se zicea, decât la celebrele „hoteluri ale partidului!”), însă în țară nu se mai găsea aproape nimic „la liber”. Așa că, în ciuda bunătăților cu care ne ospătam, într-o mirare, zi de zi, salamul lui Ghiuri rămânea un personaj.

Ei, bine, cum tocmai citeam un spumos roman polițist, nimic mai firesc decât să-mi treacă prin minte comedia: „Șterpeliți salamul, să vedem cum reacționează”. Zis și făcut. Prinse de joc, fetele au încropit rapid un plan: au zărit la recepție o pompă de bicicletă lăsată, cu bilet de mulțumire, pentru Ghiuri. Cum totul se întâmpla ca în familie și nu dispăruse niciodată nimic deși cheile erau lăsate vraise, au cerut degajat pompa s-o ducă înăuntru, cu aerul că știu exact ce fac. Au luat cheia, au intrat în garsoniera cu pricina, au luat salamul cel ancorat cu sfoară de balustradă, au lăsat pompa pe pat și au ascuns prada în dulapul lui Uricaru. Apoi s-au întors pe plajă, mustăcînd, și au stat cuminți la soare. La ceasul amiezii, ne-am ridicat tabăra și am pornit încet spre Casă. Și atunci s-a dezlănțuit furtuna. Toată Casa vuia: a dispărut salamul lui Schwartz! Catastrofa era teribilă. Giani urla ca din gură de șarpe, Ileana i se făcuse rău de supărare și se încuiase în baie, Ghiuri se plimba de la unul la altul întrebându-se furibund cine a putut face un lucru atât de odios. Toată lumea era indignată. Fetele și cu mine am intrat în joc, comentând în pas cu lumea: scandalul era, dintr-o dată, atât de mare, încât nu se mai puneau problema să mărturisești, pur și simplu, gluma. Uricaru a propus să se scrie un anunț și să se afișeze la recepție. Se promiteau recompense, vinovatul era asigurat că nu i se va întâmpla nimic, că fapta infamă avea să fie uitată dacă restituie, discret, salamul. Pompa de bicicletă

apărută singură în cameră l-a pus într-o lumină neagră pe cel ce o împrumutase. Se jura că nu știe nimic, că o lăsase la recepție. Fata de la recepție nu-și amintea nimic. Străini nu treceau niciodată prin curtea Casei (vecinătatea cu reședința lui Ceaușescu o ținea departe de curioși). Misterul era de nedezlegat. În vânzoleala generală, salamul a fost scos din dulap și agățat de mânerul ușii lui Ghiuri, spre seară. Vestea cea mare a făcut imediat înconjurul Casei. Toată lumea era fericită. Nimeni nu mă bănuia și nici nu mă putea bănuia nimeni, iar fetele jucau tare, cu îndrăzneala, în fond, a nevinovăției, ba chiar încântate de proporțiile pe care le luase mica aventură. Oricum, fusese o glumă...

La cină, o nouă avalanșă de presupuneri și versiuni, care mai de care mai fanteziste, plus blesteme aruncate pe capul hotului, pocăit, se vede treaba, sub presiunea opiniei publice. Însă, după un scurt sobor, Ileana și Ghiuri au declarat că nu sunt în stare să mai îndure tensiunea. Să păzești un salam de Sibiu părea să depășească puterile unui om. Hotărârea fusese luată: îl sacrifică. Îndată după cină, ne-am adunat cu toții la Doina Uricariu. Tăiat felii subțirele, salamul a fost rumegat pe îndelete, cu vodcă și bere, la o agapă prelungită târziu în noapte și întreruptă de noi povești inventate despre cum trebuie să se fi întâmplat lucrurile.

N-a știut nimeni niciodată adevărul. Târziu, prin 98, Ghiuri a venit la Cluj cu treburi. Ne-am întâlnit la Filială. Vreau să-ți spun ceva, i-am zis. Știu, a răspuns. Ce știi? Că tu ai fost cu ideea. De unde știi? Ioana îi spusese de foarte curând lui Uricaru, iar acesta, lui. De altfel, a adăugat el, am avut de mult o bănuială că despre tine e vorba. Trebuia să fie cineva deasupra oricărei bănuieli și, mai ales, nevinovat, în fond...

La încheierea seriilor, se țineau baluri (câteodată, mascate) cu concursuri și tombole („*Tombola neji*”, anunța afișul colorat, amintind, firește, de celebrul cântec despre zăpezi melancolice al lui Adamo), foarte gustate de toată lumea. Toți copiii primeau diplome, semnate de toți scriitorii prezenți, pentru cele mai închipuite merite. Laura le mai are încă (pe una dintre ele semnează, într-o devălmășie foarte democratică, Al. Papiian, Laurențiu Fulga, Adrian Popescu, Traian Iancu, Fănuș Neagu, Al. Oprea, Doina Uricariu, Marin Sorescu, Dan Horia Mazilu, Marian Papahagi, Dan Rotaru, D. Matală, Eugen Uricaru, Radu Boureanu, Ion Miloș, Gheorghe Schwartz, Ion Mircea, Zigu Ornea, Gabriela Negreanu, Gabriel Chifu, Iulian Neacșu, Florin Bănescu, Grete Tartler, Emil Brumaru, Valeriu Cristea, Ileana Vulpescu, Augustin Buzura, Marius Ghica, Al. Piru, Mihai Stoian, V.F. Mihăescu, Stelian Tăbăraș, Paul Drogeanu, Mihai Gafița, Marcel Runcanu, Cornel Popescu, Gheorghe Pituș și alții, cu semnături indescifrabile). Se dansa, se glumea, se râdea în hohote de catrenele cu adresă (eu păstrez unul de la Fănuș Neagu, drept consolare că, după o vizită de o zi la Varna, m-am întors înfrântă – bulgarii nu mă lăsasera să cobor pe Nisipurile de aur; adusesem, în schimb, ceaiuri englezești pentru degustarea căroră Gusti Buzura stabilise ritualuri și porții stricte, căci descoperise că o ceșcută te remonta miraculos, mai ceva ca o alergătură chinuită prin nisip. La balul din „anul salamului”, plutea, parcă, în aer o eliberare în plus.

Alt loc al memoriei și al întâlnirilor, de o încărcătură aproape magică: Sibiuul. Neîndoielnic, un *personaj* în cultura română. Sibiuul lui Cioran, Goga, Blaga, Radu Stanca sau Mircea Ivănescu, Ion Mircea (o vreme), Dumitru Chioaru. Vraja orașului e impregnată în semnamentele cavalerilor „Cercului de la Sibiu”. Orașul cu multele sale peceti săsești a fost resimțit întotdeauna de români ca un loc securizant al propriei lor culturi. Pentru mine, el înseamnă (aproape) *acasă*. Altfel stau lucrurile cu Clujul, mereu departe, înstrăinat („lung e drumul Clujului”), de recucerit...

La Sibiu ne așteptau, toamnă de toamnă, gazdele Colocviilor revistei *Transilvania* (despre care ți-am mai povestit câte ceva), Mircea Tomuș și Mircea Braga (primitori, atenți, fermecător de... ubicui), dimpreună cu Romul Munteanu (respectat pentru faptele bune – mai ales traducerile de la Univers care ne umpleau, tuturor, zilele și ne fereau de tristețea celor rupți/uitați de lume – și iertat pentru uitările de sine), Dan C. Mihăilescu și Tania Radu, pe atunci deopotrivă și paradoxal de guralivi și timizi, Gelu Ionescu, titularul cronicii traducerilor la *Steaua* (rubrică pe care avea să mi-o lase moștenire când *aerul* său, de pe-atunci occidental, își va afla locul pe măsură), Ion Ianoși, Cornel Ungureanu (mustăcios și bonom, plănuiind deja geografii literare), Ecaterina Țarălungă, Mircea Martin, Smaranda Vultur, Laurențiu Ulici (glumind galben despre greutatea de a ține pasul cu cei fugiți din țară pe care trebuia să-i scoată din istoriile sale), Irina Bădescu, Mihai Zamfir, Radu Toma, Dan Cristea, Victor Ivanovici, N. Barbu, Ion Cristoiu („filosof” adoptat de filologi încă de pe vremea cursului special „Camil Petrescu” al lui Mircea Zăciu), Dan Culcer, Anton Cosma, Ioan Holban (aducând de la Iași o interpretare nouă și cu accent la matricea narativă a lui Ion Creangă), Constantin Crișan, Alexandru George (de la care am aflat, la cină, povești despre familia regală) și așa mai departe... Zile mirabile, seri împinse până în miez de noapte, plimbări prin „orașul vitraliu” și excursii în împrejurimi (Gura-Rîului, Rășinari, Păltiniș). Unde sunt...?

Încă un *loc* de întâlnire cu scriitori, de data asta de hârtie. În primăvara lui 1990, bibliograf fiind la Biblioteca județeană din Cluj, mi s-au făcut, aproape deodată, două propuneri: să preiau „Comitetul de cultură” ori să fiu redactorul de română al reînființatei filiale a Editurii Didactice și Pedagogice. Fire practică și plăcându-mi făciturile de mâna omului, nu puteam accepta un post administrativ în care lucrurile nu depindeau direct de mine, ci de cei care, la eventualele mele ordine, ar fi trebuit să le facă. Redactor de română la o editură legată de școală suna ispititor pentru dascălul din mine. Hotărârea am luat-o în aprilie, la București, unde mă aflam la Conferința Scriitorilor. Am refuzat scurt numirea, inventând o problemă de sănătate, și, după o întâlnire cu Constantin Floricel, directorul celei mai mari, pe atunci, edituri din țară, am devenit editor. Doctor în științe economice, s-a potrivit să aibă o mare pasiune pentru literatură. În 1992, toamna, venea cu ideea de a deschide o colecție pentru dascăli scriitori. Avea și numele, *Akados*, avea și primul autor: Ion Toboșaru, cu un volum de versuri. Până și autorul copertei era stabilit: fiica mea, Laura, medic, dar și grafician. De aici încolo, totul cădea în seama

mea. Aveam nevoie de un nume care să dea credibilitate „grădinilor”, un nume care să fie urmat. Apăruseră *Paradoxele politice* ale lui Paul Dimitriu și *Rememorările* lui Gabriel Tepelea. L-am rugat pe Mircea Zăciu să-mi devină girant. Făcea naveta Cluj–Bonn, era mereu pe fugă. I-am explicat, într-un antract la o premieră, despre ce e vorba. Mi-a dat mână liberă: să aleg din volumele anterioare texte despre mari scriitori, să las deoparte secvențele datate (vreo trei rânduri!). Am făcut întocmai. Profesorul îmi scria, sceptic: „... ce se mai aude cu cartea? Neaflând nimic, mă gândesc că nimic nu s-o fi ales...” I-am scris că „s-a ales” totul. „Nu știi câtă bucurie mi-ai făcut!... Eu sper – dacă sănătatea greu încercată îmi permite – să vin la Cluj în aprilie și să fiu acolo când apare cartea. Ți răămân profund recunoscător pentru gestul de nobilă prietenie... pentru cartea pe care ți-o datorez integral... Cu drag, M. Zăciu.” Îmi mulțumea când tocmai îmi făcuse el un mare serviciu, iar de veste se bucura ca un debutant... Așa s-a născut volumul *Clasici și contemporani*. Mișcarea mea/a noastră s-a dovedit, curând, inspirată. Au urmat, unul după altul, Marian Papahagi, Ion Pop, Mircea Muthu, Ion Vartic, Monica Spiridon, Aurel Rău (despre Ion Creangă), Ioana Bot, Ovidiu Pecican (cu o antologie Nicolae Breban), Adrian Mihalache, Marta Petreu, Rodica Lascu-Pop, Gheorghe Doca, Constantin Cubleşan (*Eminescu în conștiința critică*), Adrian Popescu (o carte despre Radu Gyr), Mihai Vasiliu, George Lăzărescu, Mircea Popa, Cornel Moraru, Ion Vlad, Cornel Munteanu, Gheorghe Glodeanu, Dorin Ștefănescu, Mihai Cimpoi. Au debutat în *Akadosmos* Gheorghe Perian, Ștefan Borbély, Diana Adamek, Laura Pavel, Ion Maxim-Danciu, Mircea A. Diaconu... Au apărut câteva volume de memorii: Valeriu. L. Bologa, D.D. Roșca, Dina Cocea. Când Ioana Bot mi-a adus manuscrisul volumului de corespondență din Statele Unite al loanei Em. Petrescu, *Molestarea fluturilor interzisă*, am fost încântată că puteam lucra măcar așa, târziu și indirect, la o carte a ei. A fost o întâlnire prelungă cu fețe, pentru mine, mai puțin cunoscute ale loanei. O Ioană nu doar inteligentă și curioasă, cum o știa toată lumea, ci și caldă, plină de umor, gata de ironii și autoironii subțiri, dornică să afle și să învețe, deloc copleșită de noutatea lucrurilor, nicidecum complexată ori timidă. Stăpână pe ea și pe reacțiile ei nuanțate și lucide ca o intelectuală de clasă ce era. Apoi versuri (Costache Olăreanu, Ion Cristofor, Mircea Petean, Teohar Mihadaș), proză (Ștefan J. Fay, cu ediția integrală a romanului *Moartea baroanei*, Paul Lahovary, cu *Vântoasele*). Traduceri din Vișotki, Mohammad Iqbal, Virgil Tănase, poezie braziliană. Am tradus un volum *Poeți din Quebec* (1997) și am pregătit, în replică, o antologie *Poètes roumains contemporains* (apărută abia în 2000, la Écrit des Forges; am aflat de curând că antologia mea are, tot din 2000, o ediție apărută la Autres Temps, Marseille!). Traducerea e semnată de Ioana Crăciunescu și Alexandru Ștefănescu și e revizuită de Donald Alarie, Michelle Fiset și Bernard Pozier. Am primit-o fără corecturile mele. Frumoasă, elegantă. Dar lipsesc câțiva poeți importanți de la care nu s-a putut obține, direct ori indirect, acceptul pentru introducerea în volum și nu se menționează nicăieri întâmplarea. Apoi, în argumentul meu sunt sărite vreo 2-3 rânduri, iar când

apare numele lui Nichita Stănescu, revizorul canadian pune o stelută, coboară în subsolul paginii și notează, încântat de descoperire: „Il s’agit d’un célèbre caricaturiste roumain”. Îl confundă, desigur, cu Mihai Stănescu și nu scrie nicăieri că **nu** eu dau năstrușnica explicație...

În 1998, filiala clujeană se desființează. Tocmai puneam la cale cu Cornel Regman o carte („Am luat în serios propunerea dumneavoastră și am trecut la treabă. Prin amabilitatea domnului Balotă, vă trimit volumul... Pentru moment, m-am oprit [la titlul] *De la Junimea la Pavel Dan*”). N-avea să fie. *Akadosmos* se închide cu ultima carte antumă a lui Mircea Zăciu: *Departe / aproape*. În numărul 100 al Colecției, membrii „clubului” recunosc în adunarea de la Akadosmos un *loc* privilegiat.

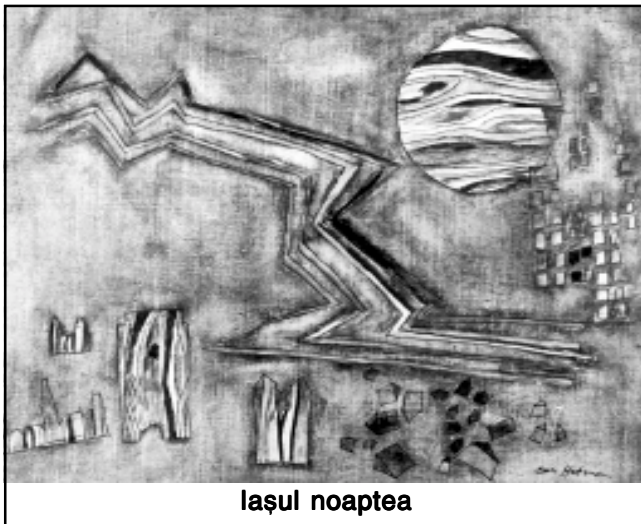
Alți scriitori *întâlniți* de-a lungul anilor. În 1965, în primul meu an de studenție, Ana Blandiana era deja o legendă. Trecea pe coridoarele Facultății de Litere zveltă și încordată ca o mână de rasă. Amețitor de frumoasă și de elegantă – mi-o amintesc într-o rochie de un mov intens, un pic putred, cu capul zvâcnind în sus, nestăpânit, cu o mișcare mândră a umerilor, ieșind pe poarta facultății, invadând strada și orașul, care păreau să nu aștepte altceva decât să i se supună („Doamne, ce risipă! / Cum aruncam cu secunde, cu minutele, / Cu orele, cu zilele, cu săptămânile, cu anii! / Trecătorii se îngrămădeau să le prindă din aer, / Nu le venea să creadă, / Prietenii încercau să mă oprească, / Dușmanii spuneau: / Are ea vreun motiv, vreun câștig, / Nu e nimeni atât de nebun... / Dar eu eram...”). O vedeam astfel și fiindcă supuși păreau și cei doi-trei flăcăiandri care o însoțeau, tropotind în jurul ei ca niște fauni timizi. Am revăzut-o în câteva rânduri la mare („Nimic nu-i mai înrudit / Cu mine decât marea”), în pârgul vârstei, cu cozi zvârlite ștregărește sub bătaia brizei, caldă și distantă, deopotrivă. Apoi, iarăși la Literele clujene, unde o invitase în anii 80 să le vorbească studenților și-i cucerise cu poeme despre destinul nostru de copaci plecați sub vremi. În fine, în 90, la București, cu un aer un pic aiurit, dar plină de încredere și gata să sfarme munți în pumni.

Pe Nicolae Breban l-am cunoscut alături de Dumitru Țepeneag, în 1990, la o lansare de carte la Cluj, într-o cafenea cu viață scurtă la Teatrul de păpuși. Remarcasem de la început, la cel dintâi, o superbă și generoasă, totodată, izolare, o viață în platou. Mi-l imaginam, la o altă lansare la Cluj, asemeni insului din genericul unor documentare despre călătorii pe Planeta singuratică (pe „Discovery”), cel care desenează pe nisip, cu un ram, un cerc în jurul său. Ca și în cazul siglei unei colecții editoriale franțuzești, „Le Promeneur”; sensul se iscă din paradox. *Plimbărețul* e un ins așezat temeinic și tacticos pe un scaun, cu o carte deschisă pe genunchi, tot așa cum *Călătorul* deschis spre cele patru zări tocmai se închide în propria reverie singuratică. Ambele gesturi sunt molipsitoare și incitante. Înțelegi că *departele* și *aproapele* ies din opoziția aparentă dacă rolurile lor se joacă la nivelul minții omeneste. Nicolae Breban are acest har al mesajelor paradoxale. Romanele sale țintesc mereu spre o miză obscură la început, dar tot mai pregnantă și de neocolit, în urmă. El ia distantă pentru a se așeza în miezul lucrurilor, revarsă potop de vorbe pentru a atinge Cuvântul. „Scufundarea de plăcere” în ambiguitățile

textului infinit, în vârtejul său abisal, are o doză de visceralitate. „Carnea gânditoare”, oximoronică, definește gesticulația dublă a scrisului brebanian, starea de cumpănă. Frustul, organicul, natura sunt obligate să joace pe aceeași scenă cu rafinamentul aristocrat al ideii, al spiritului. Carnea exersează puritatea muzicală a gândului, acesta îngăduindu-și să sângereze și să doară. Alături, un Dumitru Țepeneag liber și dezinhibat cum apare și în **Clepsidra răsturnată. Dialog cu Ion Simuț**, o carte alunecoasă și incitantă. Cum nimic nu e cum pare a fi când e vorba de D.T., pusul pe gânduri începe încă de la titlu: clepsidra e răsturnată, așadar într-o rână și, deci, timpul stă, încremenit în text? A fost tocmai dialog? Răsturnarea ei e mai definitivă, în sensul că tot ce se spune are o alertețe anume și o urgență destinală? Oricum, *cuvântul nisiparniță* e mereu în prim plan și te obligă la remanierea portretului autorului și a existenței sale *metaforale*. Fiecare nou *obiect de vorbe* scrâșnește sub imagini gureș-taciturne, mustind de înțelesuri și subînțelesuri. Înscenări dintr-o îndelung exersată *artă a fugii* se propun ca metodă de obținut simultaneitatea, de depășit handicapul succesivității, ca-n oglinda lui Ching Nung, care-ți arată tot ce este, ce a fost și ce va fi dintr-o dată, iar, dacă-i mai arunci o privire, îți mai arată și ceea ce nu poate fi, dar *este*.

Nicolae Balotă (fără nici o legătură cu prejudecăți și protocoale, mie cu totul antipatice) îmi vine automat în minte, când mi-l evoc, alături de Bianca Balotă, prozatoarea fină și subtilă, neîntrecută maestră a *interioarelor* întrețesute cu o artă de prea mulți uitată. Firește, asta și fiindcă așa i-am întâlnit, alături, completându-se și îngăduindu-te, cumva, cu nesfârșită delicatete și un păienjenis de vorbe bune, în bogata lor intimitate. De prea puținele ori când am stat la o poveste, am avut senzația că tocmai am întrerupt o melodie secretă, dar că nu mi se reproșează în nici un fel intruziunea. Ba, dimpotrivă, că din deschideri repetate, îndelungi și generoase către ceilalți ei par să extragă / să compună *variațiuni* surprinzătoare ale *temei* lor tainice.

Pe un exemplar din **Literatura română contemporană I - Promoția 70**, Laurențiu Ulici semna o dedicație cu veche „prietenie cârtitoare”, descriind perfect

lașul noaptea

prezența sa caldă, neobosită și patern-vigilentă pentru scriitori abia cu 2-3 ani mai nevârstnici decât el. Obsedat de *temei* ca un ardelean cumpănit ce se afla, privea drept în față orice întâmplare omenească și făcea planuri aparent „utopice și monstruoase”, conștient de truda uriașă („dar omenească!” îl aud exclamând, pe dată, în paranteză) ce i se cerea și gata s-o plătească, zâmbind ghidus în barbă. Cele șase volume proiectate, „însurare de profiluri, bibliografie comentată și sinteză ideologică”, visate ca drum spre „mereu amânata hartă complexă și completă a literaturii naționale”, *Istoria* sa, așadar, era concepută și promisă într-o evidentă stare de alertă, cu o neliniște abia stăpănită, cu nerăbdarea, parcă, a celui care-și simte timpul prea strâmt și cu o discretă, cuceri-toare, aproape copilărească făloșenie sfidând chiar această strămtorare. Nu vreau să spun că-și presimțea sfârșitul prematur – cum sunt destul de înclinată să cred în predestinare, sfârșiturile îmi par că se întâmplă toate la timpul lor, nici prea devreme, nici prea târziu. Vreau să spun doar că se putea citi din afară o grabă prevestitoare, o ardere nestăpănită, o tensiune cuprinzătoare și lacomă – așa cum puteau fi descifrate și la Marian Papahagi, de pildă... Nu moartea în sine sperie și doare. Nu-l credeam nemuritor, chiar dacă planurile lui puteau acoperi încă multe decenii de trudă dăruită. Sperie și dor ne-răspunsurile care o însoțesc. Cine să-i poată ține locul în jocul-ghicitoare în care era neîntrecut? Ca un magician amuzat de propriul har, îți ghicea din câțiva pași/întrebări scriitorul la care te gândeai, gata să te prindă la cotitură cu vreo informație trunchiată. Cine să-ți mai povestească despre farmecul bridge-ului, despre Nobelul pe care-l merită literatura română? Nimeni ca Laurențiu, „prietenul cârtitor” al scriitorilor români. E de neînlocuit nu la modul patetic al necrologului superlativ cu orice chip, ci într-un fel mult mai grav și mai implacabil, așa cum orice om care pleacă e, pentru cei din jurul său, de neînlocuit. Iar în jurul lui Laurențiu nu erau multe locuri goale...

– **Pe la cenacluri literare umblați? Și dacă da, cine mai venea pe acolo?**

– Am fost, în studentie, la câteva ședințe ale Cenaclului „Tribuna”. Era lume multă și, poate, și bună, dar nu m-a câștigat pentru multă vreme. Sesiunile științifice ale Facultății, mai târziu, sau participările la simpozioane naționale la Iași, Sibiu, Suceava mi se păreau mai interesante. Erau câteva, puține, zile în care totul se petrecea la temperaturi ridicate, fiindcă era un prilej anual de a te întâlni, de a cunoaște oameni, de a schimba păreri. Cenaclul săptămânal căpăta o rutină mie antipatică – am fost, de când mă știu, în criză de timp. Prea conștientă, mereu, de muritudine, simt nevoia să-mi drămuiesc timpul. Nu prea îmi plac taclalele. Cu cât mai rare, cu atât mai bune. Oricum, aveam 23 de ani când s-a născut Laura și răspunderile îmi sporiseră invers proporțional cu timpul liber. Pe la 40 de ani, s-a instalat hipoacuzia și nu mai eram oricum bună de povești în grupuri largi. Neauzind ce spune unul mai din fundul sălii, nici nu puteam intra în dialog ori controversă. Cele mai multe dintre întâlnirile mele cu ceilalți sunt de lucru. Încape oricând o paranteză liberă și de oarecare intimitate, gustoasă tocmai fiindcă drămuiește, dar nu mă dau în vânt

după omorât timpul. Am convenit de la început o relație ireversibilă: numai el, timpul, mă omoară pe mine, dar o face pe față, fără ascunzișuri și farduri inutile.

– Acceptați ideea de generație literară? Dacă da din ce generație credeți că faceți parte? Cât datorati generației din care faceți parte? Care scriitori din generația dvs. sunt cei mai vii?

– Cum cred că *totul* depinde de *tot*, în ecuații de multe ori nu întru totul descifrabile, firește că locul și timpul în care crești și trăiești sunt importante și lasă urme. Așadar, generațiile există, vrei nu vrei, iar circumstanța lor largă și complicată te modelează oricât de imperceptibil. La nivelul omenescului, însă, lucrurile se încurcă. Dorothy L. Sayers spunea, aproape de războiul dintre sexe, că: „Primul lucru ce frapează observatorul neatent este faptul că femeile sunt diferite de bărbați [...]. Însă esențial este faptul că femeile sunt mai asemănătoare bărbaților decât orice altceva pe lume.” Înlocuiește femeile cu generațiile de poeți/scriitori și vei descoperi un alt mare adevăr: esențial este faptul că optzeciștii, de pildă, sunt mai apropiați de șaiszeciști, de șaptezeciști, de nouăzeciști decât de orice altceva pe lume când despre om este vorba și traducerea lui în cuvânt.

În fine, cred că se consumă multă cerneală degeaba în lupta pentru și despre generații. Voci grele atacă, uneori violent, pretenția de a număra generațiile pe decenii. Desigur, ofensiva „în haită” (nu are nimic peiorativ sau injurios expresia) a dat roade. Chiar dacă măcinată de orgolii individuale (absolut legitime) și de disidențe, intrarea grupată în arena literară a obligat publicul să recunoască, vrând-nevrând, modificarea de paradigmă și oferta de „ideologie” literară pe care optzeciștii, de pildă, le aduceau cu ei. Propunându-le ca viitură, au adus cu ei multe valori indiscutabile și durabile – care, de altfel, s-au detașat net de grosul puhoiului –, dar și aluviuni cu respirație scurtă, degrabă reîntoarse în mâlul originar. Stilul bătaios, dar mai ales concentrarea vocilor au făcut ca optzeciștii să pară periculoși și subminatori. Focuri de paie amenințând să pună în umbră spuza grea și rezistentă. Din dosarul lui Ion Bogdan Lefter la Dicționarul său, aflu că generația decenală le repugnă și lor, că se revendică de la accețiunea Vianu a *generației de creație*. Că emblema „generația '80”, necesară la un moment dat pentru marcarea intensă a apariției unui nou val scriitoricesc, nu mai e operantă, că fenomenul noului val e în fază de maturizare și acoperă și așa-zisa generație '90. Schimbarea de sistem din '89 n-a adus schimbarea bruscă și simultană a creativității artistice. Asta fiindcă literatura (arta, în general) nu respectă calendarul evenimentelor politice, nu se pliază automat, nu se supune, fiind prin definiție rebelă și personalizată. De cele mai multe ori, precede schimbările de sistem, le presimte, le chiar pregătește în subteran. Când scriam în '83 despre prozele „desantistilor”, cum îmi plăcea să-i numesc, îmi dau seama, iarăși, *semnele* se puteau citi pretutindeni. Îmi era clar atunci, cum îmi este și acum, că tinerii de atunci știau să perceapă „zgomotul liniștii” (titlul unei conferințe a lui G. Călinescu despre *elefantiasisul epic* – „tumefiere a cotidianului căreia îi corespunde în ordinea subiectivă setea de a percepe”), că își executau partitura nu doar „la usa domnului

Caragiale”, ci și la a secvențelor „vulgatei retorice” prezente în cărțile multora dintre mai vârstnici. Că știu să se așeze într-o descendență semnificativă în încercarea de a impune, ficționând, „condiționarea omului de către om” (Radu Cosasu).

Totuși, fac parte din generația 70, din generația *Echinoxului* prim, originar. Anii mei de facultate s-a întâmplat să coincidă cu cea mai deschisă și mai promițătoare perioadă a României postbelice: 1965-1970. Au fost ani de o seninătate absolută (dacă e ceva absolut în lumea muritorilor) care ne-au marcat definitiv. Îmi plăcea orașul cu grădinile lui, bibliotecile erau locuri privilegiate și mirabile – chiar și obținerea (fără prea mare greutate) a unei *cote secrete* făcea parte din minunile acelei vremi – nu erau decât obstacole firești ale inițierii. Aveam abonament ieftin la teatru și la filarmonică, puteam să-mi cumpăr toate cărțile noi (aproape zilnic apărea o carte nouă, până nu de mult prohibită, ori o traducere de rangul întâi din literatura universală). La *Arizona*, o cafenea celebră printre filologii câtorva generații, botezată astfel de Virgil „Bil” Stanciu, excelentul traducător și profesor anglist, aveam „pile” și puteam primi cafeaua și fără frișcă (!). În 1968, apărea *Echinoxul*. Toate visurile păreau să se transforme, ca de la sine, în realitate. Greutățile nu ne speriau. Aveam o privire larg înțelegătoare asupra lumii care nu ne-a părăsit niciodată cu totul. Doar cei din generația mea pot înțelege exact ce vreau să spun. Pentru ceilalți, am părut adesea niște ciudați. De curând, se întreba cineva de ce *tac* șaptezeciștii. Nu despre tăcere e vorba. În general, cred că suntem o generație *așezată*, în sens ardelenesc. O generație care își vede de treabă fără ieșiri zgomotoase în prim plan. Excepțiile nu fac decât să confirme regula.

Atunci, la început, nu simțeam nici o nevoie de revoltă. Lucrurile îmi păreau a fi cum trebuia/puteau să fie. La Litere, eram 200 numai la „română pură”; pentru un loc „bun” în cămin, pentru cartela de masă și bursă stăteai la cozi prelungi în fiecare toamnă. La Facultate, sălile de curs și coridoarele zumzăiau în permanență. Puncte de accent: Biblioteca (trezitul în zori îți promitea un loc în sala de lectură și un exemplar din bibliografie ori din cărțile cu cote de *fond secret*, pe care nu le știa decât cine nu-și dorea să le știe); Filarmonica, Teatrul și Opera, la care aveam abonament, cu prețuri derizorii; Grădina Botanică, loc de plimbări ori de studiu tihnit, și Casa de Cultură a Studenților. Între ele, opriri la o prăjitură (deliciosul *cremșnit* de-acasă era aici *cremeș*, iar găluștele cu prune, *gomboți!*), la o cafea și o bărfă literară (la *Arizona*, la *Sala 30* – Facultatea avea 29!, ori la *Croco*).

Casa de Cultură era (în) inima vieții studentești (fusese construită și cu sute de ore de muncă patriotică; amănuntul nu mi se părea de rușine – nu m-am ferit niciodată să pun umărul la lucruri bune ne-trecute anume în „fișa postului” meu). Seara, părea un vapor cu toate luminile aprinse. Aici se țineau balurile *balicilor* (bobocilor), primul contact fiind, așadar, unul încărcat emoțional. Tot aici, dansurile de sfârșit de săptămână, cele mai spectaculoase (căci erau nenumărate), unde ne etalam fustele de tergal plisat și ciorapii de nailon cu dungă, ori pletele abia desfăcute din cozi. Toată Piața

Păcii răsuna de muzici – Beatles, Led Zeppelin, dar și Adriano Celentano și Adamo, Tom Jones și Joan Baez ori Charles Aznavour –, până mult după miezul nopții, când porneam spre casă/cămin pe jos, printre armate de măturători de stradă (pe atunci, zăpada nu adăsta pe străzi mai mult de o oră, două, iar eu eram indignată că e socotită gunoi, adunată degrabă și cărată în afara orașului... *les neiges d'antan*.)

Tot la Casa de Cultură, asistam, uneori, la repetițiile Cercului de teatru (în *Capul de rățoi*, jucau Mircea Muthu, Viorel Păltineanu, încă studenți). Prună, un student frumușel și curtat de alaiuri de fete, devenise vedetă cu monologuri comice. Într-o seară, *Phoenix*, într-un spectacol dezlănțuit – cânta toată sala, plină ochi, era o hărmălaie nemaipomenită. Foarte bune spectacole de teatru (precum *Lecția* lui Ionescu interpretată de cei din Grupul *Ars Amatoria*, un pic mai târziu) și multe, nenumărate filme de cinematecă (Antonioni, Fellini). Atât de mulți erau mereu doritorii, încât intrările se făceau, firesc!, numai cu hei-rupul. Am descoperit că lucrul nu era de tot firesc abia când, prin '76, am însoțit-o pe lectora de română din Varșovia la un spectacol. Eu îmi număram calm nasturii lipsă, iar ei nu-i venea să creadă că tinerii din România își sfășie hainele, într-o veselie, pentru o piesă de teatru... Spectacolele folclorice erau deja vestite, iar formațiile studențești de muzică și dansuri (celebrul „Mărțișorul”) erau râvnite și pentru turneele peste hotare.

Casa de Cultură era și centru politic. Acolo își avea sediul ASC-ul, Asociația Studenților Comuniști, cu șefi plini de ifose și visând cariere înalte grație „punctelor” adăugate pentru activități obștești. Păstrând încă gustul de acasă, nu-mi plăcea mâncarea de la cantină (băieții o înfulecau pe nemestecate, cerând supliment pe vorbe dulci aruncate bucătăreselor). Am scris în *condică* despre supa chioară, gustul ranced al prăjiturii și fada garnitură a fripturii la tavă. Am semnat protestul dimpreună cu Luci Uricaru, mândre de ispravă. A doua zi, am fost citate la postul de radio studentesc (în fiecare cameră de cămin era un difuzor) și chemate la șeful ASC (din păcate, nu-i mai știu numele, semn că n-o fi ajuns atât de mare cât spera). Ne-a ținut în picioare, muștrându-ne superior. Atât de fudul era, încât nu-mi puteam stăpâni râsul. A înțeles că nu ne impresionase și ne-a dat pace cu un aversment...

Îmi dau seama că vorbesc despre un adevăr al meu, amestec de alb și negru, niciodată tragic și apocaliptic (înțeleg perfect mărturisirea lui Al. Paleologu cum că până și pușcăriia e o *aventură* biografică și atât, nicidecum *răul intolerabil*, cel care pune în pericol echilibrul interior). Aceeași perioadă poate fi privită (și a fost deja) dinspre alintați ai regimului. Aceștia o pot descrie ori cu un efort de obiectivare, spunând despre privilegiile pierdute, ori cu un subînțeles nostalgic bine deghizat și manipulator. Oricum, experiența le e atipică, statistic vorbind, și nu poate fi decât *parte* dintr-un adevăr (mozaicat, ca toate micile și marile adevăruri omenești) care își mai așteaptă încă descrierea/descrierile.

Vreau să-ți spun că nu eram nici orbi, nici orbiți. Vedeam toate câte se întâmplau în jurul nostru, dar le receptam ca pe lucruri firești, mai bune și mai rele, căci

nimeni nu i-a promis omului fericirea eternă, vorba lui Pascal Bruckner. Nu văd nici acum în ton de catastrofă ceea ce se întâmplă în jurul meu. Trebuie să ai despre tine o părere deșantată de bună ca să ți se pară totul ilegal, dușmănos, pretext numai bun de declanșat un război, măcar mediatic. Generația mea cântărește lucrurile cu mai multă îngăduință, cu răbdare, cu bunul simț al lungului nasului. Nu e vorba de resemnare și nici de oportunism, ci de calmă înțelepciune, dacă vrei. În ce mă privește, niciodată n-am crezut că familia, lumea, universul, soarta îmi sunt datori cu ceva, că merit mult mai mult decât îmi oferă. Nu aștept daruri, pomeni nici atât, și, tocmai de aceea, sunt recunoscătoare pentru tot ce primesc. Nici un gest al unui om pentru alt om nu mi se pare datoric, ci generozitate. Îi spuneam odată unui coleg că nu trebuie să i se pară normal că soția îi calcă ori îi spală cămașa, că trebuie să mulțumești celuilalt pentru tot ce face pentru tine/în locul tău. A fost mirat peste măsură. Dacă privești lumea și pe tine la dimensiunile *reale*, binele și răul sunt, deopotrivă, firești și vei ști să te bucuri de cel dintâi și să lupti cu cel din urmă fără orgoliu mângâiat/rănit peste măsură. Nu știu dacă înțelegi ce vreau să spun. Vorbesc despre echilibru și luciditate...

În 1966, eram în anul doi de facultate. Marian Papahagi, Eugen Uricaru, Adrian Popescu, în anul întâi. Marian locuia atunci pe Moșilor, aproape de căminul de fete „Elena Sârbu”. Eugen (înalt și foarte subțire, ei, da!) o curta asiduu pe Lucia, colega mea de cameră, viitoarea lui soție. Diminețile mergeam la cursuri cu autobuzul – înghesuiala era nebună, să reușești să urci era o performanță. Ei, dar după cursuri, în lungile toamne senine ale Clujului, veneam spre casă alene, în haită, cu opriri scurte la cofetării ori la un corn cu *sana*, dar mai ales cu povești nesfârșite și răsând cu lacrimi din te miri ce. Într-o vreme, Marian, Eugen și Marcel Runcanu luaseră obiceiul de a ne citi din „revistele” lor scrise de mână, cu rubrici și caricaturi, cu știri și comentarii parodice, cu polemici zdrobitoare între „*La castronul aburind*” și „*Opozantul întristat*”, puterea și opoziția. Mai era și o a treia „foaie”, am uitat cum se chema și nu știu de a mai rămas pe undeva vreo urmă din acei strămoși ludici ai „*Echinoxului*”. „*Revista presei*” se petrecea de multe ori pe podul Someșului – un fel de scenă de pe care se puteau lansa mai lesne ideile și hohotele. Deși eram toți plini de vervă și fără stare, era limpede pentru oricine că zumzâiam, de fapt, *în jurul* lui Marian. Marian cel vorbind în rafale atât de concentrate că, atunci când era în vervă, greu prindeai un interstițiu să strecuri și tu o vorbă. Îmi amintesc de o seară de mai târziu, de prin '80, când, la mine acasă, Grete Tartler, invitată la Cluj, și Mircea Muthu se ofereau, năuci, să plătească o taxă numai să poată spune și ei ce aveau de spus – Marian conferența dezlănțuit și captivant, cu conexiuni surprinzătoare, pe subiectul în care ceilalți doi erau specialiștii...

Prindea din zbor „prima vedere”, „prima impresie”, indiferent ce-i cădea sub reflector. Confruntarea adevărată o amâna, voluptos, câteva clipe. Urma cea de-a doua vedere, analitică, evoluând centripet, panoramând mai întâi și țintind anume, pe urmă, obiectul. Dotat cu o

memorie puțin obișnuită, controlată, desigur, și întreținută de biblioteca uriașă din spatele mesei de lucru, Marian Papahagi avea o prospețime uluitoare a discursului. Era în stare să conexeze amețitor, ca-ntr-o doară, teme, motive, constante, simptome. Combina, decanta, doza, regula lentilele până când identifica o coerență, un fir, o decurgere logică. Înainta în orice subiect deschizând uși în stânga și în dreapta, răscolind totul. Constela oricând într-un soi de „ubicuitate lectorală”, numind înrudiri, vecinătăți, apropieri, contacte. Rareori polemiza cu adevărat, căci era interesat mai degrabă de *întâlniri* decât de despărțiri de perspectivă, de viziune critică. Ascultându-l, aveai mereu sentimentul că rămâi un pas în urmă, că ești pe punctul de a pierde cadența. Ritmul era drăcesc, performanțele – sclipitoare. Cu suflul la gură, lacom, nesățios, dar pedant și exigent totodată, te invita/te provoca la o bărfă subțire, la o clevetire inteligentă. Cu el, te simțeai în siguranță, alături de o călăuză pe care puteai conta. După '75, când eram asistentă la Filo, coboram în pauze la o cafea, în subsolul facultății. Zece minute cu Marian valorau cât o încărcare a bateriilor. Erau celebre farsele pe care le puneam la cale (în colaborare cu Vartic). Mă întreb dacă le pomeneste în jurnal. Dar dincolo de aceste momente senine elaborate și premeditate, Marian știa să pună un accent cald pe toate lucrurile mici și mari care ni se întâmplau. Nu doar să relaționeze adânc, ci și să relativizeze înalt. Întâmplări care îmi întunecau zilele își pierdeau însemnătatea pe care, oricum, doar privirea inutil agățată de ele le-o dădea.

Plănuisem, pe vremuri, cu Marian, într-o pauză – aveam ceva examene cu studenții –, să scriem o carte gen *Zece negri mititei* a Agathe Christy. Cei 10 trebuia să fie scriitori, uciși rând pe rând de unul dintre ei, care se dovedea, în final, Timpul. Am renunțat: n-am putut alege scriitorul român care ar merita să rămână singur în viață/posteritate. Ar fi fost prea crud pentru prea mulți...

Vârstele traversate de Adrian Popescu pentru a atinge fără de vârsta încep de la copilul rătăcitor prin „pulberea lumii”, îmbătat de apartenența la „seminția de stele” („odată am știut să zbor, odată / Dovadă n-am, dar îmi aduc aminte”), continuă cu iluminări secrete ale celui pariind pe flacără și cuvânt („cine nu crede în cuvânt / nu crede în el însuși”), cu strania cutremurare, blând-ezitantă a unei metafizici încă tulburată de visceralitate, lumina fericită alternând cu penumbra și prevestind un grăbit crepuscul, o incubare în sine. Cu privirea tot mai ățintită asupra a ceva „mereu indescriptibil”, își exersează „tăria de a rămâne așteptând până la capăt”, în murmurul tainic al elementelor, și de a tenta decuparea cărnii muritoare după un „țipar sideral”. Delicat, prelins printre lucruri, dar luând mereu seama la ființe, Adrian își ține cu amândouă mâinile lipită de chip o mască a sobrietății, a morocănoasei, canonicei bune-cuviințe, a supunerii și umilinței. Însă îi alunecă neîncetat printre degete un surâs și o șăgălnicie, o copilărire sau o caldă duioșie înțelegătoare. Nimic prefăcut în această împerechere a măștii cu cea mai năucitoare sinceritate. Verticalitatea sa e ușor adusă de umeri, gata să îngăduie plecări și aplecări, strictetea

poruncilor se îndulcește sub adaosuri metaforale, asprimea îi e prefăcută și capricioasă ca o femeie.

Să repet aici că, într-o împrejurare festivă și emoționantă, obligat să vorbească despre sine, Ion „Jean” Pop – mai vârstnicul adoptat de generația mea fără rețineri și fără rest – glumea, nu fără o doză de discretă/secretă mărturisire, că i-au fost ursite dintru început două fețe și datoria de a intermedia conviețuirea lor pașnică. Debutul din 1969 a fost el însuși dublu, studiul despre **Avangardismul poetic românesc** și volumul de poezii **Biata mea cuminenie** concurând în a recomanda, pe de-o parte, un cercetător sobru, în stare să se miște cu dezinvoltură printre concepte și să găsească cele mai nete căi de abordare a unei zone literare dintre cele mai rebele și, pe de altă parte, un poet delicat și reticent, retras în filigrane ale unor sentimente abia îndrăznind să-și asume verbalizarea. Această „întâmplare” din tinerețe, trăită mereu la înalta tensiune a menirii asumate, s-a consolidat cu fiecare nouă carte până la a deveni marcă destinală și „înregistrată”, căci trăsătura definitorie a scrisului lui Ion Pop este tocmai dubla privire pe care o acordă textelor comentate: una dinăuntru, cu recunoașteri ale instrumentarului secret al mării poezii, alta din afară, cu disecări la rece ale aceluiași instrumentar. Oglindindu-se una în cealaltă, cele două priviri promit de fiecare dată o lectură care-și subordonează, deopotrivă, finețea cutremurată a unei stări și tăietura neșovăielnică a unui concept.

Pentru Ion Vartic, teatrul lumii și al scriiturii constituie marea provocare, marea aventură și metafora ultimă. Textele sale – cele scrise, dar și cele diurne, ale vieții pure și simple – *înscenează* cu o migală de împătimit. Cel cercetat prinde viață, iese sub reflectoare, afirmă, se apără, dialoghează. Cu exegetul implicat – aș zice chiar „împielitat” (cu un termen repus în circulație și de Mircea Ghițulescu, și el om de teatru, „împielitarea” însemnând și deghizare, disimulare, dar păstrându-și și nuanța extrem de activă, de fertilă, *drăcească*, a capacității de a fi mai mulți, de a fi altul, ubicu și deschis la toate semnele fondatoare) –, dar și cu înaintașii, contemporanii și urmașii săi. Decorul nu se construiește niciodată doar din recuzită literară, scripturală, ci își adaugă priviri sociologice, psihanalitice, psihologice. Are un trecut și plănuiește discret un viitor. Regia vine să păstreze tensiunea, suspansul. Ca în binecunoscutele „dosare” apostrofice, Ion Vartic are mereu un as în mână, poate aduce o lumină nouă, știe despica un perete fals pentru a se întrezări inevitabilele și atât de utilele ineputabile culise. Mai mult decât atât, e vizibilă în scrisul său plăcerea *spectatorului*. Eseul său e, atunci, teatru total, iar Ion Vartic, om-orchestra. Ca spectator, degustă toate detaliile spectacolului chiar de el pus la cale și nu-și iartă nici o ezitare, nici o deviere de ritm. Oricum – deși de o indiscutabilă și largă actualitate în scrisul său, am senzația că Ion Vartic aparține unei alte lumi, una care, poate, nici n-a existat vreodată decât ca ideal. O lume a responsabilității totale, sfâșietoare aproape, față de lucrul care se face prin mâinile sale. Și el știe că e așa, altfel n-ar fi ales pentru aripa copertei a IV-a a unei cărți acest fragment dintr-o scrisoare primită de la Adolfo Bioy Casares în 1987: „Cred că sunteți cel mai atent dintre cititori (și dintre critici). În timpul șederii

mele la țară, m-am îndeletnicit cu scrierea unui capitol autobiografic despre capacitatea de atenție, cheia magică a inteligenței...”

Pe Aurel Sasu îl leg definitiv și definitiv de o lungă poveste, de vreo trei ore, despre bibliotecile americane. Supravegheam amândoi, prin anii 80, admiterea la Facultatea de Științe Economice – an de an eram chemați să dăm o mână de ajutor economiștilor, potopiți de candidați într-o vreme când filologii își subțiaseră tare de tot rândurile. Din amănuntele pe care mi le înșira pe șoptite despre săli de lectură cu fotolii comode și unghere luminate pentru lecturi solitare, cu fonduri de carte miraculoase (îmi spunea că până și *Muncitorul sanitar* din anii 50 se afla la Biblioteca Congresului!), cu reguli, pentru noi, pe dos – n-aveai voie să pui singur cartea la loc, urma s-o faci bibliotecarul, după rânduială, te puteai plimba și în parcul din jur cu cartea subsoară și s-o lași. la plecare, într-un coș din cele anume presărate la colțuri de alei – am putut deduce portretul interior al unui cititor de rasă și în stare de proiecte care cer punerea osului, a minții și a sufletului, deopotrivă.

Mai tânărul Mircea Petean e un personaj luminos al Clujului: când te întâlnește, pare gata să-ți asculte minunile, lumea cea largă e, cumva, neîndoielnic, a lui, locuiește într-o *acasă* vastă, unde celălalt e oaspete de seamă, dar și ciudățenie de cercetat cu întrebări lăaturalnice și *pe lăturiș*. Pare să nu știe nimic și totul în chiar aceeași clipă. Îi vorbești cu o permanentă temere că poate nu te înțelege, ca să descoperi că înțelege prea bine, oricât de dus în lumile lui senine, de umbre zâmbitoare, pare. Mircea Zăciu l-a prins exact în „amestecul de bucolic și citadin, ingenuu și livresc, speculativ și direct, ironic și grav, sentimental și tăios, schimbând registre și stiluri cu destulă degajare...” Până și acel *destulă* e adevărat, căci Mircea Petean are o gesticulație ușor poticnită, de parcă ar sta în prag și n-ar ști, o clipă, cât de larg să-ți deschidă poarta. Te scrutează cu vaga neîncredere a țaranului și te disecă tăios și net ca un intelectual sadea.

Mai vârstnicul Marcel Mureșeanu, săgetător, ca și mine, poet singuratic și asiduu cultivator de prieteni, discret și ubicuu într-o manieră inducătoare de neliniști – dacă nu chiar Neliniștea îi dictează înaintea pe muchie de cuțit ce pare să-i fie structurală; bun ascultător, dar cu o ureche alipită de cine știe ce zid abisal, când Celălalt vorbește numai vorbe; reticent, dar vorbăreț, aproape exuberant, subminat, însă, de tăcerea lărmuitoare dinlăuntru; îngăduitor, dar nereprimându-și mârâitul dezaprobat; ironic (și autoironic!), mușcătura sa semănând izbitor cu mângâierea, se află în toate aceste chipuri și în multe altele ce pot fi ușor deslășite în versurile sale, dar îndată rătăcite în hățișul interpretării hărțuite de oximoroane. Firescul și simplitatea enunțurilor sale poetice și existențiale vin din foarte elaborata și pusa pe jocuri limbuție a unui taciturn...

Provocatoare mereu, Ruxandra Cesereanu (cea senzuală și picantă în tinerețea ei conștientă de sine – studentă, alături de Corin Braga) îmi pare neobosită tentată să-și încarce experiențele textuale cu licori rare și șocante. Ne-cumințenia (în sensul îndrăznelii de a ataca subiecte parțial tabu) și auto-pedepsirea, adică

supunerea, în cele din urmă, la cea mai în vogă, mai rentabilă atitudine față de exact aceleași subiecte, cu riscul de a lăsa în umbră *trendul* de dragul *modei*, lucruri pentru care o certam cu alte prilejuri, sunt atât de habotnic slujite carte de carte, încât mă văd silită să descriu un *modus vivendi*, inventat cândva, la începuturi, foarte autentic în urmă. Ruxandra Cesereanu experimentează ipostaze, măști, roluri, cu dezinvoltura și nesăbuița personalității multiple – *alteri* dintre cei mai surprinzători și mai excentrici îi procură aventuri inedite și-i pun la îndemână teritorii virgine în care exuberanța sa se poate desfășura în voie. Lolită pe dos, povestind ea toată istoria seducției din plăcerea nesățioasă de a rosti vorbele/verbele nerușinate, Alisă într-o lume de minunății interzise, inventate cu chef livresc și senzual în egală măsură, Ruxandra trece/saltă, dezinvoltă și amuzată în sine sa de perplexitățile pe care le provoacă, de la călugărită la femeia cu sâni de kiwi, precum în *Tricephalos*, cu o plăcere a spectacolului derutantă și degustându-și nerușinarea cu delicii evidente și molipsitoare. Dincolo de toate acestea, rămâne poezia.

– **Cum priviți critica românească din acest moment? Este ea pe măsura literaturii care se face sau care s-a făcut? Pe cine îl considerați criticul literar cel mai de seamă al momentului?**

– Dacă sunt perfect lizibile și astăzi cărți dinainte de '89, și sunt, dovadă multele reeditări care au și cititori, și succes, ele își probează tocmai neapartenența la „est-etică”, un concept, acesta, cu totul nefericit: dincolo de ambiguitatea sa alunecoasă (simplu joc de cuvinte, lansat cu ușurătate spre a eticheta teribil de simplist o realitate de o complexitate încă așteptându-și descrierile adecvate), „est-etica” scutește rapid, superficial și, deci, vinovat de obligația oricărei nuanțări și exilează în zona

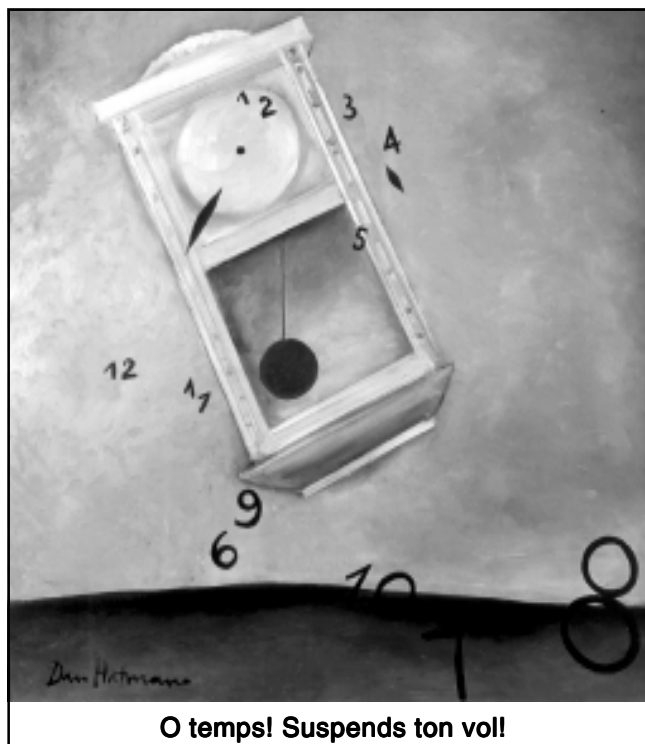

Paleta

ideologicului primar literatura unei bune bucăți din Europa. Căci literatura mai sus pomenită (vezi cărți semnate de Marin Preda, Gabriela Adameșteanu, Alexandru Ivasiuc, Mihai Sin, Sorin Titel, D.R. Popescu, Nicolae Breban, Mircea Cărtărescu și ceilalți optzeciști etc.) scruta normalitatea unor existențe în condițiile orei istorice, politice, sociale date. Ca orice operă literară de calitate. Fundalul pe care se mișcă eroii e, pe de-o parte, descifrabil la o privire sociologică, să zicem, dar perfect ignorabil la una existențială. Oamenii au trăit mereu, de când există oameni, în niște *împrejurări*: nu văd de ce ar fi jalnică și demnă de marginalizare „est-etica” și, în schimb, ar merita un tratament privilegiat „v-est-etica”. Literatura adevărată, nu încetez să cred, nu opune o teză altei teze. Ea vorbește despre omenesc în condițiile orei sale istorice. Nici o societate și nici un sistem nu sînt perfecte pentru *toate* ființele omenești. De la această banalitate pornind, ficțiunea de bună calitate înregistrează, cu mijloacele sale specifice și mereu nuanțabile, starea omului în lume. Și o face de fiecare dată fără greș când e vorba să rețină ceea ce merită să fie reținut fiindcă are mari șanse de dăinuire. Când există deja o generație proaspăt-matură care nu poate înțelege cum era lumea (românească, în cazul acesta) acum 15 ani fiindcă interpretările mai vârstnicilor nu sînt în stare să se dezbrace de apartenențe și partinități confuze (căci pretind deformări și jumătăți de adevăruri în numele unor profituri de moment și „bisericești”), datoria oricui e să facă efortul obiectivității neapărat nuanțate. Există un anticomunism lucid și dezinteresat, cel care va și desena portretul cel mai aproape de adevăr al trecutului, și un anticomunism de întârziată, interesată bravadă, care e sortit să se înece în propriile emanții.

De aceea, din cartea lui Eugen Negrici (*Literatura română sub comunism. Proza*, 2002), de pildă, rețin doar comentariile la scriitori și cărți, foarte nuanțate, frumoase, exacte. Și, mai ales, contrazicând cu totul cele susținute în studiul introductiv. Acolo, purtat de o mânie – proletară, era să zic –, criticul vede, la propriu, negru înaintea ochilor. La fiecare paragraf sunt de notat exagerări, îngustări de perspectivă, părtiniri ori persecuții. Căci, ca-n celebra dilemă, dacă era *totul* atât de manipulat (textul criticului sună de-a dreptul a elogiul la adresa diabolicele inteligente subversive a regimului, toți activiștii lui, mari și mici, părând sforari de geniu și minți atotcuprinzătoare, viziune: nu le scăpa nimic și puneau la cale totul, până în cele mai mărunte detalii – complotul universal descris de Umberto Eco pare, prin comparație, o simplă glumă), complotat, terorist și tiranic, cum de poate descoperi același critic atâtea lucruri bune când se așterne pe făcut ceea ce știe să facă foarte bine: pe citit și cântărit cărți? Se iscă, vrînd-nevrînd, o bănuială: prea multe detalii de culise despre epocă pot avea doar două explicații – ori se afla foarte aproape de aceste culise și știe în mod firesc, ori știe câte ceva, ca tot românul, bănuiește restul și ficționează copios.

Florin Mihăilescu în *De la proletcultism la postmodernism. O retrospectivă critică a ideologiei literare postbelice* (2002), atacă, și el, poate cel mai spinos subiect al zilei, oferind o variantă de interpretare de așezat lângă cele propuse deja de Eugen Negrici, Lucian

O temps! Suspends ton voll

Valea, Marian Popa, Sanda Cordoș, dar și de Ion Negoitescu și Nicolae Manolescu, aceștia din urmă printr-o revenire fără farduri proaspete la aserțiuni rostite la chiar locul faptei și al orei istorice. Trebuie să spun că, în ce mă privește, nici una dintre cărțile despre literatura postbelică românească deja apărute nu mi se pare cu totul satisfăcătoare. Utile toate prin ținta pe care și-o propun și aducând frânturi de răspuns, rămân încă, din varii motive, *înfierbântate* (participiul îmi convine, el conține și o doză de neimplicare adevărată, de supunere pasivă la comandamente exterioare). Efortul de obiectivare e insuficient. Autorii își fac o datorie (de nimeni, cerută, de altminteri, decât poate de oportunismul funciar al omului sub vremi) din a rosti anateme și din a da verdicte pripite, însă, cred ei, foarte corecte politic. Vocabularul nu se poate elibera de amintirea diatribelor comandate de ideologia deceniilor imediat postbelice, așa încât analiza nu răspunde credibil și pedant (pedanteria cere sânge rece și minte limpede) la chestionarul anamnetic și, prin urmare, dă, cel mai adesea, un diagnostic previzibil, nu și neapărat real. „Procesul comunismului” se va face cu adevărat doar când dosarul va fi instrumentat de judecători și avocați care nu vor avea nimic de plătit ori de răscumpărat. Rupturile n-au fost niciodată în istoria omenirii atât de dramatice cum păreau în texte așezate pe o anume poziție, inevitabil părtinitoare (ca să nu spun partinică). *Regim samavolnic, cumplit, paralizantă teroare, ferocitate, fără cruțare, aserviți și prozeliți* sunt expresii deja excesive și goale. Vreau să spun că numai o descriere logică și tăioasă poate promite un portret al epocii atât de aproape de adevăr cât ne este nouă, oamenilor, la îndemână.

Concluzia anticipată a autorului ar fi că „fără libertate, fără democrație, fără demnitate nu există, în sensul propriu al cuvântului, creație”. O concluzie mai degrabă teoretică și optativă, de vreme ce „își așteaptă mai departe argumentele”. Căci volumul pune față în față adevăruri

parțiale, recunoaște că libertatea suportă mai multe accepțiuni, tot așa demnitatea, că sensul propriu al creației e greu de hotărât, că lumea, chiar și cea a literelor, e mereu imprevizibilă, contradictorie, surprinzătoare și nicidecum definitivă. Marxismul e o ideologie ca oricare alta, cu bune și rele. Proletcultismul însuși (pe care F.M. nu-l delimitează net de jdanovism, cum o face Sanda Cordoș, cu fine precizări de terminologie și ideologie) se comportă, la o adică, asemeni oricărei avangarde, în regim de ruptură și voită exagerare. Periodizarea e subminată, apoi, de precizarea că abia prin 1947-48 se instaurează dictatura ideologică, iar din 1954 sunt deja semne clare de ameliorare. În durata lungă și capricioasă a istoriei, o „teroare” de vreo 6-7 ani nu poate arunca o cultură întreagă în deșert, în cumplite găuri negre, în neant. Nici legăturile nu se rup cu una cu două din pricina unor înguste și stupide texte ideologice. Literatura română a evoluat constant, cu oricâte ezitări și ocolșuri. Jumătatea de secol mult hulită e, în cele din urmă, o *împrejurare*. Discuția trebuie să se aplece asupra detaliilor și să priceapă, în fine, că orice încercare de a șterge, scurt, cinci decenii din viața noastră literară e sortită eșecului. Vorbele mari și teribile n-au ce căuta într-o analiză care își respectă numele. Nici măcar noaptea nu e perfect și desăvârșit neagră. Adevărurile nu pot fi enunțate global, nici o încheiere trimitând la epoca întreagă și la literatura ei nu poate fi expediată în fraze axiomatice. Nuanța e instrumentul obligatoriu. De aceea, de pildă, *adevărul artistic și cunoașterea prin artă* mi se par discutate cam superficial. Mie îmi sună, în continuare, ca adevăruri etern valabile, fără legătură cu vreo ideologie ori cu vreun sistem politic. Nu intru în detalii, căci ar fi necesare prealabile definiri ale termenilor. De altminteri, aceasta a fost senzația de-a lungul întregii cărți. Merită să discutăm, e chiar necesar s-o facem, dar ar trebui pornit la drum cu un foarte bine pus la punct *glosar*. Nu de alta, dar s-ar putea prea bine ca cearta din ultimii 14 ani să nici nu fie ceartă, ci o simplă confuzie terminologică...

F.M. se întreabă dacă nu cumva critica literară este înrudită „întim, organic și obiectiv” cu ideologia. Răspunde singur că „activitatea critică este marcată de reale și uneori profunde opțiuni ideologice. Critica nu se mulțumește decât în rare cazuri să rămână o simplă operă de consemnare și descriere neutră, ea tinde să devină dintr-o registratură subalternă o nobilă și admirabilă registratură, să promoveze idealuri literare și să le argumenteze cât mai convingător. O *critică de direcție*, cum a fost la noi aceea a lui Maiorescu, dar și a lui Gherea, sau mai apoi a lui Ibrăileanu, dar și a lui Lovinescu, va fi întotdeauna superioară unui oficiu de recenzare binevoitor și mereu egal cu sine, gen Perpessicius, și va avea asupra dezvoltării literaturii o influență mult mai puternică și oricum mai referențială, chiar când orientarea promovată nu se va dovedi cea mai fecundă.” Însă, precizare importantă: „Bineînțeles că acapararea criticii de către ideologie, condiționarea judecăților de valoare de opțiunile exegetului sau ale scriitorului echivalează cu autodesființarea ei ca disciplină autonomă a spiritului.” Din cele de mai sus, se înțelege că nu-i prea clar dacă *ideologicul* e personaj negativ ori pozitiv. Felul, intenționat, fără nici o

îndoială, în care așează F.M. lucrurile în pagină oferă un bun punct de pornire. Lucrurile se petrec la fel în cazul tuturor celor trei etape. Relativizarea e cel mai sigur câștig al încercării de sinteză a autorului. Sunt luate în discuție cărți ale epocii, în primul rând (mărturisindu-se, tacit, o neîncredere în fidelitatea oglinirii unei realități complexe în presă, aceasta din urmă mizând pe accentul clipei istorice și contribuind doar după complicate decantări la portretul orei istorice), dar și alte surse documentare, de o diversitate ambiguizând conturile și aruncând în derizoriu tentativa de a alege o singură culoare pentru desenat cele cinci decenii. Schița pe care o propune F.M. conține piese importante pentru „dosarul” de instrumentat în viitorul proces al comunismului.

Într-un interviu despre cele șapte volume ale enciclopediei *Lieux de mémoire. Les France* (sic!) Mona Ouzouf, unul dintre coordonatori, alături de Pierre Nora, precizează: „Memoria e cu totul indiferentă la derularea lineară, calendarul nu e religia sa. Ea triază după bunul plac materia istorică, își acordă dreptul de a izola un anume episod revelator, de a întârzia asupra unor noduri temporale, de a ignora, totodată, lungi secvențe. Ea face să se schimbe noțiunea pe care o avem despre aproape și departe. Pentru memorie, toate conținuturile sînt actuale [...] A trata obiectul istoric ca *loc al memoriei* înseamnă a da cuvântul prezentului nu ca moștenitor al trecutului, ci ca utilizator de trecut, mereu susceptibil de a reanima mize care somnolează, de a refolosi materiale îngropate. Pe scurt, de a recompune peisajul după nevoile momentului”. Mai departe, considerând că trecutul singur nu e niciodată fondator dacă nu intervine „exigența actuală” care să-l fondeze, conchide că există două maniere de a citi istoria (trecutul): *catedrala și labirintul*. Cea dintâi respectă cronologia, așează piatră după piatră, înălțând răbdător edificiul de la temelii la turlă fără a-și lăsa libertatea de a mai modifica sensibil vreun nivel al construcției. Solidă, stabilă, suficientă sieși, catedrala e *constrângătoare*, și în sensul impunerii unei anume vederi, și în cel al străngerii împreună, spre un centru autoritar și sever, a tuturor vederilor colaterale, radiante. Dimpotrivă, labirintul înseamnă o „utilizare ireverențioasă, în zig-zag, așa cum fac copiii sau fluturii”, a trecutului. Revenirile sunt legitime, accentele inedite sunt îngăduite, divagațiile, de asemenea.

Pe scurt, cred că nici o valoare impusă la un moment dat prin concertare în numele unor interese de grup (partid), individ, timp și loc n-a răzbit dincolo de timpul ei trecător și „făcut”. Să crezi că o nouă ierarhie se impune prin acțiunea colectivă și unanimă a criticii literare e și mai bizar – cum să aibă chiar și numai doi critici (nu zece, nu o sută, nu o mie cât îmi ies mie la socoteală în imperfecta / perfectibila *Panoramă a criticii literare românești*) exact aceleași opinii și gusturi despre o zonă a literaturii? Dacă se unesc pentru a scoate în față o carte, un nume, o direcție fără valoare (dar cine s-o stabilească infailibil?!), mint și contra-fac – iar contra-facerile se des-fac de la sine după o bucată de vreme. Altminteri, coincidențele de vederi, întâlnirile pe câmpul hermeneutic se întâmplă firesc, în ignorarea „ordinii de zi”. Să fii în *top* ține de un vedetism snob și superficial care poate descuraja uneori valori serioase, dar nu unele cu

majusculă – acestea vor răzbi prin valențele multiple și adaptabile pe care le au, nu prin valența succesului de suprafață, unică și firavă întotdeauna; V.I.P. nu mai înseamnă, din păcate, „personalitate foarte importantă”, nici măcar personalitate (care nici nu se ia în calcul), ci figură des vizibilă „pe sticlă”, cum zic bucureștenii. Nici ierarhia impusă de manuale nu rezistă în absolut – fără a mai pomeni că prezența în manual nu consacră automat, că, pe de altă parte, manualul conține și valori importante pentru *istoria* literaturii, nu pentru Valoarea în sine. Un manual îl poate reține (fără să-l „consacre”) și pe A. Toma, de pildă, ca reprezentant al proletculturii, să zicem, o perioadă *reală* oricât de condamabilă. Poți forța intrarea în manuale, dar nu și intrarea în posteritate. Disfuncționalitățile pieței cărții românești (și mondiale), ca și concurența – *cu totul firească!* – a altor mijloace de informare și delectare – „veacul înainteză” și n-a promis s-o facă pe placul tuturor! – sunt vinovate de puhoiul de cărți proaste, dar ar fi necinstit să nu observi foarte multe cărți bune care zac (ei, da!) pe tarabe și în librării. Nevoile de lectură, informare, delectare ale cititorilor n-au fost influențate decât în mică măsură de opinia criticii, de opinia lui Nicolae Manolescu le păsa celor care citeau *oricum* cărțile și căutau în „*România literară*” doar dialogul imaginar cu un cititor și mai competent. Populația globului crește, nu și numărul cititorilor „tradiționali” – căci și asta e o problemă de lămurit: cei care citesc/vor citi pe Internet sînt neapărat „personaje negative”? Cred că, după '89, românii (și nu numai ei, sper) s-au dovedit foarte dornici să schimbe, să răstoarne, să iasă din trecut și să intre rapid și fără traume în „viitorul luminos” – lucru niciodată posibil. Tranzițiile sunt grele fiindcă intră în joc „ingrediente” imprevizibile – ca să nu mai vorbim de graba românească de a ajunge care-i face pe români să fie, paradoxal, mereu pe drum! *Topul* e o copilărie – deși, recunosc, ancheta cu romanul din „*Observator cultural*” a scos la iveală niște trenduri și a pus în discuție destul de largă, până și în rândul cititorilor neprofesioniști, „cesiunea”. În nici un caz nu pariez pe cărțile de conjunctură, pe cele axate pe subiecte la modă, de pagina întâi – dacă sunt bine făcute, sunt cărți *de arhivă*, de avut în vedere de istorici și sociologi care ar ține cont de toate punctele de vedere și de întreg dosarul problemei, instrumentat la rece. Despre realități dramatice, tragice ale deceniilor trecute s-a vorbit de multe ori oportun, făcând concesii modei și sperând, neglijent, un „ce profit”. Într-o paranteză fie spus, discutatele *liste* cu nume propriu răsunător și occidental sunt opinii personale, subiective, de luat în seamă ca atare. Că literatura estului european nu e prea luată în seamă e un adevăr partial și cu multe fațete de discutat – eu rămân la părerea că un scriitor *național* mare, în sensul aprecierii și asumării sale de un mare număr de oameni, e, implicit, *universal*, chiar netradus și nerăsplătit cu Nobel. Renumele e o valoare relativă. Ar fi minunat și măgulitor să avem sumedenie de scriitori de ieri și de azi traduși și premiați aiurea, dar asta ne-ar mângâia orgoliul, nu și spiritul... Limba română e „blocată paroxistic în propria expresivitate”. Radu Cosasu îmi vine în ajutor: „Personal, sunt un resemnat calm și senin. Universalitatea e o problemă cu prea multe silabe. Știu că **La răpa Uvedenrode e** numai pentru

cei care au citit *Baltagul* în original. Nu mă simt, pentru asta, nici provincial, nici depeizat. Și nu din asta – fiindcă Gide n-a știut cine-i Vitoria Lipan și nici Sadoveanu n-a dat semn că ar ști cine-i Castorp sau Kyo – ni se va trage sărăcia, sau insolvabilitatea, sau insisificarea!” În fine, să crezi că lucrurile se întâmplă și în ierarhiile literare după legi care scapă vrierilor de moment ori de epocă nu înseamnă nici resemnare, nici comoditate – cel mult luciditate. Însă, repet, discuțiile sunt absolut salutare, mai ales dacă ele vizează readucerea sub reflectoarele analizei competente și inedite opere ale trecutului, prezentului și viitorului. Dacă e, așadar, chiar viața Cărților în joc!

În ce mă privește, recunoșteam, în argumentul la **Cărțile deceniului 10**, că firește, n-am citit toate cărțile ultimilor ani, pe unele n-am apucat nici să le răsfoiesc. Cu toate acestea, numele adunate în acel volum mi se par destul de reprezentative pentru a putea discerne niște trăsături ale perioadei (împinsă, perioada, tacit, până în preajma intrării cărții sub tipar). E vorba, așadar, despre cărți pe care le-am citit, cu o subiectivitate, i-aș zice, hazardată și manipulată. *Subiectivitate istorică* o numea cineva. Cronicar literar la „*Steaua*”, „*Tribuna*”, „*Apostrof*”, „*Contemporanul*”, am ales eu însămi cărți, au ales redacțiile sau, nu în cele din urmă, autorii care mi le-au trimis. Au fost cărți la care n-am reușit să ajung, deși știam că apăruseră. Apoi, n-am lăsat deoparte scriitori tineri sau de mai mică suprafață în favoarea elitelor. În *Panorama criticii literare românești* (2000), am inclus și tineri cronicari literari, fără nici o carte, și nu-mi pare rău. Printre ei, Daniel-Cristea Enache, Costi Rogozanu, Lulia Popovici, Claudiu Groza, Horea Poenar, Mircea Țicudean, Călin Teuțișan, Lionel Decebal Roșca. Nu i-am lăsat deoparte nici pe debutanți ca Laura Pavel, Nicoleta Sălcudeanu, Cristina Pop, Izabella Badiu, Mihaela Ursa ori Nora Rebreanu-Sava – prima lor carte era pentru mine suficient de convingătoare ca să nu mai stau pe gânduri.

Cred în continuare că peisajul – și cel literar – e „mai” întreg dacă are și înălțimi, și văi. E foarte adevărat că textul unui scriitor de primă mărime te incită la polemici, căci intri cu el într-o discuție serioasă, în vreme ce în cazul cărților unor începători sau ale unor scriitori de mai scurtă respirație te bucuri (câteodată excesiv) de orice semn de literatură bună. Urmarea ar putea fi bănuiala de tulburare a scării de valori. Iată o primejdie pe care o socotesc minoră, puțin probabilă ori chiar nulă: nu cred că un cititor avizat (care altul citește cărți de comentarii și analize?) va fi măcar o clipă pus în derută.

Cărțile deceniului 10 e cartea în care am aplicat tot ce cred despre critica literară – selecția, alcătuirea, tonul spun despre criticul literar care sunt. Astfel, am adăugat la fiecare secțiune *fișe de lectură* ale unor cărți pe care le-am citit cu creionul în mână fără să scriu despre ele (scriseseră alți cronicari, au ajuns prea târziu la mine, am amânat eu, îndelung, scrisul), *rezumate* ale unor prefețe și postfețe (deja apărute într-o carte, ele puteau lăsa locul din prim plan altor texte), dar și *liste de cărți* semnificative pe care le-am citit/răsfoit și despre care cred că au un rost în portretul deceniului vizat (numele autorilor sunt trecute în *Cuprins*, acesta ținând, astfel, și locul unui *Indice de nume*). Nu mi-am forțat mâna

scriind acum cronici amânate atunci. Apoi, am ales și aici (ca în *Panorama criticii*), oricât de condamnabilă ar fi alegerea, să nu transcriu editurile și locul de apariție al cărților (în bulversatul peisaj editorial contemporan, aceste date și-au pierdut, din păcate, relevanța – apariția la o editură sau alta nu mai este semn sigur al valorii, marca e rareori garantată). M-au interesat aici autorul, cartea și timpul ei. Atât.

În locul unui studiu introductiv monolitic, am ales formula, mereu mie la îndemână, a fragmentelor. La vremea lor, au fost răspunsuri la anchete și chestionare, interviuri, digresiuni (etimologic, *digresiunea e plecare, părăsire, despărțire, deviere de la drumul mare, al tuturor, încălcarea a unei datorii*; toate constrângerile ivite când citești o carte cu creionul în mână se vindecă prin digresiuni: nimic mai încântător decât visarea lăaturalnică, ispitirea unei cărări personale în răspăr față de *unicalea* textului celuilalt) etc. La temele deceniului, am câte ceva de spus, de contrazis, de adăugat, de cântit.

Relația scriitor/critic are, cred, cel puțin două fete: una de egalitate, amândoi fiind scriitori și având interese și probleme comune, a doua, de contract liber consimțit. Criticul e cel care alege să urmărească scrisul celorlalți și să-l secondeze cu scrisul său. Există scriitori care pretind să li se dea neapărat o notă bună, altfel n-are rost să mai scrii. E ca și cum ai zice că nu mai poți gusta un apus de soare fiindcă poetul X nu scrie poezii despre apusuri. Valorile nu se triază și nu se impun prin acțiunea impersonală și infailibilă a unei Instanțe Critice. Mecanismul lecturii – pus în mișcare de **toți** cititorii, critici ori nu, ai unui anume moment istoric – e extrem de complicat și scoate la suprafață autori și cărți după reguli subsumabile Acordului Fin din cosmologie. Inflația din zona cărții e aparentă fiindcă neglijabilă. Maculatura nu încurcă pe nimeni. Cititorul cultivat va ști să aleagă, ezitățile îi vor fi vindecabile și nu vor lăsa urme. Apoi, și

cărțile „proaste”, din perspectiva mea ori a ta, să zicem, își au cititorii lor. E în firea lucrurilor. Însă nici o carte impusă la un moment dat în numele unor interese străine de literatură n-a răzbit dincolo de timpul ei trecător și „făcut”. În fond, scriitor-scriitor ori scriitor-critic, scrii dintr-o nevoie interioară, iar dacă ai și cititori, critici ori nu, ești un norocos. „Temele” sunt și pentru critic la alegere. Nu (mai) cred că criticul are neapărat și anume datoria de a asigura „sănătatea” literaturii contemporane lui. Poate să aleagă să nu citească o carte fiindcă proiectul său de lectură nu o vizează. Și scrisul său e liber și personal(izat). Oricum, totul duce, cumva de la sine, încotro trebuie să ducă. Promovarea critică mai contează de vreme ce scriitorii și-o doresc și tânjesc după ea. Criticii, scriitorii și ei, nu fac excepție. Promovarea comercială n-ar trebui decât să fructifice votul pozitiv al criticii de analiză printr-o instituție care, la noi, întârzie să apară: *agentul literar*. Acesta ar găsi escorte „cu lipici” pentru coperta a patra ori pentru banderola publicitară (am citit una englezească minunată: „Dacă această carte nu e un best-seller, mă las de meserie” – scurt și convingător!), ar purta autorul în turnee de promovare, ar organiza lansări și conferințe cu public cumpărător etc. Literatura tânără de azi seamănă leit cu literatura tânără de acum un sfert de veac și, probabil, și cu cea de peste alt sfert de veac. E doar ceva mai nerăbdătoare. În era unei industrii publicitare agresive și năucitoare, cu *stele* confecționate peste noapte, nu mai au decât prea puțini răbdarea și înțelepciunea lucrului temeinic și *răbduriu*. Febra îi cuprinde pe mulți, de altminteri, indiferent de vârstă. Dacă citești atent revistele literare, vei vedea că tinerii scriitori nu sunt deloc absenți. Iar prezența lor e adesea plină de bun gust și aplomb, dezinhibată și netă, cu nerv și cu stil. *Direcții bine stabilite* e cam mult spus. Ar fi și bizar să existe așa ceva perfect valabil pentru toți tinerii scriitori. Asta nu înseamnă că nu e întotdeauna loc pentru încă o dezbatere, pentru încă un accent. Critica literară românească e absolut competitivă. La critică literară și la traduceri am stat mereu foarte bine, în pas cu lumea bună. Însă, nu poți mâna nici scriitorii, nici cititorii într-o parte ori în alta după placul tău, ca pe o turmă. Singurătățile lor alăturate dau, *firesc*, rezultanta *firească*. Nu cred că poate fi impusă durabil o non-valoare și nici că poate fi dărâmată iremediabil o valoare. Totul e relativ, la urma urmei. Și trecător. O combinație pe care nu mă mai satur degustând-o!

Am primit mereu cărți de la tineri și despre mulți am și scris. Hai să înșir, iute, câteva nume: Cristina Alexandra Pop, Mihaela Sârbu, Ioana Macrea-Toma, Florin Rogojanu, Carmen Dărăbuș, Constantina Raveca Buleu, Cipriana Petre, Izabella Badiu, Dan Eugen Rațiu, Horea Poenar, Oleg Garaz, Mihaela Ursa, Claudiu Komartin, Dora Bunta, Bogdan Mihai Dascălu, m.cris.nedeea, Mihaela Bidilică-Vasilache, Nicoleta Sălcudeanu, Alexandra Ciocârlie, Ana-Stanca Tabarasi, Alex Moldovan, Mihaela Vârlan, Salvina Adam, Sorin Stoica, Dorin David... Am pus de-a valma nume de critici, esești, poeți, prozatori, foarte tineri ori numai tineri, fără nici o rânduială, anume pentru a se înțelege că, în

Infinit

interstii, încap oricând alte zeci și zeci de nume. Oricum, încerc să-i citesc atent și dezinhibat și să mă feresc de lauda care ucide. Lucrurile stau cam ca la școală: adevăratul profesor / critic bun e cel care te ceartă, luându-te în serios, nu cel care te laudă deșantat fiindcă nu-i prea pasă de tine.

Au apărut după '89 o sumedenie de edituri. Posibilitatea de a scoate o carte a devenit uriașă, așa încât cărțile au apărut mai ceva ca ciupercile după ploaie – cărți bune și cărți rele. Cred că e cea mai importantă caracteristică a acestei perioade: cantitatea de carte din toate domeniile. La o așa mare cantitate sunt cărți care vor rămâne în urmă, potrivit *principiului hoardei* cum îl numea Marcel Moreau. Cele bune merg înainte, hoarda nu se uită niciodată în spate, cucerește depărtările. Ei, cam așa se întâmplă și cu cărțile bune. Ele merg înainte chiar dacă în jurul lor sunt la ora aceasta cărți mai slabe și unele chiar proaste...

Mărturisesc, într-o paranteză, că tot ce înseamnă lucrare de sinteză, lucrare enciclopedică, dicționar, acumulare de date la care să poată apela oricine pentru a afla mai multe despre o anumită perioadă, despre un anumit aspect, mă interesează, acestea sunt cărțile de care sînt îndrăgostit. Prin urmare, *Cărțile deceniului 10* a fost concepută și așa, ca sursă de informare, ca un fel de bibliografie adnotată, dacă vrei. S-a întâmplat să scriu mult despre cărțile altora și uite că pot deja să număr totul în decenii, dar dacă stau bine și mă gândesc, ideea de a spune altora ce am citit este îngrozitor de veche. Criticul trebuie să fie un bun conducător de carte, cel care citește și este capabil să povestească și celorlalți și să-i provoace la lectură, la dialog, atunci când o carte merită. În *Teoria literaturii* am simțit nevoia să dau extrem de multe exemple, tocmai din aceeași nevoie de a provoca pe celălalt să-mi fie părtaș la bucuria de a fi citit un poem extraordinar, o secvență, o metaforă și așa mai departe. *Panorama criticii literare* nu face altceva decât să adune de data aceasta secvențe din critica literară, pe o jumătate de secol. Cronicile, evident, conțin trimiteri la text și foarte multe dintre ele sunt scrise foarte aproape de text. Am ales întotdeauna o perspectivă nu foarte academică și bătrânicioasă, ci ceva nou, ceva prin care cel care citește să fie tentat să verifice dacă este adevărată bucuria mea, să vadă și el că am sau nu dreptate și chiar și atunci când va descoperi că nu am dreptate am câștigat, l-am trimis la carte, a citit o carte. Acesta este criticul literar, cel care își îndeplinește menirea de bun conducător de carte.

Interpretarea nu înseamnă altceva decât încercarea de a-l face pe celălalt să privească cu ochii tăi. Aceasta se poate face prin cuvântul potrivit, prin culoarea potrivită, dacă vrei, prin piatra bine șlefuită și așa mai departe. Indiferent care este instrumentul cu care lucrează artistul, e limpede, este manipulator. Dar nu o face din nici o intenție subversivă și ticăloasă – ce-și dorește este ca ceilalți să vadă lumea prin ochii lui. Ai mai multe fețe pe care le poți pune la lucru în așa fel încât cuprinderea să fie desăvârșită. Evident, ca toată lumea, am teme mele preferate, abordări preferate, perspective preferate. În momentul în care descopăr la celălalt ceva care se

potrivește foarte bine nu pot să nu rețin respectiva pagină, secvență, capitolul și așa mai departe și să o comentez favorabil, cu adaosuri foarte personale și chiar confesive. Pe de altă parte, când ceva este cu totul împotriva vederilor mele reacționez violent, mai violent decât se cuvine. Recunosc, sunt scăpări, scăpări bune și rele. De fiecare dată când îmi citesc cronica le descopăr și, înainte de a o trimite la tipar, mai împlânzesc acolo unde este evident că am fost acidă numai pentru că bietul om nu e de acord cu mine. Sunt lucruri pe care le-am ținut în frâu, dar nu până la capăt, pentru că trebuie să rămână ideea că un critic literar e un cititor, un îndrăgostit de cărți, și mai e și om. Are scăpările lui bune și rele. Să scriu neimplicat nu mi-a plăcut niciodată. Stilul îngrozitor de sobru și distant, lucrând numai cu instrumente deja verificate, cunoscute, consacrate, fără să intre acolo nimic din sângele care a curs printre degete când ai scris sau printre gene când ai citit, deci fără să intre ceva din înfiorarea pe care ai simțit-o în fața unei cărți, nu-mi place. Trebuie să transpară ceva din tine. Pot fi și alte păreri, le accept, dar a mea asta este. Chiar și-n cel mai sobru text, dacă ai răbdare, descoperi ceva din cel care a scris; descoperi o obsesie. O paranteză. La *Dicționarul analitic de opere literare românești*, coordonat de Ion Pop, sunt redactorul de carte și-l cunosc foarte bine. Una dintre calitățile clare ale acestui dicționar este, după mine, libertatea de exprimare. Sigur că dicționarul are stilul lui academic incontestabil, dar în spatele frazelor observi obsesiile, preocupările fiecăruia, și astfel dicționarul este un fel de buchet foarte colorat și viu și cu atât mai bun de model tocmai pentru că nu are o singură schemă folosită de toți, nu sunt puși toți în același *Pat al lui Procust*. Ei, această libertate sporește foarte mult valoarea cărții. Asta este frumusețea lecturii și totul se întâmplă, vorba lui Cioran, *prin furt de extaze*. Furi extazele celuilalt, le duci mai departe cu nuanța ta. E furtul cel mai legitim și mai creator.

Astăzi criticul literar lucrează la întâmplare, și-a pierdut perspectiva panoramică. Acum zece ani, știam tot ce se tipărește în țară. Biblioteca județeană achiziționa prompt măcar un exemplar din fiecare titlu. Acum îmi încropesc informația cum pot. Despre multe cărți aflu din vreo referință bibliografică, la ani buni de la apariție. Depozitul legal nu se mai respectă. Cititorul obișnuit se descurcă, și el, cum poate, fără „cicerone” Alege – și mi se pare firesc să fie așa! – *cărțile necesare*: pentru examene, pentru desăvârșirea profesională, pentru vacanță. În general, nu le cumpără, ci le împrumută de la bibliotecă (apropo, știai că în țările nordice scriitorii sunt plătiți an de an pentru cărțile lor aflate în biblioteci, la dispoziția publicului?). Scriitorii români, ca-ntotdeauna, se citesc mai ales între ei. Cititorul nu s-a îndepărtat de literatura contemporană – atâta doar că e mai derutat. Economia de piață îl asistă asiduu când e vorba despre detergentul ideal, despre șamponul miraculos ori margarina cea mai ușoară. Nu-l îmbie nimeni cu o carte. Aici, legile pieței încetează brusc. Oferta se face în ignorarea desăvârșită a cererii. În fond, lucrurile sunt așa cum trebuie (pot) să fie. Nu sunt resemnată, ci lucidă.

Petru Ursache

CÂND „VREMEA – VREMUIEȘTE“

Cucul și lupul sunt simboluri sezoniere în societățile agro-pastorale. Fiecare se rânduiește să domine, prin prezență, fie un anotimp bun, frumos și roditor, dorit de toată lumea (cucul), fie unul greu de suportat, urât și împovăraător (lupul). Primăvara, cucul este vestitorul mult așteptat. El cântă din pom în pom cu dăruire, iar vietățile, de la mic la mare, se înveslesc și intră în normalitate, după rânduiala îndătinată de natură și de lume. Iarna este vremea lupului, iar cu aceasta se instalează o altă ordine, infernală, de frig și de îngheț. Un proverb ca „Acu(m) nu cântă cucul, ci urlă lupul“ arată că s-a produs rotația calendaristică firească, urmând ca toată suflarea să se adapteze după împrejurare și după putință. Natura este înzestrată cu destulă inteligență și prevedere de sine, ca să-și pună la adăpost puterile vitale.

Adverbul de timp acu(m) îndeplinește, gramatical, rolul de „operator“, cum se întâmplă adesea în paremiologie, printr-o simplă rotație după cursul vremii. „Acu nu urlă lupul, / Ci cântă cucul“. Operatorul își schimbă ritmic obiectivul pentru că și existența se află în permanentă mișcare, iar stăpânul Cronos supraveghează cu grijă această lege. Pe de altă parte, se resimte certitudinea, deci mai mult decât speranța, că după vremea rea vine vremea bună, după domnia lupului urmează primăvara, cu forță de renaștere. Cântecul și urletul, primăvara și iarna constituie o bi-unitate care alimentează și asigură circuitul vieții în ansamblul ei.

Fără ca ordinea lexicală să fie modificată, se pot produce mutații de sens dacă operatorul „acu“ intră în altă „vreme“, cu înțeles social, nu calendaristic. Dualismul bine / rău funcționează și aici. Vremea lupului echivalează cu înghețul social, cu domniile rele, cu nesocotirea legii, cu distrugerea armoniei între oameni, în baza abuzului de putere „cine e mare și tare“, și trebuie să stea în frunte cu orice preț. De aici imposibilitatea construirii, la noi, a unui organism social normal, cu implicație în toate formele de activitate creatoare, la nivel înalt și pentru folosul tuturor. Semnificativ pentru dezbinarea, în interior, mi se pare proverbul „Schimbarea domnilor / Bucuria nebunilor“. Un apusean nu ar înțelege din două motive un asemenea text. În primul rând, de ce să nu se schimbe domniile, conducătorii, șefii de state, la anumite intervale de timp și după regulile general-acceptate ale democrației? Schimbarea e o condiție a progresului. Răspunsul nu poate fi decât și el incredibil. Să vedem cum ar replica nebunul, ca fiind implicat direct. În accepțiune paremiologică nebun nu înseamnă numai ne-bun, adică opus bunului, ci acel ins care face parte dintr-o familie aparte de înțelepți și are darul de a spune adevăruri fără drept de replică. Răsul nebunului nu este, totdeauna, expresie a comicului, cum aflăm în cărți, ci semn al disperării. Se râde și în situații extreme, iar nebunul știe de ce: orice schimbare de domnie, la noi, nu aduce vreo noutate, doar în rău. La români nu există obiceiul ca noul „ales“, adică

trimis de „colo“ sau de „colo“, să vină în fața națiunii cu un program de ameliorare pe care să-l urmărească punct cu punct până la capăt și, pe deasupra, să fie în beneficiul tuturor. Dacă se anunță o candidatură nouă, individul, până atunci (de regulă) necunoscut, se înconjoară de o echipă preferată și joacă ciroul schimbării, iar în fondul general al problemei nu se întâmplă nimic. Nebunul râde, iar marea comunitate privește neputincioasă. În epoca satului tradițional, a cucului, comunitatea continua să se conducă după datină și după obiceiurile juridice ale obștei, moștenită din moși strămoși. Societatea românească mai nouă și „ne-tradițională“ era clar divizată: pe de o parte un grup restrâns și profitor urcat cu ajutoare din afară la conducere; pe de alta, marea majoritate sâtească neparticipantă. Această situație anormală a fost calificată drept „boicot al istoriei“. Și astăzi satul este ținut în umbră, adică jumătate din populația țării nu apare nicăieri: în legi protecționiste, în programe mass-media, în planuri școlare, etc. Niciodată prăpastia dintre sat și oraș nu a fost mai adâncă.

Nu trebuie să se creadă că schimbarea nu s-ar dori în spațiul tradiției autentice. Ar fi prea grav dacă s-ar ajunge atât de departe. Din fericire, situația de pe teren arată fața adevărată a lucrurilor: „Anotimpul-i așa, că vine o dată cu vremea care nu stă pe loc; vremea se schimbă, dar se schimbă și anotimpul. Dumnezeu a rânduit ca lumea să se prefacă mereu; o putere nevăzută împinge mugurele să da frunză și mugurele să se coacă. Fiecare anotimp are fața lui și puterea lui“. Este părerea unui țăran, consemnată la mijlocul secolului trecut de etnologul Ernest Barnea. Altul i se asociază: „Calendarul-i așa, să fie lucrul cu rost, că nu poți merge la întâmplare. Calendarul e rânduiala vremii, să știi când să faci un lucru. Fără calendar, unul ar face într-un fel, altul în altfel. Calendarul are zile de tot felul, de nu seamănă una cu alte. Nu poți face marți ce faci duminică și în aprilie ce faci în septembrie“. Nu sunt simple afirmații izolate și spontane. Ele fac parte dintr-un sistem de gândire constituit temeinic în baza unei experiențe îndelung acumulate și transpuse în forme esențiale de comportament, cu aplicație în diferite domenii ale existenței. Omul s-a convins că nimic nu se face la întâmplare, în natură, în viața de familie ca și în societate, ci după rânduială bine așezată. Schimbarea se observă peste tot, căci lucrurile și lumea nu stau încremenite. Dar ce fel de schimbare ar fi aceea care nu aduce nimic în bine? În asemenea situație nu se poate replica decât: „Schimbarea domnilor / Bucuria nebunilor“. Nu se mai poate spera nici măcar în rotația aceea mecanică a lui acu. Adverbul a înțepenit și nu se mai aude decât o voce: „Acu urlă lupul!...“ Neschimbarea nu înseamnă „boicot“ ci orgoliu. Anonimul carpatic preferă să se retragă în cuvânt și în cultură, decât să pună mâna pe bătă ori să aducă laudă puterii. Este o mare deosebire și de demnitate umană între el și confratele din sediul orășenesc, de mai târziu trecut prin școli, dar gata oricând să intre în slujba puterii

pentru un blid de linte.

Analiza organismului social pe terenul paremiologiei continuă sever și cu luciditate sub semnul acelorași două sentințe pomenite până aici. Lor li se adaugă formula consacrată „A se strânge ca lupii la hoit“. Ce înseamnă asta decât a se aduna pentru jaf și profit? Și cine sunt aceștia? Domnii! Conducătorii! Cei care fac legile și împart „dreptatea“. Ei între ei se înțeleg de minune; partidele se fac, se desfac, dar afacerile continuă, ceea ce se traduce în limbajul malițios și figurat al paremiologiei prin sentința „corb la corb nu-și scoate ochii“. Modelul animalelor, cel arhicunoscut prin rapacitate, este invocat pentru a-i indica pe cei căzuți în patima răului, se confirmă una din observațiile cărturarilor de altă dată, pe alocuri entuziastă, cum că anonimul are pregătită câte o vorbă de duh pentru orice situație de viață. Dar vorba, cum se observă, este de duh și mai ales de năduh. Se cunosc seturi de formule paremiologice, distincte în tematica lor, care ar putea constitui repere teoretice pentru micromonografierea problemei în detaliu. Dispuse în ordine hermeneutică, ies în evidență momentele importante din istoria temei în mișcare dialectică și sub tensiune dramatică. Se poate spune că anonimul a întreprins adevărate studii de sociologie, de morală, de estetică, de agrotehnică, de astrologie, despre viață, despre moarte, muncă, petrecere, despre tot ceea ce a intrat în orizontul existenței sale.

Un alt reper în spiritul celor afirmate îl poate constitui sentința: „Vai, când ajunge coada cap!“ , dublată de următoarea: „De atunci e rău în lume, de când a ajuns coada cap“. Ele circulă separat. Prima are sens moral: a ajuns prostul în frunte sau a trecut minciuna înaintea adevărului. Citite împreună, cele două sentințe întăresc ideea morală prin evocarea răului cuprinsă în ultima. Totodată, angajează și un sens social, dat fiind obiectul vizat; se presupune că este vorba despre conducători, domni, „aleși“. Ei par să se ivit din necunoscut, de la marginea societății, de la „coadă“, fiind cu totul nepotrivite pentru pozițiile înalte la care au ajuns. Aici intră în rol proverbul: „Când cei de jos greșesc este nădejde de tămăduire, iar când cei mai de sus greșesc, nici o nădejde nu mai este“. Coada transformată în cap arată grotesc și cu urmări grave la toate nivelurile de existență. Anonimul a insistat asupra acestei idei pentru a menține mereu în actualitate prima parte a sentinței „Acu' e vremea când urlă lupul, / Nu când cântă cucul“. Așadar: „Pilda rea o dau oamenii mari“, „Pilda rea strică obiceiurile bune“, „Peștele de la cap se-mpute“, „O vacă râioasă strică toată cireada“. Iată rezultatul schimbării nedorite. Lipsită de potență, coada devenită cap nu se ridică la înălțimea de model, adică nu se dovedește a fi creatoare în sistemul vieții socio-umane, așa cum s-ar cuveni în condițiile normalității; nu poate fi elaborată o lege dreaptă, necesară și oportună, pentru a fi urmată de mulțimea interesată. Dacă pilda este rea, deci cu posibilitatea de răspândire la toate nivelurile, situația se arată cu atât mai agravată pentru cei de sus. Aceștia, „lupii“ poartă răspunderea răului, cum rezultă din acuzatorul mintal folcloric. Se poate ca domnii să se comporte necorespunzător din nepricepere sau din rea voință (ceea ce se întâmplă prea adesea în ultima vreme); altfel spus, în opoziție cu interesele generale. În acest punct al evoluției înțelesului din sentința „Acu e vremea când urlă lupul / Nu când cântă cucul“, anonimul pune sub acuză modul deficitar al domnilor, de a

elabora legi și de a împărți dreptate. Principalul cap de acuză este că legile sunt dictate de interesele puterii: „Legea e cum o fac domnii“, („Dreptatea-i cum o fac domnii“), „Unde este puterea, acolo-i și dreptatea“, „Legea înainte, șireții după ea“, „Cel mai tare / E și mai mare“. Ținta, ca să nu spun cauza, a fost bine aleasă de observatorul atent din mediul tradiției: legea (și dreptatea) care se face sau nu prin aplicarea juridicului. Căci există *o parte* a dreptului, din sfera mare a acestei categorii, care iese la iveală în lumina legii. La fel se poate gândi și despre adevăr. Și adevărul și dreptul (dreptatea) au deschidere spre social, adică o latură pragmatică; în vreme ce frumosul, din aceeași familie axiologică, reglementează fenomenele de contemplație estetică, legea, dacă există și este corect aplicată, în spiritul în care a fost elaborată, are capacitatea de a-i uni pe cetățeni sau de a-i dispersa. Legea juridică decide în plan social sfera binelui și sfera răului. Depinde în ce întindere se află una în raport cu cealaltă. Dar, pentru că domnii decid legea, sub toate aspectele ei, anonimul a avut prilejul, fără s-o dorească, să observe unele deficiențe pe care să le consemneze: „De-atunci se-nmulțesc lotrii, de când se-nmulțesc legile“, „Hoții nu sunt azi prin păduri sunt prin cântălării“, „Tâlharul cel mic se spânzură și cel mare scapă“.

Trebuie să-i dăm crezare anonimului și să-l aprobăm pentru vorba disperată pe care o rostește după asemenea observații: „Bună țară, rea tocmeală“. Nu țara este de vină (cum îi auzi pe unii pomenind de rău România, limba, cultura) ci, vorba lui Eminescu: „...cei ce te-au vândut“. Așadar, tocmeală rea (reclamă de zor paremiologia) care vine de la coada-cap și împânzește orașele cu tâlhari. Nu se cere nimic extraordinar și neomenesc decât să se respecte legea, ordinea; altfel rămânea fereastră a tuturor vânturilor, dacă se lasă deschisă. Vremea idilică, pe când se fura un ou, boul fiind amânat pe anul viitor, s-a dus demult. Pare de pe timpurile lui „a fost odată“. Dacă dispăruse rușinea, mai exista frica, voința de-a pedepsi pe făptaș: „De te-or prinde, / Rău te-or bate, / De-i scăpa, / Bune-i mânca“, „Cerșetorii se miluiesc / Iar hoții se pedepsesc“. Așa cum coada a ajuns cap, și hoțul a crescut, a devenit tâlhar, „mare“ și „tare“ prin „cântălării“. O lume pe dos. Fiind responsabil de legi, își poate permite să joace rolul cum îi convine: „Tâlharul cu un păcat, păgubașul cu zece“, „Tâlharul neprins, negustor cinstit“, „Tâlharul cel mic se spânzură și cel mare se scapă“, „Dacă n-ar fi hoți, n-ar exista pușcării“. Perfect. Astăzi, pușcăriile au devenit camere luxoase pentru „oaspeți“. Și iată, așa se confirmă sentința pomenită; „Legea-i cum o fac domnii“. Cum se vede, formulele paremiologice, deși își schimbă adesea semantismul după împrejurări, se dovedesc a fi unitare și coerente în înfățișarea unui anume aspect al realității. Ce le face invincibile este exactitatea relațiilor, nu în surprinderea accidentelor, ci a stărilor esențiale și simbolistice cu bătaie lungă. Faptul simptomatic astăzi se poate recunoaște fără dificultate și mâine, ca și cum timpul ar sta pe loc. De aici decurge actualitatea proverbelor, sentințelor, maximelor.

Nu i-a scăpat paremiologiei nici comedia formării actorilor sociali: cum a devenit coada cap. În această privință, farsă erorilor își mută mereu scena, va să arate că răul odată instaurat sus are putere de contaminare până la capătul celălalt. Imaginea saltului la putere aparține fantasticului: „Adormi buștean (dușman) / Și te trezește mare ban“, „Aseară mă culcai bolocan / Și azi, iată-mă mare han“. Cuvintele *buștean* și *bolocan* sunt

prin ele însele aducătoare de imaginar negativ. Dar, ca să nu fie îndoială în privința calității morale a celor vizați, anonimul alternează *bolocan* cu *duman* (și bou). Ne aflăm în plin onirism. Într-adevăr, somnul naște monștri: s-a culcat omul liniștit, știindu-se la locul lui, obosit poate de muncă, poate de prostie și a visat că a ajuns domn, han, căpitan, „mare” în orice caz. Întrebarea se pune: trezirea e reală? Cele două sentințe amintesc de alta, în care narcoticul buclucaș îl constituie beția: „Vinul face pe săraci bogați, / Pe ciungi cu mâini, / Pe ologi cu picioare / Și pe orbi cu ochi”. Evident, omul nu ia în răspăr infirmitățile, ci starea de decădere a bețivului stăpânit de halucinații bahice. Nu se râde de orb sau de olog, de defecte fizice, întrucât acestea intră în altă ordine a realului: „Să nu răzi de oameni sluți, / De orbi, de șchiopi și de muți; / Ci când vezi acești calici, / Doamne, ferește să zici”. Se va spune că omul este egoist: dacă îi vine în mintea acel „Doamne, ferește”, înseamnă că se gândește să nu cadă năpasta și asupra lui. Așa stau lucrurile, dar privindu-l cu sensibilitate pe nenorocit, tot înseamnă un pas spre umanitate și înțelegerea lui „celălalt”.

Numai păcatele morale își au motivarea în paremiologie. Prostia este și ea eliminată din circulație. Din „Aseară mă culcai bolocan / Și azi, iată-mă, mare han” ori „Azi, Stan, / Măine, căpitan” rezultă că prostul nu are astâmpăr. El se dă în spectacol, lăudându-se spre paguba altora, ceea ce determină paremiologia să revină muștrător cu și mai mare putere. Dorința prostului de-a se așeza în frunte („A fi îmbrăcat domn / Și a nu avea minte de om”), ține de instincte primare, parazitare, de nivel zoo, de comportamente dereglate în ce-l privește direct pe om. Dar, pentru a-și păstra locul obținut pe nemerit, prostia devine agresivă și dăunătoare, în așa fel încât răul se face simțit de întregul organism social: „Azi mlădiță de tufan, / Măine coadă de ciocan”. Coada a ajuns o forță de temut. Deocamdată, potrivit sentinței anterioare, răul prostiei se menține la un înțeles abstract și general, ca să poată omologa toate cazurile particulare care își corespund ca sens, pe o întindere mai mare de timp. Alteori, microtextul își permite nominalizarea rolurilor: „S-a ales și el primar, / A umplut satul de amar”. Corpus-ul paremiologic arată că așa se întâmplă totdeauna când ajunge coada cap. Dacă sentința vizează direct doar un primar de comună, ea cuprinde, totuși, toată seria: îndemnul răului vine de sus, cum s-a văzut: „Pilda cea rea o dau oamenii mari”, „Peștele de la cap se-mpute”. Un anume set de sentințe arată cum s-a format ceea ce se numește în sociologia mai nouă *clasa de mijloc*, ceea care, ajunsă la maturitate, asigură echilibru și armonie în viața internă a unui stat. Aflăm că „începuturile” au fost grele și penibile, iar actorii sociali purtau cu ei povara comicului. Totuși sunt priviți cu blândă ironie, întrucât nu forțează nota, prestează o muncă cinstită și perseverentă: „Domn cu sula- traistă”; „A fi chiabur cu trei cămăși”, „E de neam mare și are rude-n piață: pe Stan lăptarul și pe Dobre cimpoiașul”.

De vreme ce chipul domnii arată precum capul-coadă, având răul ca stemă, urmează să ne închipuim imaginea restului, ce fenomene au loc la suprafață și în interior. Nimic mai simplu, ne spune paremiologia, în zodia lupului, „cine poate oase roade...”. Cu alte cuvinte, lumea se împarte în două, unii iau portul și obiceiurile celor de la conducere, ceilalți stau deoparte. Este un fel de sociogonie. Cum în cosmogonie se aleg întâi puterile, ziua și noaptea cu alaiurile lor opozante, dincoace

lumea se împarte între tari și slabi, între mari și mici, între bogați și săraci. Întâi sunt anunțate principiile și modurile de aplicare, fie în sens alegoric fie în forme mai lămurite. Lévi-Strauss a observat că mitologicul dirijează sociologicul. Autorul se referea la societățile tradiționale. Dar, cum mecanismele gândirii mitice se prelungesc și în epoca modernă (Mircea Eliade) este de presupus că legea încă funcționează. Adică: „Apele mari înghit pe cele mici” (Varianta: „Apele mici fac râurile mari” este de pe vreme cucului). Sau: „Se bat cei mari și rabdă cei mici”; „Mare cu mare grăiește, și mic cu mic mai nimic”; „Cei mari pe cei mici picerele și le șterg”. Încet, încet se luminează. Generalul se retrage în favoarea concretului, iar acesta începe să se ivească: „Cei mici muncesc pentru cei mari și cei săraci pentru cei bogați”. Un verset biblic, cu sensul proiectat în escaton: „Că unul este semănătorul și altul secerătorul” (Ioan, 4.37), este reformulat sociologic semnalând „lupta de clasă”. Astfel: „De unde ară boii, mănâncă caii”. Deja există „boieri” și „săraci” și, totodată, bogați și săraci, sătui și flămânzi, cei din urmă, tot aceiași, fie la sate, fie la orașe, pentru că, între timp, coada-cap și-a adjudecat teritoriul noi. Paremiologul indică și relațiile dintre cele două partide. În privința raporturilor decriptabile de forțe – 3/1 pentru primii. Tot se fabrică în sociologie statistici fictive. Drept urmare, punctajul trebuie să fie în favoarea celui mare și tare: „La domni n-ai ce căuta cu mâna goală”. Aici nu mai e ficțiune. „Ferește-te de boierii noi și de fetele bătrâne”, „Ciocoiul ca câinele de multe uși”, „Avea bogatului mămâncă bucățica săracului”. Aici este rezumată lecția din *Capitalul* lui Marx, cum că proprietatea privată este un furt. „Cel bogat face cum vrea, cel sărac face cum poate”, „Când bogatul vorbește, / Lumea amuțește”. Microtextul: „Cel încălțat cu papuci / Nu-l cunoaște pe cel cu opinci” s-a „aburit” mult astăzi. Pe vremuri, purtătorul de papuci era om cu vază, ajuns și cu puterea. Trăia la oraș, iar opincarul la sat, cu sărăcia. Se mai aud voci, dar fără a fi ascultate: „Lacrimile săracilor, nici soarele, nici vântul nu le poate usca”, „Năpasta cade tot pe sărac”, „Căile celor ce șed fără lucru sunt acoperite cu spini”. Se simte uneori și un curent înviorător, destinat să refacă demnitatea umană a săracului: „Cine capătă stăpân devine slugă”, „Cine-i slugă nu-i om”. Chiar accente de revoltă, de răzbunare, de schimbare radicală: „Nevoia schimbă legea”, „Celui fără lege, cel fără suflare în vine de hac”, „Scara de sus se mătură, iar nu de jos în sus”. Asemenea zicale sunt în ton cu cântecele sociale și de haiducie, care ocupă un spațiu destul de întins în literatură folclorică. Dar să reținem și formula de tipul următor, învecinate ca ideologia cu cele anterioare: „A fi vacă de mult”, „A lua cuiva și cenușa din vatră”, „A lua cuiva pielea de viu”. Sunt semnalate practici cunoscute din istorie. Ele confirmă că stăpânirea domnilor, după inversiunea coadă-cap, este aceeași cu zodia lupului. Când se spune: „A lua cuiva și cenușa din vatră (aici, vorba lui Noica, și-ul spune tot), iar seria jafului diabolic nu încetează, nu se poate imagina un îngheț mai grozav.

Aceasta este o schiță sociologică oprită la generalități, pentru că paremiologia nu permite încursiuni în detaliu. Ori cum, dacă pot fi recunoscute aluzii concrete și mai ales prezente, cititorul să-și aducă aminte de o anume formulă diplomatică, uzitată în proză: orice asemănare cu viața reală, pe acre o trăim chiar în momentul de față, clipă de clipă, nu este deloc întâmplătoare. „Acu’ e vremea când urlă lupul...”

MEDICINĂ ȘI FILOSOFIE ÎN ANTICHITATEA GRECO-LATINĂ

În ultimii ani, parcă mai mult ca oricând, s-a vorbit despre medici, lumea medicală, și nu întotdeauna de bine: *flama est proxima fumo*, spunea Plautus.

Articolul de față nu își propune o abordare subiectivă, o oglindire a stării de fapt actuale, ci un excurs pur cultural, asumându-și imparțialitatea istoricului Tacitus – *sine ira et studio*.

În toată antichitatea greacă, și nu numai, medicina este strâns legată de școlile filosofice ale momentului. Fenomenul este unul mult mai amplu și complex, implicând atât factorul economic, cât și pe cel istoric, explicându-se nu doar prin ceea ce s-a numit la un moment dat *miracolul grec*.

Medicina nu grecii au inventat-o. Dacă științe ca astronomia, geometria, botanica s-au născut în Grecia, având nume grecești, ei bine, medicina vede zorii în Egiptul antic, fiind în directă legătură cu progresul politic și economic. E drept, avântul medical ulterior îl identificăm în Vechea Eladă, medicina hipocratică reflectând evoluția istorică, evoluția unei societăți timp de câteva secole.

Primele trepte de dezvoltare s-ar înscrie în perioada determinată de Minos, regele din Cnossos, și Agamemnon. E vorba de cele două civilizații, minoică și miceniană, multe amănunte despre acestea parvenindu-ne o dată cu săpăturile realizate de Arthur Evans (*The Palace of Minos at Knossos*, I-IV, Londra, Macmillan, 1921-1936) și Heinrich Schliemann (*Pe urmele lui Homer*, Editura Meridiane, Buc.).

Descoperirile arheologice moderne, dar și scrierile istorice ale vremii, cum ar fi textele lui Tucidide și Herodot, constituie dovezi științifice care mărturisesc despre o reală dezvoltare socială ca urmare a talasocrației minoice. Mărturii ale puterii maritime în perioada Miceniană avem în special la Homer, în *Iliada*.

Se știe foarte bine că drumul pe mare a favorizat progresul, chiar dacă acesta a fost neunitar, după cum arată dovezile arheologice. În urma descifrării textelor de pe tăblițele de lut, în 1952, de către J. Chadwick (*Corpus of Mycenaean Inscription from Knossos*, Cambridge University Press, 1986) și M. Ventris (*Documents in Mycenaean Greek*, Cambridge University Press, 1973), avem date, deși evazive, cu privire la administrație. Este *perioada palatelor* cum a fost numită, cunoscând trei faze:

– 2000-1700 perioada palatelor Cretane

– 1700-1450 a II-a perioadă a palatelor Cretane. Cu privire la acest moment, textele egiptene vorbesc despre relația dintre Babilon și Creta, consemnată de egipteni sub numele de Keftiu. Această perioadă marchează expansiunea civilizației minoice.

– 1450-1180 epoca palatelor Miceniene.

Conlucrarea, schimbul material și spiritual între Egipt și Creta este vizibil. Medicina se va hrăni din această expansiune socio-culturală, din aceste timpuri datând numele unor

medicamente, desigur, în forma lor arhaică, precum și denumirea unor plante cu acțiune curativă, cum ar fi *asplerionul*, o specie de ferigă, din familia *Polypodiaceae*, întrebuințată de egipteni și greci în diverse afecțiuni ale splinei.

Relația dintre medicina primitivă și credințele antice este mult mai adâncă. Trocul pe mare favorizează un alt schimb la nivel spiritual. Are loc o migrație a mitologiilor, a credințelor religioase. Bunăoară, Hecate, fiica lui Perses și a Asteriei, protectoare a vrăjitoarelor, vrăjilor, magiei și descântețelor, descoperă *aconitum*, plantă otrăvitoare. Și, poate nu în mod întâmplător, protectoarea farmecelor este cea care descoperă „calitățile” acestei plante, dacă ne gândim la substratul termenului *farmacie*, care provine din gr. *pharmakeia* – leac, descântec. Pe aceeași rădăcină grecească există *pharmakon* – descântec, leac, otravă, dar și farmec.

Aconitum, ca simbol al Hecatei, este întâlnit destul de des în scrierile antice, având rol curativ, dar și distructiv. Planta era folosită la prepararea unguentelor halucinogene, recomandate împotriva durerilor. Extractul de aconitum era întrebuințat și ca otravă pentru săgeți. Despre aceasta anticii credeau că se dezvoltă doar în grădina Hecatei. Legenda acesteia, așa cum apare la Ovidius în *Metamorfoze*, spune că s-ar fi născut din spuma cleioasă căzută din botul lui Cerber pe iarba dintre bolovani. Planta este asociată cu zeița Hecate, datorită înfățișării ei, floare cu trei capete (trei petale), cum, de altfel, este descrisă și fiica lui Perses, numită *Trivia*, zeitate cu trei capete.

În doze foarte mici, în apă fierbinte, planta era întrebuințată în răceli, dar devenea letală în fierturi cu destinație exactă. Apuleius, în *Măgarul de aur*, o asociază magiei, având puterea de a transforma un om în animalul dorit.

Altă zeitate legată de medicină este Apollo, una dintre cele mai cunoscute divinități ale mitologiei grecești. El este întemeietorul *Jocurilor Pitice*, de unde apelativul Pythius. El este cel care a ucis șarpele Python, el este cel care i-a răpus pe ciclopi. Despre acesta se spune că ar fi un zeu răzbuțător, dar și un vindecător priceput, transmitând acest talent fiului său, Asclepius. Controversat, ca orice spirit înalt, nu se limitează doar la arta lecuirii, ci îmbrățișează artele frumoase ca muzica și poezia.

Într-o lume osmotică, puternic înrădăcinată în credințele ancestrale, dominată de zei puternici cu însușiri vizionare, nu e de mirare că cei ce practicau arte precum medicina, poezia, erau considerați profeți, crezându-se că peste ei s-a coborât o divinitate. Despre poeți, nu de puține ori, s-a spus că *prin vocea lor vorbește un zeu*.

Melampus, de asemenea, prezicător care înțelegea graiul jivinelor, era un cunoscut vindecător. Cu ajutorul lui, Bias reușește să o ia de nevastă pe Pero, fiica lui Neleus, care se învoi în privința căsătoriei cu condiția ca acesta să-i ofere tinerii

mirse cirezile lui Phylacus, drept dar de nuntă.

Ca în orice mit trebuie să existe și un factor miraculos. Ei bine, nu erau tocmai obișnuite, ci păzite de un câine fioros, cu puteri amplificate, pe care nimeni nu le putea doborâ. Phylacus avea un fiu, Iphicles, bolnav de o boală rară. Melampus intervine și, fiind dăruit de divinitate cu arta lecuirii, îl vindecă pe tânăr. Regele, ca răsplată, îi dă acestuia cirezile, care, în cele din urmă, ajung la fratele lui, Bias, la rândul-i dăruindu-le frumoasei Pero.

Lui Melampus i se atribuie și alte vindecări miraculoase. Acesta vindecă nebunia fiicelor regelui Proetus. Cu adevărat dăruit acest Melampus, dacă ținem cont de aspectul nebuniei la greci. Platon, în *Phaidros*, 244A aruncă un paradox prin vorbele „cele mai mari binefaceri ajung la noi prin calea nebuniei.“ În fapt, este vorba de nebunia divină și, Socrate, în aceeași operă (*Phaidros* 244A, 245A, 265A), creează o adevărată tipologie a nebuniei, identificând patru tipuri ale acesteia:

– *nebulia dionisiacă*, a cărui zeu este Dionysos și ține de ritul acestuia

– *nebulia poetică*, protector fiind Apollo, dar și muzele

– *nebulia profetică*, protector este Apollo

– *nebulia erotică*, patroni fiind Afrodita și Eros.

Trebuie menționat că Platon făcea distincție între aceste patru tipuri de nebunie, înscrise în *nebulia divină*, și nebunia obișnuită.

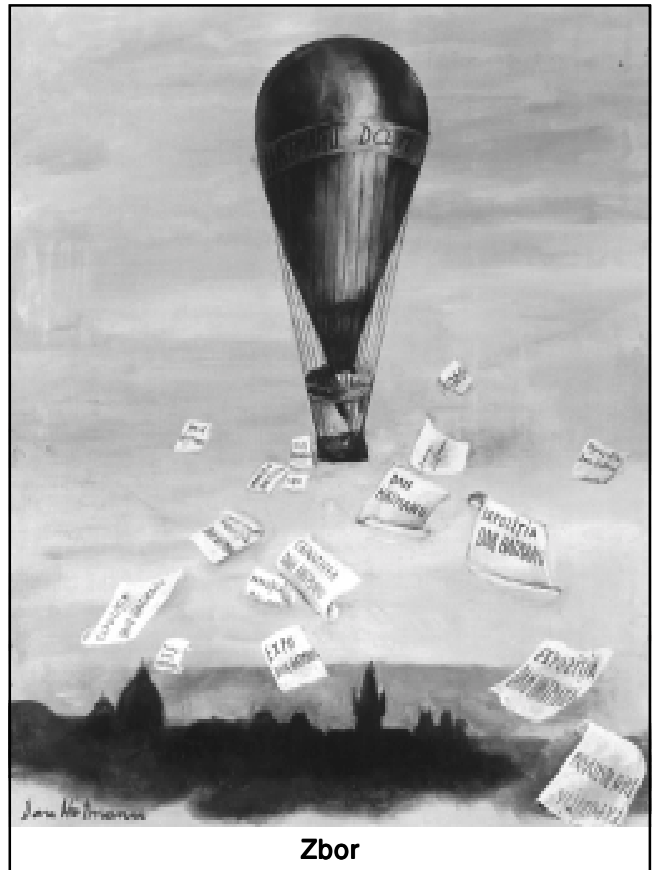
Un alt caz special este Musaeus, prieten, învățacel al lui Orpheus, inițiatorul misterelor orifice. Musaeus era deprins în arta muzicii, a poeziei, dar și a medicinei, vindecând bolnavii prin versul lor.

Iliada și *Odiseea*, cele două epopei homerice, aduc amănunte remarcabile despre arta vindecării și vindecători. În acest sens, Chiron este un personaj special al poemelor, prieten devotat al oamenilor, meșter în arta muzicii, dar și desăvârșit lecuitor. Îi educă și-i iubește pe Peleus, pe Iason, Achilles, pe Asclepius și-l dădăcește chiar pe însuși Apollo.

Cel mai apropiat de Chiron este, însă, Asclepius, cunoscut și sub numele Aesculapius. Născut din Apollo și muritoarea Coronis, Asclepius este introdus în arta tămăduirii de către centaurul Chiron, încă de mic. Această taină o va da mai departe celor doi fii ai săi, Machaon și Podalirius, dar și uneia dintre fiice, cunoscută ca zeiță a sănătății – Hygiea. Geniul acestuia a atras asupra sa mânia lui Zeus.

Un tablou al bolilor, cu tot fastul, îl întâlnim la Homer. Descrierea acestora apare în *Odiseea*, dar mai cu seamă în *Iliada*, unde cauzele nu sunt provocate de conflictele dintre cele două tabere. Frölich, specialist în scrierile homerice, inventariază traumele războiului troian din *Iliada* și, pe baza unui studiu amănunțit, găsește 147 de plăgi, implicând diverse părți ale corpului. De menționat că rănilor provocate de spadă erau mai ușoare, pe când cele provocate de suliță și săgeți erau grave, uneori chiar mortale, dacă vârful acestora era uns cu otravă.

Afecțiunile care apar în *Iliada* sunt diverse, de la răni la dureri gastrice, de la traume la malformații, toate fiind descrise în amănunt, cu obiectivitate, putându-se realiza chiar un glosar medical pe baza scrierilor homerice. Protagonistii din *Iliada* sunt pe rând chirurghi, interniști, tăind, pansând, pregătind diverse elixiruri din plante. Se observă în scrierile homerice traume, boli ale trupului, având cauze biologice, dar și boli mintale, care, însă, au origine supranaturală. Acestea sunt doar

sugerate, fără a fi explicit puse pe seama factorului transcendental.

Dimensiunea lingvistică permite o astfel de abordare. În *Odiseea*, cântul XVIII. 327, Melanthe, sora lui Melanteu, la vederea lui Ulise travestit în cerșetor, îl întâmpină pe acesta cu termenul *ekpepatagménos*, adică „ieșit din minți“, care, în subsidiar, implică intervenția daimonică: „oare, poate, ți-ai ieșit din minți?“

Tot în lumina acestui subiect – *nebulia* – se cuvine a fi amintit Empedocle, care făcea distincție între nebunia „ex purgamento animae“ (din purificarea sufletului) și nebunia ca boală biologică. Desigur, acestea sunt idei la a căror esență s-a ajuns în urma unui proces filosofic. De asemenea, este cunoscută credința anticilor cu privire la epilepsie, numită de ei *epilepsis*, pe care o considerau de origine divină, „boala sacră“. Filologii clasici, cum ar fi Curtius, Hofmann, Meillet, atrag atenția asupra idiomului comun dintre *mainomai* – a fi nebun și *mántis* – profet, care este indo-european, ceea ce înseamnă că nebunia sacră ar aparține acestui fond bază, acestei matrici, care s-a transmis ulterior la diferite popoare.

În general, până să apară școlile medicale care au legătură cu direcțiile filosofice, putem vorbi, după cum s-a văzut, de tămăduitori.

Școlile filosofice vor trasa o direcție științifică. Asistăm la o delimitare progresivă de elementul mistic, deși reminiscențe ale acestuia încă mai întâlnim.

Despre această știință André Bonnard afirmă: „[...] medicina se lovea încă, în secolele V și IV, de prejudecăți religioase și populare, care o împiedecau să progreseze în direcția cunoașterii exacte a organelor corpului omenesc și funcțiilor lor. Disecția corpului după moarte era riguros interzisă

pretutindeni în Grecia. Aristotel, care a disecat animale în mare număr, era obligat, pentru a-și reprezenta funcționarea mecanismului nostru corporal, să tragă concluzii pornind de la alte mamifere, ceea ce lăsa mult loc unor ipoteze aventuroase". (A. Bonnard, *Civilizația Greacă*, vol. III, Editura Științifică, București, 1969, p.217)

Inscripțiile din Epidaurus, redactate de preoți, poartă cu ele peste timp, mărturii ale unor vindecări magice, petrecute de fiecare dată în timpul somnului și sub influența unui zeu. Putem vorbi, deja, de două direcții. O direcție este bazată pe observația obiectivă și cealaltă a tămăduitorilor de ocazie.

Hesiod, deși poet, în poemul didactic *Munci și zile*, dincolo de descrierea metaforică a ciclicității timpului, dincolo de privirea filosofică asupra vieții și morții, dincolo de descrierea celor patru vârste umane reflectând ritmicitatea biologică a tot ce este viu, lasă posterității un manual de igienă. Versurile pot fi citite nu doar ca viziuni filosofice, ci și ca sfaturi practice cu privire la îmbrăcăminte, alimentație, alternanța timp de muncă-timp de odihnă etc.

Cronologic vorbind, încă o treaptă spre desăvârșirea științei este pusă de Pythagoras, filosof, matematician, astrolog. Discursurile sale îmbracă o formă duală, raționalist-mistică. Nici nu-i de mirare, deoarece se formează pe lângă Pythia pe de o parte, iar pe de altă parte sub îndrumarea lui Anaximandros. Se remarcă prin discursurile sale axate în jurul unor teme din domeniul variate, ca filosofie, medicină, matematică, astrologie, punând bazele unor Școli Pitagoreice. Multe idei ale acestuia sunt considerate ca fiind precursori ale psihoterapiei. Poate, primul filosof care se orientează cel mai mult spre metodele experimentale, dovedindu-se a fi, mai degrabă, fizician și medic, este Alkmaion, format la Școala Pitagoreică.

Lubind în special disecția, specializându-se în făurirea pieselor care aduceau împliniri metodei lui, Alkmaion este primul care, în privința aparatului circulator, distinge între venele *phlebes* și arterele *pneuma*.

Ca orice elev format de pitagoreici, Alkmaion era adeptul moderației, considerând că orice exces poate declanșa o boală. Conform tradiției culturale, se pare că acesta a scris și un tratat, *Asupra Naturii*, care, însă, nu s-a păstrat.

Unele precepte filosofice grecești, care au favorizat, printre altele, dezvoltarea medicinei, se întâlnesc în teoriile hipocratice. Bunăoară, se pare că ideea contrariilor dezbătută în Efesos de Heraklit a fost preluată de Hippocrate, care și-a construit teoria dezechilibrului umoral.

Cel mai cunoscut concept heraklitian este cel al curgerii eterne, al circuitului natural – *panta rei*. Desigur, știința lui Heraklit nu a influențat doar medicina, ci și fizica, biologia și alte științe exacte. Medicii teoreticieni, care îmbină cuvântul cu elementele științei, apelând la pluralitatea cunoașterii, sunt: Anaxagoras, Diogene, Gorgias etc. Toți aceștia provin, însă, din școli de filosofie diferite, având propriile idei filosofice. Cu toate acestea, un fapt este cert – *cercetarea cunoaște o orientare raționalistă*. Interesant în acest sens este textul din tratatul *Despre răul sacru*, în greacă *nosos hiera*, în care se vorbește despre natura epilepsiei.

„Cred că epilepsia, notează autorul, numită și boala sfântă, nu are nimic mai divin și nu este mai sfântă decât celelalte. Natura ei este aceeași. Oamenii i-au dat, mai întâi, o origine și o cauză divină, din neștiință, uimiți de efectele sale, care nu seamănă cu acelea ale bolilor obișnuite. Ei au perseverat, apoi,

să-i adauge o idee oarecare de divinitate, neștiind să-i deslușească natura, și îi aplică tratamentul potrivit cu neștiința lor... Socotesc pe cei care au sacrificat epilepsia ca pe niște oameni de aceeași speță cu magii, cu vrăjitorii, cu șarlatanii, cu impostorii, cu toți oamenii care vor să facă să se creadă că ei sunt extrem de pioși și știu mai mult decât restul oamenilor. Au aruncat mantia divinității asupra neputinței în care se află de a aduce ceva folositor bolnavilor lor.“

De precizat că tratatul amintit mai sus face parte din *Colecția hipocratică*, transmisă de la alexandrini, fiind un ansamblu de aproximativ 70 de scrieri, în care se disting trei grupuri de medici: *teoreticienii*, cu pretenții filosofice; *cei care țineau de Școala din Cnidos* și, a treia orientare, *cea hipocratică*.

Louis Bourgey, în *Observation et Experience chez les Médecins de la Collection hippocratique* –1953, face distincție între aceste trei categorii de medici și medicina practică în sanctuare, subliniind în special efortul hipocraticilor care pun bazele medicinei ca autentică știință.

Istoricul Herodot, în scrierile lui, adaugă amănunte atât cu privire la preocuparea pentru observația detaliată, cât și cu privire la caracterul ocult.

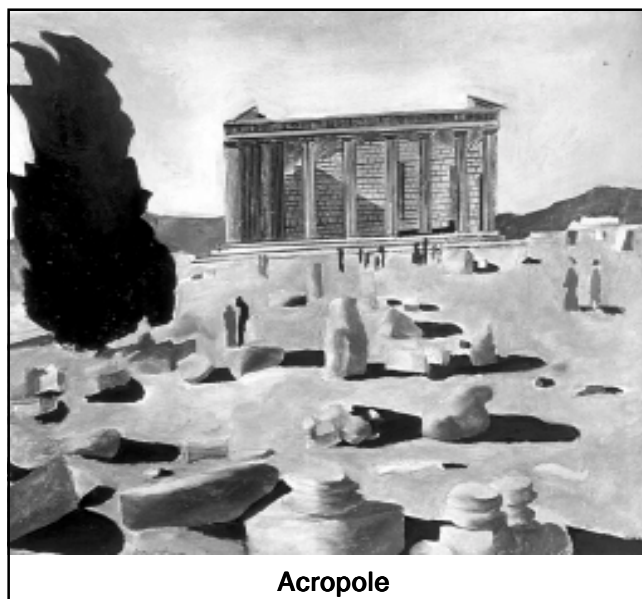
„Iar Alyattes, în loc de un singur templu, ridică la Assesos două temple în cinstea Atheinei, și abia atunci putu să se ridice de pe patul de boală.“ (Herodot, *Istorie*, I,22)

„[...] dacă lovești în cutia craniană aparținând unui persan, chiar și cu o pietricică, este atât de slabă, încât poți da o gaură în ea; în schimb, craniile egiptenilor sunt atât de puternice, încât și o piatră mai mare, cu greu le va fisura.“ (Herodot, *Războaiele persane*, vol. III, cap.12)

Despre Hippocrate, știm puține lucruri, în special din textele autorilor antichității târzii.

Se pare că s-a născut în insula Cos, ca fiu al Phenaretei și-al lui Heraklides. Medicina, mai întâi, a învățat-o de la tatăl său. În jurul acestei personalități s-au brodat foarte multe legende, printre care amintim de incendierea bibliotecii medicale, care se afla lângă asclepionul din Cos, de alungarea ciumei prin arta sa, de sănătatea de invidiat care l-ar fi dus către 87 de ani după unii, 130 după alții etc.

Trebuie semnalat că, deși Școala din Cos se remarcă în special printr-o viziune rațională, scrierile din *Colecția hipocratică* au și un caracter vădit filosofic, termeni tehnici

Acropole

ca *dunamis, nomos, túhe, arhe* etc. sunt uzitați.

Iatroistoriografii, apelând la metoda comparației stilistice, au constatat că tratatele din *Corpus Hippocraticum* nu sunt unitare, ceea ce înseamnă că nu pot fi atribuite, în totalitate, unui singur autor.

L. Bourgey consideră că unele scrieri ca *Despre natura omului, Despre vechea medicină* și altele ar fi scrise, mai degrabă, de retori. Ludwig Edelstein, un celebru iatroistoriograf, pe baza cercetărilor proprii întreprinse de-a lungul timpului, ajunge să susțină că numele Hippocrate nu se poate lega de nici o carte din *Corpus*. Alți hipocratisti, în frunte cu Galenos, nu au o asemenea viziune sumbră. Tratate ca ***Epidemiile, Despre articulații, Prognosticul, Despre boala sfântă, Despre regim în bolile acute, Despre vechea medicină, Despre aer, ape și locuri*** sunt atribuite „părintelui medicinei”.

H. Haeser și P. Lain Entralgo, în funcție de trăsăturile *Colecției Hippocratice*, au realizat o clasificare a tratatelor, propunând nouă tipuri:

– **cu caracter general:** *lusiurandum* – Jurământul; *Lex* – Legea; *De arte* – Despre meșteșug; *De medico* – Despre medic; *De decențe habitu* – Despre comportarea decentă; *Praecepta* – Preceptele; *Aphorismi* – Aforismele.

– **anatomo-fiziologice:** *De anatomia* – Despre anatomie; *De corde* – Despre inimă; *De musculis* – Despre mușchi; *De glandulis* – Despre glande; *De natura ossium* – Despre natura oaselor; *De natura hominis* – Despre natura omului; *De genitura* – Despre zămislire; *De natura pueri* – Despre natura copilului; *De alimento* – Despre aliment.

– **cu privire la regim:** *De victu* – Despre regim; *De salubri victu* – Despre regimul sănătos

– **patologie generală:** *De aere aquis et locis* – Despre aer, ape și locuri; *De crisibus* – Despre crize; *De hebdomadis* – Despre cifra șapte; *De humoribus* – Despre umori; *De flatibus* – Despre vânturi; *Prognosticon* – Prognosticul; *Praenotiones coacae* – Prognozele din Cos; *Praedicta* – Prezicerile.

– **patologie specială:** *Epidemiorum lib. VII* – Epidemiile; *De affectionibus* – Despre afecțiuni; *De moribus* – Despre boli; *De affectionibus internis* – despre afecțiunile interne; *De morbo sacro* – Despre boala sfântă; *De locis in homine* – Despre locuri în om.

– **terapeutice:** *De diaeta in acutis* – Despre regim în bolile acute; *De liquidorum usu* – Despre folosința lichidelor

– **chirurgicale:** *De officina medici* – Despre oficina medicului; *De articulis* – Despre articulații; *De fracturis* – Despre fracturi; *Vectarius* – Pîrghia; *De capitis vulneribus* – Despre rănilor capului; *De ulceribus* – Despre răni; *De haemorrhoidibus* – Despre hemoroizi; *De fistulis* – Despre fistule.

– **oftalmologice:** *De visu* – Despre vedere.

– **obstetrică, pediatrie:** *De his quae ad virgines spectant* – Despre bolile fecioarelor; *De natura mulierum* – Despre natura femeii; *De morbis mulierum* – Despre boli de femei; *De superfoetatione* – Despre suprafetație; *De septimestri partu* – Despre fătul de șapte luni; *De octimestri partu* – Despre fătul de opt luni; *De embryonis excisione* – Despre embriotomie; *De dentitione* – Despre dentiție.

Aram M. Frenkian, în studiul ***La méthode hippocratique dans „Le Phèdre de Platon”***, 1941, evidențiază neconcordanța dintre scrierile hipocratice și concepțiile medico-filosofice expuse de Platon în *Phaidros*, concepții care îi sunt atribuite părintelui medicinei, dar care nu au putut fi identificate în tratate.

„Socrate: Crezi tu că e cu putință să pricepi cum trebuie natura sufletului fără să cunoști natura întregului Univers?”

Phaidros: Dacă e să ne luăm cât de cât după Hippocrate, din neamul Asclepiazilor, nu e cu putință să cunoaștem nici măcar trupul fără o astfel de metodă..

Socrate: Și multă dreptate are, prietene. Dar, pe lângă Hippocrate, să mai întrebăm și rațiunea noastră; să vedem dacă e de aceeași părere.

Phaidros: S-o întrebăm.

Socrate: Atunci vezi ce spune despre natură Hippocrate și cuvântul cel adevărat. Nu oare, astfel trebuie să cugetăm despre natura fiecărui lucru, în care și noi vrem să ajungem maeștri și în care dorim să-i învățăm și pe alții; apoi, în caz că e un lucru simplu, să cercetăm ce însușire are el de a influența alt lucru, sau de a se lăsa influențat de el; și, dacă are mai multe înfățișări, trebuie să le enumerăm pe acestea, și apoi să ne întrebăm, la fiecare din ele, cum ne-am întrebat la lucru simplu: prin ce influențează sau se lasă influențat, care sunt aceste influențe și de unde provin?” (Platon, *Phaidros*, 270 C-D).

Un comentariu asupra scrierilor hipocratice ar necesita un studiu separat și extrem de aplicat. În privința operelor complete, ediția care nu a fost depășită până astăzi ca acuratețe filologică aparține lui E. Littré, din 1839-1861.

Indiferent de polemicele născute pe marginea acestor scrieri, *Corpus hippocraticum* ne oferă o perspectivă asupra vieții științifice, filosofice și morale a Școlii din Cos.

Hippocrate a servit ceea ce ține de natura omului cu mult devotament și pasiune, observând trupul uman, călătorind în interiorul Greciei, dar și în afara ei, înscriindu-se în tradiția a ceea ce ei numeau *periodeutai* – ambulanți.

Faima părintelui medicinei a trecut granițele insulei, încă din timpul vieții.

Platon, care era mai tânăr ca Hippocrate, consemnează în unele din cărțile lui celebritatea acestuia, considerând medicina o artă egală celorlalte arte alese, iar pe *descendentul lui Asclepios* îl compară cu celebrul sculptor Phidias al Ateei.

Platon – *Protagoras* 311 B-C: „Hippocrate, spune-mi, rogu-te, ce consideri că este pentru tine Protagoras de mergi să-i plătești să te învețe? Ce-ai dori să ajungi? De exemplu, dacă te-ai gândi să mergi la tizul tău, Hippocrate din Cos, din neamul Asclepiazilor, ca să-i plătești, și te-ar întreba careva: Spune-mi, Hippocrate, în ce calitate vrei să-l plătești pe Hippocrate, ce i-ai răspunde? I-aș răspunde în calitate de medic, spuse Hippocrate. Și ca să ajungi ce, am întrebat eu. Ca să ajung medic, răspunde el.”

Pentru că a știut să practice firesc medicina, făcând din ea un instrument pur de cunoaștere a ființei în întregul ei, aplecându-se nu doar asupra organului bolnav, ci și asupra omului cu tot ceea ce înseamnă el, înțelegând că orice boală a trupului poate fi, la un moment dat, o boală a sufletului și invers, Hippocrate a adunat chiar din timpul vieții legende hiperbolice, care i-au pus personalitatea într-o lumină mitică.

Este drept că toate acestea rămân, uneori, la stadiul de legendă. De pildă, cu privire la faimoasa ciumă din Atena, unde s-ar fi aflat medicul și ar fi făcut *minuni*, istoricul Thucydide, care inventariază asemenea molime, nu oferă nici un amănunt despre vreun Hippocrate care să fi fost în mijlocul încercatei Atena. Legendele au sporit, de-a lungul timpului, și datorită medicilor specializați în istoria medicinei, care au preferat să oglindească în studiile lor doar partea aureolată, omițând, fie

din părtinire, fie din neștiință, studiile aplicate ale istoriografilor, filologilor care au la îndemână instrumentele lingvistice, arheologilor, într-un cuvânt, studiile specialiștilor în limbile vechi și istorie antică.

Trecând peste micile „istorii” confecționate, autenticitatea scrierilor hippocratice rămâne.

Efervescența practicării medicinei, bazată pe observație și rațiune, e cuprinsă într-un aforism celebru, atribuit, desigur, lui Hippocrate: „viața este scurtă, arta este lungă, prilejul trecător, experiența lunecoasă, judecata dificilă.”

În acest aforism se ascunde înțelegerea sa cu privire la boală. El nu va scoate bolnavul din contextul în care se află, nu va face abstracție de ceea ce este, nu va tranșa organul bolnav de om, cum se practică astăzi, nu va uita că cel examinat este o persoană, că tot ceea ce-l înconjoară, la un moment dat, se poate constitui într-un factor de risc pentru sănătate. Așadar, avem medicina holistică, pe care unii o încearcă astăzi, avem evidențiate bolile psihosomatice, după cum sunt numite de medicina modernă.

În viziunea părintelui medicinei, așa cum citim în *Epidemii I*, examinarea bolnavului arată astfel: „în ceea ce privește bolile, iată cum diagnosticăm: cunoașterea noastră se sprijină pe natura umană comună tuturor și pe natura proprie fiecărui individ, pe boli, pe bolnavi, pe substanțe administrate, pe cel care le-a prescris, deoarece aceasta a putut să contribuie la o schimbare în bine sau în rău, pe starea generală a atmosferei și pe condițiile particulare ale fiecărei clime și fiecărui loc; pe obiceiurile bolnavului, regimul de viață, ocupațiile, vârsta fiecăruia; pe cuvintele, manierele, tăcerile, gândurile care îl preocupă, somnul, insomniile, natura și momentul viselor; pe gesturile dezordonate ale mâinilor, pe mâncărimi și lacrimi; pe paroxisme, șale, urini, scuipături și vomă; pe natura bolilor care s-au succedat la bolnav, ca și pe depunerile lor, principii de distrugere sau de criză, pe sudoare, răceală, tuse, sughiț, râgâieli, gazele liniștite sau zgomotoase, hemoragii și hemoroizi. Aceste date și ceea ce ele îngăduie să înțelegem trebuie să le examinăm cu grijă.”

Până și tăcerile îi transmit lui Hippocrate informațiile pe care el le prelucrează, le corelează cu restul, dar în fața cărora un spirit lipsit de înălțime, de capacitate exhaustivă s-ar pierde.

Surprinzătoare în întreaga *Colecție Hippocratică* este voința, puterea de „traducere”, de a pătrunde datele obținute, îmbinându-se, de fiecare dată, inteligența cu spiritul.

În spațiul latin, lucrurile stau ușor altfel, putându-se vorbi despre o oarecare terapie începând cu etruscii, asimilați de italice. O seamă de termeni specifici domeniului medical sunt de origine etruscă.

– Femur de origine etruscă, în latină *femur, oris*, neutru, cu varianta *femen, inis*, mai existând și genitivul *feminoris*. La autorii clasici, de regulă, apare forma care s-a impus *femur* – ex: Virg. „Attolli in aegrum se femur” – Se ridică pe coapsa-i bolnavă.

– Tibie din *tibia, ae*, feminin, de origine etruscă, însemnând fluierul piciorului, dar și fluier instrument muzical.

– Fractură din *fractura, ae*, feminin, bucată, ruptură, țandură.

Totuși, deși moștenitori ai unei civilizații dezvoltate, italicei practică vindecarea primitivă, printr-un *pater familias*.

Mai mult, la Roma se creează, în timp, o adversitate față de medicii greci, care, dornici de câștiguri imediate, iau cu asalt țărmurile italice. E drept că acești vindecători greci, nu pot

demonstra o calificare minimă în domeniu, iar actele lor sunt adevărate catastrofe.

De fapt, începând cu secolul III a. Chr. apar la Roma medicii greci instruiți.

Marcus Porcius Cato, strănepotul lui Cato Cenzorul, preocupat de binele social, într-o scrisoare adresată fiului său, se arată intransigent față de șarlatanii veniți din Grecia, care erau pricepuți la *scientia herbarum* – știința ierburilor.

„Acolo unde acest popor apare, susține acesta, cu cărțile sale distruge totul și mai ales când ne trimite medicii săi.” În aceeași epistolă, Cato din Utica îi interzice fiului său orice legătură cu medicii.

Tradiția amintește despre un anume Arhagatus (219 a. Chr.), originar din Sparta, care, se pare, a reușit să se instaleze la Roma și să practice medicina, impunându-se prin vindecarea rănilor, de unde cognomenul *Vulnerarius*.

Abia în sec. I a.Chr., medicul și filosoful Asclepiade din Prusa reușește să înființeze o școală medicală, care este, însă, susținută prin directa lui implicare. *Scola Medicorum* oficială va fi înființată abia după domnia lui August. Cunoștințele medicale, de altfel ca toate celelalte științe, cu excepția dreptului, erau predate în limba greacă. Medicina trece și aici prin fazele ei de filosofie, tratatele lui Pliniu cel Bătrân, Celsius, expunând, mai degrabă, precepte filosofice decât medicale.

La sfârșitul sec. II. a. Chr. apare unul dintre cei mai impunători medici din istoria medicinei, Galienus, alături de Hippocrate, desigur. Acesta, originar din Pergam, devine medicul particular al lui Commodus.

Format la înaltele școli grecești cu tradiție, lucrările acestuia, redactate în limba greacă, peste patru sute, vor aborda cele mai diverse teme, demonstrând spiritul său deschis. Cum era de așteptat, din toată opera a rezistat timpului cam un sfert, prima ediție tipărită a scrierilor lui Galienus datând din 1541 – ediția *Justina*.

Cu toată faima acestuia, medicina la Roma nu se bucură de aceeași receptare ca în Grecia, tinerii îmbrățișând, mai degrabă, disciplina militară decât arta medicală, care, la începutul Imperiului, trece în rândul *artelor liberale*.

În acest timp apar *medici castrenses* – medici militari; *archiatri populares* – medici care primeau un salariu din partea statului și care erau împărțiți pe regiuni; *archiatri Palatini* – cei de pe lângă palatul imperial. Aceste categorii erau instruite și beneficiau de recunoaștere.

Cu secolul II a.Chr. are loc o specializare pe domenii în interiorul medicinei. Apar oftalmologi, chirurghi, generaliști etc.

Este, de asemenea, interesantă evoluția medicinei, transformările care au loc, până în Renaștere, când, pe scena culturală, iese Erasmus. Care era statutul medicului în societatea timpului lui?

„[...] fizicienii trag frig, astrologii suferă batjocuri, dialecticienii trăiesc uitați de toată lumea, numai bărbatul vraci este preferat altora, dar și printre doctori acela care-i mai ignorant, mai obraznic, mai nesocotit decât alții, acela-i prețuit...”

Revenind la conexiunea factor rațional, factor spiritual, medicină și filosofie în antichitatea greco-latină, aceasta reprezintă un teritoriu generos din punct de vedere tematic pentru dezbaterile din aulele universităților, o temă de gândire pentru medicii postmodernității, un teren încă nedefrișat în totalitate pentru lingviști.

Mircea Dinutz

DE LA MARGINE SPRE CENTRU SAU PÂNĂ UNDE MERGE DRAGOSTEA PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ *

Am să încep cu o întâmplare, e adevărat, nu prea plăcută. Cronicarul „României literare“, oricine ar fi fost, a discutat, cu vreo 10-12 luni în urmă, un număr al revistei „Pro Saeculum“ (octombrie 2004), an al cărei colectiv de redacție mă aflu. Nu era nici o surpriză faptul că revista apărută la Focșani nu satisface nici pe departe înaltele exigente ale Cronicarului, odată ce – aici – semnează, alături de poeții, prozatorii, eseistii vrânceni, Eugen Simion, D.R. Popescu, Marius Sola, Theodor Codreanu, neagreați de cunoscuta revistă bucureșteană. În consecință, comentarii severi cârtesc, cârcotesc „răsfoiesc“, caută „nod în papură“ și, dacă nu-l găsesc, îl inventează... oricum ai da-o, tot rău iese, pentru că așa trebuie să fie, zeei nu greșesc niciodată!

Poate e util să precizez că revista „Pro Saeculum“ n-a avut vreodată, în cei patru ani de existență, nici cea mai mică deviație spre politică, niciun rând, niciun cuvânt, nicosilabă! Dar ce contează?! Antipațiile nu trebuie să aibă cauze concrete (la vedere), nu trebuie explicate, trebuie doar să funcționeze!! În situația mai sus amintită, cel „executat“ a fost Adrian Botez, un distins doctor în litere, poet, prozator și eseist, care a avut un dublu ghinion: să nu aibă buletin de București, ci de Adjud (Vrancea) și – culmea – să aibă alte păreri decât avea Cronicarul, insolentă ce se cerea pedepsită! Colegul meu comenta – între altele – manualele de istorie și se arăta revoltat de modul în care au fost gândite și realizate. Nu discut aici dacă avea sau nu dreptate – era părerea lui! Nimeni nu era obligat să și-o însușească, dreptul la opinie fiind garantat. Demersul său se afla, indiscutabil, în limitele urbanității și bunului simț.

Cronicarul, iritat, a respins brutal părerea acestuia cu o propoziție / enunț care începea astfel: „Un oarecare Adrian Botez...“ – mai mult decât jignitor și asta în condițiile în care acesta / aceasta n-a citit în viața lui / ei cel puțin o carte sub semnătura celui incriminat. În primul rând, nu prea ar fi avut de unde, iar, în al doilea rând, pentru că oricum, cu ăștia din provincie nu merită să-ți bați capul. Nu e nici o îndoială că, în cunoștință de cauză, oricine poate agreea sau respinge un text, o carte, o operă, dar nu cu suficiență și aroganță ca în cazul de mai sus. Ce să mai vorbim de „fair-play“!? Mă îndoiesc, că în anii din urmă, redactorii „României literare“ – revista la care sunt abonat, pe care o citesc cu plăcere și un constant interes de foarte mulți ani – mai văd dincolo de înălțimea

operei lor pe care și-o admiră reciproc, nemaiaivând timp și dispoziție pentru a mai citi, cu un ochi proaspăt, dincolo de orice prejudecăți, cărțile celor aflați în afara zonei lor de influență... pentru că, din păcate, mai există și așa ceva! Întâmplarea mi-a lăsat un gust amar, tocmai pentru că un atare gest, neonorant, venea din partea unor personalități viabile ale culturii noastre, cultură – să zicem – în curs de nominalizare...

În ciuda valului de proteste – atenție, suntem doar la început – a sudalmelor și obiecțiilor venite din toate părțile, într-o oarecare măsură justificate, nu consider inoportună apariția acestei sinteze, de mult timp promisă, ce poartă semnătura lui Alex Ștefănescu, același care dă verdicte pripit negative în paginile revistei, lăsând impresia că nimeni nu ar mai avea dreptul la opinie, odată ce – nu-i așa?! – „Magister dixit“. Cred cu tărie că, oricât ne-ar scandaliza multele omisiuni și tonul prea ridicat, de ultimă și hotărâtoare judecată critică, cartea sa are reale și nu puține calități: ținută elegantă și demnă, o foarte temeinică informație, acuratețe stilistică, prestantă, un ritm alert și seducător, pe scurt, o carte ce se citește cu plăcere și cu destule foloase în plan intelectual, cel puțin până la pagina 620, pentru că de aici încolo încep problemele și, mai ales, multele întrebări! Alex Ștefănescu nu este, poate, criticul ideal al perioadei contemporane, dar în mod sigur – unul dintre cei mai buni cu putință atunci când are în vedere literatura afirmată în perioada 1960-1978, dincolo de împărțirea arbitrară pe promoții și generații.

Mai cred că de mare utilitate sunt capitolele ce analizează detaliat, nuanțat și judicios, demontând atent mecanismele, contextul politic și cultural, fără de care multe lucruri ar fi cu mult mai greu de înțeles pentru promoțiile mai noi. Găsești aici, vorba autorului, o adevărată Arcă biblică, chiar dacă ne îndoim că noul Noe a adunat „tot ce era mai frumos, semnificativ și demn de salvat din literatura română contemporană“. N-am putut să cred – în naivitatea mea – că poți scrie o **Istorie a literaturii române contemporane**... fără Gheorghe Crăciun și Al. Mușina (Brașov), fără Octavian Paler și Gheorghe Istrate (București), fără Petru Cimpoeșu și Ion Tudor Iovian (Bacău), C. Ciopraga, Ioan Holban și Luca Pițu (Iasi) sau fără Liviu Ioan Stoiciu, scriitor născut și afirmat în Vrancea, când a publicat primele sale patru cărți, după care – din martie 1990 – s-a mutat în București, calificat, alături de G. Cușnarencu (?!?), ca fiind „insignifiant“. Un calificativ drastic ce ține loc de... argumentație. Numărul omisiunilor de neînțeles este atât de mare, încât nu-și mai are rostul să facem o listă ce ridică foarte multe întrebări și nu

* Alex Ștefănescu, **Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000**, Editura „Mașina de scris“, București, 2005

oferă nici un răspuns.

Chiar ignorarea paradigmei lirice propuse de poezii optzeciști / postmoderniști trezește în noi suspiciunea, poate întemeiată, de cecitate critică. Una e să nu accepți un program scriitoricesc, să dai un verdict negativ argumentat, cu „cărțile pe masă“, cum s-ar spune, și alta e să ignori cu suficientă o întreagă mișcare literară (cu bune și rele), indiferent cum i-am spune, a cărei esență nu poate fi mascată și nici nu suportă vreo etichetă. Eu însumi am rezerve față de conceptul de postmodernism, un generic strategic sub care se ascunde, nu de puține ori, impostura, veleitarismul, experimentul de dragul experimentului, teama de dimensiunea gravă a existenței, vânarea succesului (fie și de critică) cu orice preț. E simplu și la îndemână să spui că e doar un „slogan publicitar“ ce seamănă – de departe – cu avangardismul perioadei interbelice... Nu cred că realitatea vie a literaturii scrise după 1978 se reduce la atât. Nici nu cred că această mișcare literară atât de coerentă, merituosă cu adevărat, poate fi reprezentată de ultimii veniți în jurul anului 1990, mobilizați cu strășnicie pentru realizarea unui discurs vidat de substanță, lubric și acefal.

Din punct de vedere tipografic, să recunoaștem, sinteza lui Alex Ștefănescu este o realizare de excepție: o tehnoredactare echilibrată și rafinată, un material ilustrativ de cea mai bună calitate, cu fotografii (majoritatea executate de Ion Cucu, ceea ce reprezintă deja o garanție) și fotocopii după manuscrise, coperte de cărți și desene, constituind un suport iconic admirabil pentru suita de portrete scriitoricești realizate. Ca amuzament, la pagina 909 apare o imagine însoțită de o identificare greșită: „În anii Cenaclului de luni: Mircea Mihăieș, Mircea Cărtărescu, Radu Călin Cristea“. Cu adevărat în fotografie se află Sorin Preda, coleg de promoție și cenaclu, care a avut reaua inspirație să poarte o mustață asemănătoare aceleia pe care o poartă autorul „Levantului“.

În „Argumentul“ său, Alex Ștefănescu declară nonșalant că și-a „compartimentat scriitorii pe baza unui criteriu mixt, politico-literar“. Se impune o clipă de meditație: oare numai „compartimentarea“ lor? Oare nu există, pe ici pe colo, mici deviații de la criteriul valorii în sensul unui mixaj nedorit? Întreb și mă întreb: Stelian Tănase, Emil Hurezeanu, Alina Mungiu-Pippidi, Adrian Cioroianu au fost selectați exclusiv pe criteriul valorii? Nu a contat oare nici faptul – minor în aparență – că un autor a debutat sau a publicat cel puțin o carte la o anume editură bucureșteană – „Mașina de scris“?! Mă gândesc că așa s-ar explica prezența câtorva nume (din câteva sute, sau, poate, mii) la capitolul „Renașterea confuză“. Sunt suspiciuni întemeiate, pentru că „opera“ acestora nu ar justifica prezența lor într-o istorie a literaturii române. Asta pentru a nu exista nici o confuzie...

Pe de altă parte, e de admirat consecvența cu care sunt respectate unele principii, în sensul că autorul nu face concesii atunci când e vorba de colegii săi de redacție, mult mai ușor de observat de către orice comentator. Cam asta se întâmplă în cazul Constanței Buzea, din aceeași promoție cu N. Stănescu, Ana Blandiana și Cezar Baltag, ignorată cu totul, sau în cazul lui Cristian Teodorescu, din motive mai ușor de înțeles: a frecventat cenaclul „Junimea“, patronat de Ovid. S.

Crohmalniceanu, fiind un optzecist cu acte în regulă, dar „uitat“ de istoricul literar, n ciuda marelui său talent, probat – în câteva cărți – reper pentru deceniile din urmă, în ciuda premiilor obținute din partea Uniunii Scriitorilor și a Academiei Române între 1985-1996.

În schimb, așa cum era de așteptat, ceilalți membri ai redacției se regăsesc în poziții foarte confortabile: N. Manolescu, G. Dimisianu, Adriana Bittel, Ioana Pârvolescu... Nu au fost uitați nici colaboratorii de bază ai revistei: Gheorghe Grigurcu, Constantin Țoiu, Daniel Cristea Enache, Mircea Mihăieș, Tudorel Urian... Nu-mi trece prin minte să le contest pozițiile obținute în actuala sinteză, dar – mă întreb – de ce n-au funcționat aceleași criterii în cazul altor scriitori, cu merite incontestabile câștigate în timp, grupați în jurul unor reviste din provincie: Al. Cisteleanu (Târgu-Mureș), Corin Braga și Ștefan Borbely (Cluj-Napoca), Gheorghe Schwartz (Timișoara), Constantin Călin (Bacău) sau – de ce nu? – singuraticul și atât de prolificul Theodor Codreanu (Vaslui)?!... Mă înșel eu sau nici un nemțean nu pătrunde în această **Istorie a literaturii române contemporane**...?! Stupefiant!! Sau, alt lucru de mirare, singurul scriitor vrâncean, beneficiind chiar de cinci pagini, este... Ion Cristoiu!!! Firește, mi se spune, Alex Ștefănescu nu avea în nici un fel obligația să țină cont de factorul geografic, de criteriul distribuției valorilor pe zone de creație... și-apoi, dacă nu există, e limpede că nu avem ce discuta! În ceea ce mă privește, alta – cred – e problema!

Când afirmă, când subliniază meritele unui scriitor, când își exprimă rezervele față de opera acestuia, Alex Ștefănescu, în ipostaza de istoric literar, este – în majoritatea cazurilor – convingător. Pentru A CITIT, pentru că a meditat îndelung asupra cărților, pentru că le-a gândit într-un context mult mai larg, cu atenția concentrată și pe dimensiunea social-politică, dar și pe aceea a interiorității. Dar când constată sau când ignoră... are aceeași acoperire?!? Mă foarte gândesc de acest lucru: în primul rând pentru că multe dintre cărțile apărute după 1990 nu au ajuns la el, dată fiind lipsa de comunicare reală între București și celelalte zone literare ale țării; în al doilea rând, pentru că – omeneste – nu poate fi citită toată producția literară la nivel național, chiar dacă și-ar dori acest lucru, ceea ce, categoric, nu e cazul! Atunci se recurge la metoda foarte comodă, dar contraproductivă, a „răsfoitului“, așa cum a demonstrat-o de atâtea ori în paginile „României literare“. Răsfoitul, ca metodă, are două solide avantaje: nu te obligă să citești cartea și, mai ales, nu te obligă să argumentezi. Ce simplu e să negi în două-trei fraze... cine să te conteste când tu privești lumea literară din ameteitoare înălțimi olimpice?! Alex Ștefănescu suferă – înclin să cred – de complexul „capitalistului“ care privește Provincia cu un aer distant și disprețuitor, un „je m'en fiche“ ce nu suportă vreo replică și, nici într-un caz, dialogul, lucru vizibil mai cu seamă în paginile în care se ocupă de literatura ultimului deceniu.

Din atare motive – sugerate mai sus – am făcut o statistică a scriitorilor înregistrați și discutați începând cu anul 1960, cu observația că acei scriitori debutați și afirmați imediat după „momentul N. Labiș“ beneficiază de o privire lucidă și echilibrată, de o judecată critică îmbrăcată în haine sărbătorești. Aici autorul a riscat cel

Loja

mai puțin, pentru simplul motiv că ierarhiile erau deja decantate... de alții. Micile sale „cârteli“ nu schimbă prea mult eșafodajul ridicat de critica acelor ani, cu mici clătinări și re poziționări în deceniile următoare.

Pentru perioada 1960 - 2000, autorul ia în discuție, dacă am calculat eu bine, 149 de scriitori, dintre care 41 (ceea ce reprezintă 29 %) sunt născuți și formați în București, la care trebuie să adăugăm 15-20 % dintre aceia care au părăsit Provincia, după ce s-au impus atenției în lumea literară, stabilindu-se în capitală pentru a-și urma destinul scriitoricesc. Lucrurile devin interesante din momentul în care avem în vedere scriitorii formați pe secvențe temporale limitate. Spre exemplu, în deceniul 1960 - 1971 sunt discutați 15 poeți, 16 prozatori și 17 critici, istorici literari și esești, deci un total de 48 de condeieri, la care se adaugă alți 8 scriitori înregistrați și discutați, ceva mai sumar, la „Panoramic“. Dintre aceștia (56) doar 15 sunt născuți și formați în capitală, ceea ce înseamnă 23 %. Subliniez, ca o curiozitate, că ei sunt prozatori, esești, critici și, mai puțin poeți. Tocmai aceștia din urmă, care au dat vigoare și substanță unei întregi generații de luptători pe baricadele esteticului, au venit taman din (acum) ignorata provincie. Astfel, Ștefan Augustin Doinaș este originar din județul Arad, Nichita Stănescu din Ploiești, Ana Blandiana din Timișoara, Marin Sorescu din Dolj, Ion Caraion din Buzău, Ileana Mălăncioiu din județul Argeș... Ca să nu mai vorbim de Ovidiu Genaru care nu s-a deplasat în capitală decât pentru a-și publica poemele!

Pentru perioada 1972 - 1989 sunt considerați emblematici 47 de scriitori (19 discutați la „Panoramic“), dintre care doar 9 sunt născuți și formați în București, la care se adaugă, firește, cel puțin 12 scriitori afirmați în provincie, dar care și-au desfășurat cea mai mare parte a activității lor în capitală. Și de această dată, provincia a constituit o sursă generoasă de valori, întărind rândurile Asociației Scriitorilor din București, în momentul de față formând o falangă de temut și, cu deosebire, de spectaculoase „dihonii“. Pentru ultimul deceniu al mileniului al II-lea (1990 - 2000) sunt luați în discuție 46 de condeieri (11

poeți, 13 prozatori, 6 critici, 2 dramaturgi și... 14 esești), dintre care – atenție!! – 22 sunt născuți și formați în capitală, ceea ce ar însemna aproximativ 47 % din totalul scriitorilor reprezentativi – din punctul de vedere al lui Alex Ștefănescu – pentru această perioadă. Iată un nou moment când se impune să medităm. Din două una: ori în provincie au secat valorile și atunci trebuie să ne resemnăm, ori criticul nu mai are timp, răbdare, ochi, urechi și dispoziție să le discearnă și să le comenteze, deși rămâne, un mare semn de întrebare cum de s-a ajuns la o atare sicitate taman în anii unei glorioase democrații când s-a putut scrie și publica aproape orice de la un capăt la altul al țării.

Într-o foarte amabilă și (de tot) obiectivă cronică publicată în „România literară“, revistă recunoscută – nu-i așa?! – pentru lipsa de tendențiozitate, rectitudinea morală și respectul pentru valoare, de oriunde ar fi ea (s.n.), de Ion Simuț, poziționat convenabil în mult comentata sinteză, scrie următoarele: „Istoria lui Alex Ștefănescu este scrisă cu o mare dragoste pentru literatura română contemporană, vizibilă de la un capăt la altul al cărții“ („România literară“ nr. 2/2006, p. 14 - 15). Oare așa să fie? Impresia noastră este că dragostea a existat cu adevărat în punctul de plecare, pe vremea când își încânta cititorii, publicându-și capitolele într-o proiectată istorie a literaturii contemporane în „Tomis“, în urmă cu douăzeci de ani, că această dragoste s-a păstrat nestinsă atâta timp cât se apleca asupra cărților cu o lăcomă curiozitate și devoțiune, urmărind cu pasiune constantă fenomenul literar, cu tandrețe și competență, în spiritul adevărului și al valorii. Nu-i vorba, Ion Simuț semnalează – în trecut – unele neajunsuri ale cărții, face observații critice, reproșează unele erori de informație, precum și subiectivitatea prea adânc marcată a discursului critic, dar face totul cu tact și diplomatie: ba acroșează, cu abilitate, în ultimul moment, loviturile prea directe, fandează elegant, netezește și amortizează în așa fel încât, la suprafață, să răzbată doar sunetul curat al laudei atent cumpănite și al respectului „sine qua non“ față de o atare întreprindere – e adevărat – plină de riscuri pentru oricine ar îndrăzni-o.

Din momentul în care a ajuns redactor (1990), iar mai apoi redactor-șef la „România literară“, încrederea în sine a sporit până într-atât, încât s-a transformat într-o mistuitoare și vibrândă iubire de sine, aceasta adăugându-se unui adânc respect față de orice judecată de valoare proprie, pe care a ajuns să o considere adâncă și definitivă. În consecință, e ușor de înțeles și de acceptat că acest gest al său, de o mare noblețe, ce constă în a face – în sfârșit – ordine în literatura română contemporană, va rămâne peste veacuri și, de aici, recunoștința noastră pentru eternitate. Nu-mi închipui, nu am cum să-mi închipui că autorul acestei istorii literare are niscaiva îndoieli sau că ar fi dispus să-și recunoască unele erori de percepție, de gust... Centrul a decis, iar marginea se cuvine să-și respecte condiția... Pentru că, indiscutabil, dincolo de meritele sale reale (fără nici o ironie), **Istoria literaturii române contemporane**, în viziunea lui Alex Ștefănescu, dă o grea lovitură și nedreptățește – cu voie sau fără voie – Provincia cea veșnic aducătoare de energii, substanță și valoare.

UN AUTOR ÎN PATRU IPOSTAZE: VALERIA MANTA-TĂICUȚU – POET ȘI PROZATOR

Auto-Pygmalion-ul sau Pygmalion-ul inversat

O lectură neatență a romanului Valeriei Manta-Tăicuțu, *Slalom sentimental*, apărut, în 2001, la editura „Rafet”, din Râmnicu-Sărat, ar putea da verdictul greșit: un roman proustian sau neo-proustian – în bună descendență camilpetresciană. Există, de altfel, nu-i vorbă, două-trei trimeri, în text, la celebra „madeleine”, la introspecție și la memoria involuntară – la p. 67: „Bună fată, Elena... Ce știe ea de ceai, madelene și memoria proustiană?” (reflecția interioară a Elvirei Mavrodin), respectiv p. 255: „Și, fiindcă n-are cine vă clădi obstacole, vi le clădiți singuri, din exces de zel introspectiv” (replica lui Prisăcaru) și p. 306: „Iarna mă izolează în cuib calduț, aromat, cană de ceai și madlene pe tava memoriei [...] (reflecție interioară a Elvirei Mavrodin).

Proust afirma posibilitatea recuperării / regăsirii ființei prin recuperarea / regăsirea timpului trecut / pierdut – consecința fiind reconstrucția „Palatului Timpului”. Actrița Elvira Mavrodin (personajul central al romanului – „eul” narator și introspectiv al romanului – cu o singură excepție: p. 127 – 128, în care MIRON-UL ALTER-EGO-ul, în egală măsură, al lui Pygmalion, cât și al ipostazei introspective a unei Elvire nesigure de propria identitate: de observat că, asemeni Marilenei, cea fără identitate paternală, înfiată / adoptată de familia lui Miron-Somnul lui Pygmalion – și Elvira stă sub semnul unei legende despre lipsa de identitate originară: p. 133: „– Mărgărit pomenea de o melodramă cu tot tacâmul: **copil abandonat pe treptele bisericii catolice dintr-un orașel din Moldova...**” – (s.n.) urmărește, cu disperare, ieșirea de sub MASCA, din **teatralitatea** mistificării propriei personalități, a disimulării propriei realități interioare – ieșirea din SOMNUL / CEAȚA ființei / memoriei, ieșirea din starea de „accident” („accident” aparent de mașină, în realitate, infarct al acceptării stării dispersive a ființei). Ieșirea din „**nisipul memoriei**” (s.a.) scrâșnind în tropot enunțiativ ori interogativ. SOMNUL, CEAȚA, MASCA – sunt armele defensive ale Femeii care caută:

a – întâi, revelația Ființei, ca dezrobire a inerției materiale – motivul PYGMALION;

b – apoi, revelația ANDROGINULUI – **despărțire**, pentru **regăsirea absolută** (p. 92 – „Platon vorbea de mitul androgenului, la el m-am gândit când am văzut cele două părți identice, unite și gata parcă să se desprindă în orice moment, să se caute iar, într-o goană ne bună după reîntregire...” – și, după ce Miron-ul cade în somn / despărțire, va constata ratarea și damnarea androgenului – p. 198: „De acea androgenul e veșnic damnat?... Doarme Miron, doarme...” – de dincolo de orice formă umană din contingent (cele trei ipostaze, de manifestare a Eros-ului masculin: ION, MIRON și VICTOR – la care se adaugă, ca fundal de evidențiere, precum Pirgu, din *Craii de*

Curtea-Veche – IORDĂCHEL, care o violează / scufundă în temnița propriei conștiințe a Feminității Ultragiatae – „acvariul”: p. 83 – „Mare cu valuri strivite [...] Camera s-a scufundat în acvariu. Nu mai există puncte de reper, în afara nisipului alburii, din străfunduri”).

c – în cele din urmă, drumul către LOGOS-ul pur, UNIC și absolut angajant, absolut reiterant ființial-expresiv – CARTEA – p. 153: „Căci publicul dintr-o sală de spectacol te iartă, dacă într-o seară joci în alt ritm, crispată, fără convingere. El are experiența altor spectacole, în care te-a aplaudat pentru simbioza trăirilor cu personajul. Dar publicul, care-ți citește cartea, nu te iartă. **O carte nu reprezintă un accident în viața nimănui. Un început, da. Și nu-i el cel mai plin de semnificații și riscant, ci urmarea** (s.n.). De aceea sunt atât de puțini romancierii, fiindcă fiecare se întreabă, înainte de a pune mâna pe condei: și pe urmă? Romancierul stă sub semnul lui Sisif, nu al lui Pan sau Dionisos. Dacă ai avut curajul primei pagini, să-l ai și pe cel al miilor de pagini următoare. Lașitatea n-are ce căuta aici. Ori mergi până la capăt, ori nici nu mai pornești la drum, ci îți vezi de alte treburi” – declară, sentențios, „rezoneurul” Mircea-Ramiro.

VMT reușește, prin așa-zisa tehnică proustiană, nu să recupereze, ci să scape / evadeze de timpul istoric (transgredindu-l prin ARTĂ – și nu prin cea plastică, ci prin cea Vibratorie, Logos-ul Demiurgic, de ultimă gravitate / severitate / eroism – CARTEA). Să înlocuiască istoria **aleatorie-formală** – cu **autoritatea eternității**. Dacă, aparent, la început, timpul romanului fixează (de fapt, **exploarează potențele de evadare din**) „realitatea socialistă” – în final, cititorul asistă la un Ritual Atemporal al Impunerii Liturghiei Logos-ului / Mithos-ului, prin Mitul Cărții – sub semnul **Izvorului Transfigurat în Șipotul Veșniciei** – mitul lui **Făt-Frumos din Șipotenii**, spus Tatălui-Ravvi, în locul, sau completând mitologia paremiologică populară românească, despre Ființa Umană care trebuie să se exprime existențial prin „Casă, Pom, Copil și Fântână” – adăugând „**Cartea: O CARTE?!** – Adâncul contemplației generator de inerție” – de fapt, din „slugă la curțile dorului”, Scriitoarea-Antiactriță devenind, prin carte, Regina Logos-ului Neîntrerupt: p. 286 – „sapă, numai sapă, sapă / Până dai de stele-n apă...” – dar și sub semnul **Mitului despre Soare și Lună** (ilustrați, în discursul către Victor-al-Ritmului, prin Copiii Mituri: **Mircea-Solarul și Diana-Lunara** – având drept Tată **Dorul Cosmic** – pe DORIN... – veșnicul **dorit**, niciodată împlinit, decât dincolo de stele, în Androgenul Sfânt.

De aceea, titlul acestei cărți atât de angajate în statutul mitologic al Omului Cosmic și, în special, al Scriitorului-Căutător de Absolut (deplasarea semnificativă incipitului – „Am o figură de mumie egipteană” – la afirmația obiectivului-Victor-Fiul Ceasornicarului, deci Stăpânul Ritmului Cosmic: „Ai o figură de mumie egipteană” – este decisivă: MASCA de „smacuri” –

artificialității ale defensivei timid-feminine se transformă în MASCA DIVINĂ, atât de autoritară, încât devine semnul solemnității damnate a Demiurgului Feminin, care și-a asumat, în egală măsură, Creația ca **binecuvântare și blestem!**) – **SLALOM SENTIMENTAL** – sugerează jumătățile de opturi, pe care le desenează zborul orizontal al schiorului: deci, se caută, CU OBSTINAȚIE, ca semn al revelării sacralității destinului – alipirea / armonizarea a jumătăților de opturi ale Ființei Erotice, în Optul Culcat – semnul infinitului! – punerea, în stare de armonie-SFERĂ, a **ANDROGINULUI. A SLALOMA** – adică a desena S-uri, ispita Șarpelui Luciferic – cu care Femeia-Evă este extrem de familiară; ambiția Femeii-Eva de a cunoaște PERFECȚIUNEA. Actrița Elvira **Mavrodin** (numele ei trimite la Grecia, deci la Misterele Eleusine, Orfico-Pitagoreice etc.) – vede, până și în sala de mese a unei cantine – semnul PĂTRATULUI: „Pătratul – mă duce cu gândul la **simbolul cunoașterii și al desăvârșirii**...” (s.n.).

De fapt, **romanul stă sub semnul cifrei 7**, deci al demiurgiei și al transfigurării: PĂTRATUL Pământului + TREIMEA Cerului. **Treimea** este obținută din cele 3 ipostaze ale Eros-ului masculin: **Ion-al-Tăcerii, Miron-al-Muncii-Nocturne, întru Atemporalitate** (p. 288 – „A mai existat un sculptor cu numele acesta... Demult, în mägura unui mileniu” – este litania înțeleaptă a Tatălui-Învățător-Ravvi – p. 240: „Ei doi sunt bucătărică tăiată” – spune Mama, despre Tatăl Actriței și Actriță...) – și **Victor-al-Ritmului-Cosmic** (fiul Ceasornicarului...) – dar și din cele **trei piese de teatru**, propuse de Elvira, lui Prisecaru – ca tot atâtea ipostaze ale căutării sufletului / personalității ei: **Pygmalion, Acei îngeri triști și Inocentul**... Patru sunt și Marile Mituri ale romanului: Mitul **Măștii**, Mitul lui **Pygmalion**, Mitul **Androginului** și Mitul **Cărții Cosmice** (și, implicit, al Ființei).

Cifra 7 aparține atât istoriei personale, cât și mitului în care intră și din care iese (transfigurată în MUMIE ETERN-COSMICĂ) Actrița:

1 – De ȘAPTE ani o ceruse în căsătorie Ion-al-Tăcerii: p. 38 – i-a refuzat, „acum 7 ani, cererea în căsătorie”. De la Ion îi rămâne Elvirei imaginea obsesivă a sculpturii **Tăcere I...** p. 27 – „Era un braț de adolescentă perfect lucrat. [...] Bruscu, mi-am dat seama că brațul acela voia să mângâie, că gestul era al meu, că Ion dăltuise în marmură, ca pe-o metaforă, întâlnirea noastră”) pe Actrița – Femeia Căutării Absolutului, sub „smacurile” proprii și ale lumii contingente;

2 – ȘAPTE ani lucrase Pygmalion la Galateea, ca timp de inițiere „însăngerată”, întru Revelația Vieții Divino-Umane (p. 32: „Sunt 7 ani de când Pygmalion cioplește cu înfrigurare un bloc de marmură albă. Sunt 7 ani de când din piatra aceea informă, colțuroasă și rece, a țâșnit din apăsarea degetelor lui, adeseori însăngerate – viața...”).

Cine, în lumea asta, nu este silit să fie ACTOR? Cu mai multe sau mai puține „smacuri”. Cei sensibili, cu mai multe. Cei obsedați / însetați (camilpetrescian sau nu) de Absolut – **cu cele mai multe și jenante „smacuri”**. Interesant este, în romanul VMT, că PYGMALION nu este, în primul rând, Bărbatul: **Ion-al-Tăcerii** sau **Miron-ul Obsesiei Plastice a Lumii** – pentru care, atât Elvira-iubită, cât și Marilena-„sora” înfiată și apoi, **soția** – nu sunt decât „saci de cartofi” – nu rămân decât niște **sculptori**, iar nu obsedați de Absolutul și Transfigurarea / Metanoia Ființei. Miron-ul, care, la început, recunoștea / admitea Izvorul Obârșiei a Ființei-Lume – la final (după SOMNUL dezintegrator de ființă divină – îl neagă – p. 292: „Lucrarea aceea nu se numește Izvor. Niciodată nu s-a numit așa”. Aici se vede deosebirea esențială între cel care „vede” și cel care are

VIZIUNE: pentru vizionara Elvira, care se inițiază / scutura de Actrița-Ființă Teatralizantă – IZVOR ȘI ANDROGIN AU FOST IEȘIT DIN PIATRĂ... La p. 89: „Încep să se contureze acolo 2 jumătăți identice, simetric înclinate de-o parte și de alta a unei alpii de râu, șerpuitoare (n.n.: „slomatoare” – adică, de a doua jumătate a sinelui căutătoare...), fără început și fără sfârșit marcat” – pentru ca, în prezența stimuloare, dar nu creatoare, a Miron-ului / Somnrosului Pietrei, să aibă VIZIUNEA TRANSFIGURATOARE DE FIINȚĂ / SINE (și de finalitate existențială): „am văzut cele 2 părți identice, unite și gata parcă să se desprindă în orice moment, să se caute iar, într-o goană eternă după reîntregire”... Da, pentru Miron-ii Somnului – cele 2 jumătăți sunt / rămân 2 protuberanțe ale bulbului de cartof / materie sclavă terestricității...

Cea care se caută ca ființă divino-umană, efectuând „slalomul printre îngeri” – p. 80 – este Elvira. FEMEIA-PYGMALION este, sub discretul botez al „Mărilor”-Parce (deși apar ca tinere, în tabăra de sculptură – **părul le este alb!**), o adevărată Preoteasă a Creației, obsedată nu de încarnarea statuii, ci de Dez-încarnarea Omului – până la Ființa Sacrală – „Figura de Mumie Egipteană”. „Efectul (primar / primitiv) Pygmalion” (p. 184: „Devenim adeseori ceea ce dascălii noștri și microstructurile sociale, în care ne dezvoltăm, prezic”) – este „dezghio-carea” ființei umane conforme cu idealul lumii sociale – dar Femeia-Eva se răzvrătește împotriva oricărui „dat”, fals, prefabricat, artificial – și **nu se lasă până nu trece de Porțile Interzise (CEȚILE / SOMN)**, de prejudecățile și cutumele sociale și chiar artistice: până când nu transfigurează Miron-ii și Ion-ii în JALOANE ALE SLALOMULUI (deloc sentimental!!!) SPRE INIMA EXPRESIVĂ / CREATOARE A ABSOLUTULUI – nu se lasă! Pygmalionul-Bărbatul AMANT (Miron) – este ființa slabă, acceptând Căderea. Ei bine, tocmai EVA, prin care s-a realizat Căderea – se răzvrătește / împotrivește teribil, până la autoanihilare umanoidă, și până la transfigurare sacerdotală (Preoteasă a Cărții-Logos!): prin Eva, spre Mântuirea / Logos Restaurat în Mithos! Bărbatul-VIS, Ion-al-Tăcerii, poate al Disimulării Sacrale – este obnubilat – poate lăsat, mistic, în umbra Neo-Demiurgiei... Dar, la p. 202, Bărbatul-AMANT primește replica strivitoare: „Nu, Miron, eu n-am să fac pe modelul!” – amintindu-și de porunca divină a Sinaiului, poruncă justificatoare de non-plasticitate – p. 287: „Să nu-și faci chip cioplit!”, pe când lui Victor al Înfrângerii Bărbatului (Bărbatul SOȚ) îi poruncește, de trei ori: „Citește!” – apoi, ca-n templele buddhiste: „Cu glas tare, Victor. Vreau să te aud!” – adică, să se audă în MIT. Să-ți aud acel AOUM – pentru re-chemarea omului întru umanitatea divină. Pygmalion-ul grecesc (eminamente masculin) – devine Pygmalion-ul englezesc al piesei lui G. Bernard Shaw – cu un „doctor Higgins” feminin – Elvira Mavrodin, care, paradoxal, prin piesa de teatru, se opune TEATRALITĂȚII!!!

O Elviră care se bate (înainte de a asalta și supune, ritualic, Lumea și Oamenii-Bărbații Neînțelegerii Logos-ului – cu excepția Tatălui-Ravvi, care, după o primă carte, disprețuită, a fiicei sale – proclamă, sacerdotal, Misiunea Fiicei – p. 302: „Ai făcut ceea ce trebuia să faci” – și se pregătește pentru ascultarea Mitului Izvorului / Obârșiei Victorioase: Făt-Frumos din Șipoteni) – **cu Elvira**: „Elvira Mavrodin contra Elvira Mavrodin” – p. 255. Ca și vulpea lui Antoine de Saint Exupery, Elvira vrea / afirmă unicitatea personalizării prin Dragostea-Inițiere, ca răbdare reciproc-(re)cunoscătoare a Emisferelor Androginice: „Grăul, care e auriu, o să-mi aducă aminte de tine. Și are să-mi placă foșnetul vântului prin grâu”. Mai mult și mai interesant, Elvira

Mavrodin are un Dublu Real: este Elvira de la școala-spital, fiica adoptivă a **Marilenei** (viitorul „sac cu cartofi”-soție terestră, al Miron-ului...) – handicapată la nivelul Logos – și străluminată de Flacăra-Făclia-Helene – logopedul smerit (deci Demiurg Mistic) Elena... Actrița trebuie să se confrunte cu embrionul Blestemului și al Minunii, simultan – pentru a înțelege că soarta ei nu se leagă de Bărbatul-Pygmalion, ci de Helene-Făclia Străluminătoare Sacră a Logos-ului. Dacă Miron-ul a adormit singur – Elvira Mavrodin trebuie să-și adoarmă, în ea însăși, pe ea, pe Elvira-Actrița („adoptată” / falsificata Fată a Împăratului...) – spre a se revela pe EA-ELVIRA-IREPETABILA...

Femeia ca (p. 174) „balans între două sfere semantice: a pompei de vid și a sfinxului (s.n.)” – se răzvrătește, în egală măsură, împotriva Vidului și împotriva Sfinxului – și se auto-extrage din voințele și viziunile ei înseși despre EA-FEMEIA. Ea-Eva refuză să fie „Păpușă” (p. 55: „căci păpușa înseamnă, neapărat, un obiect dintr-o serie, cu trăsături schematizate, obiect de distracție, nu unicat” – iar Ea-Eva Trezită din CEAȚA / SOMN al non-asumării Crimei Auto-Creației – are – „ambitiția nemăsurată a nonrepetabilității propriului eu”.

Ea-Eva este soră bună cu vitalismul superior (din care se împărtășește solar și plenar, dar **ritualic**, ca orice Făt-Frumos – mă rog, sub „mască” feminină, dar în nici un caz, efeminată! : euharistia cu **ROȘIA SOLARĂ** și cu „arsul” **COVRIG-SEMNUL INFINITULUI**...). Sultanei, Boboacei, țiganilor...: p. 170: „Zlătarii de pe malul drept al Râmnicului toarnă în același tipar de lemn cantități egale de pământ galben frământat cu nisip, paie și bălegar. Ar trebui să iasă chirpici absolut identici. Nu ies. Intervine, de fiecare dată, ceva, care-i distanțează infinitesimal: o eroare de calcul. De apreciere”. Din partea Demiurgului Sacru, deci LUCID – completăm noi.

Ea-Eva nu rămâne un vis, ci o impunere imperativă, către lume: Bărbatul-Soț (Victor) se supune, devine un hierofant discret, al Templului-Instituție a Logos-ului, care a devenit (prin transfigurare volitivă, de fapt, prin forțarea limitelor Pietrei – către Piatra Filosofală!!!) – soția sa, Anti-Actrița. Cea care, preluând, aproape parodic, sculptatul perpetuu-nocturn al mitului. Mironului – devine Scriitoarea Impersonalitate Divină, Perpetuu Nocturnă („cineva a scris toată noaptea” – care-l transfigurează pe „Cineva a cioplit toată noaptea”), preluând, aproape parodic, „degetele subțiri” ale Tăcerii Ion-ului – devine Pădurea de Degete (ca indicații teleologice) ale Cuvintelor Cosmice: „Degete subțiri, încordate pe claviatura mașinii (de scris – n.n.). O literă. Altă literă. Una câte una, litere. Milioane de nebănuite posibilități combinatorii. Cuvinte. Spaima și prudența în fața cuvintelor. Unde vei găsi cuvântul care exprimă adevărul. Popas. Alt popas. Dibuire în panică prin hățușul către un enunț” – cf. p. 307.

Cartea VMT pare a fi câmpul de bătălie dintre Dumnezeuul Plasticității / Explicitării – și Dumnezeuul Logos-ului, al Implicării, al Profundului de Neconfundat / de Nedublat. Barierele SOMN / CEAȚĂ, motive obsesive în roman, devin, de fapt, răgazurile de introspecție, de interogare a divinului din Eva-Creațoarea. Elvira este denumită FUNCȚIONAL (aparent „poreclită”...) de cei doi „Demiurghi plasticieni” – Ion și Miron-al-Măgurii mileniului (1000: 1 = Unicitatea + cele trei aspecte ale Lumii...): „Grădiniță”, dar nu de la înțelegere / nedesăvârșire, ci de la Grădina Edenului, care veșnic o ademenește, chinuitor / obsesiv / autodistructiv (ca Actriță / Teatralitate / Artificialitate a Smacului) – apoi, „Boabă de Rouă” (ea-Eva **nu doarme**, ci se PURIFICĂ / UNITARIZEAZĂ / UNICIZEAZĂ, dincolo de orice SOMN / CEAȚĂ...). **Slalom sentimental** este, mai curând, romanul

TREZIRII / TRANSGIFURĂRII EVEI, care și-a asumat **Păcatul / Crima**, nu doar **Vina!** – p. 291: „Între crimă – nu vină – este un raport dialectic”. Conștientă că „Bărbații care-și văicăresc amorul lor defunct și rozele juneții” nu merită decât batjocură – Eva face „slalom printre statui”, adică printre inerțiile spectacular-teatrale ale lumii – și își alege ca Demiurg Plastician pe moș SOFRONIE („Pân-oi muri voi ciopli. Cu dalta și ciocanul în mână”) – „Sfarmă-Piatră” – adică lichidează inerția Pietrei, în căutarea / descoperirea Pietrei Filosofale-Logos – p. 284 – 285: „Nu mai am nimic de împărțit cu sculptura. Îl las pe tata să rătăcească și să mângâie cu gesturi blajine închipuirile izbucnite de sub dalta și ciocan. Eu ascult ce povestește moșul, cu ochii duși departe, în adâncimea ferestrelor bătute de soare”. Fiul Pietrarului Lumii este Arheologul, care sapă pământul (castrul vechimii-MIT) – până la STELE... Pygmalion-Eva a descătușat, din Piatră, Logos-ul divin, prin care CLEPSIDRA / NISIPUL MEMORIEI (p. 284), după „cotrobăieli” – prin asumarea Crimei Regale a Nașterii Cosmosului-Mit al Soarelui / Lunii – ajunge nu sub mască de „smacuri” falsificatoare (paleative ontologice) – ci întru FIGURA MUMIEI EGIPTENE. Care – curios! – pentru cei ce nu citesc atent romanul VMT, poate însemna „pompă de vid” – dar pentru cei care-și asumă, ca Elvira Antiactrița, Crima Căutării de Sine (ba, în limbaj noician: a Sinei Impersonal-Sacerdotal-Hieratic!) – devine „Sfinx” – dincolo de care începe „jupuirea de vie” a Ființei contingentului – și transfigurarea în Zeiță (toate citatele poetice din roman se integrează într-un supratext impersonal, care-și depășește, întru supra-uman, autorii-actorii...). De observat că Victor, cel mai impersonal (nonparticularizat) dintre cei trei bărbați ai Eros-ului romanului – tocmai pentru că simbolizează Ritmul Impersonal și Vital Cosmic – este singurul care are acces – și profită de acest tacit acces!!!) – la textul sacru al Mitului Evei... Și Victor (de la Victorie? – oricum, o victorie neatribuită, deci, și ea, impersonală...) este nepotul Stăpânului Albinelor / Stele-n Apă: Prisăcaru... Eva, copilul abandonat pe treptele unei biserici – se transformă în **Manole, ctitorul Bisericii Ființei Cosmice** (urmând un model sugerat doar, de Miron-al-Somnului...).

Va fi fiind, cum prea-smerită (ca să nu fie suspectă...) declară autoarea, romanul **Slalom sentimental**, un „roman de tinerețe” – dar acest roman oferă perspective filosofico-mitologice încă nebănuite. Iar stilul acestui roman este desăvârșit adaptat stărilor de spirit, situațiilor, specificului personajelor. Dialogul – incredibil de viu și alert – și citatele pseudo-post-moderniste – iată MASCA, prin care trebuie să se strecoare hermeneutul romanului VMT, dincolo de snobismul „câmpurilor semantice” – în viziunea mitologică a opului...

O carte pentru copii, imperativă pentru cei maturi

Micro-romanul **Zece la puterea infinit** este o carte **pentru copii**, dar **nu pentru ca s-o citească ei, copiii** – ci este una dintre cele mai patetice cărți, care s-au scris în literatura română, **în favoarea copiilor**. A tuturor copiilor lumii. Personal, nu recomandăm copiilor lecturarea (cu limbaj, deseori, șocant..., cu evenimente / evenimential, deseori, de un cinism înfiorător...) micro-romanului Valeriei Manta-Tăicuțu, **Zece la puterea infinit**, apărut la Editura „Alpha”, Buzău, 2002 – cu toate că autoarea lui crede, probabil, că a scris un roman „pentru copii” – în sensul clasic al expresiei. Noi considerăm că este o carte pentru lectura (IMPERIOS NECESARĂ! – orice părinte să și-o ia pe fișă, de la bibliotecă!) oamenilor maturi, carte care are drept

scop intrinsec (și puțin conștientizat de autor /creator) să-i facă pe cei ce **se cred** doar maturi – **deplin** maturi, **cu adevărat** maturi. Și, mai ales, cu adevărat OAMENI. În nici un caz un copil nu va deveni mai bun, după ce va citi micro-romanul VMT – pentru că nu e de ajuns să-i pui în față, unui om, propria fotografie – pentru a-l determina să fie bun. Fotografia îl arată urât, înconjurat de Mediul Urâtului (părinți degenerați, violenți, monștruoși, abrutizați, de mediul social și de propriile slăbiciuni – înconjurat de copii / tovarăși de **gașcă**, nu de joacă, deveniți auraloci / drogați, mult prea precoce obsedați de sexualitatea ca înjosire a ființalului uman, criminali inconștienți, prea rar solidari întru bine, și mult mai rar conștienți de existența Binelui, de dincolo de gratiile închisorii Răului / Lume Terestră a Păcatului Brutal-Sfidător, Ostentativ-Neghiob, Întărâtat-Cretin etc.) – și, deci, trebuie să-i explici de ce există urât și care este frumosul, și de ce frumosul nu este urât, și de ce frumosul e de preferat urâtului... O grămadă de probleme / întrebări, pe care cartea le pune – dar nici un copil nu le va putea rezolva vreodată, dacă nu va fi ajutat de un „traducător“ (părinte, pedagog sau... „om de bine“) moral și harnic-îndumnezeit, conștient de tragedia de care este pândită umanitatea, dacă nu rezolvă aceste probleme / întrebări, în favoarea copiilor ei, prezenți și viitori... Se sugerează, chiar de către VMT – că dacă rezolvarea, din partea „traducătorilor“ maturi nu va veni, efectul (spiritual și fizic) al nevenirii / nerezolvării va semăna (și chiar va depăși în destructibil!) cu acela al unei supreme explozii nucleare, aneantizoare de planetă Pământ („Ultima mea amintire din afara cubului însumează zgomote asurzitoare, nori de fum, o căldură de iad și oameni murind pe străzi ca muștele [...]. Malul fierbinte al lacului și apa începuse să fiarbă“) – și creatoare de cuburi-purgatorii (de tip catolic), în care Dumnezeu va determina auto-purificarea prin descifrarea sinceră a imaginilor și semnificației imaginilor dinamice ale propriei noastre vieți, de copii teribil frustrați de mediul social (fost...), dar și îndărătnici și leneși, ținând cu dinții de moștenirea genetică a acestei îndărătnicii / inerții / leni spirituale și de acțiune... Când (ne) vom decide să scăpăm de moștenirea genetică, deci ne vom înfrânge biologicul, în favoarea spiritualului – atunci cubul clausturant și, totodată, protector (în sensul finalității ultime: autorefectarea conștientizatoare, spovedania deplin sinceră, în fața propriului suflet, dar și în fața lui ZECE – simbol, aici, al divinității-colectivitate: „Unde veți fi doi și trei, strănși întru iubire – acolo voi fi și Eu cu voi“, spune Hristos – „iar declanșarea filmului de re-amintire anamnezică, a fiecărui copil, se produce în prezența „spectatorilor“: ceilalți nouă semeni / martori și inculpați, totodată – dar și agenți soteriologici!) – atunci cubul-purgatoriu se va dizolva / deschide întru Noul Ierusalim (noul ciclu existențial, purificat de tarele biologicului saturnian) – iar lumea „fostă“, în care ne-am zvârcolit cu inconștientă și cu o obstinație (demnă de o cauză nemăsurat mai bună!), va dispărea din memoria noastră, a chinuiților orbi, de parcă nici n-ar fi fost vreodată – iar numărul **patru-cubul** nu va mai fi simbolul Pământului, căci cuburile la „puterea infinit“ trebuie să devină, prin miracol ceresc, divizibile prin Sfânta Treime a Cerului: „Pereții cubului devin transparenti, prin tavan se vede cerul senin, cu umbre roșietice care vestesc răsăritul de soare. Spre mirarea noastră, cubul începe să se miște. Coborâm spre o întindere imensă de verdeată, nimic altceva nu vedem, decât verde proaspăt peste tot, iar undeva, în dreapta, un râu în care sclipește deja lumina dimineții. Cubul se deschide și pășim pe mal. E răcoare încă, aerul e amețitor de tare și, când ridic privirea, văd mii de cuburi ca al nostru

coborând domol spre pământul înnoit și primenit să-i primească pe copii“.

Zece la puterea infinit, în ciuda finalului extatic – este, asemeni unor mari romane din literatura universală (**Povestea unui mic zdrăncăros**, al lui James Greenwood, sau **Alte glasuri, alte încăperi**, al lui Truman Capote etc.) – viziunea lumii, prin ochii unui / unor copii. Sub aparența / masca unui roman SF (lucru tentat și de vizionarul roman **Anul lui Irod**, al aceleiași VMT – apărut în 2003, la Editura „Tempus Dacoromania Conterra“ din București) – se construiește universul, de un realism halucinant, al lumii noastre – urâtă, violentă, fără milă, fără înțelegere – și, mai ales, un deșert de necredință... Cei zece copii, claustrați (de către o divinitate protectoare aseptică, invizibilă și subtil-moralizatoare, disimulată – ciudat și pilduitor! – într-un **calculator**... – deci: tehnica, fiind creație umană, în cursul unei istorii divino-umane – nu este bună sau rea în sine, ci efectele tehnicii depind de sufletul celui care folosește tehnica!) într-un cub uriaș – povestesc (conștientizând abia pe parcursul povestirii, prin REVELAȚIA PROPRIULUI LOGOS-CUVÂNT MÂNTUITOR!!!), prin intermediul monitorului de calculator (cu excepția copilului-povestitor-resonneur, care povestește „live“, cu spatele la calculator și cu fața la copiii-oameni) – despre crimă, trădare, neomenie – dar, mai cu seamă, despre **ateismul** părinților lor. Glisarea înjositor-spirituală se produce, deci, pe fundalul pierderii percepției sacrale asupra lumii, deci a pierderii esenței divin-terestre a Creației. Un copil este martor inconștient la demonismul magic („Închinător la chip cioplit“... – regăsim în cele 10 povestiri auto-soteriologice, prin Logos conștientizator, ale celor 10 copii – poruncile încălcate ale **Decalogului Sfințelor Scripturi!**) al mamei sale, altul, la respingerea ideii de „botezare“ / purificare (respingere tot de către părinți!) – iar cel care părea cel mai recalitrant, era, de fapt, blindat în propria-i oroare față de Crima pe care, prin privirea sa către crucifixul de la gâtul potențialului ucigaș – o oprise...

Talentul narativ al VMT este, cum am mai spus-o și altădată, unul de excepție. Poate că, în disperarea de a avertiza asupra realității infernului-lume, pe care noi îl confundăm, mult prea des, cu normalitatea – VMT folosește un limbaj care depășește limitele „realismului“ – devenind prea „expresiv“ – naturalist. Opinia noastră este că autoarea are prea mult talent, pentru a-și îngădui să se coboare până la modele buruienose ale zilei / vremii prezente... Dar nu acesta este motivul pentru care îndemnăm maturii, iar nu copiii, să citească această carte (suficient de subtil moralizatoare, pentru a nu deveni moralistă). Am fi îndemnați, în final, să exclamăm, cu maximă îngrijorare, precum profeții **Vechiului Testament** – „Părinți (și pedagogi, deopotrivă!), citiți-vă, în liniile decalogului pilduitor al cărții **Zece la puterea infinit** – păcatele, reale, probabile sau posibile – citiți **Apocalipsa**, care poate coborî oricând, prin copii – mai exact, prin negrija, prin disprețul chiar, în legătură cu cei ce vă sunt OGLINDA și CONTINUITATEA TERESTRU-EXISTENȚIALĂ: copiii – nu doar ai voștri. Copiii, din totdeauna pentru totdeauna, aparțin umanității terestre, civilizației terestre – iar dacă nu – NEANTULUI terestru, și, deci, al vostru... al nostru, al tuturor...

Anti-irodiada prin copii – sau o mântuire anunțată

Foarte ușor, oamenii zilelor noastre confundă opera de **science fiction** cu VIZIUNEA / VIZIONARISMUL. Există simple fantezii, puse pe hârtie, există desene „mișcate“, cu „mișcă-

tura“ orientală (prioritar) către viitor – dar există și **sinteze implicite ale trecutului, ca extracte de concluzii asupra legității existențial-umane** – trecute, firesc, în **proiecții către viitor** – iar proiecțiile firești către viitor sunt „ajutate“ la scriere, sau chiar rescrise, de către o mână nevăzută. Probabil, responsabilități-îngerii se implică (cu gravitate...).

Distinsul cărturar Mircea V. Homescu, postfațator al romanului **Anul lui Irod**, scris de Valeria Manta-Tăicuțu – apărut la Editura „Tempus Dacoromania Conterra“, București, în 2003 – face trimiterea la „julesvernisme“; noi n-am putea face trimiterea decât la foarte gravul, amarul și cvasi-vizionarul micro-roman **Eternul Adam** al lui Jules Verne – și aceasta fără acoperire deplină: acolo, Jules Verne expune concluzii sintetice asupra legității manifestării uman-terestre, dar continuă investigarea destinului uman-terestru (supus ciclicității) întru **mecanismul logic** – iar nu mănă /orientat de **vizionarism**: nu recunoaște că, dincolo de ciclicitatea mecanică de expresie destinală, se „amestecă“ planul inefabil-divin. Nu se poate **creatura** să-și definitiveze destinul fără **Creator** – ar fi ilogic... – în logica sacrală.

Or, romanul Valeriei Manta-Tăicuțu își înscrie discursul într-o dinamică foarte alertă (cititorul se trezește, la finalul lecturii, gâfâind) – tocmai pentru că totul „curge“ conform unui plan și unei logici impecabile. O **logică a terestricității** zilelor noastre, fuzionată organic cu o **logică a planului divin** – în care, niciodată, Irod / Irozii nu pot câștiga, căci ei aparțin **exclusiv** contingentului. Iar contingentul nu este decât „coașa“ de păcat, pe care a prins-o corporalitatea invizibil-sacrală a Omului (Daniel și Alesul Prunc vor dispărea, după re-orientarea / botezarea spirituală a Omenirii Orașului, operațiune făcută în adâncul Muntelui Arimen). Ciclicitatea existențial-umană este, în mod necesar, **dublă** de ciclicitatea de manifestare, în terestru, a ipostazelor sacrului.

Romanul are nevoie, deci, de o dublă lectură simultană, în cele două registre: uman și sacral – în cel de-al doilea, se reia, sub forme noi, dar întru eterne esențe, scenariul evanghelic – în care Daniel = Sânge Sacru este Ioan Botezătorul, care-L vestește, **copiilor întâi!** – pentru ca maturii să reînvețe să fie copii-puritate (să rememoreze Paradisul, deci Reala Finalitate a Vieții!) – pe **Iisus-Emanuel** („Emi...“) = **Cu Noi este Dumnezeu**. Deci, romanul V.M.T., chiar dacă nu este un tratat de metafizică sau mistică – este mai mult decât atât: este dovada necesității ca divinul să devină dimensiunea unică, deci reală, a existenței uman-terestre. Dacă ne trădăm esența divină din noi – simbolizată, în roman, prin șansa telepatiei, a **comunicării supra-verbale, deci ante-Babel** (calitate care dispare odată cu coșmarul demonic / irodian: Dumnezeu predă omului, din nou, liberul arbitru...) – ne supunem Terorii Coșmarului și Crimei Aberante și Ierarhiilor False. Iată ce spune Daniel /Ioan Botezătorul, către Albăstrița (ipostaza Mariei Magdalena, prostituata care se transfigurează în instrumentul Fugii în Egiptul Piramidei – Muntele Arimen): „În situații excepționale, de rău absolut, de exemplu, oamenii capătă puteri excepționale. Când trece criza, lucrurile se întorc în matca lor firească“.

Să-L recunoaștem, ca unic creator de destine, pe Dumnezeu-Hristos – altfel, ne supunem viața aleatorului criminal, în care mor-cei-a-căror-vreme-este-a-Vieții – COPIII. Adică, urmași-L pe cel care este Logica Vieții – altfel se inversează logica Vieții, în Logica Morții. Altfel, ne întorcem, ciclic și necesar, la **Anul lui Irod** – la victoria trecătoare, dar ciclică și monstruos-chinuitoare, a lui Irod. Răul și Binele, Coșmarul și Lumina – sunt în noi – iar Alesul veghează să nu le uităm /

confundăm. „**Nu vă fie frică – dar vegheați!**“ – este mesajul esențial al romanului. Despre necesitatea **credinței / speranței** (între care **iubirea**, conform Apostolului Pavel, trebuie să fie liantul fără de care nimic n-are sens – a se vedea iertarea prin uitare / iubire, a Profesorului, pe care-l trădează, involuntar, Letiția / Stultiția-soția...) și despre dovada devoțiunii absolute a Creatorului către Creatură (direct sau prin Mesageri), despre dovada veghii divine eterne asupra creaturilor / Creaturii Sale... – vorbește același Daniel / Ioan Înaintemergătorul. Daniel se adresează Profesorului, care ar putea re-deveni, printr-o recuperare funcțional-sacrală, din tolerant pasiv al fariseilor – Ravvi, Învățătorul întru Sacru, Învățătorul Re-Învățător ca Învățător, de către Mesagerul-Daniel – prin acțiunile de Purificare, de la Lacul Orașului și de la Căminul de Nefamiști): „N-am o casă a mea, iar familie îmi este lumea largă. Prin ea trebuie să călătoresc de-a pururi și să îndrept ce-au stricat oamenii, în orbirea și-n infinita lor lăcomie“. Să transformăm Terra, din **Orașul cu Formă de Târfă** (remarca Arhitectului Nebun și Imoral, simbol al deturnării sacral-semantice a lumii, prin Masoneria crezătoare exclusiv în Marele Arhitect... – dar Albăstrița și Arhitectul îl nasc pe **mucenicul-copil George**... – deci, se sugerează că Răul nu este, cu necesitate, ereditar, că ne putem înfrânge / modela, spiritual, mihaelic, Ființa!) – în Orașul cu Formă de Munte (ARIMEN – probabil o anagramă a lui **Iisus Renăscătorul – AMEN**...). Roman al transfigurărilor sacrale – **Anul lui Irod** se încheie cu propoziția simplă și absolut afirmativă: „**Hristos înviașe**“ – care urmează unei liturghii a re-semantizării lumii și oamenilor. Acum aflăm adevăratele nume, de sub măștile contingentului / Istorie a Coșmarului, fiecare fostă victimă a Coșmarului („Somnul Credinței, nu cel al Rațiunii – naște Coșmare-Monștri“) re-botezându-se („Lumea cea veche se isprăvise, cu toată murdăria, decadența și ifosele ei“), înăuntrul Muntelui Arimen – modelul oferindu-l întâi rătăcitorul Cărturar-cubunăvointă (Profesorul), imediat după el – soția-Letiția-greșitoarea inconștientă – și apoi **Pungăreasa** – care, din numele Golului, ia numele Desăvârșirii Plinătății Divine – **Elisabeta**: „Mă lepăd de numele vechi, cu silabele lui de metal coclit, de ură și pustiul prin care l-am purtat, cu sufletul zdreanță, prin țărâna atâtor ani strămbi și nelegiuți. Mă lepăd de mine, cea veche, cum te lepezi de-o povară cu ierburi pentru vite [...]. Chip nou, luminat, hărăzește-mi mie, Doamne, și nume nou, să mă cunosc și să mă strig simplu, atunci când mai cad în păcat – nume nou, să mă întorc din drumul rătăcirii la chemarea lui, nume nou, ca prin el să mă recunoști la judecata cea din veac – și să mă ierți, căci Tu ești Învierea și Viața, acum și pururea și în veacii vecilor, amin [...]“.

Roman-misteriu, precum **Cartea Milionarului** a lui Ștefan Bănuțescu, ori scrierile Marelui Orb al Lumii (din Lumea Argintului-Argentina) – Jorge Luis Borges¹ – romanul VMT afirmă răspicat că NOI ÎL CHEMĂM, DE FIECARE DATĂ, PE IROD-COȘMARUL – prin lașitatea, iresponsabilitatea, inconștienta, lăcomia noastră „infinită“. „Maturitatea“ noastră păguboasă, ca îmbătrânire-degenerare-întunecare iresponsabilă a Binelui-Sacralitate din noi. Noi și numai noi suntem responsabili de chinul și coșmarul nostru – pentru că noi determinăm apariția și dezvoltarea structurilor ierarhice false, parazitare și criminale. Ierarhiile Inverse, Demonice – în care apare, ca vârf, **Supremul Oracol** – sugestia regresiei spirituale, până la păgânismul revolul și suspect, în care Tradiția este manipulată / falsificată,

¹ Cf. Jorge Luis Borges, **Moartea și busola** și **Cartea de nisip**

spre a servi intereselor „măștinii“ criminale (p. 98: „Tradiția de a-l consulta vine din vremuri foarte îndepărtate. [...] Înainte să moară, orice Înălțime își desemnează succesorul Oracolului, care, de fapt, este cheia tuturor **bogățiilor și reușitelor noastre**“ – s.n.) – iar ca autoritate locală (aparent absolută, și ea...) – Stăpânul Colectorilor – (p. 97): „Suntem **Colectorii**, nu **politicienii** (s.n.). Ne interesează banul și nu puterea în sine, care-i o vanitate păcătoasă“. Iată, deci, o ierarhizare mai subtilă, „pe dedesubt“ – în fruntea frunții demonismului terestru sunt **Politicienii** (mai exact, trădătorii-desemantizatorii Polis-ului...) – demonii luciferici ai **Puterii** – sub care se situează demonii primitivi, **Colectorii-Acumulatorii de Forme Cantitative** („bogății și reușite“). Imediat după dispariția oamenilor, care-și abandonează cipurile de supraveghere – scufundându-se în Muntele Înălțării-Renașterii Spirituale – impostorii / irozi, Colectorii (dar, implicit, și Oracolul) – se retranserează în alte zone terestre, în care omenirea încă n-a ajuns la Revelația lui Hristos-Calea-Adevărul și Viața: „Cică trebuie să strângem repede tot ce avem, pentru că s-a ivit Alesul și toată breasla noastră-i în mare primejdie. [...] Mergem în altă țară, unde o luăm de la capăt“ – p. 97: (sunt vorbele spuse de Stăpânul Social-Colector – Aman-tului său, homosexualul fascinant Mercenarul Auriu – forma imperială și hipnotică a Satanei – care, deci, e Stăpânul Mystic, întru amoralitate, al Stăpânului Oficial...). Iar Irozii care nu mai au, în supușenia abjectă / complicitate, a oamenilor, reazem pentru acțiunea de-semantizoare (sau fals-semantizoare: camerele de supraveghere „selective“ sunt puse în ... însemnele sacre ale dacilor – semnul Cristului-Umbră – Lupul Fenrir!) – primesc ordinul „să nu se mai atingă de ei“ (!!!). Clar: **numai umanitatea rădăcită în labirintul Păcatului Acceptării Crimei Iresponsabilității-Lașității-prin-Pasivitate – este creatoarea Ciclului (Anului) lui Irod!**

Timpul rezolvării Crizei Irodice – Crăciunul, cu Carnavalul lui Lixandru (grec. *alexo* = a îndepărta, pentru a proteja) – Carnaval la care iau parte toți factorii soteriologici din roman – Implicitul Nevăzut este Copilul Iisus). Mesajul: **OAMENI, FIȚI IARĂȘI (MEREU!) COPII, ȘI IROD VA DISPĂREA (de la sine)!!! Da, Starea de Irod nu poate fi combătută eficient decât prin Starea de Copil-Iisus, de Ființă a Purității-Lubirii (ca Altruism Desăvârșit – Eros – Agapé!)**.

Înainte de Mistical Botez din Muntele Arimen, personajele pur terestre, dinăuntru aparentei „lumi reale“ (de fapt, Interiorul Coșmarului Hipnotic, indus de ne-veghea spiritual-umană) nu au nume, ci indiciul Funcției Social-Despiritualizante (sau, dimpotrivă, ca indicii ale Șansei de după Re-Spiritualizare): **Profesorul, Chirurgical, Zugarul, Profesoara de Informatică** (singura Voce a Adevărului, și, deci, primul Martir al Adevărului, la Începutul Pustiului / Pustiire), **Pungăreasa** – ba chiar porecle sugestive pentru funcții trecute, de restaurat în funcții viitoare (cf. **Albăstrița** – transfiguratoarea „aurului“ Negustorului – cea care are mesajul dublu orientat și formulat – unul pentru „cagulații“ Stăpânului, și altul pentru Profesorul călăuzit de Daniel). Chiar și personajele, ca intruziuni ale sacralului în profan / profanizat / profanat, tot nume ca funcții au (cf. **Daniel**). Teoria Psihotronicii, respectiv metoda manipulării prin cipuri – sunt simboluri ale Răului Modernității, ca luciferizare – iar nu semne ale evoluției spirituale: dovada constă în limbajul ante-Babel, regăsit, întâi, de copii – care, astfel, devin, paradoxal, față de **Noul Testament**, Lichidatorii lui Irod! – și descoperitorii vulnerabilității „științifice“ (și a primitivismului agresiv și criminal, prin „știință“) – sugerându-se că singura Știință Autentică este întru Dumnezeu-Hristos.

Scenele sunt alerte – dar, uneori, pentru a sublinia semnificații și prin vizualitate – se operează „ralenti“-ul imaginii – în special, în cazurile extreme: **Orgia**, indusă prin droguri, la Catedrală – respectiv **Re-Botezarea** omenirii Polis-ului resemantizat, în adâncul Muntelui Arimen. Am putea afirma chiar că scena Orgiei de la Catedrală conține puternici germeni vizionari-anticipativi, căci cuvintele care descriu locul cu oameni adormiți în propria cloacă morală-măștină a păcatului – conțin semnele viitorului incendiu al Catedralei, incendiu apocaliptic, cataclismic, precum cel sodomit / gomorit²: purificator de exces demoniac: „Cele trei cupole ale naosului învâluie în fuioare negre și grase de la fumul sutelor de lumânări, catape-teasma strâmbă, mușcată de șerpilor groși cât brațul, iedera pofticioasă [...] cioburile sutelor de becuri explodate de dogoare“ etc. Scenele de mare cruzime sunt „rulate“ alert, pentru a se sugera că însăși Crima cea mai abominabilă, dacă își are rădăcina în inconștiența / păcat neasumat al omenirii, devine banalitate cotidiană.

Tot ce spune romanul actual al VMT s-a întâmplat (deja!) și, datorită vizionarismului autoarei, duce consecințele întâmplărilor istoriei până la ultimele consecințe terestre: există, spune, prin opera ei, VMT, o ciclicitate monstruoasă și criminală a DICTATURILOR TERESTRE, o continuitate, pe care omenirea o cheamă și acceptă (sau, cel puțin, „achiesează“ la ea) – între perioadele comunistoide și cele pseudo-liberale, sau neoliberales. Căci, comunism și liberalism, dacă nu se întemeiază pe creștinism, pe spiritualitate – tot Coșmarul Crimei și Absurdului (ca desemantizare a Sacralului) nasc / se naște, proliferază, migrează, amenințător, de colo-colo, pândind Somnul Credinței / Speranței / Lubirii, din umanitate.

Acest superb roman (în general, foarte sobru, în semnificații, cât și în expresie – finalul este de-a dreptul imperial / sacerdotal!) – pierde energie, din aceleași pricini din care se mai chircesc unele dintre sonetele VMT: stângăcii de expresie, șovăieli (perdante) în fixarea, prin limbaj, a spațialității – și, implicit, din păcate – a unei istoricități de nedorit, din punct de vedere artistic...: da, prea directele trimiteri la păcătoasa istorie, scârbavnicele urme ale unei istorii precise și jalnice, exilate în cotidian (România, veacul XXI, după cel de-al XX-lea...) – produc „scăderile de nivel“ ale romanului. (Noroc că prozatoarea și-a fixat „ștacheta“ spirituală la înălțimi atât de aspre!). Mult mai profitabilă, în plan estetic și director-spiritual, era **simularea unei utopii**, multifuncțională, în registru semantic (cum și este acest frumos roman, prin majoritatea paginilor sale!) – decât trimiterile la penibilitățile neamului românesc: „Duminica Orbului, în calendarul bisericesc“, „Să aștepti, ca strămoșii noștri, să vină americanii să ne scape?“ etc. Când vom scăpa noi, românii, de aceste complexe de inferioritate, prin care punem, în față, provincialismul, ca să nu ni se confunde vocea etnică? De ce să fie necesară înjurătura neaoș-ferentărească, pentru a marca „topos-ul românesc“ – precum fiarele, spațiul de vânatoare... Noi socotim că topos-ul românesc este mult mai autentic, și promite mult mai clar dezagregarea irodismelor – când îi păstrăm „țărănismul“ lui –

² Interesantă ar fi analiza de profunzime a funcției de referit simbolic a *sodomismului*, în romanul Valeriei Manta-Tăicuțu – scena hipnozei Soldatului Cagulat, în dormitorul Mercenarului Auriu (Mamona Banului-Aur Nesfințit – cf. Matei 23, 13: „Nebuni și orbi, ce e mai mare? Aurul, sau Biserica care sfințește aurul?“), alături de cea a Stăpânului Stăpânit de Mercenarul Auriu.

atât de impresionant-decent, la VMT, când redă bocetul-imprecațional, neaoș românesc, al mamei Profesoarei de Informatică... (cf. p. 24). Nu s-a temut Shakespeare de Verona, când a scris *Romeo și Julieta* – că-i va face uitată etnia saxono-engelească – nici Ștefan Bănulescu de însemnele Bizanțului, ori Italiei, în *Cartea Milionarului* (cum nici Eugen Barbu, în *Săptămâna Nebunilor...*), cum nici Vintilă Horia nu s-a temut că uită lumea că e român, când a scris /descriș Spania lui Goya – ca să nu mai vorbim de utopiștii pur-sânge, Swift ori Butler... Uneori (și nespecific) romanul VMT face chiar concesii nepermise profanului așa-zis „modernizant”: nu sună deloc bine, pentru Sacrul Emanuel (Cu noi este Dumnezeu), frivolul-sclifoseală de liceeni – „Emi...”. Nu e o probă de maximă reverență (și logică sacrală! – de care logică romanul *Anul lui Irod* este plin!) să-L „înseriezi” pe Dumnezeu-lisus – printre Mimi, Suzy, Adi, Luci etc.

Oricum, suntem încredințați că, dacă profesionalismul critic din România își va mai face, vreodată, apariția și datoria lui sacră, romanul *Anul lui Irod* ar trebui plasat undeva în partea cea de frunte a prozei vizionare românești – în zona lui *Zahei Orbul*, al lui Voiculescu, sau al macedonskienei cărți de proză – *Cartea de aur* (cu barochistul roman *Thalassa...*) sau, mai aproape, deși prea sumbru și disperat: *Biserica Neagră*, a lui A. E. Baconski...

Cu dispreț suveran, VMT se desprinde din mrejele post-modernismului cărtărescian – și ne dă o carte de un puternic și (în multe pagini) **imperial clasicism**. Finalul, atât de curat și înălțător, al cărții, face dovada (gravă și imperioasă) a soteriologiei prin credință și stăruință, **inițierea paradisiacă** făcându-se prin anterioritatea (necesară) a străbaterii infernului (ca-n *Ciuma* lui Camus – dar, la VMT, mult mai înalt, clar și pur! – căci autoarea este o **creștină** – foarte sinceră). Nimic teizist – totul, de un firesc cuceritor – devenit, în final, firesc hieratic – transcendere. Poate că, primitivi spiritual, unii s-or fi gândit că romanul VMT ar trebui să devină lectura preferată a SRI-ului: nimic mai prostesc! Romanul VMT trebuie să devină romanul cel mai adânc răsfod al preoților creștini (și nu numai!) și al filosofilor serioși (dac-o mai fi rămas ceva, pe undeva, din această specie...). Apropo: nici unii, nici alții, nu vor găsi, în paginile frumoasei cărți a VMT, elemente de sprijinire a „valorilor” globalismului. Ba din contră: **irod-ianismul este directă consecință a tulburărilor de identitate spirituală!!!**

Apocalipsa la zi

Volumul celor o sută treizeci de sonete, *Citește, Ulise, și plângi*, al scriitoarei din Râmnicu-Sărat, Valeria Mantu-Tăicuțu – apărut la Editura „Premier”, Ploiești, 2005 – este o carte de **revolte ale privirii** (și de auto-otrăviri ale simțirii) – scrisă, uneori, aparent, în stil neo-avangardist. Un nou fel de „dicteu automat”, tip Ilarie Voronca (urmând tiparul formal sonetist „bloc”, al lui Vasile Voiculescu) – dar aproape perfect, din punctul de vedere al prozodiei sonetistice. În fapt, poeta, precum extrem de gravul Caragiale (autoarea are un teribil simț al grotescului, dublat de curajul donquijotesco al cuvintelor – duritate și extremă melancolie, într-un melanj cu totul surprinzător și benefic), „simte enorm și vede monstruos”: aglomerația de imagini percepute (cu maximă intensitate dramatică și revoltă delirantă) ar putea deveni o bălbăială divină și divinatorie (bine ritmată-rimată), dacă n-ar interveni un **foarte subtil filon clasic autocenzurator**, al elegantei autoare. E spre paguba ori spre folosul scrisului ei

– asta nu o va putea hotărî, definitiv, decât „posteritatea”...

Ceea ce este cert, Poeta ne spune: Poți să fii plictisit de **pictura cotidianului** – dar nu ai dreptul să treci pe lângă **semnele apocaliptice ale tragediei cosmice**, implicate în semantica cotidianului: „piață de păsări baruri magazine / buticuri izolate-n termopane / bătrâni ce scormonesc prin tomberoane / aulaci ascunși printre ruine”... – p. 86. Oricum, ceea ce pare explozie dispersivă imagistică, devine, înțelept, repliere și retransare, restructurare a ființei, pe poziții meditative, post-analitice și metafizice: „pereți cu solzi albaștri de hârtie / noian de praf ocean nevertebrat / duzii de îngeri scoase la meza / și timp tăiat felii de sonerie / absențe teme lecții nepredate / trădarea plantei din ghiveci sărac / cocori ademeniți cu flori de mac / karate kids și cărți ultragiutate / profesori triști elevi cu celulare / mașini de lux ce izbăvesc din jug / ciorchinii beznei grei de nepăsare / orașul își îmbracă în scânței / când învățații lui se sting pe rug / tichia de nebun cu clopoței” (p. 9). În 14 versuri avem o lume întregă, cu tot cu istoria ei și comentariile și subsolurile de rigoare: claustrarea lumii în propria mizerie; transfigurarea involutivă a lui Hristos-Peștele (cuprins în metonimia Solzului); aneantizarea finalității și idealurilor-rectitudini spirituale umane, într-o lume întoarsă la un **ocean original hipermaculat**; disjuncția tragică și ireconciliabilă a regnurilor, din pricina păcatului adamic neasumat (și cotidian, cu îndărătnicie, hiperbolizat și exhibit de către omul de-sacralizat, cu o trufie mai curând neghioabă și grotescă, decât luciferică); **compromiterea ideii de zbor**, prin hipnotismul fascinatoriu al formelor satanizate; **însăși ideea de progres compromisă**, prin decăderea în iresponsabilitate și violență (devenite mode și moduri de existență ultra-comode!) – în fine, grava interogație: **Răul este sinonimul Nepăsării?** Nepăsarea este forma supremă de Nebunie a Vremii? Și, în subsidiar, poate: **Intellectualul-Învățatul** (urban, evident! – „orașul l-a ucis pe Dumnezeu” – p. 86) **e Ctitorul și Directorul Balamucului Lumii?** El, intelectualul, este, cumva, ipostaza litotizată (pentru hipnoză generalizată, cosmic-distructivă!) – a Satanei? Va fi fiind Salamandra cu Ochi Luciferic (de jad sau smarald), aducătoare a jarului implicit, pentru apocalipsa explicită – căci zidurile ne-au închis în prizonieratul propriei lipse de conștiință, unde martirajul (deci sacrificiul re-semantizant de Lume) este aruncat în **gol, obscen și derizoriu**, prin perversitatea Vieții Sacre: „iar viața cutră sânii grei sub salbă / și-i saltă pe morminte goale de martiri” – p. 87.

Dacă, la început, cititorul cade în capcana detașării de text și de „istoricitatea” textului – adică „dacă ar veni Ulise, în contemporaneitate...” – pe parcursul lecturii își dă seama că **Ulise este ipostaza bună** a omului-omenire, **este el însuși**, Cititorul, obligat să se confrunte cu **fața sa rea** – obligat, deci, precum miticul Harap-Alb, fratele de cruce al Crăiesei-Albine (Fiica Soarelui!) să-și confrunte cele două fețe: **cea a înțelepciunii fără istorie** (omul mitic – devenit, la Valeria Manta-Tăicuțu, sinonimul **omului de bun-simț!**) – și **cea a nebuliei istorico-umane** (omul de-sacralizat, creator al categoriei JAL-NICULUI). Cititorul este pus în fața unei **probe prin scriptură** – **proba măștilor**, asemănătoare cu proba inefabil-mitologică a **Filei de Carte**: nu poți să aparții unei pagini, fără să nu aparții **de** și să respiri în cealaltă, geamăna, siameza pagină. Nu poți, ca om modern, să nu aparții (paralel și simultan) și de anistoria mitului din tine. **Huma** (ca noroi și zoaie) din tine nu are dreptul să se lepede-dezbare de **Cerescul** din tine.

Pe măsură ce citești cartea, îți dai seama că n-ai dreptul la

Indiferență-Detașare și Râs – ci îți capeți numai dreptul la Plâns, ca tresărire a Amintirii Paradisiacului, ascuns (adormit-uitat) în fiecare din noi. Amintirea Feței Esențiale – fără de care nu te poți arăta în lumea de peste lumile istorice: Judecata Divină. Cu alte cuvinte: **Citește-ți, Cititorule (Degradatul Ulise), urătenia din tine – și plângi după ce ai fi putut fi (Restauratorul Ulise)!** Sau, cine știe – după ce ai mai putea salva din / întru ființa ta, dacă... (posibil Restauratul Ulise). Și urmează uluitor, istovitor de mulți de „dacă”, dintre care se desprind doi, fundamentali:

a – DACĂ ai nega, în tine, **goana-peregrinare-rătăcire** (de fapt, FUGA DE TINE-FIINȚA!!!) după / în **van și vanitate** („în goana mea am prins în plase fluturi / sunând răpuși de odisei scârbite [...] cu slava neștiutei guri a porții / înspre abis căscând poeme vane“ – p. 135) – și

b – DACĂ am redescoperi, în noi, **estetica Paradisului**, numită și **dreapta măsură**, numită și **iubire, pasiune-a pășăpășare**, numită și **responsabilizare față de orice...** („Sunt vinovat de toate păcatele lumii“ – spunea Bătrânul Miturilor, creștinul fantastic, Dostoievski...). Altfel, ne vom îmbolnăvi, incurabil, nu doar de moarte, ci, infinit mai rău – de NEANT (căci îmbolnăvirea miturilor, uitarea miturilor și a responsabilității față de miturile care ne-au creat-construit, la acest final duce!!! – orice „modă-modernizare“, ca proces conceput în chip de răzvrătire-părăsire a temeliei spirituale-MIT – ne golește semantic, ne azvârle în cel mai jalnic derizoriu, în cea mai pustie-pustiită singurătate...): „pe drum de fier de piatră și de oase / cetatea își mai plimbă mătrăguna / în cercuri imperfecte precum luna [...] siliți suntem prin legi și-avertismente / să bem otrava porții măsurate / din dozatorul sadicei Hecate / distribuind forțat abonamente / la cercul ei cu saltimbanci politici / cu-n ochi crescut pe fruntea fără cută / nemuritori nătângi și sifilitici / cu veșnicia-n zdrențe prefăcută / pe trupul descărnat de vremea slută / și vlăguit în somn de monștrii mitici“ – p. 114).

Universul uman-istoric este falsificat – sub semnul a – **„siliconul“ sânilor anti-materni ai unei Poezii Ucise prin Istoricizare-Contemporaneizare-Satanizare** („nu rîd de Poezie căci își plimbă / prin baruri sâni plini de silicon“ – p. 16 – și b – al **kitsch**-ului continuu, reunind vinile-orbiri ale noastre, ale tuturor, de pretutindeni și de oricând („un kitsch imens cu nebunii pictate / de-un orb ce-n tine pensula-și înmoaie / apocalipse jinduiesc în lesa / păcatelor cu bot răpus de lună“), în mijlocul căruia nou și etern-răstignitul Iisus este martirizat conform dementei și alienatei „averi“ (psihotronica!) a lumii / omului veacului nostru. Nu Iisus e nou, El este garanția unică a eternității – ci nebunia formelor desemantizat-criminale, între care vrem să-l prindem-zidim-sufocăm: „căci și-au pierdut demult controlul minții / un balamuc asediat de jale / și-un nou Iisus ostatic suferinții / cu spot de psihotroni prin catedrale“ – p. 15. New Age-ul înlocuind religia revelată – cumplit! De fapt, asta-i „apocalipsa la zi“: pericolul indistinției semantice, non-discernământul existențial, mental, senzorial, conceptual etc., „amestecătura“ cataclismică a semanticii lumii – asupra căreia avertizează aparentul „voroncianism“ din sonetele Valeriei Manta-Tăicuțu.

O atât de crud de lucidă lumină plutește asupra „apocalipsei la zi“, comunicată nu cu apelpiseală, ci cu maxim discernământ – o atât de mare grijă pentru **cum** spune, deasupra lui (dar în armonie cu) **ce** spune, o domină pe Valeria Manta-Tăicuțu, încât, spre exemplu, cuvântul (ostracizat de snobismul „high life“) „curvă“ dezvoltă un polisemantism agonice, devenind

concept al unei filosofii existențiale și religioase de cea mai înaltă rasă: „crucificată între două curve / precum Iisus între cei doi tâlhari / la răsărit de nesătula urbe / iar la apus prin voia celor mari / schiloadă și bolnavă de iubire / și-e viața uniform însângerață [...]“ – p. 29. Se poate glosa, hermeneutic și teologic, la nesfârșit, pe marginea convertirii inverse a Sfântului Dismas (trecut la cultul trădării și violenței, Hestas – înstrăinând Lumina Lumii: „urâsc lumina rece și perfidă“ – p. 102), pe marginea opoziției, din ce în ce mai exasperate, a „urbei“, față de identitate – de ce trebuie ca viața noastră (inclusiv, sau cu osebire, a românilor...) să se orienteze, heliotropic, spre Răsărit – iar nu spre Amurgul Zeilor Însângerați – de ce **Iubirea** e (trebuie să fie!) singura „pharmakos anastasias“ – pe când **iluzia iubirii**, combinată cu raptul dreptului omului de a fi Om, creează premisele crimei: „iluzie-a iubirii ce-i omoară / când lui Ulise vor să-i ia nevasta“ – p. 127 – etc. etc. etc.

Poate că singurul defect al superb-întunecatelor, clar-obscurizatorilor poeme (rembrandt-iene) ale Valeriei Manta-Tăicuțu este tocmai acela că ne obligă să ne gândim la prea multe – dintr-odată... Că pot fi traduse în aproape orice registru semantic...

Poate ar mai fi ceva: când ai curajul și plenipotența poetică de a-i iscodi pe zei și pe Dumnezeu-Hristos, cu privire la orizontul de așteptare la care are dreptul umanitatea – nu mai merită nici măcar amintit păcatul politicii autohton-balcanice... Nu trebuie coborât în „semantica“ derizoriului – căci derizoriul nu are semantică, dar are capacitatea de aneantizare. **A înregistra** nimicul-desemantizarea – DA! – căci dai, astfel, **alarma și avertismentul**. Dar Poetul se ferește de picajele (finalizate) din Parnas, în **nihilismul formal** – care-l detronează chiar și pe Dumnezeu! E ca și cum un cocor și-ar aținti privirea **regală** – asupra puricilor din blana unui obez și nesimțitor cotoi domestic, putrezind de viu în băătură sau în poala unei „babe cu tarabe“ (p. 31)...

Cum poate, oare, Ulisele din noi să ne salveze de falsa identitate (cea desemantizată), readucându-ne la altarul Mitului, sau măcar să amâne Apocalipsa-Sfârșitul (Jalnic și Josnic) al Lumii? Nu poate nimic fără **Scriptură** – adică, traduce Valeria Manta-Tăicuțu: **nu poate nimic fără Poezie**. Funcția soteriologică a **Poeziei** este afirmată, cu tărie, chiar în cele mai grele circumstanțe (criza iubirii!) – dar, aparent paradoxal – **Poezia** poate să-și vindece chiar premisele nefaste (la p. 102 se face trimitere la cel care **s-a sinucis, pentru a se mântui de lumea-kitsch sinistru și criminal!!!** – Serghei Esenin...) : refăcând, prin Potența Regăsită a Verbului Sacru, elementaritatea Lumii – **valul** spărgând spre **veșnicie**, iar **zborul-pescăruș** înlocuind urmele-râni ale trădării **Androginului** – minciuna poate redeveni **Logos Atot-Întemeietor**, sub semnul celui care, frecvent, îl înlocuiește, cosmico-funcțional, pe Zeus – **Dionysos cel cu Două Fețe, cea Apocaliptică și cea Demiurgică** (entropică și neg-entropică): „hai, minte-mă frumos, de-așa și-e vrerea / cu versuri scrise când erai paharnic / la case de magnați cu nume falnic [...] / n-am timp să-ți plâng deplin ipocrizia / și nici să te omor nu am curajul / căci sacră lângă tine veghează Poezia / dar fiindcă m-am decis să cer partajul / te las să spargi cu valul veșnicia / și să-ți presari cu pescăruși siajul“ – p. 97.

Cine se aventurează spiritual-odiseic și **crede, citește și purifică plângând-citind** lumea, dimpreună cu Ulisele Lucid al Valeriei Manta-Tăicuțu – poate ajunge să trăiască, spiritual, o experiență paradoxală – de dincolo de seismele cumplite ale viziunii-viziunii: să-și **DOREASCĂ, din punct de vedere estetic**, apocalipsa la zi!...

REDIMENSIONĂRI CRITICE

Probabil, cel mai interesant fenomen care a luat amploare, după 1989, este descătușarea energiilor creatoare ale provinciei. Potențele existau și mai înainte, dar nu și mijloacele concrete de manifestare, acestea fiind centralizate în capitală și în unele orașe mari, de tradiție. Acum există edituri și reviste culturale în mai toate orașele din țară. Numai în Focșani apar, în momentul de față, nu mai puțin de trei reviste care tind să depășească interesul strict local: „Oglinda literară“, „Pro Saeculum“ și „Salonul literar“. Evident, asemenea publicații n-ar avea cum rezista fără existența unor personalități locale în stare să coaleză energii și chiar rivalități benefice, în stare să nu eșueze în provincialism. În Focșani, trăiesc și se manifestă personalități ca Dumitru Pricop, Ioan Dumitru Denciu, Mircea Dinutz, Virgil Panait, Gheorghe Neagu, Al. Deșliu, Florin Paraschiv, Florinel Agafiței, Adrian Botez, Ion Panait, Culiță Ușurelu ș.a.

În notele care urmează voi zăbovi asupra prezenței critice a profesorului Mircea Dinutz, figură oarecum contrastantă cu firea unui intelectual de provincie. De regulă, un asemenea intelectual se agită în variate moduri, cu dorința vădită de a atrage atenția: e cărcotaș, teribilist, orgolios, vrea să se știe neapărat despre dânsul nu numai în urbe, dar și mai „sus“. Nimic din toate acestea la Mircea Dinutz, temperament echilibrat, aparent închis în sine și dificil tocmai pentru că refuză „agitația“ provincială și, de aceea, riscând a trezi suspiciuni confrăților locali. Mircea Dinutz este un critic literar îndelung format, cu o cultură critică solidă, scrupulos în tot ce scrie, dar „neproductiv“ din atare pricină, ieșind cu greu la rampa editorială. El practică un *clasicism critic* nespectaculos și, de aceea, merit să nu atragă atenția în mod deosebit. Chiar și titlul unuia dintre ultimele volume pare a grăi de la sine: **Popasuri critice**. Într-adevăr, Mircea Dinutz este specializat în „popasuri critice“, de o tihnă intelectuală care-i permite să urmeze preceptul formulat de G. Ibrăileanu conform căruia actul critic înseamnă *înțelegere* și *supunere la obiect*. El evită, astfel, alunecarea în *criticism*, căreia cu greu criticii de meserie îi fac față. Să ne gândim doar la T. Maiorescu, cel ce propovăduia *impersonalitatea* și *obiectivitatea* criticului, fără, însă, a le putea respecta cu strictetețe față de adversari. Dar Maiorescu era un *critic de direcție*, milita în numele unei teorii culturale („forme fără fond“) și a crezut că e de datoria lui să strige public celebrul său *În lături!* Azi, ne găsim într-o altă vârstă a criticii românești, cea a unei *maturități așezate*, încât temperamentul lui Mircea Dinutz se poate exercisa în voie. Bogata activitate didactică la niște licee prestigioase din Focșani i-a disciplinat scriitura în sensul *clasicismului critic* de care vorbeam. A și îngrijit mai multe apariții (din Eminescu, Duiliu Zamfirescu și Camil Petrescu) într-o colecție destinată elevilor, la Editura „Porto-Franco“ din Galați. De asemenea, este coautor la o lucrare cu scop didactic – **Textul literar. Orizonturi de lectură** (Editura „Corgal Press“, Bacău, 1999). În genere, „popasurile critice“

ale lui Mircea Dinutz se exercită asupra unor valori sigure, clasicizate sau în perspectiva de a se clasiciza, atunci când e vorba de scriitori în viață. El crede chiar că vocația literaturii române este aceea a unui *clasicism fundamental* către care aspiră mai toți scriitorii ajunși la vârsta maturizării. E acel *spirit de sinteză* despre care s-a vorbit atâta și căruia un Constantin Ciopraga i-a închinat lucrarea **Personalitatea literaturii române**. „De la Eminescu la Nichita Stănescu, de la Duiliu Zamfirescu la Marin Preda – apreciază Mircea Dinutz –, literatura noastră a resimțit irezistibil fascinația formelor clare și armonioase“. (**Popasuri critice**, Editura „Psyhelp“, Bacău, 2001, p. 10). Vrânceanul Duiliu Zamfirescu, pe care focșănenii îl cinstesc în mod deosebit printr-un festival național anual, este un exemplu ideal de clasicism luminos, venind dintr-un neoromantism sămănătorist. Ba chiar s-ar putea susține că neoromantismul sămănătorist e o formă de *înseninare* și de *armonie* grefată pe temperamente de *aspirație clasică*. Din păcate, în istoria literaturii române, sămănătorismul a fost receptat depreciativ din considerente ideologice și mai puțin estetice. Mircea Dinutz operează cu două concepte, preluate, probabil, de la Mihai Ungheanu, care le-a utilizat în cartea despre Marin Preda: *vocație și aspirație*. Astfel, vocația lui Duiliu Zamfirescu este una *clasică*, pe când aspirația îi este *romantică*. În acest mod, criticul poate surprinde atât vitalitatea interioară a operei, cât și asigura tensiunea intelectuală a propriului demers hermeneutic, care, altfel, ar fi pândit de platitudinea unei raționalități de tip „spațial“ spre care tinde spiritul clasic. Iată cum se prezintă situația în capodopera lui Duiliu Zamfirescu, **Viața la țară**: „narațiunea cea mai semnificativă din întreaga operă (epică) a lui Duiliu Zamfirescu este, mai degrabă, rezultatul unor tendințe contradictorii: aspirația și vocația sa intimă spre clasicitate îl conduc pe autor spre *romanul de iubire*“, pe când *voința*, în concurență cu „formația sa ideologică, de esență junimistă, îl vor conduce spre *romanul social*, realizat prin opunerea antitetice a două lumi: cea a lui Dinu Murguleț și a Diamandulei, legată prin tradiție de pământ și cea a lui Tânase Scatiu și a cucoanei Prohira, personaje rapace și amorale, aflate în marginea tradiției“ (p. 13). „Romanul de iubire“ al cuplurilor Mihai-Tincuța, Matei-Sasa îi prilejuiește lui Mircea Dinutz sugestive apropieri de luminozitatea clasică a romanului antic grec al lui Longos – **Dafnis și Chloe**. Astfel, **Viața la țară** i se înfățișează criticului drept „cel mai semnificativ produs al clasicismului românesc“ de la sfârșitul secolului al XIX-lea. (p. 17).

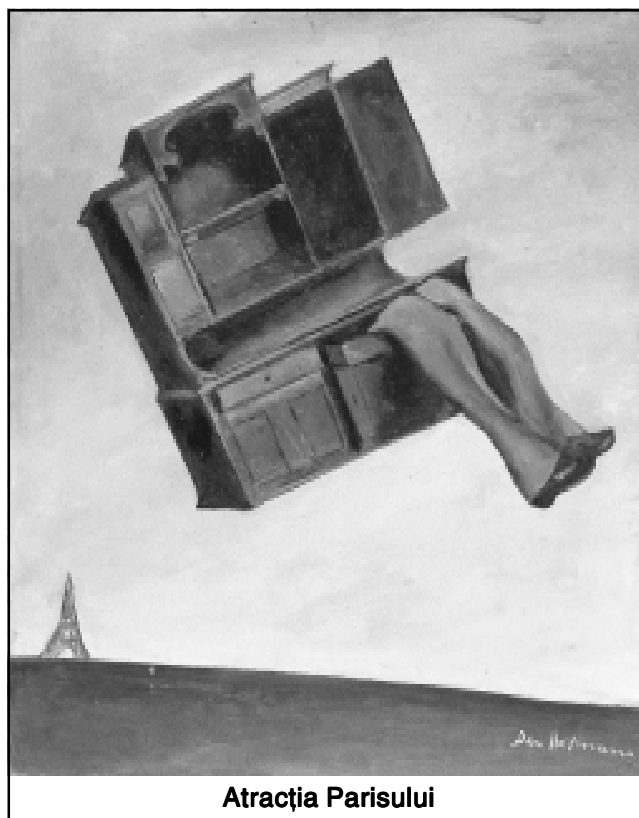
Însă Mircea Dinutz este atent și la *devierile* de la normă, care pot fi la fel de fecunde ca împlinirea vocației unui autor. Dialectica vocație / aspirație, în cazul lui Duiliu Zamfirescu, dă rezultate neașteptate în romanul **Lydda**, catalogat de critica literară drept cel mai evident eșec al autorului. O restituire mai dreaptă a început după Al Doilea Război Mondial și Mircea Dinutz realizează nu numai o sinteză a receptării critice a operei zamfiresciene, dar și o ultimă situație a acestui roman în proza

românească. **Lydda** atestă un remarcabil efort de înnoire a romanului chiar în sânul seninătății sămănătoriste, propunând, *avant la lettre*, formula romanului-eseu, ceea ce și explică lipsa de receptivitate a criticii.

Trebuie spus că Mircea Dinutz procedează aproape „monografic” în „popasurile” sale critice, alt aspect al clasicismului său. El reușește ca în foarte puține pagini să parcurgă cvasiintegral atât situarea critică a autorilor, cât și panoramarea sincronică și diacronică a întregii opere, lăsând loc și propriei contribuții la înțelegerea axiologică a acesteia. În cazul romanului **Pădurea spânzuraților**, accentul cade pe comparația cu **Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război**, pentru ca atunci când supune discuției romanul lui Camil Petrescu, atenția să se concentreze spre conceptul mai larg european al *condiției umane*, impus de Malraux.

Mult mai interesantă mi s-a părut abordarea romanului **Moromeții** din perspectiva *interogației*. De altfel, tema l-a acaparat atât de mult, încât a dezvoltat-o într-o monografie (**Marin Preda. Patosul interogației**, Editura „Pro Juventute”, Focșani, 1997). De constatat că grila de pornire este tot cea clasică, autorul procedând la o comparație cu Ion Creangă, al cărui clasicism este unul al *vârstei de aur*, în care nimic nu amenință, după spusa lui George Munteanu, „coerența și curgerea neîntreruptă a existenței în anumite făgașe, oricum în forme excluzând haosul”. „Or, adaugă Mircea Dinutz, în universul **Moromeților**, tocmai această coerență și ordine sunt amenințate”. (p. 45). Clasicismul percepe ființa *spațial*, iar spațialitatea pură este *euforică*, pentru că ocultează rupturile agresive ale *timpului*. Armonia din spațiul mitic al **Amintirilor din copilărie** se vede amenințată de intruziunea timpului, încă „răbdător” cu oamenii, la începutul primului volum din **Moromeții**, dar intrat în nebunia cronofagică a lui Saturn spre sfârșit, cea mult invocată *nerăbdare* a timpului. Mircea Dinutz observă, însă, bine că Marin Preda este tot un perceptiv *spațial* al lumii, încât tensiunea temporală se manifestă ca *un spațiu al interogației*, aici având semnificația subtilă a agresiunilor lui Cronos, dar *surdinizate*, încât violența timpului se manifestă *interogativ*, adică „filosofic”, de unde structura inedită de *țaran filosof* a lui Ilie Moromete, om al înrebărilor și al răspunsurilor ambigui, sucite și derutante. Ilie Moromete *își pune întrebări*, pe când ceilalți doar *pun întrebări*. Dar a-ți pune o întrebare nu e la îndemână oricui. Ilie îl sfătuiește pe Paraschiv ca, odată ajuns la București, *să întrebe*, dacă se află în impas. Ultimele întrebări pe care și le pune eroul se găsesc în celebra scenă din volumul al II-lea, la săpatul unui șanț, în ploaie, când se adresează, cu o ultimă și sfâșietoare milă, unui imaginar Bâznaie, probabil, îndoctrinatul fiu Niculae. Cred că intuiția critică a lui Mircea Dinutz a avut aici o contribuție remarcabilă la exegeza operei lui Marin Preda. Surprinzător, însă, aceasta apare ca o *ruptură* în simetria spiritului clasic.

A doua secțiune a cărții lui Mircea Dinutz se ocupă de cinci **Profiluri epice contemporane**: George Bălăiță, Gabriela Adameșteanu, Sorin Preda, Ioan Dumitru Denciu, Gheorghe Stroe. Selectarea unor nume destul de diferite (norma e urmată și-n ultima parte a cărții) atestă încă o dată capacitatea de detașare a autorului în fața tendințelor partizane. În bună măsură, opțiunile criticului nu sunt străine de un anume spirit justițiar, cel puțin relativ la Bălăiță, Denciu și Stroe. Primul a fost un răsfățat al criticii câtă vreme s-a aflat în scaunul lui Marin Preda la Editura „Cartea Românească”, după care a fost

Atracția Parisului

aproape dat uitării. Mircea Dinutz crede că în ambele date ale ecuației e vorba de o nedreptate. De aceea, o evaluare de ansamblu a operei lui George Bălăiță i se pare o necesitate, căci **Lumea în două zile** (1975) este „unul din romanele de referință ale deceniului opt” (p. 71). Totuși, argumentele nu mai au forța de penetrație ca în cazul **Moromeților**. Nici afirmația că **Dimineață pierdută**, cunoscuta carte a Gabrielei Adameșteanu, este „unul dintre cele mai bune romane ale ultimelor decenii” (p. 81) nu mă convinge, chiar dacă așa vor fi stând lucrurile în realitate. Ceva mai persuasiv este simțul justițiar în cazul lui Ioan Dumitru Denciu, scriitor aproape total ignorat, care a dat un roman istoric valoros, **Luminile zeiței Bendis** (1983), într-o vreme când piața literară era ocupată aproape exclusiv de moda textualistă: „De aici drama acestei cărți de excepție și, nu mai puțin, a autorului”. (p. 106).

În ultima parte a cărții sale, Mircea Dinutz se oprește la cinci **Poeți și critici**: Liviu Ioan Stoiciu, Ion Tudor Iovian, Gheorghe Grigurcu, Constantin Călin și Ioana Pârvulescu. Și aici, cum se vede, selecția se remarcă prin diversitate și completitudine. Deși are obiecții în ceea ce privește unele prea aspre contestări ale lui Grigurcu privitor la Nichita Stănescu, Marin Sorescu sau Marin Preda, nu poate să nu-i recunoască talentul poetic și pe cel critic al cărui dimensiune morală e absolut necesară într-un moment cultural ca acela pe care-l parcurgem (p. 173). Ioana Pârvulescu, și ea în dubla ipostază de poet și critic, îi atrage atenția prin mobilitate de spirit, eleganța scriiturii, iconoclastia ideilor îndreptate împotriva prejudecăților și prostiei, prin definirea postmodernismului ca dezlegător al nodului gordian al *originalității* în literatură, în sensul că aceasta a rupt definitiv cu „prejudecata originalității”, o utopie stărpită o dată cu recuperarea creatoare a tuturor clișeelelor și locurilor comune ale literaturii din toate timpurile. Aici, Mircea Dinutz îndrăznește să aducă o corecție, anume că „exprimarea e prea tranșantă și că, mai degrabă e un alt fel de

a înțelege originalitatea, nu de a o anula". (p. 185). Altminteri nu poate fi vorba decât de a înlocui un clișeu cu altul.

Constantin Călin, singurul care nu e și poet, este apreciat superlativ pentru recenta sa biografie închinată lui G. Bacovia, operă de neocolit, de-acum înainte, pentru toți cei interesați de bacovianism. Dar cele mai consistente studii din ultima secțiune a cărții mi se par a fi cele despre Liviu Ioan Stoiciu și Ion Tudor Iovian, mari poeți, în primul rând, fără a fi ocolit exercițiul critic. Și în cazul lor, Mircea Dinutz operează „monografic”, considerând, totodată, că e necesară o „reparație” critică, întrucât nu s-a scris despre ei pe măsura locului pe care-l merită în ierarhiile ante- și postdecembriste. Ce-i drept, despre Liviu Ioan Stoiciu s-au pronunțat mai toți criticii importanți ai ultimelor decenii, primul volum fiind-i răsplătit cu premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor (**La fanion**, 1980), dar a existat o „abținere” oficială în ce-l privește, din pricina insurgenței viguroase care l-a împins în postura de disident. Abia premiul Uniunii Scriitorilor din 1991 (**Poeme aristocrate**) și premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române (**Singurătatea colectivă**, 1996), urmat de Marele Premiu al Festivalului Internațional de Poezie, Oradea, 1997, pentru volumul **Ruinele poemului**, i-au răsplătit cum se cuvine contribuția la patrimoniul național. Mai mult decât în cazul altor scriitori, se dezvăluie acum un Mircea Dinutz – portretist avizat. Discursul liric al lui Liviu Ioan Stoiciu este unul „viguros, bine articulat, epatant și insurgent, aproape întotdeauna convingător și energic, peste care stăpânește – în egală măsură – gloria concretului, ca și superbia livrescului”, harul poetic venind „dintr-o foarte specială alcătuire mentală și sufletească”, dublat fiind „de o remarcabilă inteligență artistică” înzestrată cu „un ochi ciclop care înghite totul”, într-o „gesticulație largă, dezarticulată și explozivă”, susținută de „cuvântul înăbușit, gâfâit, sictirit, șoptit cu patimă sau privit cu neîncredere, îndepărtat în ultima clipă ca neputincios și înlocuit cu atât de concentratul spațiu alb tipografic” (p. 131-133). Sau evoluează, în **Singurătatea colectivă**, spre „simplitatea energetică a unor rechizitorii”, încât autorul nu mai simte nevoia „să transfigureze, să construiască un aparat metaforic pentru a sugera, ci preferă exprimarea brută, surprinzând realitatea în aspectele ei bizare, crude, caricaturale, disproporționate, ca o formă de contestare a unei lumi absurde, alienate și dezarticulate” (p. 144).

Interesant e că Liviu Ioan Stoiciu nu a involuat, ca alți confrăți, după 1989, ci a atins o culme în **Singurătatea colectivă** și în **Ruinele poemului**. „Este drumul aspru de la edenul infantil, în proiecție mitică, la infernul ființei degradate iremediabil sub imperativul unei furii atotstăpânitoare, drum la capătul căruia” ne așteaptă o dezarticulare și „o depresie ontologică, ce nu-și mai află izbăvirea și nici salvarea prin poezie, atinsă și aceasta de putreziciunea generală” (p. 146-147).

Mircea Dinutz îmi confirmă, prin studiile despre Liviu Ioan Stoiciu și Ion Tudor Iovian, concluziile asupra evoluției „bacovianismului” literaturii române din ultimul capitol al cărții mele **Complexul Bacovia** (2003). Dacă pe Ion Tudor Iovian l-am încadrat firesc în ansamblul „resurecției” ultime a bacovianismului, pe Liviu Ioan Stoiciu doar l-am amintit. Acum e momentul unei succinte „reparații”. Într-adevăr, poezia modernă începe, după declararea „morții lui Dumnezeu” de către Nietzsche, ca nouă alchimie în planul cuvântului poetic,

adică ceea ce Rimbaud a numit *alchimie du verbe*. Optimismul în forța mântuitoare a poeziei a fost atât de mare, încât s-a creat iluzia unei noi *transcendențe*, fără Dumnezeu, ceea ce poeticienii moderni au numit *transcendență goală*, asumată și de postmodernism, iar, în cele din urmă, eliminată și aceasta. Dar Rimbaud a presimțit eroarea ontologică a substituirii lui Dumnezeu cu *dumnezeul poeziei* și de aici părăsirea bruscă a poeziei la numai 21 de ani. Bacovia al nostru n-a părăsit poezia ca Rimbaud, ci s-a lăsat părăsit de aceasta, cum fericit a intuit Gh. Grigurcu. Or, Bacovia a părăsit, în realitate, *alchimia pozitivă* a lui Rimbaud, culminând în Mallarmé, transformând-o în *alchimie negativă*, oglindă de plumb dezvăluind criza spiritului european modern. La Bacovia, agonizează deopotrivă pământul, cerul și poezia.

Liviu Ioan Stoiciu reface întreaga aventură a liricii moderne și postmoderne, cu mult mai semnificativ decât au putut-o face colegii săi de generație: el parcurge drumul de la *alchimia pozitivă a verbului* (cu minunata încredere în puțința mântuitoare a poeziei) până la augmentarea maximă a *negativului stilistic* bacovian, făcând-o, însă, nu cu detașarea neutrală a înaintașului său, ci cu o furie *kynică* extraordinară, până la tablourile coșmarești având punct de sosire *ruinele poemului*. Partea cea mai „spectaculoasă” a experienței lirice stoiciene mi se pare a fi *kynismul* ei. Mircea Dinutz subliniază, pe bună dreptate, *brutalitatea* expresiei din ultimele cărți. Ea este a unui Diogene liric. Liviu Ioan Stoiciu are presimțirea, dar și conștiința, că lumea în care trăiește e aceea a *ordinii* instituite de Marele Inchizitor anunțat de Dostoievski. De fapt, din vremea lui Dostoievski și a lui Nietzsche se produce ruptura definitivă dintre *filosofia cinică* (hiperrealistă) a Marelui Inchizitor și *filosofia kynică* (a realismului grosier) moștenit de la Diogene Câinele, singurul care mai poate avea acces la *adevăr*, dincolo de bine și de rău. A umbla cu lampa aprinsă în piața publică, în căutare de oameni, devine o mare primejdie pentru cel ce se-ncumetă a o face într-o democrație obləduită de Marii Inchizitori moderni. Peter Sloterdijk, cel mai avizat critic al *rațiunii cinice*, o spune astfel: „De teama instituțiilor psihiatrice, Diogene s-ar teme să umble, în miezul zilei, pe stradă cu lampa aprinsă”. (**Critica rațiunii cinice**, I, Editura „Polirom”, Iași, 2000, p. 232). Astfel, butoiul lui Diogene devine *ospiciul*.

Ceea ce mi se pare excepțional e că Liviu Ioan Stoiciu a înțeles ceva din întreaga tragedie a anilor de ospiciu ai lui Eminescu, consecința a *kynismului* social și filosofic din publicistica de la „Timpul”, dar și a *lirismului kynic* din **Scrisori** și din alte texte. Stau mărturie nu doar *poemele kynice* ale lui Liviu Ioan Stoiciu, dar și un volum ca **Post-ospicii** (1997), îndeobște secțiunea **Amintiri din vis-ospiciu**, evocând tragedia Eminescului, asupra căreia atrage atenția și Mircea Dinutz (p. 149).

Poeți ca Liviu Ioan Stoiciu și Ion Tudor Iovian trec prin aventura generației lor postmoderniste pentru a o depăși, căci ei nu se împotmolesc în *ispita ludicului*, la care tinde să se reducă poetica postmodernistă. Cred, altminteri, că asta îi și desparte pe optzeciștii moldoveni de confrății lor bucureșteni. Ei refac diferența dintre simbolismul *miticist* (G. Călinescu) al lui Ion Minulescu și simbolismul profund agonice, *hyperionic*, al lui G. Bacovia.

Fără a fi un critic de prim-plan, neproductiv editorial, Mircea Dinutz lucrează cu onestitate și echilibru la o mai dreaptă receptare a unor valori clasice și contemporane.

Dumitru Matală

BLESTEMUL MOȘTENIT DIN TATĂ-N FIU

„Omul este suma nenorocirilor sale.“ Cam așa suna morala pe care i-o lăsase, drept moștenire, lui Quentin, tatăl său. Ar însemna că nu totalul încăpător al bucuriilor și necazurilor, ori al durerilor și mulțumirilor, ori măcar al speranțelor și deziluziilor agonisite într-o viață – ci numai și numai suma nenorocirilor. El însuși, Quentin, încearcă totuși să adauge câte ceva la această draconică sentință, numai că fără să-și facă iluzii cu privire la rezultat. „Omul este suma a tot ce poțtești: partidă remiză între dorințe și un pumn de țărână.“ Prin urmare, în cel mai rău caz o remiză. Cel puțin așa ne asigură, de la primele pagini, cel ce le-a dat naștere și unuia și celuilalt, adică William Faulkner.

Așa că nici lui Quentin nu-i rămâne de făcut altceva decât să se supună regulii sau moralei moștenite de la tatăl său. Într-o frumoasă zi de iunie, în anul de grație 1910, după ce mai întâi avusese răbdarea să-și termine anul universitar la Harvard, se sinucide pur și simplu azvârlindu-se în apele unui râu. O face poate și pentru că se îndrăgostise de sora sa, Candance, și n-avea chiar îndrăzneala să meargă până la săvârșirea incestului. Dar o face, cu siguranță, și pentru că, „mai presus de orice, iubea moartea, iubea numai moartea, iubea și trăia într-o anticipare deliberată și aproape perversă a morții“. La rândul ei, Candance, deși pleacă de-acasă și se mărită tocmai pentru a zădărnici pericolul incestului, nu va înceta niciodată, în prelunga ei viață, să-și iubească fratele.

Pescari

Ar însemna, după cum iarăși ne asigură scriitorul, într-o postfață a romanului, că atât Candance cât și Quentin erau niște blestemați, niște damnați. Dar asta numai pentru singurul motiv că familia Compsonilor, în întregul ei, era o familie damnată, lucru pe care Faulkner îl și dovedește, cu probe culese din existența mai multor strămoși ai lor, încă de prin anul 1700 de la Christos încoace. De unde rezultă, într-un mod absolut inevitabil, că toți membrii de astăzi ai familiei Compson, așa cum îi regăsim în *Zgomotul și furia*, sunt obligatoriu și ei niște damnați, pentru că pur și simplu n-au încotro; nu se pot abate, oricât ar încerca ei, de la condiția lăsată moștenire de strămoși.

Ca dovadă. De departe cel mai izbutit personaj al romanului, Jasson este singurul membru al familiei care cutează să se împotrivescă blestemului, numai că, de bună seamă, n-are nici o șansă. Toate încercările se vor întoarce cu timpul împotriva lui, preschimbându-l într-un om egoist, un cinic, insensibil la suferințele celorlalți. Mama lor, Caroline, deși se apără mereu că ea nu este un Compson, ci o Bascomb, intră treptat în osândirea familiei, terorizându-i pe cei din jur cu numeroasele sale boli, mai toate închipuite. Ca să nu mai vorbim de Benjy, care, născut arierat mintal, nici măcar nu-și realizează propria suferință. Pe bună dreptate deci Luster, unul dintre servitori, cu naivitatea și inocența lui de negru, necruțătoare, îi judecă fără drept de apel: „Ăstia-s oamenii dracului. Îmi pare bine că nu-s și eu din familia lor.“

Dar ar însemna, mai mult ca sigur, o mare nedreptate făcută altor cărți dacă m-aș opri numai la *Zgomotul și furia*. În opera lui Faulkner întâlnim în repetate rânduri același motiv al blestemului, ceea ce poate demonstra că obsesia nu era doar a personajelor sale, ci a scriitorului însuși. Între frații Horace și Narcissa din *Sartoris* există de asemenea sugestii, discrete dar insistente, ale unei nevinovate dragoste incestuoase, ori ei nu se mai numesc Compson, ci Benbow. Iar personajul central al romanului, Bayard Sartoris, își caută și el cu înverșunare moartea, de-a lungul unor curse nebunești cu mașina, singura sa vină fiind aceea că, în război, fusese martor îngrozit și neputincios al morții fratelui său. Să nu uităm, însă: *Sartoris* este romanul care inaugurează un întreg ciclu, vestita *saga* despre ținutul imaginar al Yoknapatawpei. Așa că el va da naștere, mai târziu, unui alt clan, și el celebru, cel al Snopesilor, care, cu toate că nici ei nu vor fi niște Compsoni, asta nu-i va împiedica să suporte sau să provoace o sumedenie de nenorociri în Jeffersonul natal.

Încă vreo câteva exemple vor fi, cu siguranță, și mai convingătoare. Mai toate personajele din *Lumină de august*, în orice zodie s-ar fi născut, au de plătit o datorie.

Se și spune, explicit, în roman: „Trebuie să plătești și dacă ești bun, și dacă ești rău; trebuie să plătești. [...] Poate că durează mai mult ca să plătești când ești bun decât când ești rău“. De plătit, însă, trebuie să plătești oricum. Asta fac, în întreaga carte, și Joe Christmas, și Byron Bunch, și Lucas Burch, și Hightower. Iar dacă Joe Christmas ar avea, cât de cât, o justificare, pentru că s-a născut cu sânge negru în vine și deci face parte dintr-o rasă, la rândul ei, „condamnată și blestemată în vecii vecilor“, ceilalți sunt albi cu toții și n-ar avea motive să suporte ceea ce au săvârșit înaintașii.

Sau, mă rog, ar avea și ei cel puțin unul, dacă citim ceva cu mai multă atenție cartea: „Unui om nu-i este dat să aibă multe de ales. Alegerea ți-a fost oferită mai înainte de a te fi născut, și ai făcut-o înainte ca eu sau ea sau el să se fi născut“. Ar fi, prin urmare, ca și cum ai plăti fără să știi măcar care ți-e datoria.

Concluzia mi se pare că se relevă de la sine. Toată opera lui Faulkner este populată de o mulțime de personaje care nu sunt altceva decât o sumă de nefericiri. Clanuri întregi de Compsoni – de Sartoriști – de Snopești – de Sutpeni își duc existența sub apăsarea unei peceti puse demult pe destinele lor, încă înainte de a se fi născut. Ei trăiesc în permanență ca și cum ar ispăși niște păcate care nici nu sunt ale lor. O vină imensă, cu atât mai mult cu cât e și necunoscută, le va face viața de nesuportat. O mână, o putere mai presus decât ei îi va înghițiti mereu, de undeva din afara și de deasupra lor. Iar ei sunt împăcați deja cu propria soartă, mai înainte de a cuteza să se înfrunte cu ea. De unde și convingerea, rostită, tot așa, mai înainte de a o descoperi, că totul este o lungă serie de suferințe – neșanse – nenorociri. Cel mult îndulcite de o mică favoare pe care tot tatăl lui Quentin o formulează, de-a dreptul: „Într-o zi ai putea să crezi că și nenorocirea mai obosește, dar atunci timpul este nenorocirea ta.“ Timpul, adică viața pe care o mai ai de trăit, dacă n-ai avut îndrăzneala să ți-o curmi tu singur; adunarea care, la sfârșit, îți dă aceeași sumă de nefericiri.

O singură concluzie nu-i totuși suficientă pentru o operă de asemenea dimensiuni și pentru o asemenea galerie de personaje. Lângă ea se ridică imediat o întrebare

care își cere și ea răspunsul. Odată ce asta se petrece mereu, pretutindeni în opera lui Faulkner, care să fie mâna aceea care se lasă neîntrerupt asupra tuturor? Acea putere care îi obligă mereu să facă așa cum vrea ea și nu așa cum ar dori ei? Ce-i drept, într-un roman sau altul apare câte un Jason Compson ori câte un Snopes ori câte un Thomas Sutpen, îndeajuns de puternici și despotici pentru a-și impune propria voință asupra celor din jur – însă nu doar ei se află acum în discuție. Pentru a-i supune până și pe ei, cei puternici, este nevoie de o putere cu mult mai mare, capabilă să se facă prezentă nu doar într-o carte sau alta, ci de-a lungul întregului ciclu despre ținutul Yoknapatawpha. Ceva de genul unui destin implacabil, al unei fatalități similare celei din tragediile antice, cu care au și fost adeseori comparate romanele lui Faulkner. Or, o asemenea instanță, atotputernică – și necruțătoare – și discreționară nu poate fi decât una singură.

Tot în *Lumină de august* întâlnim un posibil răspuns, însă fără să fie totuși cel la care ne-am așteptat. Deși pastor, așadar slujitor al lui Dumnezeu, Hightower rostește la un moment dat următoarele cuvinte: „Nu sunt omul lui Dumnezeu. Și nu din propria mea alegere nu mai sunt omul lui Dumnezeu. Asta s-a întâmplat din voința, mai mult decât atât, din ordinul oamenilor, ca tine și ca ea și ca el, cel din închisoarea aceea, și ca acei care l-au băgat acolo, ca să-și impună voința lor asupra lui.“ Rămas, oricum, om al bisericii, Hightower încearcă să-l ocrotească pe creatorul însuși de răutatea și cruzimea oamenilor, însă fără să-și dea seama că nici el și nici ceilalți nu erau nicidecum o creația a lui Dumnezeu cel Atotputernic. Ei toți fuseseră aduși pe lume de un alt creator, unul care, după cum îi plăcea lui însuși să se numească, cu vanitate sau nu, era „singurul stăpân și proprietar al ținutului Yoknapatawpha“. Singur, adică fără să împartă nimic cu nimeni; ținutul, adică locul unde tot el, singur, își exercită toate drepturile, pentru simplul motiv că el este Demiurgul aici.

Firește, Dumnezeu rămâne pe mai departe creatorul universului și al omenirii și al tuturor celor văzute și nevăzute. Pentru districtul Yoknapatawpha, însă, până și El va trebui să poarte un alt nume.

CONCURENȚA CU DIVINITATEA

Am afirmat așadar, în eseu anterior, că cel puțin pe teritoriul comitatului Yoknapatawpha, creatorul nu mai poate purta numele lui Dumnezeu, ci cu totul alt nume; cel al autorului său real. Așa cum o făceam, însă, în încheiere, putea să pară mai curând o metaforă, o „găselniță“, numai bună pentru finalul unui articol. Ulterior am înțeles eu însumi că un adevăr precum ăsta, și mare – și grav – și solemn, are nevoie de o demonstrație mai susținută, mai detaliată, de o cer-ce-ta-re deci, și nu de expedierea în finalul unui articol. Așa că m-am simțit

obligat să reiau, de undeva mai dinainte, și datele problemei, și propria mea concluzie, pentru a le re-descoperi semnificațiile, dintr-un alt unghi de vedere.

Punctul de plecare rămâne, oricum, același. Practic, întreaga operă a lui Faulkner este populată de personaje care își suportă fără crâcnire destinul, ca pe o fatalitate căreia n-au cum să i se împotrivescă. Ele sunt însemnate înainte de a se naște cu un blestem al cărui povară le este rezervată, pre-des-ti-na-tă, de-a lungul întregii vieți. Faptul a fost, nimic de zis, insistent scos în

evidentă de majoritatea comentatorilor operei faulkneriene, numai că fără a se insista cum se cuvine și pe o anumită gradatie a situațiilor; pe e-vo-lu-ți-a modului cum își înțeleg chiar ele, personajele, propria damnare. Or, din punctul acesta de vedere, datele problemei se anunță ceva mai complexe, mai nuanțate.

Pentru multe dintre personaje lucrurile sunt așa cum sunt și nu se întreabă nici măcar o clipă cum altfel ar putea fi. Joe Christmas, cel din **Lumină de august**, își explică vitregiile soartei sale prin aceea că are câteva picături de sânge negru în vine. Nu e vina lui că-l are, dar nici nu poate scăpa de blestem, așa că nu-i rămâne decât să-și trăiască nefericirile fără să caute în ele vreo nedreptate revoltătoare. La rândul ei, Temple Drake, cea din **Sanctuar**, altminteri o fată și frumoasă și bogată, din clipa când este violată cu cruzime de un vagabond își părăsește profitabila condiție socială și devine pur și simplu prostituată. Și nici ea nu dă vina pe vreo nedreptate a soartei, nu se întreabă de ce sau de ce tocmai ea – nimic. Ar fi, asta, cea dintâi treaptă de înțelegere – sau de neînțelegere, mai bine zis – a teribilei vine de a se fi născut.

Ar urma la rând exemplul lui Jason Compson, cel din **Absalom, absalom!** și **Zgomotul și furia**, cu morala după care se conduce el în viață: „Omul este suma nenorocirilor sale“. Singura învățătură pe care o desprinde din existența sa și pe care, de altfel, i-o lasă moștenire și fiului său Quentin. Tot el și tot fiului său îi mai mărturisește ceva. Transcriu paragraful în întregime și pentru strania lui frumusețe: „Te naști în același timp cu o mulțime de alți oameni, laolaltă, amestecat cu ei, ca și cum ai încerca să, ca și cum ar trebui să dai din mâini și din picioare și miști mâinile și picioarele cu niște sfori, numai că aceleași sfori sunt prinse de toate bratele și picioarele celorlalți și toți ceilalți încearcă și ei în același timp și nici ei nu știu de ce, decât că firele se încurcă toate între ele ca și cum ar fi cinci sau șase oameni care încearcă să țasă un covor la același război, numai că fiecare vrea să facă covorul după modelul lui“. Ar fi, acum, aici, un pas înainte pe calea conștientizării, prea puțin însă pentru a porni mai departe. Să susții totala zădărnicie, a oricărei încercări, presupusă numai, nu-i decât o simplă constatare, rostită, și ea, cu o resemnare care face și mai greu de suportat ideea neputinței de a te împotrivi cumva.

Tot la **Absalom, absalom!**, însă, întâlnim un personaj care izbuteste să ducă ceva mai departe limpezirea de sine, ca să-i zic așa. Este domnișoara Rose Coldfield, un fel de *raisonneur*, ori, cu o denumire mai frecvent agreată astăzi, un *narator* care este purtătorul de cuvânt al lui Faulkner însuși. Cam tot așa cum, în **Sartoris**, avea să fie o altă domnișoară bătrână, Jenny du Pre, sau, mai târziu, voiajorul Ratliff pentru binecunoscuta trilogie **Cătușul – Conacul – Casa cu coloane**. Domnișoara Rose Coldfield, așadar, este cea care pune punctul pe i, când afirmă, surprinsă și ea de descoperirea făcută: „Ca și cum ar fi fost o fatalitate, un blestem pe familia noastră și Dumnezeu însuși ar fi avut grijă să fie dus până la capăt și sorbit până la ultima picătură.“

Ceea ce nu înseamnă, totuși, că și ea își duce până

la capăt acuzarea sau că dezvăluie până la ultima... picătură nedreptatea. Lucrul acesta îl va face, firește, nu întâmplător, un pastor, așadar un slujitor al bisericii, Hightower, pe numele său, atunci când, în **Lumină de august**, va proclama: „Nu sunt omul lui Dumnezeu. Și nu din propria mea alegere nu mai sunt omul lui Dumnezeu.“ După care, speriat el însuși de ceea ce putuse să scape, se corectează: „Asta s-a întâmplat din voința, mai mult decât atât, din ordinul oamenilor“: al unor oameni care, și ei, „au fost creați de același Dumnezeu“, dar care, după aceea, s-au semetit împotriva divinității și au complotat, „prin insulte și violențe“, pentru a-și impune voința lor asupra tuturor celorlalți; prin urmare și asupra lui.

Ajungem astfel, încet-încet, la relația omului cu divinitatea, o problemă pe care, desigur, o regăsim în fel și chip în opera lui Faulkner. Așa cum am văzut, unele personaje nici nu-și mai pun întrebarea care poate fi puterea aceea supremă ce se amestecă despotice în viețile lor și le dictează destinele; o putere dinaintea căreia nici nu te poți prezenta, pentru a cerși mai multă dreptate sau măcar îndurare. Altele se adăpostesc într-o credință mistică fără de margini, cum este negresa Dilsey care, după ce ascultă o predică duminicală, șoptește transfigurată: „Am văzut începutul și sfârșitul.“ În schimb, altele pun în discuție însăși legitimitatea dumnezeiască, așa cum o face, cu frică, dar o face, pastorul Hightower, sau, ceva mai energic, domnișoara Rose Coldfield, tot ea: „Dacă aș fi Dumnezeu, aș crea ceva din haosul acesta clocotitor căruia îi spunem progres.“ În realitate, în spatele unor asemenea credințe și poziții variate se ascunde o abilă manevră de diversiune. Căci, cel puțin în cazul orașului Jefferson și al ținutului Yoknapatawpha, Dumnezeu nu este nicidecum una și aceeași persoană cu cel al tuturor oamenilor. Aici, instanța supremă este o alta; singura care dispune de viața și soarta supușilor săi.

Aș aminti, abia acum, o ciudățenie, mărunță poate, la prima vedere, dar care își are semnificația sa. Nicăieri nu vom întâlni, în opera lui Faulkner, vreuna din acele nevinovate măsuri de precauție pe care și le iau de multe ori colegii lui de breaslă. Ceva de genul: „Numele și persoanele din această carte sunt exclusiv rodul imaginației.“ Și, mai departe: „Orice asemănare cu situații sau persoane din realitate este absolut întâmplătoare.“ De cele mai multe ori, în spatele unor asemenea precizări ipocrite se ascunde tocmai dorința scriitorului de a-și camufla micile răutăți sau de a-și achita, prin intermediul unei singure cărți, cine știe câte polițe neonorate în existența sa socială. La Faulkner, după cum spuneam, așa ceva nu există. Din contră, el procedează exact invers.

De pildă: la **Zgomotul și furia** anexează și o postfață în care ne prezintă toată genealogia familiei Compson, începând de la 1699 și până în 1945; cu toți strămoșii celor de astăzi, cu rudele și cu evenimentele cele mai importante, într-o veritabilă monografie colectivă. În **Absalom, absalom!**, la fel. Aici găsim însă nu numai genealogia familiilor Sutpen și Coldfield și Jones, ci și un tabel cronologic: anii de naștere și de căsătorie și de moarte, precum și diverse întâmplări din viața lor. Apoi, pe măsură ce ia naștere și se dezvoltă districtul Yoknapatawpha, proprietarul adaugă, la o carte sau alta,

Anya (nepoata artistului) d. Th. Gainsborough

și o hartă a provinciei, cu toate punctele demne de interes: cu Suta lui Sutpen, cu locuința pastorului Higthower, cu locul unde a murit Bayard Sartoris, cu banca pe care a jefuit-o Flem Snopes și chiar cu suprafața exactă a regiunii – 2400 de mile pătrate.

Cel puțin un lucru, deocamdată, sper să fie cât se poate de limpede: discret, însă stăruitor, Faulkner își asumă în întregime răspunderea. Nu se refugiază, precum alți confrăți, în spatele unor formule consacrate și străvezii, ci chiar pretinde identitatea deplină a romanelor sale cu realitatea. Nu e nimic invenția mea, pare să spună, totul e întru totul adevărat. Iar în sprijin aduce comitatul al cărui membru fondator este, cu locuri și denumiri bine precizate, pe o hartă minuțios desenată. Or, dacă lucrurile există cu adevărat, e normal să existe și locuitorii. Mai de-a dreptul ori mai pe ocolite, Faulkner are pur și simplu pretenția că scrie nu roman, ci cronică.

Că îl concurează pe creatorul suprem, în felul ăsta, firește, se mai poate discuta. Poate n-are chiar o asemenea pretenție, prea scandaloaasă, totuși, pentru mulți, dar *ambiti*a cu siguranță a avut-o. „Începând cu **Sartoris** – mărturisește chiar el – am descoperit că micul meu ținut natal, de mărimea unui timbru poștal, merită să fie explorat prin scris, și că nu-mi va ajunge viața să-i dau de capăt“. Așa că, după ce l-a descoperit, i-a dat și un nume ținutului: **Yoknapatawpha**. Pe urmă a început să-l populeze cu oameni adevărați, născuți și crescuți tot acolo. După care, pe bună dreptate, și-a revendicat opera, de vreme ce tot el îi dăduse naștere: „Singurul stăpân și proprietar – William Faulkner Esquire“, după cum îi plăcea până și lui să declare. *Singur* – adică nimeni altul în afară de el; *esquire* – adică Domnia sa; *Excelența Sa*, William Faulkner.

Să fi fost o glumă nevinovată, doar ușor ironică, la adresa lui? Bunul simț îl îndemna s-o traducă tot așa,

dar orgoliul îl înghițea s-o zică, totuși, fie și în glumă. La urma urmei, chiar era, de-adevăratelea, creatorul unui ținut, al unei lumi, tot așa cum și Dumnezeu fusese, al alteia. N-avea poate pretenția să-l concureze pe Dumnezeu, dar să-l continue, da. Nu crease și Demiurgul o lume devorată în egală măsură de ambiții și pasiuni, de aspirații și neputințe, de puritate și mârșăvie? Nu-i rămânea decât să facă și el același lucru, în ținutul pe care-l întemeiasă, cu drepturi depline asupra lui. Ce altceva sunt, în definitiv, Quentin – și Candance – și Bayard – și Joe Christmas – și Thomas Sutpen – și domnișoara Rose – și Flem Snopes – dacă nu alte chipuri ale aceleiași înfățișări? Pentru noi, muritorii, cei care n-avem altă cale decât aceea care nu duce, până la urmă, nicăieri, nici nu mai există vreo speranță. Pentru ceilalți muritori, cei din ținutul Yoknapatawpha, există oricum încă o instanță supremă. Una la care, cu siguranță, nu vor găsi nici mai multă dreptate, nici înțelegere, nici milă, nici duioșie, nimic în plus. În schimb, pentru toate vitregiile – și blestemele – și nedreptățile pe care le vor suporta, li se va dăruia, cu mărnimie, nemurirea.

* * *

Nu. Nu mai este, de data asta, nici vreo metaforă, nici vreo figură de stil. E, pur și simplu, realitatea cea de toate zilele. Cel din urmă roman al lui Faulkner, **O parabolă**, demonstrează, cu prisosință, ca să zic așa, toate cele susținute până acum. Un roman, într-adevăr, *cu teză*, cum au pledat, în deplină cunoștință de cauză, comentatorii. Un roman „al ideii și al speranței“, cum l-a numit Faulkner însuși, cu mențiunea: „Dacă Iisus s-ar fi ivit de două ori, ar fi fost răstignit de două ori pe cruce“. Numai că dincolo de ce susțin comentatorii și scriitorul chiar, nu-i vorba numai despre Iisus aici, ci și despre Demiurg în persoană. Fără cea mai mică îndoială, Comandantul suprem, personaj în roman, este una și aceeași persoană cu Dumnezeu; și cu Faulkner, evident, în același timp.

Asta pentru că nu-i pui în gură, unui personaj oarecare, fraze pe care tu însuți le-ai rostit, atunci când ai fost încununat cu Premiul Nobel – ci numai dacă te reprezintă în cel mai propriu sens al cuvântului. Și nu i te adresezi, unui caporal oarecare, cu fiul meu, decât dacă ai cu adevărat încredințarea că el este, pe pământ, purtătorul de cuvânt al celui ce ești tu, sus, în ceruri; ba mai mult, câteodată chiar opusul tău. Romanul ar deveni, în cazul ăsta, nu atât o parabolă a revenirii lui Iisus pe pământ, cât una a dăinuirii tatălui său, deasupra. Tot el, Atotputernicul, ar avea deci dreptate, când afirmă că bătrânul general, Comandantul suprem, este Satana în persoană; sau, cu propriile sale cuvinte, „cel izgonit din ceruri pentru că Dumnezeu însuși se temea de el.“ O frază, o încheiere pe care n-o putea formula decât un alt demiurg, ajuns cu bine la sfârșitul misiunii sale pe pământ. Era, ce-i drept, o misiune mai modestă, limitată la raza unui district anonim, „de mărimea unui timbru poștal“, dar acesta era locul unde se hotărâse Creatorul să-l exileze.

Pentru că doar acolo ar mai fi putut încăpea o lume tot așa de plină de patimi ca și cea zămisliță, cândva, de El.

Vasile Andru

„CÂND MERGI ÎN INDIA, PĂȘEȘTI OBLIGATORIU PE URMELE LUI ELIADE”

Convorbire realizată de Gabriel Stănescu

– În ce împrejurări, Vasile Andru, ai plecat în India? Ai avut intenția să mergi pe urmele lui Mircea Eliade?

– Am fost în India cu o bursă de studii, bursă acordată de Academia Sivananda. N-am avut intenția să merg pe urmele lui Eliade. Ci mergeam atras puternic de acel pământ promis și adevărat al înțelepciunii. N-am avut nici o intenție să calc pe urmele cuiva! Dar *când mergi în India, calci obligatoriu pe urmele lui Mircea Eliade*: pentru că, dintre toți românii care au călătorit acolo, Eliade a lăsat cele mai adânci urme, la propriu, dar mai ales în imaginarul românilor. Urmele sale sunt mai apăsate în Nord, în Bengal, în Rishikesh. Eu am bătătorit întâi Sudul; stagiul Vedanta l-am făcut în Munții Sahiadi, lângă Trivandrum, statul Kerala. Sunt atașat fierbinte de Sudul Indiei, și nu numai. Dar, ziceam, Eliade a lăsat urme fosforescente în Nord, le-am simțit și văzut. Am simțit și urmele ascetului Alecu Ghica, și urmele aviatorului Radu Beller cel care s-a prăbușit cu avionul lângă Varanasi, ca și cum voia să-și aleagă mormântul acolo, și a fost înmormântat la Varanasi. Am simțit și urmele discrete ale lui Sergiu Al-George, și ale doamnei Amita Bose, tot din Bengal, care a devenit româncă în ultimii ei ani de viață.

– Când a fost acea călătorie a ta?

– Prima oară am plecat de Crăciunul 1991. Aveam 49 de ani. Era după prăbușirea dictaturii la noi – atunci am ieșit noi în lume, cu sete, reparând frustrări de jumătate de veac. Am obținut bursa ca și Mircea Eliade: am aflat dintr-o publicație străină despre posibilitatea unui stagiul de Vedanta, am concurat, am fost admis. În ianuarie 1992, începeam stagiul la Neyyar Dam. Eram o serie de 144 de cursanți, din 22 de țări. Un tânăr din Canada îmi zice: „Mă aflu aici datorită unui român, Mircea Eliade”. Întreb: „Cum așa?” Zice: „Am citit cartea lui Eliade despre Yoga și asta mi-a dat aripi spre India!” Iată o mărturie semnificativă. Un străin venea în India stârnit de Eliade.

Eliade a fost un magistrul, nu un ascet

– Înainte de a lua decizia plecării în India, ai cunoscut opera științifică a indianistului Mircea Eliade, iar memoriile și jurnalele sale, probabil, ți-au servit drept ghid spiritual?

– Nu tocmai. Cunoșteam numai proza sa, tratatul despre Yoga, și *Istoria religiilor*. Dar jurnalele și memoriile lui Eliade nu le-am cunoscut decât târziu, prin 1995, așa că n-au putut să-mi servească de „ghid spiritual”. De altfel, eu m-am apropiat de India ca un *practician* al sapienței. M-am apărut de erudiție,

căci mare e ispita erudiției. Am învățat sanskrita cât să-mi pot lua examenul acolo (cu „foarte bine”, totuși); dar nu aspiram la erudiție, ci la o practică a sușului. Eliade este un mare erudit. Știm că, după experiența sa tantrică, a fost sfătuit de maestrul său, să evite practica *dharana*. Eliade este prin excelență un magistrul, iar nu un ascet. Se pare chiar că undeva i-a și avertizat pe europeni asupra unor neadevăări la practici meditative indiene. Pentru mine, n-a fost un mentor; dar a fost o autoritate, un omniscient. O minte românească mare. O cuprindere religioasă mare. Cineva a scris, un pic speriat, că eu l-aș fi propus pe Eliade pentru canonizare (alături de Eminescu...). N-am făcut asemenea propuneri; ci doar am pus o întrebare cu tâlc, un *challenge*. Fac uneori sublinieri hagiografice.

Căutarea și găsirea absolutului

– Ai plecat și tu, ca și Eliade, „în căutarea absolutului”, și te-ai întors „însetat de relativități” – așa cum declara savantul către Arșavir Acterian la întoarcerea din India?

– A fost diferit. Eliade a plecat în India foarte tânăr. Dacă aș fi mers și eu acolo la 23 de ani, se putea vorbi că merg să caut absolutul. Eu sunt născut lângă chilia lui Daniil Sihastrul și cred că aici se întrezărește absolutul meu. În India, aveam 50 de ani când terminam primul stagiul. După alt stagiul de Vedanta, în ashramul de la Neyyar Dam, o jună din Grecia mi-a zis înflăcărată: „Ananda (așa mă strigau acolo), eu rămân în India! Am găsit Calea, aici. Tu nu rămâi?” l-am răspuns: „Athina, eu am venit în India cu Calea găsită de-acasă!” Și juna m-a întrebat: „Atunci de ce-ai mai venit aici, dacă aveai Calea?” l-am răspuns: „Am venit aici ca și la neamuri indo-europene. Mi-s tare dragi aceste rude cumini de la tropice!”

Rishikesh: un Vatican al Indiei

– Ai ajuns la mănăstirea Rishikesh, ultimul pas al ascezei lui Eliade. Cum ți s-a părut acel loc?

– Magic. Fiecare zi a șederii la Rishikesh a fost un eveniment psihic. Totul îmi era eveniment acolo: meditația, puja, Gangele... Pe vremea lui Eliade, acolo era mai sălbatic, mai tănuț. Acum acolo este un adevărat oraș călugăresc, un conglomerat de așezări pentru practică; este un fel de Vatican al Indiei. Eliade a stat la o mănăstire de pe malul drept al Gangelui: la *Swarga ashram* (*swarga* înseamnă „cerul”, în sanskrită). Eu am stat pe malul drept, peste Gange față de Eliade, în ashramul Sivananda, numit „Divine Life Society”.

Aproape zilnic, vizitam Swarga Ashram. Și schitul Lakshmi, unde Eliade stătea de vorbă cu Sivananda. Pe Sri Sivananda nu l-am prins în viață, ci mi-a fost îndrumător ucenicul acestuia, Swamiji Vishnudevananda.

Nimeni nu-și amintea de Eliade

– **Cu cine ai stat de vorbă? Își mai amintește cineva de el, dintre călugări sau laici?**

– Nimeni. Eliade este cunoscut la Universități, nu în medii monahicești. La Rishikesh, în biblioteca ashramului Sivananda, - nici o carte de Eliade. Le-am vorbit, au fost impresionați, mi-au cerut să le trimit cărți de Eliade. Dar trebuie să ne gândim la o donație de cărți. Nimeni nu și-l amintea. De altfel, contemplativii, acolo, trăiesc transportați în alt timp, într-o eternitate liturgică. Dar nici Eliade nu s-a preocupat să-și mențină prezența, imaginea, acolo. Nu s-a mai dus niciodată în India. Am fost uimit de acest fapt. Căci, în ce mă privește, eu sufăr enorm când trece ceva timp fără să revăd India. De ce Eliade n-o fi simțit nevoia s-o mai revadă? Poate fi același motiv pentru care Cioran n-a vrut să-și revadă Rășinari: locul din minte era mai viu, mai arzător, decât toposul geografic ... Eliade este cunoscut doar în Universități, ziceam. Peste tot. De la New Delhi până în ... New Zealand. În efemera mea rezidență în New Zealand, am mers la Universitatea „Victoria” din Wellington, căutam un post; și, la catedra de antropologie, am cunoscut un lector care studiasă cu Eliade, la Chicago. Îl iubea pe Eliade. Și mi-a deschis multe uși, pentru că eram compatriotul lui Eliade. Ne-am simțit deodată „consăteni”, pentru că eram tutelați de Eliade. Și am simțit acolo, în Oceania, că planeta devine domestică pentru mine, când ai un Eliade!

Chitrita Devi îl blamează pe Eliade

– **Singura persoană în viață, care este legată de India lui Eliade, este o soră a lui Maitreyi. Ai căutat s-o întâlnești, să vorbești cu ea?**

– Când am ajuns eu în Calcutta, am fost la „mănăstirea” Maicii Teresa, așa s-au ales lucrurile. Despre sora Doamnei Maitreyi, am aflat prin prietenii mei Adelina Patrichi și Vlad Șovărel; aceștia au vizitat-o pe Chitrita Devi, alintată Chabu, sora lui Maitreyi. În romanul lui Eliade, Chabu moare la 11 ani. Și iată, tocmai dânsa a supraviețuit tuturor. Chitrita Devi este scriitoare, traducătoare, editoare. Ea nu vorbește cu plăcere despre Eliade. Acesta a lăsat o amintire grea, deprimantă, în familia ei și între cunoscuți. Eliade, în roman, a păstrat numele reale ale prototipurilor, dar a inventat alte vieți. Chitrita Devi găsește scandalos acest lucru. Ori faci ficțiune, și atunci schimbi numele reale, ori faci proză non-fiction, și atunci nu inventezi viețile ... N-are dreptate? Chitrita crede că Eliade n-a mai revenit niciodată în India din jenă pentru dezastrul produs în familia Dasgupta. În acest timp, Chitrita e uimită de răceala cu care Eliade a primit-o pe Maitraye Devi care, bătrână, i-a făcut o vizită la Chicago. Maitraye (așa grafiază dânsa) a scris după aceea cartea „Na hanya te” (*It does not die* = „Aceasta nu moare”). Dragostea s-a reaprins în inima ei. Eliade era rece, asta a decepționat încă o dată. Maitraye a venit la București, în decembrie 1973, iar Eliade s-a înfuriat când a auzit așa ceva. (Sergiu Al-G. îl împacă într-o scrisoare foarte inteligentă, din

11 ianuarie 1974). Maitraye e o luminoasă!

Cred că femeile sunt adevăratul altar care păstrează flacăra dragostei. Am scrisorile Doamnei Maitraye către Sergiu Al-George din perioada aceea, 1972-1973. Doamna Dorina Al-George ne-a îngăduit să le facem o copie. Sunt emoționante. Dar iată, astăzi, toate aceste personaje ale dramei sunt amintiri ... Sau, cum zice un oriental: *actori dintr-o piesă care ține mai puțin decât un vis* ... Trăind doar prin ce-au lăsat în noi: o vibrație religioasă.

Un schit ortodox în Himalaya

– **Am înțeles că intenționezi să ridici un schit ortodox în India, să fie un spațiu de meditație isihastă, într-o țară unde există deja o mare tradiție a căutării înțelepciunii prin meditație...**

– Da, un schit ortodox, dacă va îngădui Domnul și ne va ajuta. Am discutat concret proiectul cu Mitropolitul indienilor ortodocși, Gheevarghese Mar Osthathios. Financiar, am o promisiune de susținere din partea unui mitropolit grec. Și asta ar trebui s-o fac repede, cât India mai este o țară realmente tolerantă, îngăduitoare cu tot buchetul de religii al lumii ... (Să-i țină Domnul așa o veșnicie!). Aș vrea să fie un loc unde călătorii sau pelerinii români să adăsteze, să aibă un adăpost, un pronaos, să simtă un acasă. Nu sunt expres misionar, deși, pentru vecinătate și întărire, sunt în relație cu misionariatul grecesc. Văd că India e primitoare. Când Înaltul Mar Osthathios m-a luat, o săptămână, prin dioceza sa (Niranam), și când vedeam biserici creștine în plină junglă, mă trezeam repetând propoziția celui împărat-copil: „Ai învins, Galileanule!”. Am o bucurie mare să văd cum jungla se întâlnește cu creștinismul, Himalaya se întâlnește cu Hristos. Dacă proiectul meu va reuși, aceasta ar fi mai mult decât orice carte de proză a mea, ar fi cununa vieții.

Sacrul în profan

– **Crezi că teza lui Mircea Eliade potrivit căreia „sacrul este cel mai adesea camuflat în profan”, rămâne emblematică pentru vremurile pe care le trăim, sau ea e valabilă doar la nivel teoretic?**

– Este o intuiție capitală. Sacrul este la *vedere* pentru cei cu ochii deschiși și cu mintea deschisă; și stă camuflat de profan pentru omul opacizat, grăbit, hăituit de griji, drogat de funcții mari, somnolent, nevrozat, alienat. Revelația lui Eliade, despre sacrul voalat de profan, are rol de șocare inițiativă. Enunțul acesta, auzit de cineva poate naște uimirea căutării, naște întrebări precum: „Unde este? Cum să-l gădesc?” Este o idee metanoică, transformatoare. O găsim din acelea care au schimbat vieți, au propulsat oameni spre desăvârșire. Vasile cel Mare zicea: „Toată lumea văzută este școală și imagine a lumii nevăzute!” Acest aforism spune același lucru: sacrul este peste tot, trezește-te la cunoașterea lui, la dulceața lui. Așa și Eliade, în acest caz: el prilejuiește contemporanilor un șoc inițiativ. Restul, depinde de noi.

– **Cu ce sentiment te-ai întors din India?**

– Cu același sentiment cu care mă pregătesc iarăși de o călătorie în India: Cu sentimentul că mai am o patrie pe lume, pe lângă cele două – România și Raiul – pe care le aveam dinainte.

Gheorghe Istrate

Fotografie de Vasile Blendea

Ritual

(prohod)

e miezul nopții
și nu-mi mai amintesc de mine
ora s-a dezlipit de pe cer
tu umbră întârzii să descui steaua
e ora liniștii absolute
se vede numai vuietul universului
rotindu-se ca un șerpe
pe creierul și pe creionul meu
mi-am uns trupul cu vin
și carnea mi s-a întunecat
veșmintele s-au desprins de pe mine
ca niște coji putrezite
surăde mormântul mamei
care mă absoarbe în pântecul ei

hai vino îngere și destupă-mi steaua
fiindcă Dumnezeu încă nu a aflat
litera trupului meu.

Ritual

etape
metafore
de dat de-a-ndaratele
eu scriu chiparos
și-mi iese răsuflul din os
eu scriu elogiu

și mă absoarbe-un orologiu
eu scriu carte
și mă miroase seul din moarte

ce ai Doamne cu mine ce ai
că și azi te ajutai
să-ți duci crucile toate
prin limpezișuri și sate
de ce mă urăști și îmi pui
sufletul ca pe o traistă-n cui?
eu te-am văzut de demult
din pruncie
cum străluceai în carnea mea vie

acum m-au înnegrit bătrânețile
ia-ți înapoi zorile și diminețile.

Ritual

(cult)

la minus – Sud eram cu fața mea
acolo
și m-astepta în tronul lui Apollo
era-ncruntat pe liră și mă
greu geloza că eu găsisem rimă...

pieriseră acordurile mari unde nu-s
nici Afrodita calmă și nici Venus
și îmi urcam icnind cuvântul greu
lovindu-mă în umeri cu Anteu

se va sfârși și-această neagră Missis
să mă așez în poala dulce a lui Isis
voi reîncepe alba mea virginitate
călugărindu-mi numele Istrate

când vom fi doi vom fi întotdeauna
unul
în care-și vâră cornul spart nebunul
voi repeta legende forme arte
mă voi supune cultului Astarte.

Ritual

(Narcis)

să vină glaciațiunea
joia sau luna –
mă voi îneca în colile scrise
precum Narcis în oceanele lui Ulise.

Ritual

(vatra)

să nu știi numărul trei
să nu știi numărul unu
pedeapsă mai mare decât zero
nu va mai fi
elastica cifrelor este elastică albă a
creierelor
numărul unu îmbătrânește numărul
doi
și astfel dominoul lumii sfârșește
eu țin în megafoane: e fals, e fals
e un joc trivial mincinos
e un joc ce spală picioarele diavolului

nimic mai înalt decât creștetul Crucii
vatra mărilor este în măr
vatra crucii este în Cruce.

Ritual

(glonțul)

am adus albul am adus negrul
dublul lor s-a dublurizat
ochiul drept îmi este în stânga
sufletul drept s-a dublat
patria vocii e verbul a fi
eu intru în el și sap minerește
pulpa pământului mă sapă în zi
glonțul fix al zorilor mă nimereste...

Ritual

(ochii lui Dumnezeu)

voi vorbi din nou cu Semnele –
cu multiplele mele cuvinte
care mi-au îmbrăcat ființa
în pelerinele morții
le voi invoca la un cin secret
în capela ermetică a visului
acolo sunt lumini benevole
acolo punctul nu are sfârșit
acolo curcubeul își suflecă tandru
culorile
acolo renaște iluzia albul din zori
laptele florilor taina părinților
voi vorbi din nou cu Semnele cerului:
cu Ochii orbi ai lui Dumnezeu.

Lucian Vasiliu**LUCIANOGRAMĂ 2006**

Mă ridic din țărână,
ascensor
de la... Pogor,
între etajele SUPER, ULTRA,
TRANS-silvania, TRANS-nistria
TRANS-humanță

(Brichetele îmi țin loc de lumînare.
În țintirim
țintim
crucea migratoare)

Vorba unui poet grec parodiat: Doamne,
multă hîrtie ne-ai oferit
să te scriem, descriem
rescriem

Mă rostesc, rostogolesc
cu propriul craniu
între nord și sud
pe un cîmp bacovian –
verde crud

URGO

Am bățături.
Merg la farmacie.
Nu-l întîlnesc pe Homer.
Nici pe Ovidiu Genaru...

Constat că se pun accente greșite
în limba română.
Mă gîndesc la Mama
care spunea scumuieră/ scrumuiere
în loc de scrumieră

Sînt bolnav.
Fără accente.
Cineva pune virgulă
între subiect și predicat

Devin predicat-or.
Or, ori –
de infinite ori,
pînă la epuizare, în zori...

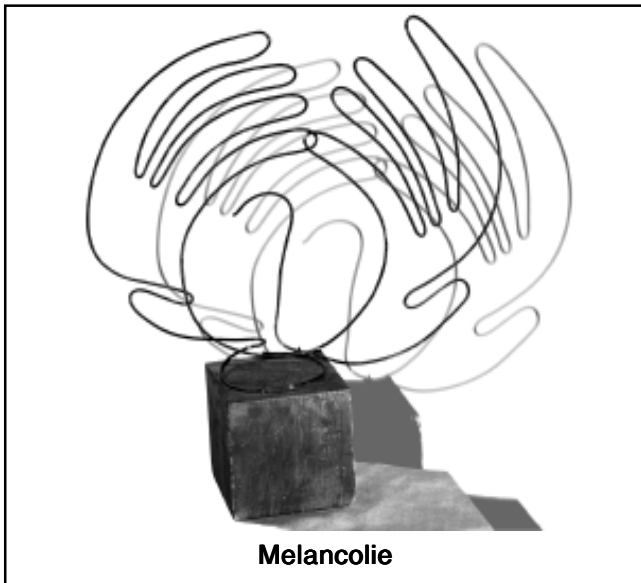
POEM BAHLUIANO-DANUBIAN

În prima noapte de sabbat
l-am visat,
în plin Ev Mediu,
pe Mitropolitul Dosoftei –
traversa rîul Bahlui (precum Iordanul)
și etimologiza:
Vaslui, Călmățui, Hurjui...

În a doua noapte,
chiar în miezul ei sud-european,
l-am visat
pe logofătul-poet Costache Conachi –
citea, cu glas evlavios,
din psalmii traduși de luminatul Dosoftei

În a treia și ultima noapte,
m-am trezit
onorat cu ordinul „Cavaler danubian”.
Promiteam bunului meu tată din ceruri
că îmi voi cumpăra o mîrtoagă –
împreună, vom traversa Europa,
mă voi opri în Spania
și voi culege căpșuni

și mă voi întoarce acasă
cu umbra lui Don Quijote
în chip de lance

Melancolie

DU-TE VINO. TRENUL „MIHAI EMINESCU”

Poetei Constanța BUZEA

Uite-așa m-a înhățat ștreangul
și mi s-a pus un nod în gît
acum, la semicentelar,
cînd barba mea de scandinav
a devenit
un cîmp minat în Bagdad...

Trec prin Ploiești. Nu plouă.
Trec de Buzău și mă gîndesc
la Tache, Ianke și Cadîr –
berladnicii neamului meu...

În Bacău nu mai locuiește
unchiul George Bacovia (Vasiliu)...

În orașul Roman tună.
Sergiu Celibidache
dirijează
în ceruri
orchestra celestă...

În Pașcani fulgeră
la întretăiere de căi ferate.
Ne despărțim de oștenii
care se îmbarcă pentru Suceava

Aș aprinde o lumîinare
la mormîntul lui Mihai Ursachi
(trecem prin localitatea Strunga,
în care s-a născut poetul)...

Pîină la Iași
e-o cale-atît de lungă
încît mă las sedus
de pagina aceasta imaculată,
nibelungă...

DANIEL LA 7. 04. 2005

În ziua aceea,
numită, nuntită, numismatică
zambilele căutau loc de odihnă
în bojdeuca plămînilor lui de hidalgo

Explodau clepsidrele
în amiaza
de sub nucul-muzeograf de serviciu

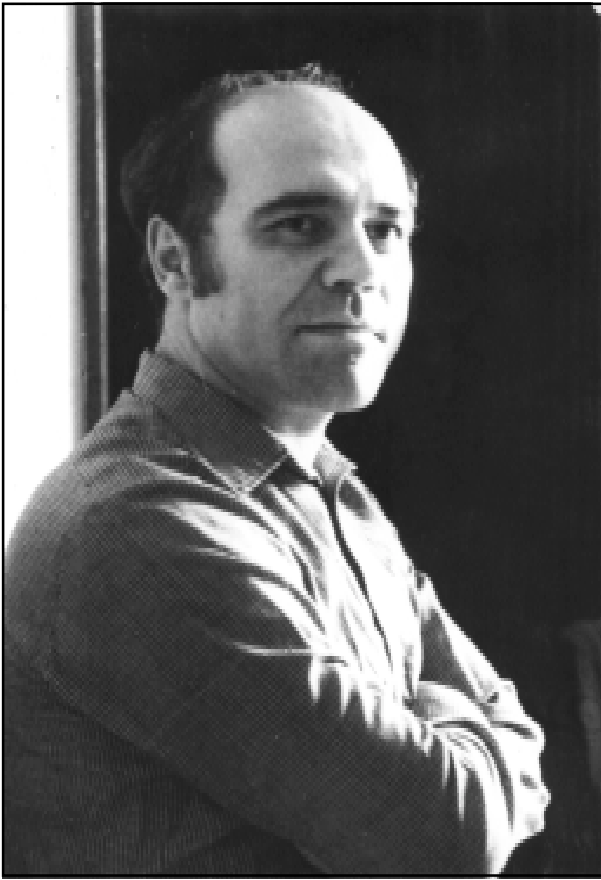
Un OZN
exilat de pe malul Ozanei
eșuase
în parcul cu mierle,
în așteptarea padișahului Don Caesar

Astfel,
Academia liberă
își pregătea ienicerii și spahiii

În ziua aceea,
cu morții și viii...

Café-Concert pe Champs-Élysées

Florentin Popescu**Letopiseț**

Început de veac,
început de mileniu:
prin canalele urbei
tremură copiii nimănuși,
ziarele scriu despre-averii fabuloase
și oameni politici corupți

Început de veac,
început de mileniu:
la colțuri de stradă
mâini întinse,
fețe pierdute;
la porțile continentului
conducătorii se bucură
aidoma maidanezilor
de firimiturile-aruncate de alții

Început de veac,
început de mileniu:
valori răsturnate,
aer greu și-mbâcsit
de violență, hazard
și prostie.

Azi, ca și ieri
ca și mâine
prin parlament se vântură vorbe
în care nu mai crede nimeni,
se vând pe ecrane iluzii
despre țara de mâine,
se flutură drapelul Europei unite
și-n vremea asta foamea se-ntinde
temeinic, ca o pecingine.

Început de veac,
început de mileniu: pe masa de biliard a lumii
țările bile risipite care-ncotro
așteaptă mișcarea
tacului de peste ocean

Început de veac,
început de mileniu:
buimac, rătăcit
și lipsit de-orizont
stă românul
ca un plop singuratic
acoperindu-și crengile
de arșița verii,
de arșița vremii

Început de veac,
început de milenii

**De la o vreme viețuiesc
printre păsări**

De la o vreme viețuiesc printre păsări
la etajul șase dintr-un bloc mărginaș,
ascult și privesc pescărușii
mici corăbii plutitoare pe aer,
gugustiucii mici și umili
venind să-și ia tainul de pâine,
vrăbiile ciugulind speriate
ca un român de ziua de mâine,
porumbeii hulpavi și obraznici
ca-n filmul lui Hitchok;
doar ciorile în stoluri ignoră
tot ce se-ntâmplă în stradă
și trec undeva înspre sud,
mereu înspre sud
stăpâne și sigure
precum destinul nostru
spre un punct cardinal neștiut.
De la o vreme viețuiesc printre păsări,
îmi ascult inima mutându-se-ncet
într-una din ele
și din clipă în clipă
aștept să-mi dau trupul
pe un cânt și-o aripă.
De la o vreme viețuiesc printre păsări.

A murit prietenul meu

În memoria lui Vasile Blendea

A murit prietenul meu
cel ce ne-a privit pe toți
cu ochiul al treilea
prin rotundul de sticlă
al aparatului de luat vederi;
a murit și l-am plâns
precum odinioară Ghilgamesh l-a jelit
pe prietenul lui, Enkidu.
N-am frânt împreună grumazul
taurului ceresc,
el n-a lovit cu ciozvrâte-n zeița Istar
ci numai cu zâmbetul
a deschis porți și zăvoare;
fiarele din luptele noastre
le-a gonit fiecare
după puterile, după priceperea lui.

A murit prietenul meu
cel ce putea să-i vadă pe toți
cu ochiul al treilea,
vrăjitorul ce știa să alunge
mâhnirea și norii
doar cu o creangă de sunete.
A murit prietenul meu
și clinchetul vorbelor lui
a-nghetat pe vecie;
a murit și l-au dus
printre cruci, într-o bibliotecă de piatră
pecetluindu-i gura de aur
cu un morman de țărână.
A murit prietenul meu
și chipurile fixate de el
pe imaculate, nesfârșite cartoane
au vărsat câte-o lacrimă
aidoma icoanelor făcătoare de minuni.

A murit prietenul meu
a murit și l-am plâns
precum odinioară Ghilgamesh
pe prietenul lui, Enkidu.
L-au dus printre cruci
într-o bibliotecă de piatră
și s-a făcut pustiu
și s-a făcut seară
și se-auzea cățelul pământului cum latră
A murit prietenul meu...

Fecioara-n straie de frunze

Azi-noapte, pe neașteptate
m-a vizitat liniștea
în straie de frunze și-n ierburi era
și tăcea,
tăcea speriată
ca și cum ar fi fost urmărită

și se temea să n-o alung
din camera mea capitonată
pe toți pereții cu cărți și hârtii.
„Sezi aici pe fotoliu,
respiră calm
și adună-ți gândurile!“
i-am zis duminindu-mă
că nu-i vis ori himeră,
dar ea tot căta spre fereastră
ca o pasăre prinsă-n pădure
și-adusă acasă;
„Rămâi pentru totdeauna cu mine!“
i-am zis
și-ncercam s-o mângâi,
dar ea tot căta spre fereastră
ca și cum ar fi vrut
să se-arunce prin pătratul de-acolo.
„Uite, i-am zis, am aici adunată
o lume de gânduri în cărți
sunt gata să ți-o pun la picioare
pe toată, stai cu mine să vezi
cum putem alerga
pe nisipuri, pe munți
până ne-om face amândoi
zbor de pasăre, șoaptă de vânt
în lumina răsărind din cuvânt!“
i-am mai zis,
dar ea rămăsese buimacă
de parc-atunci se trezea
dintr-un vis, dintr-un somn,
dintr-o floare
„Stai cu mine, i-am zis
și până la ziuă
vom călători împreună
pe mări și prin stele!“
dar ea nu m-asculta,
ci, privind împrejur
o vedeam cum își înnegură fața
și cată mereu spre fereastră
„Stai cu mine!“ i-am zis,
dar vorbele mele
ca de-o trestie blând se loveau
de trupul ei de fecioară
și-atunci am văzut
cum începe să scadă
și se face treptat
din ce în ce mai mărunță
lângă scaunul meu topindu-se-ncet
precum ceara-n biserici
și-apoi în podea dispărând...

Într-un târziu am alergat afară
s-o caut, s-o văd și s-o strig,
dar nu era nimeni acolo.
prin văzduh lunecau
îndepărtate zvonuri de sunete
și n-am mai știut
de fecioara în straie de ierburi și frunze
fugise topindu-se-n lume
ori sta ascunsă în mine.

Marcel Mureșanu***Oare când?**

Sufletul meu se va reîntoarce oarecând
la această masă.
De pe acum îl învăț rugăciuni
și oratorii, răbdarea cerbului
până-i cresc coarneau.
De pe acum îi spun
unde-i voi lăsa cheia
de la sticla cu vin de Chianti
ochelarii mei care au schimbat lumea
când nimeni n-o mai putea face.
Sufletul meu se va așeza
pe scaunul de lemn
și va înălța un turn
din creioanele mele
dimineața îl va prinde citind
chiar pagina asta
și se va mira de unde-am știut
și cât de puțin am stat împreună.
Dar tocmai atunci soarele va ajunge
în dreptul ferestrei,
va sclipi prin toată încăperea
plină de lucruri uitate
și-i va săgeta ochii
iar el va fi nevoit să lăcrimeze.

O dragoste lungă

De abia după ce am terminat de vorbit
mi-am dat seama ce dragoste nebună
se poate lega între două glasuri.
Vocile se iubesc dincolo de noi!
Iată-ne viața adunată,
în această panglică incoloră,
în unda sonoră
zornăie semintele cuvintelor.
Miracolul e dus până la capăt.
Insinuarea ține loc îmbrățișării cu tine,
e chiar ea,
șoapta are mierea sărutului,
râsul e mersul degetelor tale
pe vertebrele mele.

* **Marcel Mureșanu** (n. 28 noiembrie 1938, Cluj). Facultatea de Filologie a UBB Cluj. Poet, prozator, membru al U.S.R. Debut absolut cu poezii în „Tribuna” (1975). Volume: *Pe adresa copilăriei*, versuri, București, 1969; *Versuri de vacanță*, versuri, București, 1973; *Cel din urmă*, versuri, Cluj, 1974; *Scrisori către prieteni*, versuri, Cluj, 1978; *Amurgul furtunilor*, versuri, Cluj, 1983; *Matineu*, București, versuri, 1984; *Viziune cu porumbel călători*, versuri, Iași, 1987; *Călător în insomnii*, versuri, Sibiu, 1991; *Am fost de față*, versuri, Turnu Severin, 1993; *Capriciile săgetătorului*, versuri, Timișoara; *Șarpele casei*, Suceava, 1998; *Pe mine mă caută*, Cluj, 1998; *Monede și monade*, Cluj, 2001; *Hărțuire textuală*, Cluj, 2001; *Memoria lui Orfeu*, proză, Timișoara, 2002; *Schimb de întuneric*, versuri, Cluj, 2003; *Pregătit pentru a greși*, Suceava, 2003; *Valea Tauris*, Cluj, 2004; *Ochiul pământului*, versuri, 2005.

Totul e ca înainte.
Cui să mulțumim c-am învins moartea?
Iată trupurile noastre,
două cădelnițe goale,
și deodată din ele iese fum de tămâie!
Locuiește cineva acolo! zic toți
lăsându-se înșelați de ceea ce aud
și unda invizibilă e ca o cenușă
ce stă laolaltă
neprefirabilă!

Un semn de foc

Azi s-a mutat veșnicia la oraș.
Toate i-au încăput într-o căruță
trasă de un asin șchiop.
Bine c-am scăpat de ea,
strigau sătenii,
răgușiți de cheful de-aseară,
ne-am săturat,
nici moartea nu mai venea la noi!
O să vă pară vouă rău!
suspina copilul din susul căruței,
surugiul adică.
Cine-o să vă mai suie
cu păpădiile la cer?
Cine-o să vă mai facă
haine albe?
Dar pe vreme ce se depărta
nu se mai vedea în urmă
decât o ceată ca un animal mare,
cu buricul netăiat atârând după el,
iar în cârpele din cotiga aceea
se afla o lăcruță de aur
și în lăcruță un lucru atât de frumos
încât numai orbilor
le era îngăduit să-l privească.

Un loc anume

Tocmai a picat vestea, iubite cititorule,
că la Huși au dispărut merele creștești
și că nu mai au mult
nici Sântiliile și pruna de Avrame,
iar de pe dealuri au fugit
salcâmul și sălcioara.
Scriitorul îmi scrie toate astea
cu inima împunsă de un spin
fără să fi trecut pe limbă
nici un strop de zghihară,
numai cu ochii la un liliac sălbătic
și la vântul de iulie
care întinde drumul ca un fum
spre Vetrișoia!
Dar noi, la cele ce au rămas,
într-o toamnă dintr-un veac
tot ne vom duce!

Cu cosmobuzul

Stăm amândoi pe o bancă din Univers
 așteptând cosmobuzul.
 Tu îmi propui să intrăm
 în Melcul Urechii Galactice
 la un pahar de Chianti
 (vine ploaia! zici)
 eu îți propun să rămânem aici
 unde îmbrățișările sunt permise.
 Dacă o mai ținem așa, ne scrântim!
 zicem amândoi deodată.
 O aeronavă veche, de linie,
 oprește în stația goală.
 Parcă era cineva! se miră pilotul.
 I-o fi luat Dumnezeu cu limuzina Lui,
 continuă el. Pisica Neagră a Galaxiei
 tocmai atunci sare pe capota noastră.

Pisica neagră

Suprafața pe care mănânci
 se numește masă,
 ceea ce mănânci se numește masă,
 ceea ce nu mănânci
 tot masă se numește.
 Ceea ce ne aruncă în aer
 împreună cu cele de dinainte,
 trăgându-ne cu ochiul,
 în vreme ce stropește clipa cu benzină,
 se numește *masă critică*.
 Nu se cunoaște dacă e vorba
 de un fenomen autorizat
 sau de o simplă patimă
 a materiei!

Drumul Damascului

Poporul este un animal
 care nu știe decât vocifera
 bastonul din mâna lui e alb
 el nu obișnuiește să treacă drumul
 decât prin locurile unde cad stânci
 și umblă mașini infernale.
 El doarme noaptea la gura sobei
 din care ies aburi reci.
 Cândva a stat în peșteri
 până le-a terminat de desenat
 cu invențiile minții lui slabe.
 Coadă nu află ce face capul,
 capul trimite coada
 să se înnoade cu alte cozi
 pe viață și pe moarte.
 Poporul se trezește dimineata
 și se freacă la ochi cu mâinile murdare
 apoi se culcă iar pe o rână.
 Când se scoală de tot e noapte
 și întunericul se zburlește la el.
 Poporul nu rămâne dator
 și așa lucrurile se liniștesc.
 Un popor nu poate fi condus

decât după ce l-ai împărțit în silabe.
 Poporul e mândru de fiii și de fiicele sale
 dar cu sine nu se mândrește.
 Din când în când poporul trece
 pe sub Icoana Maicii Domnului
 și o vreme, ah cât de puțin,
 pare altul!

Oră de vârf

Cei mai mari dușmani ai îngerilor
 sunt poezii: deconspiră tot,
 scriu despre îngeri ca despre vaci:
 dimineata, la amiază și seara!
 Nu-i de mirare că Dumnezeu
 i-a retras în Cazarmă.
 Ne-a lăsat cu umerii goi.
 Ei erau însăși imunitatea noastră!
 Cine știe când le va mai da drumul!
 Cine știe dacă vor mai dori să se întoarcă!
 Cel Rău stă și râde
 i se văd dinții rari
 și între ei urme de ananas
 și de fecioare albe, cu pielea pistruiață.
 Iată ce-ați făcut, tâmpiților,
 ați supărat pe apărătorii noștri!
 Acum stați singuri
 sau cu neagra vietate
 și vă molfați visele
 în vreme ce toate se scumpesc!
 Acum n-aveți decât să inventați
 cărțile cu foi albe
 și să clamați deșertăciunea.

Refren pentru mai multe cântări

Azi-dimineată a venit luna mai!
 M-am uitat în oglindă:
 peste barba albastră
 a crescut barba albă.
 Nu sunt eu.
 Cineva mi-a cheltuit toate celulele
 viața pe sine se vede pierind.
 Ah, plânge ea,
 unde e băsmăluța mea
 cu pupișori roșii?!
 O ploaie rea ia glia de pe mine.
 Pe când roata lumii se învâрте în gol,
 câinele maculează
 paralizicul nuc!

Joc (I)

Ce scrii tu?
 Ce n-a scris nimeni!
 Cum scrii tu?
 Cum n-a scris nimeni!
 Ce vrei tu?
 Ce n-a vrut nimeni!
 Cum ești tu?
 Ca toți ceilalți!

Virgil Diaconu**Dragostea**

Dragostea mea va merge la muzeu.
 Ea va fi pusă sub sticlă
 ca să poată fi văzută de oricine.
 Ea va fi plantată în mediul ei natural,
 printre dinozauri și velociraptori.
 Printre tiranossauri și diplodoci,
 pentru a înțelege mai bine cum a trăit ea
 de la începuturi și până în vremurile noastre.
 Și pentru a ne uimi peste veacuri de firul de iarbă
 care a răzbit printre bolovanii istoriei.
 Care a răzbit printre dinozaurii pe care îi poți vedea
 chiar și astăzi, sub felurite chipuri și măști.
 Dinozauri de-a dreptul adaptați noilor vremuri
 și tocmai de aceea de nerecunoscut. Niște vietăți
 care au luat, de la o vreme, în stăpânire Grădina.
 Grădina Domnului. Grădina din care
 numai Domnul lipsește, de la o vreme.

Dragostea mea va merge la muzeu.
 Ea va fi pusă sub sticlă, ca o ceramică veche.
 Într-un cub de sticlă, așa, ca să poată fi văzută de
 oricine,
 din toate unghiurile minunăției sale,
 din toate unghiurile credinței sale în minunile
 Domnului.

Dragostea mea va fi plantată în mediul ei natural,
 în mediul ei velociraptor.
 Ea va răzbi peste veacuri, ca o dovadă a puterilor
 Domnului.
 O făptură care s-a strecurat printre fisurile istoriei
 până în camera mea; până la floarea de cireș a
 singurătății mele.
 O făptură care a scăpat, vai, evoluției. Și care
 a trecut singură și cu tălpile goale prin deșertul
 istoriei.
 Din deșert în deșert, până în camera mea.

Care a răzbit până în vremurile noastre,
 în toată splendoarea firului de iarbă,
 în toată splendoarea cireșului.

Dragostea mea va fi pusă sub sticlă.
 Ea va fi pusă sub sticlă exact așa cum a fost găsită
 între fălcile lui Tiranossaurus Rex, așadar în mediul
 ei natural.
 Dacă privești cu atenție vei vedea că nu are nici o
 zgârietură
 și că încă mai poartă pe trup minunea Domnului.

Linia vieții din palma ei se pierde în zare,
 în privirea ei poți vedea și acum clătina de ierburi,
 florile de sulfină. Pădurea. Florile de cireș.

Dragostea mea va merge la muzeu.
 De fapt, ea a fost scoasă încă demult din viața publică,
 dintre fălcile lui Tiranossaurus Rex, care a rămas
 să facă politică mai departe, în Grădina Domnului,
 printre diplodoci și velociraptori. Printre florile de
 sulfină.
 Printre steagurile înroșite de sânge și trandafirii
 sălbatici.

Ca orice lucru neînțeles, dragostea mea va fi pusă sub
 sticlă.
 Ea va fi prinsă în acele de insectar ale rațiunii
 cunoscătoare,
 rațiune care și-a propus să dezlege misterul florii de
 cireș
 care îi joacă în ochi cu cireășă cu tot; și misterul
 liniei vieții care se pierde în zare...
 Da, rațiunea cunoscătoare și-a să propus să dezlege
 misterul
 picioarelor lungi și de piersică ce au trecut pe la mine
 aseară.

Dragostea mea va fi pusă sub sticlă.
 Iată, în cubul acesta puteți vedea cu ochii voștri
 speranța.
 Speranța, făptura care a scăpat evoluției diplodoce.
 Puteți vedea surâsul în forma lui naturală! Și lacrima!
 Puteți vedea credința, chiar acum dezgropată
 dintre fălcile lui Tiranossaurus Rex.
 Puteți vedea dragostea! Un ciob de istorie,
 o făptură în jurul căreia cei mai mulți se învârt
 stingheriți
 și construiesc ipoteze. Construiesc ipoteze,
 bine prinși în acele de insectar ale rațiunii
 cunoscătoare.
 Firește, încă nu s-au pus de acord asupra surâsului.
 Și cu atât mai puțin asupra speranței, ale cărei origini
 au rămas cu totul necunoscute. Ce să mai spun
 de floarea de cireș, care le dă adevărate insomnii?
 Floarea de cireș, care îmi joacă în ochi cu cireășă cu
 tot!

Firește, încă nu s-au găsit explicații. Încă nu.
 Să mai spun că în ultima lor vizită sub sticlă
 iubitorii de curiozități au găsit cubul gol?...
 Urma tălpilor în iarba cubului era caldă încă,
 afară înnebuniseră cireșii...

Femeia secretă

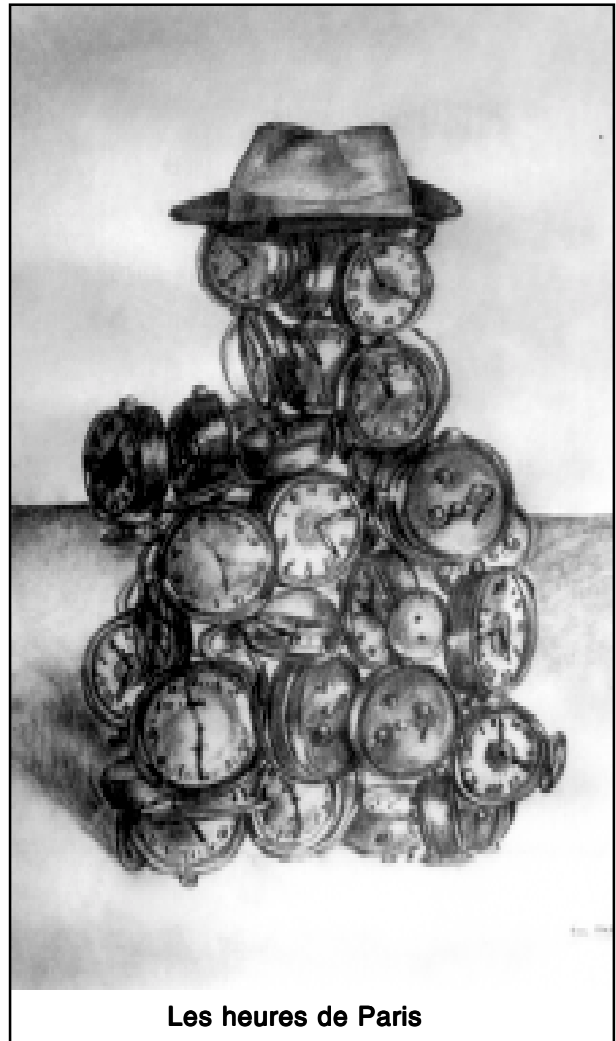
(Poemul numelui)

Locuiesc într-o bătaie de inimă.
De când ai trecut pe la mine cu norul de vrăbii,
aici locuiesc. De când ți-ai uitat mâinile pe masa de scris
și picioarele printre cearșafuri...
Libelula, desigur, ar fi prea puțin pentru freamătul
pe care l-ai lăsat la mine aseară...
Da, prezența ta îmi face de prisos toate armele pe care
le-am trezit din somn pentru a da piept cu întunericul.
Cu întunericul, care vrea să pună stăpânire pe mine.
Vezi, de când râsul tău mi-a intrat în casă
întunericul bate-n retragere; tot mai mult în retragere.
Râsul tău decapitează capetele balaurului cu șapte capete,
singurătatea. Nu mai am nici o grijă,
lumina picioarelor tale intră în mine.
Da, ele îmi dau peste cap toate planurile de viitor,
toate victoriile care mă așteaptă cu surle și trâmbițe la ușă.
Lumina picioarelor tale! Freamătul dintre perne!
Floarea soarelui ascunsă între pulpe.

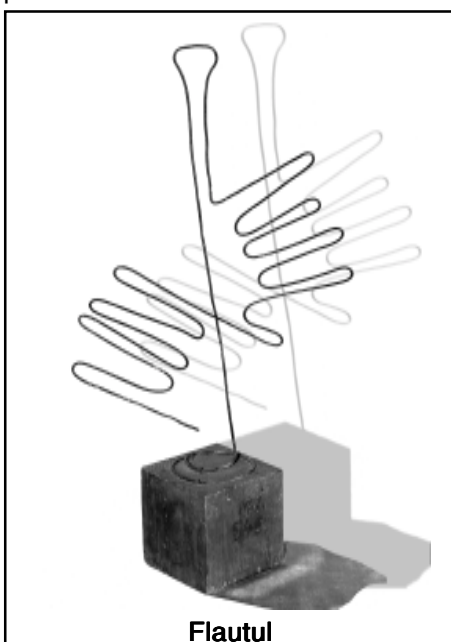
Iată, așadar, freamătul pe care îl port întotdeauna cu mine.
Mai ales atunci când dau ocol lumii, prin camera mea.
Încă mai țin pumnii strânși, libelula nu are scăpare.

Vezi, până și zilei i-am închis toate ferestrele,
de teamă să nu pleci. Oricum, sunt cu ochii pe tine,
ai grijă ce faci! Sunt cu ochii pe floarea soarelui, iubito,
ai grijă ce faci!

Iubito, ai grijă ce faci!
Și coboară mai repede din florile de cireș, pe pământ,
unde te-aștept de câteva ceasuri. Coboară,
până nu pun leii pe tine.

Les heures de Paris

Flautul

Și nu mai veni la întâlnire cu norul de vrăbii!
Prea se uită toată lumea la tine când vii cu norul.
Prea stă toată lumea cu ochii pe tine, ca la vânătoare.
Vezi, eu voiam să rămână totul secret,
să rămână totul o taină, așa cum o taină a rămas nașterea ta,
da, nașterea ta din gândurile mele puse cap ca cap,
vrabie lângă vrabie și floare de cireș lângă floare.
Da, eu voiam să rămâi o femeie secretă,
ca să nu mai stea lumea cu ochii pe tine, ca la vânătoare.
Eu visam să rămână totul secret, deși zăpăcitele astea de vrăbii
cu care ieși pe stradă au dat încă de la început sfoară-n țară
cu clinchetele lor, iar floarea de cireș ți-a făcut public
încă de la început surâsul. Surâsul tău secret, floarea de cireș...

Atât îți mai spun: nu mai chicoti prin camera mea! Vezi
să nu trezești întunericul...

Nadia Cella Pop***Chip în asfințire**

Lasă-mi lacrima zorilor
să poposească pe trezirea ta.
În albul neființei,
mistuitoarea singurătate
mă sugrumă ca o pedeapsă.
Asfințirea are chipul tău,
bolnav sau eretic,
comoara a tristei atingeri.

* S-a născut la 13 martie 1948, la Ariusd, Covasna. Absolventă a Facultății de Filologie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj. Debut în revista „Presence” și Mențiune de Onoare a Societății Literare „L’Amitie” par le Livre, Bordeaux, Franța. Poeme publicate în reviste din țară și din Franța, Italia, Belgia, America, India, Brazilia, China, Australia etc.

Prezentă în antologii din Franța, Italia, Australia, Luxemburg, România. Numeroase premii și distincții în țară și străinătate. Pe versurile sale s-au compus lieduri interpretate la Festivalul Internațional de muzică București (2001), apoi în concerte la Viena și Brașov. Inclusă în nouă dicționare biografice din Anglia și SUA. Membră a 19 societăți și academii din lume. Volume publicate: *Gânduri de veghe*, București, 1997; *Din simfonia vieții*, București, 2001.

Toate sunetele îmi par un bălci
al închipuirilor naive,
o achiziție tardivă
a visului flagelat de vise.
Oglinda râsului rebel
îmi spune că jocul s-a isprăvit
într-o metafizică aspră
ce mă uimește, mă înăbușă.

Vreau să rămân însă
fulgul dus de briză
când plutind te rog:
Lasă-mi lacrima zorilor
să poposească pe trezirea ta.

Trăirile timpului

Imaginația poate crea prezențe
domestice sau protestatate,
ale căror umbre ne privesc
reconstituind meticolos și rafinat
o galerie de ipostaze reale.
Orele inegale lasă semne
pe pietrele arse ale dorinței
răscolind scânteia instinctelor.
Minutele pot parcurge triumful
tot ce a plănuit natura,
cu aceeași energie magică
pe care o împrumutăm uneori
în momente de descurajare.
Secunde au crize și slăbiciuni
își respiră aerul din pagini,
din sălcii despletite-n vânt.
Precum litaniiile celor pedepsiți.
În distanța memoriei
lăsăm amprente intacte
ca hrană a trăirii timpului.

Acum și peste vremuri

În singurătatea ostenită
de prea multe coborâșuri,
ascult vaietul ploii
pe aripile rostitoare
ale versurilor.
Din gânduri și glasuri
smulg doar arcadele
înțeleșurilor de lumină
din poalele genezei.

Și...
somnul trestiiilor line
atârând ca flamuri moarte
vor troieni cuvinte-soapte
când vreme trece, vreme vine.

Oftează pădurile și izvoarele
când muzica vieții apune,
suspină crângurile și valurile
când brațe reci și parfumate
dezmiardă chipul de fildeș al nemuririi.
O înlănțuire de speranță și amor
în dans de soarte și noroc
brăzdează cerul, purpură de taină.

Și...

somnul trestiiilor line
atârnând de flamuri moarte
vor troieni cuvinte-șoapte
când vreme trece, vreme vine.

Fantasma visului

Adorm în fântâna visului,
în amurgul cățărilor spre basme,
simțind gustul apei limpezi de giuvaer.
Atunci, mă desfăt plutind
ca o iubită răsfățată de clipa
ce se alătură unei aurore.
Marginile zilei aleargă
prin crochiuri rezezi de umbre,
spre somnul emoțiilor
are puterea granitului
și delicatetea aripilor de efemeride.

Imn misionar

Venirea ta îmi cântă azi la poartă
concert eolian prin adieri
și ochi felini coboară mângâieri
peste înghețul suportat odată.

Proaspăta boare, frageda cădere
în falduri vorbitoare de colind
sunt azi un imn misionar șoptind
o dezmiardare, ocrotită vrere

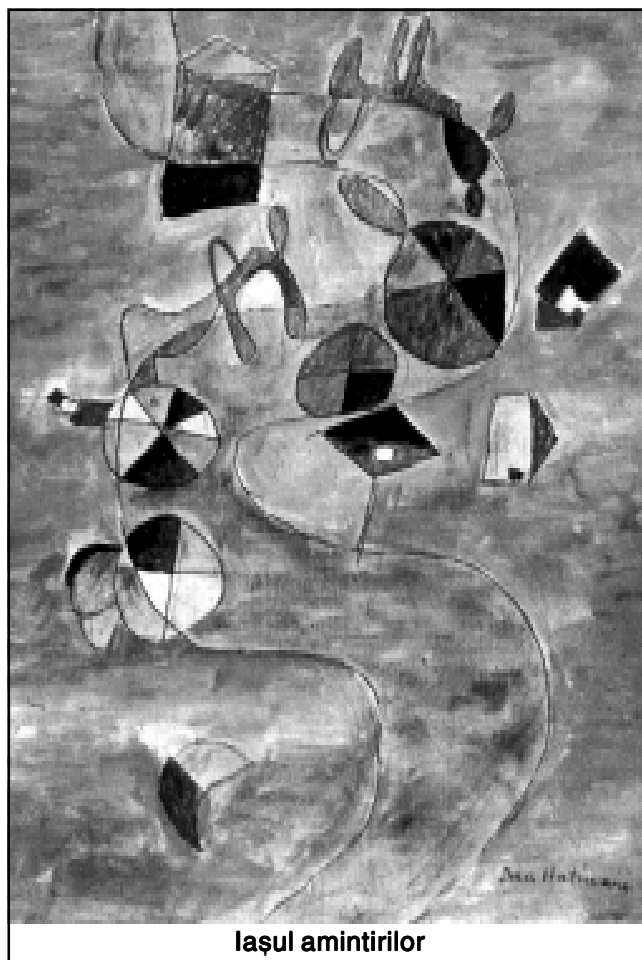
Într-un secol vested ce s-a dus,
bântuit de vulturi și ninsori
se mai așterne nimbul uneori
peste cărări ivite din apus.

Păși-vom pe un drum nepământean,
împovărați de-o dragoste măreată,
îmblânzind un orizont în ceață,
ca pe un roib sălbatec și viclean.

Copacii fi vor lăutari străbuni,
ocrotitori de raze pribegind,
pe tărâmurii biblice trezind
din libații, doi frumoși nebuni.

Proporții neîmblânzite

Din cupele în albastru de Prusia
se izolează inocent
de toate primejdiile,
acele falnice porniri
ale muncii câmpului.
Din căsuța din Auvers-sur-Oise
se aclamă mirific și tonifiant
un fascicul de emoții
stârnite în vulcanismul solar.
Proporții neîmblânzite
lovesc esențialul
degajând farmecul
rostit în tușe de forță
al unui protest eroic,
al artistului monarh.
Duhul peisajelor răzbate viu
îmbogățind patrimoniul
de viață și adevăr –
al tuturor muritorilor.

Iașul amintirilor

O NOUĂ VIZIUNE ASUPRA CULTURII

Convorbire realizată de Lucia Dărămuș

– Ca administrator cultural, producător de spectacole și festivaluri pe de o parte, iar pe de altă parte ca persoană care ați predat la universitățile din Lyon management cultural, tot acest ansamblu de competențe dobândite în timp v-au ajutat în munca pe care ați început-o ca directoare a Centrului Cultural Francez?

– Experiența mea ca producător de spectacole și ca profesor în management-ul cultural mi-a servit foarte mult pentru a coordona activitățile unui centru cultural. Este adevărat că, pentru a antrena în permanență Centrul Cultural Francez în activitățile culturale propuse, trebuie să ai proiecte, idei, care să contribuie la conceperea unui spectacol, la pregătirea de la început până la sfârșit a unei expoziții, la organizarea de conferințe, la traducerea unor cărți etc. Management-ul cultural te determină să înveți cum să aplici un proiect la un plan financiar, să administrezi un proiect în concordanță cu un plan financiar. Nu în ultimul rând, cum să găsești finanțări, cum să decizi să cheltui, să împarți banii, luând în calcul angajamentele, dar urmărind cu strictețe bugetul. Toate acestea prind viață când o echipă cooperează. În cazul nostru, e vorba de Centrul Cultural Francez.

– Într-o viziune mai aplicată, anul acesta este anul francofoniei, dar 2005 a fost marcat de personalitatea Jules Verne. Cum s-a concretizat proiectul conceput în jurul scriitorului francez?

– În lumea întregă aniversarea a fost marcată prin publicarea cărților lui Jules Verne sau republicarea acestora, prin ecranizări, proiecții de filme. Proiectul pe care Centrul Cultural Francez l-a prezentat nu a fost singurul pe care Ambasada Franței l-a sprijinit. Atât Ambasada Franței cât și centrele culturale din Iași, Cluj, București, Timișoara am acordat o atenție deosebită acestui proiect, anului Jules Verne. Fără să fim vanitoși, *Itinerariul Jules Verne* a reprezentat una din cele mai importante acțiuni legate de acest eveniment. Ne-am

imaginat proiectul, apoi l-am gândit în mod practic, ne-am creat strategii prin care să poată fi pus în aplicare. Am avut și șansa să ne aflăm pe teritoriul uneia dintre lucrările de mare importanță ale lui Jules Verne. S-a pornit de la ideea *Castelului din Carpați*, s-a construit itinerariul conform acestei cărți, pornind de la Cluj și până la Craiova, trecând prin numeroase orașe din Transilvania și cele din zona Retezatului.

– Un proiect generos și complex în același timp, având în vedere dimensiunile geografice care apar în carte. Firele acestui roman se fundamentează pe o dualitate. Planul social bazat pe psihologia populară, pe credințele primitive și abia spre finalul romanului apare planul științific. Desigur, multitudinea tematică se întretaie și nu excludem din discuție alienarea omului de creație.

Itinerariul a venit în întâmpinarea celor care cunosc parcursul ideatic al cărții? S-a avut în vedere dimensiunea mistică sau atmosfera încărcată de mistere?

– Dacă îmi permiteți, mai întâi îmi voi termina răspunsul la întrebarea precedentă. Echipa Centrului Cultural Francez a fost preocupată de punerea în aplicare a acestui proiect *Jules Verne*, care, la nivel național, a fost unul amplu, incluzând foarte multe activități. A început în martie și s-a sfârșit în toamnă, antrenând toate centrele din țară. Având în vedere că a abordat toate laturile culturale posibile – expoziții, dezbateri, mese rotunde, lansări de carte, ateliere de creație, proiecții de filme etc. – implicând și o parte a ludicului, da, din acest unghi proiectul a atins și misterul.

Revenind la personajele romanului și la itinerar, trebuie să subliniez că *Itinerariul Jules Verne* a fost marcat fizic în localitățile principale, așa cum se întâlnesc în roman. Prin marcarea acestui itinerar, fiecare persoană, care a intrat în contact cu explicațiile oferite de noi, a avut libertatea să-și imagineze un personaj sau altul, în funcție de propriile interese, de sensibilitatea cu care a tratat sau tratează subiectul din roman.

– Intrăm pe un fond comun, cel al mentalităților primitive. Romanul atinge și acest aspect. Sesizăm o mentalitate populară, foarte bine conturată, care își configurează viziunea asupra lumii dinspre credințele populare. De exemplu, ciobanul Frig, personaj al romanului *Castelul din Carpați*, ghicește în natură, prezice ploaie uitându-se la lâna oilor. Prezice chiar și căderea castelului, privind un fag, examinând crăcile acestuia. Credeți că mentalitatea primitivă comună spațiului european a venit în întâmpinarea scriiturii lui Jules Verne?

– Să nu uităm că societatea franceză a fost mult timp o societate rurală. Este o suprapunere de mentalități rurale, o societate cu multe regiuni, cu obiceiuri deosebit de vii. Când vorbiți de capacitatea pe care o avea ciobanul Frig să simtă, noi spunem că e credința populară. Aceste credințe există și

* *Manuèle Debrinay-Rizos*, specialistă în politicile culturale europene, din anul 2002 este Directoarea Centrului Cultural Francez. Vasta experiență, în teatru, dans, muzică, arte plastice ca administrator cultural, consultant, consilier și director de programe culturale, i-a facilitat implementarea unor astfel de programe culturale și în alte spații geografice, nu numai în Franța. Atât pregătirea profesională riguroasă – *Marketing et gestion financière* (Diplomă IFG Paris); *Licence de Sociologie* (Universitatea Lyon II); *Etudes d'histoire et sociologie du Monde Arabe* (Universitatea Lyon II); *Maîtrise de Sociologie* (EHESS) – cât și cunoașterea limbilor *italiană, engleză, arabă*, i-au configurat o concepție clară în privința marketing-ului cultural, contribuind cu succes la orizontul cultural-artistic deschis, prin difuzarea spectacolelor, organizarea lor, schimbul de idei între artiști, urmărind cu strictețe politicile culturale europene. În acest sens, nume vizibile – *Carles Santos, Germaine Acogny, Danseurs Logwé, Silviu Purcărete, Waidiko Ichiro* etc. – vorbesc despre colaborarea fructuoasă, despre capacitatea de a elabora și implementa strategii cultural-artistice.

astăzi la țară, în Franța. În viața urbană, probabil, se întâmplă mai rar. Dar, să nu uităm, viața este traversată și de astfel de obiceiuri care-și au pornirea în credința populară, o credință bază, comună întregii Europe. Aceste credințe prin baza lor, sunt convinsă, duc la o înțelegere comună, e o comuniune extraordinar de puternică. Aceste credințe fac apel la mister, prin referire la folclor. Și în raport cu extraordinarul, în variantă benefică sau sumbră, acest fapt se găsește în credința populară. E baza comuniunii europene.

– **Poate fi vorba de metafora primordială, prin intermediul căreia omul interpretează universul în care domină. E aceea metaforă cocon, care se află la baza gândirii umane.**

– Da, desigur. Diferind de la un limbaj la altul, modul în care spui se regăsește în aceeași bază. În Europa, în cazul nostru.

– **Rămânând la ceea ce avem comun, tipul de mentalitate populară, subliniez și gândirea eufemistică a acestui palier din roman. Țăranii apelează la acest subterfugiu lingvistic. Cred în magia logos-ului care instituie. Jules Verne a surprins foarte bine acest aspect. O asemenea conștiință se manifestă și astăzi la români. La francezi, în spațiul occidental unde avem o evidență a procesului de desacralizare, este perceptibil?**

– Probabil. Fac apel la ce-am menționat anterior, la societatea rurală. Există superstiții cu certitudine și le întâlnim pretutindeni. Superstiția are o natură primară.

– **Suntem în puterea cuvântului, dar la alt palier. În ce măsură un astfel de proiect cultural ar putea veni în sprijinul unui proces socio-economic. Mai concret, mă gândesc la distrugerea bazinului aurifer al Roșiei Montana, ținut descris de romancierul francez. Fără a implica în discuție factorul politic, neapărat.**

– Să vorbești de Roșia Montana fără să ai implicații politice e foarte dificil. Da, o astfel de descriere vine în sprijinul acestui loc, din toate punctele de vedere. Atât din punct de vedere cultura, dar și economic. Semnalează doar turismul.

– **Revenind la construcția unui proiect, acesta implică factori de decizie și etape cu o greutate majoră? Pe Jules Verne îl fascinau legendele, amintesc doar de – Legenda Fortăreței Deva, Legenda Detunatei, munte care seamănă cu o uriașă vioară, la care dracul cântă noaptea pe timp de furtună. Care sunt elementele ce interferează pentru ca astfel de lumi fantastice să intre în dialog?**

– Un proiect implică mulți factori, factorul uman – elevi, profesori, artiști, scriitori, primari, turiști etc., dar și un plan financiar. Cultura, economia și turismul converg. În anul UNESCO „Jules Verne” – 2005, toți am făcut apel la acești factori. În 2006, Anul Francofoniei, vom apela, de asemenea, la politici culturale. Să ne amintim și de Colocviul Internațional „Jules Verne” de la Cluj, de întâlnirile, de lansările de carte de la București, Iași. Toate au configurat, într-un fel sau altul, lumea lui Jules Verne, apelându-se la imaginație și imaginar, antrenându-se foarte multe orașe, instituții, oameni, idei, decizii și, nu în ultimul rând, bani.

– **Știu că aveți o disponibilitate aparte pentru teatru, pentru tot ce înseamnă artă. Teatrul românesc – încă pe o axă conservatoare, în care dialogul este clar, jocul scenic aparținând actorului – vine în întâmpinarea posibilului dumneavoastră imaginar, construit într-o cultură în care miza cade în special pe experiment? Defazajul cultural este frapant?**

– Adevărul este că, dacă e să privim teatrul românesc în

dimensiunea istoricității, acesta e, mai degrabă, de factură clasică, fundamentat pe școala sovietică, în particular revendicându-se din Stanislavski. Astăzi, însă, teatrul românesc a îndepărtat acel defazaj de care vorbeai, asumându-și caracteristicile contemporane ale teatrului european, integrându-se acestuia, jucând atât autori români, francezi, cât și străini.

– **Marcel Proust spunea că „adevăratul act al descoperirii nu consistă în a găsi pământuri noi, ci în a vedea cu ochi noi.” Pentru că suntem foarte aproape de momentul integrării, politicile culturale occidentale ne pot servi drept model în „a vedea cu ochi noi” diferența dintre ceea ce suntem și ceea ce înseamnă „a fi european”?**

– Sunt cu totul de acord cu zicerea lui Marcel Proust. Politicile culturale occidentale nu sunt uniforme, ele sunt, mai degrabă, extrem de variate, deoarece rolul unui stat în materie de cultură în țările Europei Occidentale variază foarte mult, potrivit cu țările respective, cu specificitatea lor. Fiecare țară trebuie să-și gândească propriile politici culturale și nu neapărat după un tip anume. Singura politică culturală comună, care ne poate reprezenta, este de a avea capacitatea deciziei în vederea construirii unui loc important pentru creația contemporană și pentru artiști. După aceea, fie statul se implică direct, fie încredințează aceea sarcină unui sector privat, care se implică indirect, prin diverse mijloace fiscale sau prin anumite facilități.

– **În toată această ecuație a politicii culturale, multiculturalismul unde se plasează? Aici l-aș parafraza pe Jean-Fred Bourquin care consideră că multiculturalismul se reflectă foarte bine în societate. Atunci, normele valorice ale pluriculturalismului pot controla realitatea în care trăim? Sub acest aspect, unde se înscriu fenomenele de stradă din Franța?**

– Multiculturalismul este o șansă pentru toată societatea. El provoacă consecințe pozitive, extrem de favorabile: împărțirea valorilor din solidaritate, prin schimburi, prin descoperirea celorlalți, prin îmbogățire culturală... După cum și unele fenomenele sociale pot provoca aspecte extrem de negative: dificultăți în a coabita, dificultăți de comunicare, neînțelegeri pe mai multe planuri, rasism și xenofobie, separare, apariția ghetourilor etc.

Din toate acestea derivă un aspect foarte important – *responsabilitatea*. Suntem răspunzători pentru tot ce facem. E vorba despre responsabilitatea noastră individuală și, de asemenea, responsabilitatea celor care conduc.

– **În ce măsură va exista Europa Culturală în ansamblul globalizării; există proiecte, viziuni concrete, la nivel european, care să antreneze toate națiunile cu specificitatea lor într-un astfel de proces?**

– „Europa culturală” nu a existat sub această formulă, în schimb a existat o cultură europeană. Aceste valori culturale sunt transmise prin intermediul țărilor europene Continentului încă din Evul Mediu. Aceste valori sunt reprezentate de un număr mare de artiști sau de opere, care constituie fundamentul nostru comun. Valorile culturale europene poartă în ele, foarte bine de exemplu, conceptele marilor scriitori, marilor fondatori de idei și limbaj, ca Dante, Goethe, Cervantes, Jules Verne și mulți alții, care ne aparțin, deopotrivă, tuturor. În ceea ce privește România, pentru 2006 și pentru anii următori, îmi imaginez o țară care-și consolidează democrația, care-și coordonează dezvoltarea prin crearea unui loc propriu pentru fiecare român și care poartă grija extraordinarului său patrimoniu cultural.

Benoît Paumier***Clara Wagner****

ROMÂNIA RĂMÂNE, ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ, UNA DIN PRINCIPALELE ȚĂRI FRANCOFONE

Convorbire realizată de **Ecaterina Țărălungă**

– **Stimate domnule director, aș dori mai întâi să vorbim puțin despre programele culturale franco-române: literatură, arte plastice, muzică etc.**

– Avem o cooperare directă și foarte bine dezvoltată cu România, ceea ce este și rezultatul faptului că legăturile noastre sunt, aș zice, străvechi și legate de apartenența comună la spațiul latin din centrul Europei și, mai apoi, spațiului francofon, fiindcă România rămâne, în Uniunea Europeană, una din principalele țări francofone, ceea ce se va exprima prin întâlnirea la vârf a Francofoniei, care va avea loc la București în acest an. Apoi, să nu uităm de expoziția de artă franceză, de pictură mai exact „Umbre și lumini” – patru secole de pictură franceză –, găzduită toamna trecută, timp de trei luni de Muzeul de Artă al României. Aș spune deci că toate acestea creează un teren comun, favorabil pentru a se exprima mulți artiști, mulți profesioniști. Cred că mulți scriitori români și-au adus aportul la cultura franceză și un aport esențial la cultura francofonă. Mai ales în domeniul literaturii, toată lumea știe de Ionesco și Cioran, dar aș zice și că pe planul artelor contemporane trebuie observat că una din cele mai mari personalități ale lumii cinematografice ale Franței este cineva de origine română, Marin Kamitz, unul din principalii producători de cinema din Franța, și încă de cinema de foarte bună calitate. Avem de asemenea coproducții de cinema, mă gândesc mai ales la filmele lui Lucian

Pintilie, ultimul lui film a avut mare succes aici. Avem, de asemenea colaborări și în zona media. Prin urmare avem schimburi actuale, se dezvoltă rețele între artiști, între profesioniști, care nu mai au nevoie de acorduri de la stat la stat. Ceea ce e natural fiindcă aparținem, aș zice, aceluiași spațiu cultural. Ceea ce nu exclude și un anumit număr de schimburi cu caracter mai instituțional, mă gândesc la schimbul de studenți, de restaurarea patrimoniului, la schimburi între Centrul de Înalte Studii de la Chaillot, iar în România Facultatea de Arhitectură Ion Mincu, relații dezvoltate în mod special în domeniul restaurării patrimoniului, mergând până la chestiuni de arheologie, precum la Târgoviște, la Alba Iulia. Pe lângă toate acestea aș menționa schimburile pe care le avem în domeniul muzeografiei. De fapt nu vrem să oprim aici schimburile instituționale, aș vrea să le continuăm. Când vorbim de scriitori tradiționali precum Ionesco, Cioran, trebuie să adăugăm și noua generație de scriitori români, dinamică în mod deosebit. Acesta este motivul pentru care ne-am înțeles cu omologii și prietenii noștri români și în toamna anului trecut am organizat un mare festival de literatură română la Paris, care se numește „Le Belles Etrangères”. În fiecare an are onorarea o altă țară, ei bine, în 2005 a fost noua generație de autori români, deci în toamna lui 2005 au fost la Paris o serie de manifestări, texte care se vor traduce, expoziții, de asemenea filme aparținând toate acestei generații. Prin urmare, după cum vedeți, este o panoramă cu totul amplă și nu pot încheia fără să vorbesc despre audio-vizual.

– **Aș fi foarte interesată să aud câte ceva despre asta.**

– Păi în ce privește audiovizualul eu sunt interesat în mod deosebit pentru că în calitatea mea de director la Radio France International am fost președintele Radio Delta RFI, ceea ce m-a făcut să cunosc în mod deosebit țara dumneavoastră. Aș spune că e un exemplu foarte bun de diversitate culturală, două popoare care se întâlnesc la același post, cel român și cel francez, cu bune rezultate chiar pentru dezvoltarea RFI, fiindcă acum Radio Delta s-a întins la Craiova, la Cluj, la Iași și succesul ei arată că este ceva care merge, care funcționează fiindcă, într-adevăr, culturile noastre sunt foarte apropiate și aparțin aceluiași spațiu.

– **Oare ne puteți spune ceva și despre televiziune? Aveți în vedere vreo colaborare?**

– Știți, în ce privește televiziunea știu că există un acord între televiziunea dumneavoastră și ARTE, de fapt avem ambiția să facem din ARTE nu numai o televiziune franco-germană, ci mai mult europeană. Prin urmare cred că putem avea programe românești care să poată mări programul de la ARTE și să se

* Benoît Paumier – Director al Delegației pentru relații internaționale al Ministerului Culturii și Educației din Franța

** Clara Wagner – Director de comunicare internațională în Ministerul Culturii și Educației din Franța

poată difuza în Europa, iar pe de altă parte, un program la ARTE care să se poată difuza la Televiziunea Română la București. Personal cred cu tărie că audio-vizualul, adică televiziunea și radioul, joacă un rol major în schimburile culturale.

– **Stimată doamnă Wagner, ați lucrat la Institutul Cultural Francez din București. Cum continuați aici programele de acolo?**

– Am avut șansa să mă întorc la Paris pentru a lucra la Departamentul de Afaceri Internaționale al Ministerului Culturii și de a construi astfel o punte de cooperare culturală bilaterală între Franța și Europa Centrală și Orientală, între altele România, pentru care păstrez un atașament personal. Când eram la București depindeam de Ministerul Afacerilor Externe, deci programele erau puțin diferite. Știți, în Franța sistemul de cooperare internațională e puțin împărțit între Ministerul de Externe și Ministerul Culturii. Iar acum lucrez la programe care să permită culturii române să fie promovată în Franța. De pildă „Les Belles Etrangères” despre care a pomenit adineauri domnul Paumier, program care a fost onorat de România.

– **Dacă-mi amintesc bine, ați început să lucrați la acest program de la București.**

– Sunteți prea amabilă. Eu am fost efectiv la București când ministrul francez al Culturii l-a anunțat. Am avut contacte cu o serie de scriitori

– **Dar spuneți-mi, care ar fi rolul culturii în integrarea României?**

– Cred că domnul director vă poate răspunde la această întrebare.

– **Vă rog.**

– Eu cred că, în general, cultura trebuie să aibă un rol major în Europa, fiindcă pe cultură se bazează identitatea noastră comună, a noastră, a europenilor. Cred că în ce ne privește pe noi, oamenii de cultură, nu putem vorbi de intrarea României în Europa, ci de reunificare, deoarece aparținem aceluiași spațiu. Iar acest spațiu cultural european este caracterizat tocmai prin diversitatea lui. Deci ideea, pariul nostru este că în sânul Uniunii Europene culturile se asociază prezervându-și identitatea pe care o au în acest spațiu cultural comun. Prin urmare după cum știți e un fel de standardizare culturală în lume, iar pariul nostru mizează tocmai pe diversitate culturală, adică pe capacitatea fiecărui stat de a-și putea apăra o anumită autonomie, o identitate a propriei sale culturi. Credem că Europa este chiar cadrul potrivit nu numai pentru a permite apărarea, păstrarea autonomiei culturale, ci promovarea culturii. Creația fiecărei țări trebuie să participe la această cultură mondială, care să nu fie una unilaterală, ci una plurală și diversificată.

– **Dar unde plasați aici minoritățile: culturale, religioase, etnice?**

– Cred că chestiunea minorităților este parte a diversității culturale, ține de acceptarea celuilalt, de acceptarea toleranței, sunt bazate pe valori comune. Prin urmare aș spune că, în ce privește Franța, e o țară deschisă tuturor culturilor străine. În orice caz, ceea ce este mai ales important este să existe un dialog inter-cultural. Sunt de conceput deci țări pluraliste în materie de cultură, minorități, majorități etc. care aparțin toate unui dialog cultural și nu, aș zice, unei dezvoltări separate. Deci tot efortul nostru, al Ministerului Culturii, este să facem astfel ca diferitele minorități care pot compune cultura națională să poată dialoga, să se poată schimba, fiindcă se poate de asemenea constata că marile trasee culturale înseamnă schimburi permanente ale căror dialoguri sunt bazate pe egalitate.

– **Sunteți pentru o discriminare pozitivă a minorităților, ori pentru o selecție după criterii valorice comune?**

– Chestiunea discriminării pozitive este efectiv o chestiune de actualitate, dar în materie de cultură lucrurile se pun puțin diferit. Nu ne aflăm într-un sistem ierarhic, unde există o cultură dominantă și culturi minoritare, ci ne aflăm într-un sistem aș zice, mai degrabă, de rețea, de schimb, de dialog intercultural și misiunea noastră e să facem să funcționeze acest dialog de schimb reciproc. Deci mi se pare important ca fiecare cultură să poată fi respectată pentru ca acest schimb să funcționeze.

– **Care credeți, stimată doamnă Clara Wagner, că este locul României, ca țară din Est, în procesul de integrare culturală?**

– Nu există ierarhii de făcut. Din punct de vedere cultural România își are locul său recunoscut în Europa, așa că ea participă din plin la creația artistică și culturală de astăzi.

– **În ce mod sunt finanțate programele culturale româno-franceze? Se poate vorbi de cofinanțare? Cum se procedează ca să faci o expoziție, de exemplu, domnule Paumier...**

– Avem acorduri de coproducție cinematografică, de pildă, care sunt și un exemplu de cofinanțare. Un alt exemplu, este expoziția de pictură despre care am vorbit și care a avut loc la București în toamna trecută, unde România a participat financiar oferind locația și toate garanțiile de securitate, apoi e vorba de efortul Franței, care a trimis exponatele, tablourile în România. Schimburile culturale, de studenți, de artiști se fac pe aceeași bază: luăm în antrepriză în Franța studenți români în domeniul arhitecturii, al artelor și în contrapartidă trimitem studenți francezi în România care sunt întreținuți de instanțele românești. Eu cred că această primire a profesioniștilor din străinătate stă la baza schimburilor culturale. Fiindcă mai ales prin oameni, prin persoane se produce sentimentul de apartenență la o rețea și un spațiu cultural comun.

– **Dacă aveți ceva special de transmis cititorilor noștri.**

– Aș repeta acest mesaj, că suntem într-un spațiu cultural comun, marcat prin diversitatea sa, prin schimburile dintre culturi, pe care dorim să le dezvoltăm și mai mult. Cred că este vorba despre întoarcerea României la identitatea ei europeană, ceea ce va permite un nou elan.

– **Doamnă Wagner, dacă aveți ceva de adăugat.**

– Vreau să spun că nici la Paris n-am uitat România și că mă bucur s-o văd reluând drumul pe care, de fapt, nu l-a părăsit niciodată.

CINE CAUTĂ NIRVANA?

De când a fost descoperită cealaltă jumătate spiritu- ală a omenirii de către europeni – aproximativ, din vremea Renașterii – e vorba de Orient, s-au emis nenumă- rate opinii privind efervescenta intelectuală manifestată în Asia, în general, în India, în mod special, încă din timpuri arhaice și până târziu, spre evul mediu al acelor părți.

Europenilor nu le-a fost teamă, că emitând propriile lor păreri privind curentele darshanice, școlile ortodoxe sau neortodoxe din India, de pildă, vor contribui – sub imperiul unui entuziasm pe care suntem dispuși să-l pricepem până la un anumit punct – la distorsionarea multor sensuri ale unor puncte de vedere orientale privind, să zicem, ideea de sine, absolut, vacuitate, ubicui- tate, adevăr, paradis (a nu se uita, că termenul este unul sanskrit – *pardesha!*) Nirvana etc.

Această modă s-a perpetuat de-a lungul vremii, ajun- gând și până în zilele noastre, deși au existat câțiva euro- peni (**Mircea Eliade, H. Oldenberg, Guenon**) care au atras atenția asupra derapajelor intelectuale spre zări greșite, atunci când se trece prin experiența europeană a cunoașterii, cealaltă modalitate de cunoaștere, specific indiană, asiatică.

Nu s-a ținut și nu se ține cont de un elementar aspect al abordării problematicii cunoașterii asiatice, de către europeanul împătimit de speculații, teoretizări, creator de sisteme filosofice riguroase: că, în India, (și am rămas la acest exemplu, pe care-l considerăm clasic!) tot ceea ce se emite ca adevăr darshanic este rezultatul metamorfozării sinelui – chiar dacă înțeles ca agregat, în buddhism! – în urma unor anevoioase procese indicate precis, a unor pași de urmat în cel mai strict mod, fără de care împlinirea teoreticului n-ar fi posibilă.

Or, europeanul ce face? El nu face decât să emită păreri personale, izvorâte din lecturarea mai multor cărți editate și reeditate în diverse limbi ale bătrânului conti- nent; de cele mai multe ori, el nu cunoaște limba sanscrită, ori pali în care s-au redactat unele documente spirituale, cuprinse în cărțile lecturate, dar redade în limba în care a fost editată cartea – adesea, germană, franceză, italiană, engleză, mai nou și română, dar prin preluare din limbile date drept exemplu! – așa încât, mesajul transmis inițial își pierde din sens, din valoare, sub imperiul vorbelor seci, traduse de diverși, în diferite graiuri.

Asta ar fi una dintre chestiuni; cealaltă, mai impor- tantă și cu care ar fi trebuit să pornim în încercarea noastră, este legată de imposibilitatea europeanului de a practica, la modul indian, upanishadic, buddhist, jainist, tantric etc., învățăturile care pot fi transmise de un învățat serios, unui discipol pe măsură.

Europeanul școlit, oarecum orgolios de cunoașterea

sa pur livrescă, crede că poate dobândi adevăruri la care ajunge indianul, nu doar prin teoretizarea lor ci, mai ales, prin practică, asceză, meditație, plonjare în lumea coincidenței contrariilor cu conștiința limpede, eliberată de adevărurile convenționale, tipice cunoașterii umane.

Gurul nostru foarte îndepărtat, care a pășit în Maha- parinirvana de mai bine de jumătate de deceniu, S. Balakrishnan din New Delhi, ne avertiza, că a ajunge la adevărurile upanishadice, spre exemplu, doar prin simpla lecturare a acestora, reprezintă un adevărat miracol, care poate să aibă loc doar o singură dată în mileniu, în cazul unei singure persoane.

Așadar, teoria fără practica meditației, fără metamor- fozarea sinelui – și aici, ar trebui discutate toate accep- țiunile sale, în parte, din diferitele școli, de la Nyaya și până la Vaisesika, de la Upanishade și până la tantrism – nu poate produce decât simpla stocare a unor informații seci, reci, livrești, dar nimic mai mult.

Prin urmare, atunci când citim o carte, fie că este semnată de un Moretta, fie de un Paul Muss, fie de un Conze, nu trebuie decât să înțelegem că acolo sunt cuprinse păreri ale altora, care au practicat diferite forme de yoga, au întemeiat diverse școli, cu puncte specifice, darshanice, asupra marilor teme ale omenirii, și că nu vom fi niciodată capabili să pătrundem sensul ascuns al acestora, atât timp cât ne aflăm într-un birou bine luminat, într-un scaun comod și cu o ceașcă de cafea în fața ochilor; cel mult, vom lua act de știința altora și ne vom umple de adevărurile altora, fără să putem spune că au contribuit la transformarea noastră, așa cum acestea contribuie la transformarea altora, în subcontinent, când sunt practicate corespunzător.

Nu e mai puțin adevărat, că exportarea cunoașterii indiene – din care toate celelalte cunoașteri au împru- mutat câte ceva (și ne referim, aici, la cunoașterea chi- neză, japoneză, vietnameză etc.) a însemnat diluarea și decăderea sa treptată, transmutarea sa forțată și în Oc- cident fiind o nouă greșeală a europenilor, care n-au priceput alte lumi, tot așa cum n-au înțeles nici la 1 500, de pildă – și dăm acest exemplu, forțând lucrurile! – că amerindienii descoperiți de Columb, reprezintă o lume aparte, care nu trebuie trecută prin tăișul baionetei și fumul prafului de pușcă.

Ne-au fost prilejuite aceste gânduri de faptul că se mai scrie, încă, și în România, despre India, despre spiri- tualitatea acesteia, despre ce naște atingerea de cuge- tatea specific hindusă, lucru care nu este de condamnat, atât timp cât există o libertate de opinie, de scriere etc. Cu un singur amendament, însă: să nu persiste și încre- derea că autorul rândurilor – cu excepția faptului că a fost sau este un practicant al înaltelor meditații yoginice

In familie

– oricare ar fi ele, privind spiritualitatea din India, va putea fi, vreodată, crezut pe cuvânt.

Livrescul rămâne livresc și nimic mai mult.

Pentru a nu lăsa, totuși, impresia că discutăm în lipsa unui exemplu concret, ne vom raporta la cel mai sensibil și controversat concept născut de doctrina budhistă, anume Nirvana.

Termenul poate fi împărțit în două: „NIR“ și „VANA“,

unde primul înseamnă „fără“, „lipsit de“, iar al doilea se poate asocia „Vidului“, „lipsei“, ca o complementare a celui numit „nir“, deși este departe de această „stare“, noi fiind conștienți că termenii întrebuițați nu fac nici un serviciu luminării înțelesului acestui cuvânt. (Să nu uităm, că și în limba noastră română, de chintesență indo-europeană s-a păstrat termenul „van“ – vezi și expresia, „Nimic nu e în van!“.

S-a vorbit de un anume nihilism în cadrul școlilor budhiste născute din doctrina marelui Iluminat: Hinayana, Mahayana etc., deși trebuie înțeles că, însuși Buddha nu s-a născut, el fiind o „prezență absolută“, în felul ei, întrepătrunderea periodică făcută milenar cu omenirea situată dincoace de Soare, neavând drept scop decât aducerea sa pe calea cea corectă.

Buddha nu face decât, ceea ce în sanskrită se definește cu **dharmacakrapravartana**, adică să repornească Roata Legii într-un moment de derută totală a omenirii, și asta o face din *illo tempore*.

Yoginii cunosc acest lucru, și intrați în reculegere, vor lua cunoștință de Nirvana, de natura acesteia. Există un anumit ochi, numit al sfinților – **ariya cakku** – care poate să vadă ceea ce nu vede un ochi obișnuit, căci este un organ transcendent, dezvăluitor al necondiționatului.

Mântuirea noastră – extraordinar de greu de atins – nu se poate face decât prin însușirea Nirvanei, respectiv prin surmontarea nivelului experienței umane profane, concomitent cu reintegrarea nivelului celui Necondiționat. După Nirvana se poate trăi, ca **jivanmukta**, până la **Mahaparinirvana**. În rest, totul este **turiya**.

Carmen Săpunaru

NOILE MITOLOGII

În urmă cu mai bine de un an, cartea lui Dan Brown, **Codul lui Da Vinci**, se vânduse deja în 100 milioane de exemplare. Despre ea și așa-zisele secrete pe care le-ar dezvălui se scriseseră alte cărți și se realizaseră documentare. La o bibliotecă din Osaka există o listă de așteptare de șase luni pentru aceeași carte. O carte care a dat naștere la dezbateri și controverse, constituind indiscutabil un fenomen, nu atât literar, cât antropologic. Orice aspect al vieții cotidiene, artistic și nu numai, care captează atenția unui număr atât de însemnat de locuitori ai planetei reprezintă un fenomen care nu poate fi neglijat. Or, ce semnificație are succesul acestei cărți? Sau, de ce a generat o nouă modă culturală? Pentru specialiști este clar că nu reprezintă o descoperire sau o revelație, ci pur și simplu o popularizare cu tente ficționale a unor adevăruri mitice. În istoria omenirii creștinismul este o religie relativ nouă, însă extinderea sa excesivă a creat senzația de perimare: ființa umană are nevoie de noutate, însă societatea contemporană nu este favorabilă apariției unei noi religii de o asemenea amploare. Și totuși, religia trebuie să se înnoiască. Dacă orice nouă sectă, oricâți

adepti ar avea, este privită cu scepticism în epoca internetului și a manipulării cu iz de science-fiction a genelor umane, o întoarcere către vechile credințe și o re-interpretare a ideilor antice devine complet acceptabilă.

Înainte de cartea lui Dan Brown, ciclul **Harry Potter** și cele trei filme din seria **Stăpânul inelelor** inițiaseră dezvoltarea globală a acestui fenomen, care continuă acum cu numeroase cărți de literatură fantastică și cu noul **Harry Potter**, precum și recenta producție cinematografică, **Cronicile din Narnia**. Explicația acestor manifestări culturale este cât se poate de simplă și evidentă: ființa umană are nevoie, la nivel cel mai adesea inconștient, de mit. Mitul, în calitatea sa de arhetip și de idiosincrazie comportamentală, continuă să existe subtil în societatea contemporană. Fiecare petrecere despre care se știe de la bun început că va degenera într-o beție generală, cu cântece și gesturi cât se poate de libere, duce aminte de orgiile dionisiace care au valoare de mit tocmai pentru că păstrează în memoria colectivă un ritual existențial și programat în creierul uman de la începuturile sale. Fiecare portmoneu din piele de crocodil ori din șarpe

Acoperișuri roșii

amintește de balaurul magic a cărui piele era menită să aducă bogăție fără sfârșit celui care o va căpăta. Sau de șerpilor care păzesc în cuibul lor comori inepuizabile. De fiecare dată când un funcționar vamal întrebă plictisit „Scopul vizitei?“, se repetă practica magică a întrebărilor Sfînxului, a întrebărilor care permit trecerea într-o altă lume. Omenirea a evoluat, însă tiparele mentale au vârsta primelor mituri.

De acea, din perspectivă deopotrivă antropologică și literară, doi autori contemporani merită atenția noastră: americanca Anne Rice și francezul Christian Jacq (multe dintre lucrările lor au fost deja traduse în limba română). Două stiluri cât se poate de diferite cu un rezultat comun: descoperirea și reinventarea miturilor.

Anne Rice a devenit celebră cu **Cronicle vampirilor**, un ciclu epic de amploare legendară în care autoarea inventează o întreagă istorie, psihologie și fiziologie a vampirilor, care capătă astfel dimensiunile și manifestă comportamentul unor semizei clasici. În paralel cu **Cronicle vampirilor** dezvoltă **Ciclul Mayfair** – istoria unei familii de vrăjitoare care re-aduce în lumea vizibilă creatură aparent umană, un ultim descendent al unei rase dispărute din timpuri imemorabile.

Christian Jacq este un egiptolog și un scriitor extrem de prolific, care, pe lângă lucrările științifice, încearcă să reinvie prin ficțiune lumea fascinantă a Egiptului antic. În operele sale literare, Christian Jacq simplifică și oferă coerență numeroaselor date obținute de arheologi despre viața și credințele Egiptului de acum cinci mii de ani.

Aparent, nu există nici o legătură între cei doi scriitori. Anne Rice este adepta noului stil gotic: frazele sale sunt la fel de opulent-rafinate precum jachetele de catifea și cameele pe care le confecționează personajele. Christian Jacq, dimpotrivă, preferă o retorică simplă și un limbaj elegant care transmit în maniera textelor sacre de odinioară rituri de mult uitate. Mai mult, Anne Rice își prelucrează sursele până când acestea devin aproape neidentificabile (deși legătura dintre numele ființei chemate de către vrăjitoare din tărâmul limburilor, *taltos*, și denumirea vechilor șamani maghiari este greu de

ignorat), în timp ce Christian Jacq oferă romanelor sale (fără a fi vorba de artificii post-moderniste, ci de o reală dorință de autentificare a demersului literar) trimiteri bibliografice concrete. Cu toate acestea, deși aleg modalități diferite (lucru perfect normal), cei doi scriitori obțin rezultate similare: crearea unor noi mitologii. Anne Rice hrănește nevoia de ficțiune umană reinstaurând în același timp vechile arhetipuri: supraomul, semizeul care trăiește printre oamenii obișnuiți, devenind fie erou, fie zeu temut care are nevoie periodic de sacrificii – nevoia de sânge uman pe care o simt vampirii „evoluați“, cei care au experimentat fără a avea de suferit soarele deșertului Gobi. Însă sacrificiul pe care și-l iau singuri acești zei necunoscuți se încadrează în modelele tipice ale jertfelor umane: rău-făcători sau criminali (acesta constituind, desigur, un model, la extrema cealaltă aflându-se sacrificiile care implică fecioare sau copii).

Christian Jacq descrie într-o manieră unică și absolut surprinzătoare vechile ritmuri egiptene: rituri zilnice, înmormântare, sacralizarea unui loc sau a unei construcții ș.a.m.d. Un alt aspect pe care îl mai au în comun cei doi scriitori este explorarea psihologiei vampirilor, demonilor, vrăjitoarelor sau a egiptenilor care au trăit acum mii de ani. Elementul prezintă un interes deosebit deoarece numai ficțiunea poate re-crea individul, sursele istorice sau arheologice fiind insuficiente pentru acest demers. O, tocmai mentalitatea individuală, a celui care reprezintă jertfa sau a celor care participau la ritual suscită interesul – este vorba de inexplicabil, intangibil, nedefinibil. Știința ne poate spune cu exactitate acum câți ani au fost realizate anumite picturi rupestre sau ce obiecte erau folosite la ritualurile funerare în Egiptul antic, însă motivele care au provocat gesturile oamenilor de odinioară sau modul lor de gândire vor rămâne o enigmă. Senzația de autentic este produsă de Rice și Jacq prin precizarea unor detalii aparent minore legate de traiul cotidian, care oferă o personalitate reală și credibilă personajelor. Ashlar, atotputernicul *taltos*, se hrănește doar cu mâncăruri albe și păstoase, adorând laptele rece; mesele egiptenilor includ permanent o mâncare de fasole cu bobul mare și pâine caldă, iar prăjiturile sunt deliciul suprem.

S-ar putea crede că aceste detalii sunt mult prea concrete și duc la desacralizarea figurilor mitologice. E, oare, mai puțin zeu un vampir care are o slăbiciune pentru hainele de epocă și manșetele de dantelă, sau un faraon iremediabil îndrăgostit de soția sa? Miturile clasice din Grecia antică ne confirmă că nu. Așa-zisa umanizare a zeului îl face să devină real, credibil. Or, societatea contemporană are nevoie de tangibil, de un real demonstrat și palpabil în care să creadă fără a avea îndoieli. Un alt scriitor de limbă engleză, Jonathan Stroud, propune în **Trilogia Bartimeus** o lume văzută din perspectiva unui demon, care aduce niște explicații inedite pentru diverse evenimente istorice. Și toate aceste cărți au devenit best-selleruri, iar filmele bazate pe ele – uriașe succese de box-office. Ceea ce înseamnă că omenirea are și a avut întotdeauna nevoie de mituri. Miturile reprezintă, fie că suntem sau nu conștienți de acest fenomen, o parte integrală a vieții noastre, deoarece *homo religiosus* s-a născut în același timp cu *homo sapiens sapiens*.

Ana-Maria Cornilă

FICTIUNILE NECESARE – LECTURA ÎNTRE REVERIE ȘI REFLEXIVITATE

„Există un «acolo» al credinței: Ierusalimul ceresc, un «acolo» al cunoașterii: adevărul absolut; un «acolo» al vieții zilnice: fericirea. Fără aceste chipuri ale departelui, fără atracția halucinatorie pe care o exercită asupra noastră aceste «puncte de fugă» ale lumii, ne-am pierde însuflețirea, am aluneca într-un regn inferior. «Departele» e materia primă a tuturor utopiilor, dar e și intuiția cea mai la îndemână a transcendenței. Acolo se preschimbă pe nesimțite în dincolo. Pe scurt nu se poate nega rostul stimulator, provocarea benefică pe care acest «acolo» le implică”. (A. Pleșu, *Despre îngeri*)

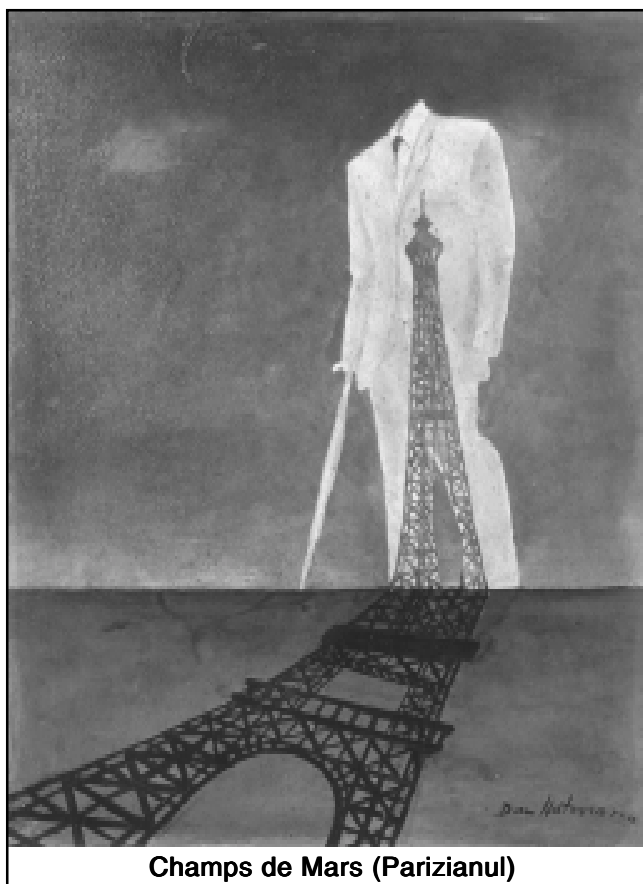
Nevoia de ficțiune își găsește sorgintea într-o mai nobilă nevoie metafizică de „dincolo”, de depășire, de transcendere, determinată de un apetit al omului pentru perfecțiunea inaccesibilă în limitele realului. Într-una din prozele lui Borges intitulată *Cartea de nisip*, personajul primește o carte infinită, a cărei primă pagină (la fel ca și ultima) nu putea fi găsită niciodată; o altă proză a lui Borges, *Biblioteca Babel*, debutează cu o analogie între Univers și bibliotecă, cele două putând fi suprapuse prin „nemarginile” pe care le oferă. Cartea / scriitura / ficțiunea este infinită și îi face astfel accesibil cititorului Infinitul. Iată de ce, lumile ficționale sunt o transcendță, una golită de sacralitate, însă în continuare o transcendță

în sensul situării lor într-un „dincolo” de imediatul palpabil, independent de adevărurile cunoscute și demonstrabile, eternizat prin faptul că supraviețuiește atât autorului, cât și cititorilor.

Omul contemporan, cantonat în concret, se îndepărtează de orice transcendță, fie ea a religiei sau a lecturii, rămânând totuși, inexplicabil, în zona de fascinație a celor două dintr-o necesitate ontologică: aceea a lui „dincolo”, invizibil, intangibil, dar benefic și compensator, o proiecție a visurilor (dar și a coșmarurilor) noastre.

Intuiția invizibilului, a inexistentului constituie „un exercițiu spiritual” necesar pentru a exista ca ființe inteligente: „să trăiești cotidian cu ideea că funcționarea vizibilului presupune cu necesitate existența unui invizibil, care este în mod necesar neconvertibil în vizibilitate. Inexistența fizică a generalului și existența fizică doar a individualelor, deoarece realitatea nu poate funcționa așa cum o vedem decât prin afirmarea în vizibil a ceva ce este invizibil, implică un continuu exercițiu spiritual.¹ Ficțiunea și imaginarul pot căpăta demnitate ontologică în lumina afirmațiilor lui H. R. Patapievici în măsura în care construiesc lumi invizibile, i-reale. Arhetipurile sunt dovada cea mai clară a unei permanențe a imaginarului, devenit el însuși o altă realitate care subîntinde realitatea obiectivă.

În cartea sa *Despre îngeri*, Andrei Pleșu distinge între „imaginație vera” (imaginație „divină, liberă de amprenta corporalității, orientată nu spre eludare și substituție arbitrară a realului, ci spre instaurare de realitate”) și imaginația comună („cea care produce vedenii, care delirează, uneori șarmant, alteori smintitor, cea de care uzează și abuzează frecvent artiștii, mincinoșii și bețivii”). Demnitatea metafizică a imaginației (comune) dispăre în momentul în care această facultate aparține nu doar artiștilor, ci și bețivilor și mincinoșilor. De fapt, valoarea imaginației comune, așa cum o numește A. Pleșu, se diminuează doar prin raportarea la viziunile revelatoare ale omului religios; pentru ceilalți, nedotați pentru sacru, imaginația este calea regală de distanțare față de real. Gilbert Durand²

Champs de Mars (Parizianul)

¹ Horia-Roman Patapievici, *Om recent*, Editura „Humanitas”, 2001, p. 419 - 420

² G. Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura „Univers Enciclopedic”, 1998, p. 429

face o afirmație care reabilitează valoarea imaginației / imaginarului de toate felurile: „Întrucât adevărata libertate și demnitate a vocației ontologice a personalității umane nu se bazează decât pe această spontaneitate spirituală și pe această expresie creatoare care constituie aria imaginarului“. Poate că nebunia, cu diversele ei grade de distanțare de real, este o formă a transcendenței.

Nevoia de ficțiune este nevoia de alteritate și de evadare, de interpretare și de reflexivitate, de reverie. Imaginatia medievală inventează tot felul de ființe fabuloase (oameni cu cap de câine, blemi, sciapozi etc.) pe care le plasează în teritoriile neexplorate încă. Medievalii au inventat astfel o „alteritate radicală“³, izvorâtă din spaimele și visele lor cele mai complicate și distorsionante pentru a suplini o lacună a orizontului lor de cunoaștere. Lumea îndepărtată, nefamiliară, nu poate fi decât un loc al ciudățeniilor. Ficțiunea satisface astfel pofta omului de a se întâlni cu „altul“ sau „celălalt“, diferit în mod radical de oamenii obișnuți.

Pe lângă faptul că mediază întâlnirile cu realitatea, ficțiunea oferă posibilitatea evadării dintr-un cotidian care poate intoxica sau ucide. **Decameronul** este tocmai povestea unei astfel de evadări; istorisind povești pline de tâlc timp de zece zile, cele șapte doamne și cei trei cavaleri reușesc să se sustragă dintr-o lume pe care spectrul ciumei o luase în stăpânire. Realitatea monstruoasă poate fi îmblânzită prin *poveste*, așa cum la fel de bine cei mai înspăimântători monștri pot irumpe din tărâmul ficțiunii. Timpul însuși poate fi îmblânzit cu o poveste despre „odată ca niciodată“, despre iluzia vieții veșnice, clipele pot fi încetinite sau accelerate după ritmul magic al poveștii.

Ficțiunea dublează existența reală a omului. Lucian Boia observă această capacitate a omului de a duce o existență dublă, în real și imaginar, arătând că nu se poate trăi în afara imaginarului. „One is perfectly apt to live – in fact this is what mankind has been doing since its inception – on two planes at the same time: one real and the other imaginary, in a world both prosaic and fabulous. There is only one thing one cannot do: live without the imaginary or outside it“.⁴ Romanul lui V. Eco, **Insula din ziua de ieri** este construit pe această imagine a omului care își alungă singurătatea obsedantă prin inventarea unui al doilea eu, care, prin forța imaginației, capătă o consistență aproape reală, depășind statutul de simplă fantasmă a unei ființe cu mintea rătăcită de singurătate. Romanul lui John Fowles, **Mantissa**, face un joc subtil cu imaginația și așteptările lectorului, propunându-i acestuia o alegorie a actului creației: scriitorul și muza sa (Erato, muza poeziei de dragoste și, prin extindere, a literaturii erotice și a pornografiei în viziunea scriitorului englez), în ipostază de amanți, neagă reciproc capacitatea de a inventa literatura de valoare. Acțiunea se petrece într-o cameră cu pereți cenușii, a căror simbolistică este

³ L. Boia, **Explorations into the imaginary**, nr. 1-2 / 1999

⁴ „Omul este perfect capabil să trăiască – de fapt omenirea face acest lucru încă de când a fost creată – pe două planuri în același timp: unul real și altul imaginar, într-o lume deopotrivă prozaică și fabuloasă. Un singur lucru nu poate face omul: să trăiască fără imaginar sau în afara lui“ (L. Boia, **Explorations into the imaginary**, p. 36)

Portret (d. Fr. Boucher)

explicată în chiar interiorul romanului (textul fiind permanent dublat de metatext): de fapt, acțiunea are loc în creierul / imaginația scriitorului, teritoriu al tuturor posibilităților. Lumea este, deci, suma subiectivităților noastre: ea este așa cum o vedem, cum o interpretăm, cum o spunem. În romanul lui V. Eco, **Baudolino**, personajele inventează o scrisoare în care descriu Țara Preotului Ioan și apoi pleacă în căutarea acelei țări care trebuie să existe întrucât a fost cu atâta exactitate descrisă în scrisoare.

Ficțiunea circumscrie și o plăcere a reveriei. G. Bachelard⁵ vorbește despre „reverii de lectură“, o trăire în imaginar care însoțește actul lecturii. Lectura este prelungită în teritoriul personal, inexprimabil, incontrollabil și infinit al subiectivității fiecăruia: „Și această lume visată ne învață cum putem să ne extindem în acest univers al nostru“.⁶ Realul și irealul se contopesc, conferind plenitudine și autenticitate ființei umane. „Și totuși, cum să negi că marile pasiuni își au izvorul în mari reverii? Ar însemna să mutilezi realitatea dragostei dacă ai desprinde-o de întreaga ei irealitate“.⁷

Între ficțiune și realitate nu există hiatus, cele două completându-se, armonizându-se, interogându-se. Fantasmelor și filosofii lecturii / ficțiunii dilată cercul strâmt al realului, eliberând spiritul și, într-un anume sens și trupul, proiectându-l într-o pluralitate a posibilităților: ale gândului și ale emoțiilor.

⁵ G. Bachelard, **Poetica reveriei**, Editura „Paralela 45“, 2005

⁶ G. Bachelard, op. cit., p. 17

⁷ G. Bachelard, op. cit., p. 16

Leo Butnaru

ANGOASA CA REMEDIU

În (Co)Eternitatea luminii și întunericului, a binelui și răului și, posibil, a cunoscutului și născând cunoscutului, în acest cvasi – cred – maniheism, destul de mulți oameni nu prea găsesc motive de a fi optimiști. Periodic, gândul lor de milioane, ba chiar de miliarde de poște cuprindere disperă, trecând prin neștiința neantului sau, maniheist/dihotomic raționând, ca și cum s-ar afla, vorba unui francez, *entre le chien de la connaissance et le loup du non-savoir*.

Însă, în „nevoia fundamentală a sufletului uman de a prinde sensul lumii“ (G. Călinescu), bineînțeles că nu lipsesc optimiștii sau relativ optimiștii care cred într-o intuiție vizionară de sorginte științifică a omului. Oarecum curios, dacă nu de-a dreptul paradoxal ar părea faptul că la optimism se poate ajunge și prin asumarea... angoasei și a neliniștitoarei incertitudini și a lipsei siguranței de sine. Spre exemplu, pornind de la fireasca impaciță a omului în fața (sau în miezul!) enigmaticului spațio-timp, a Universului în general, filosoful Rollo Mag conchidea că „anxietatea este experiența Ființei care se afirmă pe sine împotriva Neființei“.

Așadar, cu toate premisele de a dispera, chiar și în fața (în... atoateîmprejurul sferic al) de-ne-pătrunsului DINCOLO, pământeanul, în persoana omului-filosof, caută motive de consolare, iar, uneori, timid, – motive de optimism lejer, nesigur, însă oarecum consolator, tonic, precum în cazul lui Sören Kierkegaard, care trata neliniștea și îngrijorarea ca forme esențiale ale existenței. În concepția sa, a-ți asuma, ca trăire, cu fermitate și cutezanță angoasa (cosmică, aș zice), ar însemna să-ți deminuezi cu mult deznădejdea, pentru că a dispera echivalează cu: a păcătui. Drept unul din preceptele supreme ale credinței, ne-păcătuirea exclude deziluzia. Iar C. T. Dragomir conchide că: „Chiar fără a te lăsa să devii atât de kierkegardian (gardian!! – n.m.) nu poți să nu sesizezi – în bun spirit existențialist – că angoasa poate fi un remediu, un mecanism de apărare împotriva agresivității proprii, a indiferenței, a rinocerizării“.

Adică, nu întreaga lume cade în pesimism, o parte a ei neîmpăcându-se cu gândul că în vecii vecilor fapta umană n-ar putea trage în balanța vreunei Grile Cosmice; nedorind să admită că va sosi și momentul în care ziua va muri pentru ultima oară, precum zice un suprarrealist, că, după cine știe ce cataclism, din populata Planetă Pământ s-ar putea alege doar pulberea astrală a anonimatului etern.

Relativ optimiștii consideră însă că, transcendentamente, conștiința omului ar reprezenta (și) un sistem de pre-facere a Eternității în timp valabil/viabil în formele și dimensiunile existențiale terestre, inclus și el, timpul *valabil/viabil*, în unica vârstă eternă – cea a Demiurgului. Iar acest sistem de transformare ar însemna și creație sau o co-participare a omului la creația divină; ar însemna construcție. Pentru că sistemul include și *Semnul* (în pluralitatea cea mai diversă a acestuia), rezultă că anume *Semnul* ar fi elementul de asamblare și siste-

matizare. Când scria că: „Dumnezeu-Omul este un semn“, Kierkegaard realiza concomitent o destăinuire și o *dez-tănuire*, în al doilea caz – simplu vorbind – anulând misterul, enigma și „punând bazele“ unei semiotici a transcendenței sau, altfel spus, dezvăluind, *in nuce*, conceptul de semiotică în general, *avant la lettre*.

Apoi, de ce n-ar oferi motive pentru optimism concepția hindusă (măgulitoare, ce mai!) a eternei rotative a reîncarnării individului, oricare? Sau cea creștină a vieții de apoi, a raiului, a reînvierii etc.? Cel ce crede în atare promisiuni nu are de ce se gândi la un viitor care, de la un punct încolo, ar putea să nu-i mai fie dat. Aceasta ar însemna, poate, starea de grație în care „atemporalul din noi este conștient de fără-de-timpul vieții“ (Kahlil Gibran), trezindu-ne sentimentul că trăirile sufletești parcă ar crea în spațiul intimității noastre niște supradimensionate sfere / atmosfere de... altfel de cosmicitate sau, simplu spunând: niște fabuloase *sferatmosfere de spațiu / cosmos... personal(e)* în interiorul infinitului spațiu... comun, astral, universal.

Ne e deloc mai puțin adevărat că, în încercarea omului de a defini, de a „povesti“ această stare de cosmicitate... personală cuvintele sunt neputincioase. Intervine (brutal?) indicibilul. Ca și cum acest gen de *cosmicitate intimă* ar însemna „exact“ ceea ce rămâne în exteriorul cuvântului, spre a se revărsa transcendent în Absolutul Cosmic ca o imediatețe în abundențele ei dări de știre despre sine – prin simțuri, văz, auz, respirație etc. Și prin interogații, dacă vreți, referitoare anume la Universul etern creator, autocreator, întru Eternitatea care nu ar fi valabilă barem ca termen, ca Semn (și) la infima durată a existenței și inteligenței sale. Fără dimensiunea și semnificația umanului în contextul Marelui Mister Cosmic, în contextul Infinitului, cel puțin aici, pe Pământ, Eternitatea nu ar putea fi pusă în chestiune.

Atena

LEAC LA MUȘCĂTURA COBREI

Ipoteza:

„Eminescu n-a avut nici un fel de intuiție și simț politic.

Eminescu este primul scriitor român care face compromisuri politice grețoase.

Eminescu este primul antisemit, primul antiliberal și primul antimodern vehement.

N-a înțeles nimic din istorie.

E o capcană uriașă pentru poporul român.

Eminescu este idiotul nostru național“ (Călin Vlasie în revista „Feed back“, citat de Mircea Radu Iacoban în articolul **Idiotul Eminescu** din revista „Pro Saeculum“, anul IV, nr. 2(16) – martie 2005).

„Eminescu este cadavrul nostru din debara“ (H.R. Patapievici, citat de Gheorghe Istrate în articolul **Să apărăm împreună catedrala Eminescului** – Convorbire realizată de Al. Deșliu în revista „Pro Saeculum“, anul IV, nr. 8(22) – decembrie 2005)

Argument – contraargument:

Într-o anume împrejurare (un examen psihologic dificil), inteligența unui cunoscut i-a fost testată cu sute de întrebări-capcană la care trebuia să răspundă într-un timp limitat. Printre ultimele întrebări, a apărut și aceasta: „Cu ce poți compara trecerea unui avion cu reacție la câteva sute de metri deasupra ta?“. „Cu iminența mușcăturii unei cobre“, a fost răspunsul. Calculatorul a decretat sec: admis.

Mă întreb dacă și eu aș putea trece un așa dificil examen, ca iubitor al lui Eminescu, în fața unui șoc pe care mi l-au produs asemenea propoziții pe care hârtia le mai suportă și nu se înroșește încă. Prima reacție, de revoltă, a fost cuvântul spus tare: „inepții!“ . Apoi, am fost tentat să exclam: „Dă-i dracului, niște idiști!“ , dar un gând ascuns mă zgâlțâia: „Îl bagi pe Eminescu în aceeași oală cu ei?“ . Ulterior, am fost tentat să rostesc, copilărește: „Ba tu ești!“ . Dau să citească articolul unui prieten, și-mi spune scârbît: „Cretini sunt mulți în lumea asta. Eminescu se apără singur. Poezia sa e un hohot imens, disrețuitor, la adresa mediocrităților. Să le fi auzit el, nici nu s-ar fi sinchisit. Indivizii aceștia acum ies din grotă și, în loc să se deștepte descoperind *izvoare ale gândirii și râuri de cântări* din Grădina Eminescului, se sperie, iar când dau de lumină, în loc să se bucure, zbiară. Nu fac literatură decât urlând!“ . Îmi vine în sprijin o propoziție rostită de Arghezi, încercând să le aducă o scuză: „Eminescu nu poate fi tradus nici măcar în românește“. În felul acesta, apar niște circumstanțe atenuante: există și indivizi fără „glagorie“ (cum ar fi zis Creangă). Trebuie să-i tolerăm printre noi. Mă consolez cu gândul că Marin Preda le-ar fi adus o justificare, compătîmîndu-i, cu propoziții de tipul celor din celebrul testament moral al lui Moromete: „Prostul e dat și el de la Dumnezeu și trebuie să trăiască și el, dar nu sub denumirea de deștept, să nu se mai înțeleagă cine e, ci sub denumirea lui de prost. Așa cum l-a știut din totdeauna lumea

și nu l-a pus niciodată în vârf...“, „Dacă a luat condeiul în mână și s-a pus el contra lui Eminescu, asta-i altceva, trebuie dat jos“, mi-ar fi sugerat celebrul personaj moromețian.

Sucind un răspuns pe toate părțile, gândul mi s-a întors cu vreo treizeci de ani înapoi, răscolind din adormire o întâmplare pe care memoria mea o stocase, presimțind momentul revoltei din mine de cum. Student fiind, mă aflam în timpul unui examen cu regretatul Al. Piru. Noi, studenții, învățaserăm pe rupte, de rușine, tocmai că nu puneam note mici. Nu acceptam să ne umilească, dându-ne o notă mare pe care nu o meritam. Recita versuri din poezii pe care nu le așteptai, sau pe care încă nu le descoperiseși, de parcă-l știa pe tot pe dinafară, ori făcea observații surprinzătoare pe text, împreună cu studentul, uneori chiar în timpul examinării, de te încântau. Așteptam liniștit rîndul la răspuns, când colegul de dinaintea mea se așează la banca din fața catedrei și, după o oarecare stinghereală, adunând de pe jos cărți, caiete, hârtii scăpate, de emoție probabil, în loc să răspundă, numai îl aud că se adresează examinatorului cu glas schimbat: „Domnule profesor, nu-l știu pe Eminescu. Este atât de mare, mă tulbură și, de câte ori îl studiez, de fiecare dată descopăr altceva. Uitați-vă, am consultat bibliografia – îi arăta volumul cu sublinierile, cu adnotările, cu citate, cu extrase – am participat la seminarii, n-am lipsit de la cursuri, am toate fișele. Cred că trebuie să mă mai pregătesc. Dacă stau și mă gândesc bine, zicea el cu seriozitate, oftând, mi-ar trebui o viață întregă, poate chiar mai mult...“. Profesorul îl urmări la fel de serios, fără să lase să i se citească vreo reacție pe chip, dar îl fixă cu o întrebare: „Ce versuri din Eminescu «te-au tulburat» mai mult?“ *Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur / Când a nopții întuneric – înstelatul rege maur – lasă norii lui molatici înfoiați în pat ceresc / Iară luna argintie...* „Ajunge“, l-a oprit. „Altele?“ *Nu credeam să-nvăț a muri vreodată / Pururi tânăr...* sosi prompt răspunsul, pe care îl lăsă să se producă până la finalul celebrei poezii. „Dă carnetul, 10“ – fără nici un comentariu.

Nu asupra elementului anecdotic al întâmplării mi s-au întors gândurile, cât asupra semnificațiilor celor două atitudini, a Profesorului și a Studentului, care se întâlneau într-un punct comun: responsabilitatea față de un patrimoniu pe care-l gestionau amândoi, dar de pe poziții diferite: de examinator și de examinat. Faptul, în aparență banal, m-a obligat să mă întreb: ca să arunci o anatema asupra Poetului, trebuie să-i cunoști opera, adică să citești și să gândești, iar dacă vrei să mai și scrii, trebuie să ai conștiința și responsabilitatea scrisului, așa cum constata acum câteva sute de ani în urmă Miron Costin: „Când ocărăsc într-o zi pe cineva, este greu a răbda; dară în veci?“ . Nu cred că există propoziție mai frumoasă scrisă de un român referitor la menirea cărții, pe care tot el o consideră „iscusită oglindă a minții omenești“.

Este, într-adevăr, **Scrisoarea III** o astfel de oglindă?

„Eu voi da seama de ale mele, câte scriu“, ca să-l citez tot

pe cronicar, iubite cititorule, și nu polemizând – adică aruncând otrăvuri peste gard ca o certăreață de mahala cu brațele în șolduri, vecinei – ci propunându-ți o „incursiune” literară pe acest text foarte actual, de Eminescu, text care nu numai că-l apără, ci și-l menține pe același piedestal, acolo unde-l știm cu toții. Este un text poetic ocolit de manualele școlare, dar și de către critica literară, mai ales de cea de acum. Bănuiesc că tocmai acest text a determinat eliberarea deliberată a otrăvurilor citate la adresa poetului. Să urmărim împreună partea a doua a **Scrisorii III**.

Procedând didactic, adică metodic, să facem câteva precizări necesare unui cititor care se implică în demersul nostru. Poezia a fost publicată la 1 mai 1881 în revista „Convorbiri literare” și are ca problematică, alături de celelalte **Scrisori** – geniu – aflat în diverse ipostaze (savantul, gânditorul, omul politic, poetul, îndrăgostitul). În textul propus spre analiză, geniu e omul politic (Mircea) pus în antiteză cu falsul patriotism al politicianilor contemporani sieși (să precizăm, nu cei de acum!), care transformaseră mecanismul guvernării într-o sursă de îmbogățire, iar pentru faptele lor trebuiau pedepsiți. Soluția o dă în finalul poeziei, chiar poetul: Țepeș! (parcă am mai auzit de această soluție!). Omisesem să-ți spun că **Scrisoarea III** a fost precedată de un articol numit **Hidoasa pocitură**, publicat în ziarul „Timpul” (din lipsă de spațiu, nu-l pot reproduce, iar trunchiat, n-are farmec!). Aș mai avea o rugămintă, cititorule: tot din lipsă de spațiu, nu pot reproduce nici acest fragment din poezie, dar sunt sigur că în biblioteca personală vei găsi un volum cu versuri de Eminescu pe care-l vei deschide împreună cu mine.

Mai trebuie făcute doar câteva precizări:

Una – să te concentrezi pe textul poetic, astfel încât să te transpui în interiorul lumii politice de acum 125 de ani și să gândești o dată cu mine, așa cum e firesc și cum se obișnuiește: orice asemănare cu lumea (este text de ficțiune artistică!) politică de azi este întâmplătoare.

A doua – să observăm structura întregului text poetic: prima parte face referire la trecutul glorios și la patriotismul înaintașilor, în sensul că, cine i-a înfruntat pe turci în momentele lor de glorie, este deopotrivă măreț, glorios și, mai ales, înțelept, precum Mircea cel Bătrân; partea a doua pune în prim-plan falsul patriotism al politicianilor contemporani scriitorului.

A treia precizare are în vedere semnificația numelui propriu Sybaris din debutul satirei, termen cheie, situat într-un vers-cheie, necesar înțelegerii ulterioare a textului: „Au la Sybaris nu suntem lângă capiștea spoielii?” Pe scurt – Sybaris era un monstru care trăia într-o peșteră din Parnas. Oracolul a hotărât să-i fie jertfit și Alciomen, fiul lui Dionysos, dar în locul lui a fost introdus în peșteră Euriblat, care a reușit să-l ucidă. Altă semnificație: Sybarisul era un oraș din Magna Graecia (Calabria de azi), cu vreo 300.000 de locuitori (foarte populat pe vremea aceea!) care ajunsese la prosperitate maximă, dar care va decădea datorită degradării morale a cetățenilor săi. (Observă cum asociază Eminescu monstrul cu degradarea morală!).

Să mai știi ceva, dragă cititorule, că n-am să te plictisesc analizând textul pe toate fețele așa cum se procedează la școală, adică având în vedere nivelul fonetic, sintactic, morfologic, lexical, de idei (de cel politic nici nu mă ating!), ci ți-aș propune doar stratul stilistic – asta ca să nu ne îndepărtăm de la ce ne-am propus inițial. Dacă l-am aborda din toate perspectivele și am avea în vedere cele cinci **Scrisori**, ar ieși o lucrare de

doctorat. (G. Călinescu nu și-a luat doctoratul pe un singur text în proză de Eminescu, **Avatarii faraonului Tla?**)

Te rog, recitește textul împreună cu mine și vei fi uimit cum îți va apărea sub privire chipul politicianului contemporan poetului (nu nouă, Doamne ferește!), asemenea unui monstru – Sybaris, locuind într-un oraș degradat – Sybaris. Stilistic vorbind, Poetul realizează un portret fizic și moral, individual și colectiv – adică un monstru politic, recurgând la un suprem procedeu artistic, satira, însoțită permanent de o abia reținută indignare.

Pentru început, să descoperim din ce medii își recrutează poetul acest monstru politic pe care îl numește delicat *falnic juvaer*? Răspunsul: gloriile politice se nasc *pe stradă și la ușa cafenelii, între ai noștri, între canalile de uliți*. Care este arma lor politică? Răspuns: retoricile suliți, adică, pe șleau – demagogia. Aici e cazul să facem o paranteză, amintindu-ne de studiul contemporanului său, Titu Maiorescu, **Oratori, retori, limbuși** (ce corect face el diferența între ei, parcă te ademenește să-l citești!).

Să observăm împreună (subliniază pe text, te rog!) cum arată acest monstru fizic în viziune eminesciană, urmărind epitetele (însușirile deosebite). Apare, mai întâi, ca o urâciune, având privirea împăroșată, fiind *la fâlci umflat și buget, negru, cocoșat, având cămeși cu mâneci lunge iar pe capete scufie* (Arghezi, unde ești?). Când este vorba de portretul moral, Poetul este mai zgârcit în epetete, dar sugestive: *fără suflet, fără cuget, lacom, izvor de șiretlicuri*, adică cinic, prost, șmecher, hrăpăreț.

Acum, să fii mai atent (ascute-ți creionul și subliniază cu două linii!), pentru că vom descoperi portretul colectiv al acestor monștri politici, cu accent pe latura morală. Ți-aș propune să te detașezi, să nu te indignezi, așa cum o face Poetul.

Într-o primă constatare, politicianii vremii sale apar ca *panglicari în ale țării care joacă ca pe funii* (sic!), *măști cu toate de renume în comedia minciunii*, spune la tovarășii săi *veni-noasele-i nimicuri, toți pe buze având virtute, iar în ei monedă calpă* (traducem: ipocriți, mincinoși, superficiali, falși, circari) într-o formulare concentrată, *chintesență de mizerii de la creștet până-n talpă*.

Într-o altă ipostază, aflăm că ei sunt cei care *ne fac legi, ne pun biruri, ne vorbesc filozofie*, citoresc așezăminte *unde spumegă desfrâul*, se adresează *cu evlavie de vulpe* (da ce lacrimi!), *aplaudă frenetic, schime, cântece și jocuri* (ba și dansează, am zice noi!), iar dintre ei *se alege solii țării azi în lume*. Să nu trecem superficial peste aceste sintagme fără să le înțelegem: fură legal prin impozite, dau sfaturi ipocrite, sunt desfrânați, duc în lume „renumele” țării, joacă un circ politic gratuit. Sunt ușor de identificat: *bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire, mutre pretinse de roman, toată greco-bulgărimea e nepoata lui Traian!* (care?), pentru ca în final să fie etichetați sec: *spuma asta-înveninată, astă plebe, âst gunoi* (cât dispreț pune Poetul în demonstrativul astă!).

O explicație este necesară, cititorule: Eminescu n-avea nimic de împărțit nici cu grecii, nici cu bulgarii (vezi augmentativele!), nici cu romanii, deoarece considera că politicianii de la conducerea țării erau urmașii, travestiți în haine românești, ai fanarioților de la 1800. De observat că și colegul său gazetar de la „Timpul”, Caragiale avea aceeași opinie, din moment ce multe dintre personajele sale purtau nume grecești, sau dacă nu, sufixe: Agamemnon, Farfuridi, Trahanache, Caliopi etc. (doar

Café de la Paris

nu vei părăsi lectura poeziei să vezi dacă spun adevărul, precum G. Ibrăileanu în studiul **Numele proprii în opera lui Caragiale!**)

Într-o a treia treaptă a satirei sale, Poetul abia își mai reține sarcasmul, adăugând alte trăsături (determinări stilistice) monstrilor săi politici (vezi că folosește pluralul!), enumerând: *fonfii, flecarii, găgăuții, gușații, bălbăiți cu gura strâmbă, niște rai, niște fameni* (mai e nevoie să mai explicăm?), explodând: *niște mișei. Ei se pretind stăpânii astei nații, numai banul îl vânează și câștigul fără muncă*. Indignat la culme, Poetul îi adună sub umbrela pronumelui TOT (TOȚI), urmat de o cascadă de construcții atributive: *ce-n țările vecine e smintit și stârpitură, ce e perfid și lacom, ce-i însemnat cu pata putrejmii de natură, tot fanarul, toți iloții, se strânseseră aicea și formează patrioții!* În final, concentrează în două sintagme ultimele trăsături: *această ciumă-n lume și aceste creaturi*.

Se cuvine (procedând tot didactic) să ne reamintim treptele fizice ale evoluției monstrului politic: *urâciune, pocitură, creaturi*. Treptele devenirii lor morale sunt și mai interesante: *glorii pe stradă și la ușa cafenelei* (de unde sunt recrutăți) *chintesență de mizerii de la creștet până-n talpă, spuma asta-nveninată, astă plebe, ăst gunoi, această ciumă-n lume, niște mișei*, adică niște trădători.

Au și admiratori pe măsură, *canaliile de uliți*, care îi aprobă zgomotos, *în aplauze frenetice*. Dincolo de această faună de circari (unde am auzit noi cuvântul?) Poetul situează, într-o sintagmă genială, pe cei care veghează și sancționează, ca un judecător absolut, mascarada politică a vremii, compătîmîndu-i tot ironic: *fața noastră sceptic rece*.

Apropiindu-ne de final, cititorule, vom observa că Poetul

nu se limitează doar să prezinte mascarada politică a vremii (sale!), ci constată că a venit ceasul judecății. Urmărește câtă indignare și câtă amărăciune pune el în acest cuvânt simplu, PREA, pe care-l plasează la început de vers: *Prea v-ați arătat arama sfâșiind această țară / Prea făcureți neamul nostru de rușine și ocară / Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei!*. Așadar, să traducem: politicienii sunt jefuitorii țării, ipocriți, aroganți, disprețuitori de limbă, de istorie și de tradiții.

După o așa judecată aspră, dar dreaptă, urmează sentința – realizată artistic printr-o strălucită și sinceră invocăție: *Cum de nu vii, Țepeș Doamne, ca punând mâna pe ei, / Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei, / Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni / Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni!* Aici este necesară o precizare: soluția este radicală, adică și pușcăria și casa de nebuni să fie incendiate, deci purificarea prin foc echivalează cu o purificare morală.

O ultimă precizare, pentru a limpezi raportul dintre autor și cititor, între care eu sunt doar un intermediar, este necesară: aici nu „vorbește” Eminescu, ci eul liric, acea voce interioară a lui care se indignează la nelegiuirile politicienilor, făcându-se purtătorul de cuvânt al adevăraților patrioți (mulți și anonimi), după cum nici eu nu „vorbesc”, ci vocea mea interioară, de cititor indignat la atâtea nelegiuiri debitate furibund astăzi, într-un concert bine orchestrat, la adresa lui Eminescu.

N.B. Abia acum realizez de ce o fostă elevă, aflată la jumătatea vieții, mi-a mărturisit într-o întâlnire întâmplătoare, surprinzătoare (ce banal, într-un autobuz!): „Domnule Profesor, să știți că eu am la culcare, la cap, un volum de Eminescu din care mai citesc și copilului meu!”.

De-abia conștientizez de ce fiecare aventură literară cu clasa pe care o preiau la început de liceu, o încep cu **Odă** (în metru antic). („Statuia în bronz a lui Eminescu”, cum o numea blândul și bunul Nichita, un alt oropsit al programelor școlare).

Abia acum înțeleg de ce mai marii învățământului de azi, dar și de vreo zece ani în urmă, trec în programa școlară doar patru texte, obligatorii pentru Bac, și acelea la alegere, din Mihai Eminescu și nicăieri nu se mai rostește sintagma „poet național”. Ce subtil ești eliminat, puțin câte puțin, Eminescule, din conștiința generațiilor de azi, până când cineva din generațiile viitoare (ce premoniție a avut Poetul!) *te-o strânge-n două șiruri, așezându-te la coadă, / În vreo notă prizărită sub o pagină neroadă! (Scrisoarea I)*.

Abia acum mărturisesc, cu mare mâhnire, că scâncetelor de căței jigăriți, bolnavi de jigodie, care cântă prohodul lui Eminescu, e necesar să le opunem niște gânduri rostite sincer de marele truditore al cuvântului românesc, Tudor Arghezi: „Pășii încet, cu grijă tăcută, feții mei, / Să nu-i călcați nici umbra, nici florile de tei! / Cel mai chemat s-aline din toți și cel mai teafăr, / Și-a înmuiat condeiul de-a dreptul în Luceafăr”.

Memoria îmi scoate din ascunzișurile ei un gând curat și sincer al unui aproape uitat (dar vizionar) scriitor, la fel de iubitor de Eminescu: „Inimă în inima poporului român, Eminescu va întineri mereu, cu fiecare clipă și cu fiecare an. Va îmbătrâni timpul. Prezentul va deveni trecut. Trecutul va fi cândva antichitate. Dar Eminescu va fi mereu tânăr ca viitorul”. (E. Camilar, **Farmecul depărtărilor**)

Și acum, în loc de concluzie, două ultime întrebări pentru tine, cititorule: Nu e așa că Eminescu este printre noi? Va deveni Eminescu praf în deșertul timpului?

Gheorghe Istrate

TOTALITATEA MEA LITERARĂ NU ARE DECÂT UN SINGUR TITLU: POEZIA

Convorbire realizată de **Alexandru Deșliu**

– Dle Gheorghe Istrate, și chiar credeți că am pus punct acestui interviu?

– Dragă Dle Deșliu, eu am sentimentul clar că „angajamentul” nostru tânjește către o iliminară prelungire, fatalmente finală! E ca și cum am schimba prologul cu postfața, dar asemenea întâmplări fac „jocul” frumos al literaturii. Fiindcă noi, aici, ne jucăm totuși, de-a literatura sinceră, adevărată.

Poezia are, însă, tenacitatea ei. Poezia este strânsă într-un abecedar ca un marsupiu – de acum adult și neimitabil. Abece-darul – iată ce chemare și inițiativă fantastică pe care și Ion Creangă a regerminat-o! – s-a așezat pe creștetul literaturii române și a mișcat astfel și definitiv – frazele și chipurile spuselor noastre școlărești.

Dle Deșliu, cuvântul ne călăuzește văzduhurile iubirii în tot ceea ce facem. Scrisul este în primul rând un Semn. Semnul poate fi și un început și un obstacol. Semnul este o memorie a tuturor începuturilor. Precum litera A (Alfa).

Eu nu sunt un erudit (abia inițiat) în aceste vibratile dicționare de simboluri – ci doar un simplu cititor stângaci care se uluiește, adeseori, de sintagmele reușite, dar și de literaturile întregi scrise de alții. Eu țin mult mai mult la ceilalți, cei de dincolo de cortina mea personală.

O mărturie amară: în ultima vreme mi s-a vulgarizat puterea (verbul) și port stihialul în mine – adică blestem și înjur. Adică scriu o poezie de pământ pământiu, o poezie îndurerată de ea însăși.

Ce să mă fac, Doamne, cu acești dedesubți, cu lumea lor dedesubtă?

Ce să mă fac, Doamne, cu acest dedesubt care tronează perpetuu deasupra noastră?

Într-o zi mai veche eram copil și nu mă interesa decât lumina copilăriei cu toate canoanele ei cu tot.

Mi-aduc aminte de o întâmplare de pe la 4-5 ani. Ne aflam, eu și una din surioarele mele, vara, la „locul de casă” din vecinătatea satului, unde culegeam tutunul: palele de mai jos, cele mai coapte. Și, ca un tunet, a izbucnit peste noi un avion (eu știam că ele zboară și în cer), care a retezat vârful lizierei de salcâmi, umbrindu-ne greoi cu matahala sa, înfingându-se apoi în cerul lui speriat. De frică, ne-am acoperit cu bălăriile câmpului, sub faldurile de gârdurariță, și am așteptat pe cineva să ne așeze suflețele la loc.

Nu știu ce o fi fost cu avionul acela, duhnind a metal înnegrit, de o agresivitate de reptilă înfricoșătoare. O fi fost o simplă glumă aviatică a unui pilot dement, de a ne speria, sau un impas al comenzilor?

Acest incident a introdus în biografia mea simbolul fricii, o spaimă multiplă de ființele metalice, chiar și de cinetica pistoanelor locomotivelor „Pacific” (deși aveam să ajung ca o

ironie a sorții, împiecat de mișcare cheferist, dirijor de trenuri...)

Această violență celestă, metamorfozată, s-a prelins și în literatura mea ce avea să vină. Debutul meu poetic din 1968, cu „Măștile Somnului”, după comentariile extatice ale câtorva critici (N. Manolescu, I. Caraion, M. Popa, D. Micu ș.a.) fapt despre care am mai pomenit avea să fie sfâșiat, cu o duritate grosolană, de Costin Tuchilă, Mircea Iorgulescu, Gh. Grigurcu, N. Motoc, Mirela Roznoveanu, ba chiar și de dulcea mea buzoiană Magda Ursache!

Niște avioane razante care m-au întristat. Printre rândurile paginilor dintâi ale acestor spovedanii am mai adiat ceva detalii, cu sfioșenia de rigoare.

Amintirile conservă, ca un sâmbure, tot amarul faptelor și anilor de odinioară. Infatuarea, dorul de eu, ambiția de-a fi în banca-ntâi, n-au fost niciodată gândurile mele. Eu și așa sunt mereu într-o mirare, cum un țăran în teniși (gumari), pornit din zăriștea Limpezișului natal, își găsește numele caligrafiat în toate dicționarele literaturii române actuale. N-am râvnit cu un scop anume să fiu acolo. Valul vieții m-a aruncat și peste aceste maluri „planetare”, aproape fără voia mea.

Totalitatea mea literară nu are decât un singur titlu: poezia. Adiacențe: tablete, micro-eseuri, publicistică, medalioane, iar, uneori (amical), encomiastice. Și multe autografe (adeseori somptuoase).

M-am încuiat de mult în religia mea: cuvântul scris – martorul. Cel adevărat ca bobul de grâu: sănătos ori șiștav. Eternocuvântul.

Până și sărăcia este o instituție. Eu o administrez de mult. Am devenit expert: împrumut din stânga și restitui în dreapta – și apoi repet gestul, multiplicat, după nevoie. Aceasta a fost și tehnica de o viață a lui Balzac, numai că el miza pe sume astronomice (il obseda luxul), realmente poate de cel mai producător geniu al prozei lumii din totdeauna.

Mă mișc printre cărțile mele și unele se dăruiesc de la sine, căzându-mi la picioare, ca un semn, ca o superstiție pulsată din neantul cuvintelor și, întra-adevăr, faptul acesta accidental se dovedește a fi o revelație, o renaștere a lecturii, a redescoperirii unor scriituri întârziate-n memorie, pline de eclatări, dar mai ales, de entuziasmele adolescenței mult prea grăbite. Și talentele cresc asemenea arborilor, până când unele (foarte puține), capătă statutul definitiv de sequoia...

Bibliotecile trebuie cât mai des aerisite și reîmperecheate. Bibliotecile sunt, de fapt, pulmonul literaturii de orice gen.

„Ai furat vreodată cărți?” m-a întrebat cineva (celebrul Octavian Stoica), specializat în acest act din totdeauna iertat.

„Da i-am răspuns, dar numai din propria mea bibliotecă pe care și tu o știi atât de bine – în care am un compartiment central „donat” lui Eminescu, rafturi întregi, din care tu mi-ai

furat câte ceva și apoi ai mai adăugat altceva. Mi-am furat cărțile să le citesc, ca apoi să le uit pentru o nouă relectură, care, din păcate, se produce tot mai rar. Existența ne-a prins în chingile ei încorsetate“.

Relectura este o reîndrăgostire (târzie). respiratorie. Aerisită. Stimulativă. Optimă. Primenirea ideilor (sau reîntinerirea lor) pare a se reface, și oasele noastre stricate șubrezind pe transversala trotuarelor politice nemarcate. Deh!

Deseori nu știm cine mai suntem. Întrebăm verbul și verbul stă mut. Literalele stau înghemuite în ele însele, ca într-o întunecare.

S-ar putea să plictisesc cu asemenea negre adaosuri. Dar literatura pare a se fi desprins din ea. Literatura actuală – cel puțin la noi – nu mai face epocă.

Vom aștepta pe condeierii viitori care vor oxigena etuvele, care vor arunca la gunoi dezastrul sexual al unor manufacturi literar-libidinoase, cu care vor reîmprospăta văzduhul literar pe meridianele lui coerente.

Deocamdată e prea mult jeg și prea multă râie.

Literatura se ascunde în sufletele unor inși subțiri care vor păși cu tălpile lor de argint pe hârtiile viitoarelor cărți, predestinate. Ei există. Eu cred în ei!

În definitiv, literatura e o aventură pe cont propriu.

În scris, uneori ai propriile tale retorisme – care, și ele, fac parte din arsenalul stilistic al tuturor obsesiilor „necesare“.

De ce, Doamne, mereu și mereu, când am vrut să scriu semnul exclamării, mi-a ieșit totdeauna cel al întrebării? Atât de curat scriu semnul interogației clare, precise și înfipte în sternul gravitațiilor mele – și iată cum condeiu meu aproape că nu știe să scrie semnul final al unui extaz artificial.

Semnul exclamației e un plâns de claun, un ochi prelung cu o lacrimă închisă în punct. Niciodată nu pot fi frați aceste semne contrarii, deși ele pornesc din chemarea aceleiași ființe armonice.

Cifra unu poate avea și plus și minus, deși cantitatea ei rămâne aproape mereu aceeași, având greutatea unei aripi de fluture.

Doar zero-ul nu poate primi catehismele valorilor minus și plus, el, în sine, fiind insensibil la asemenea energii matematice. Și cu toate acestea, el rămâne, el formează frontiera dintre două neanturi rivale, opozante. Obsesiile mele au însă un volum

– din ce în ce mai crescător. Foile cerului s-au dezlipit de pe mine, ocrotitoarele, și acum mi-e frig în semnul meu de întrebare care mă urmărește ca un cârlig înșelător și răsturnat al spânzurătorii.

Iar ceea ce scriu eu aici nu e un poem în proză – ci adevăr.

Iubite Dle Deșliu, precum și Dvs. observați, sfârșitul „colocviului“ nostru a alunecat tot mai mult pe o pantă eseistică și mult confesivă. Lucru care pe virtualul nostru cititor probabil că nu-l interesează. dar eu măs imt dator, față de invitația Dvs generoasă, ca și până acum, să-mi deșert povara sacului de spovedanii.

Într-o zi voi îmbătrâni total în tunelul ultim și în insignifiantul vârstei mele agonice. Acolo, pe prispa mea de neliniști și singurătăți, mi se vor arăta în ochii apoși părinții și surioarele, copiii și nevasta, și generațiile de animale care mi-au mângâiat genunchii – și generațiile de verbe care m-au provocat.

Știu: eu sunt un scriitor „necalificat“ pe coperte aurifere precum ale atâtor corifei contemporani – și nici nu gelozez o astfel de ipostază. M-ar sufoca. Eu trăiesc într-o floare terestră și perenă, precum nalba sau troscătul care sparge până și pietrele cu miraculosul lui pickamer înmugurit. N-am râvnit niciodată la etaje de argint. Eu m-am măsurat cu ploaia în noroiul nostru gleznier – ca o măduvă a pământului care ne-a așezat brățări de lut civil și civilizată pe firava noastră anatomie astrală.

Eu n-am scuipat niciodată în stele ci doar în borătura celor care spurcă pământul cu grețoseniile lor bestiale și bahice, pământul din care se înalță sfântul spic de grâu și narcisa, și chiar cucuta din care sugă, în locul lui Socrate, șiragul de furnici călătorind către cuibarele lor de noapte ascunse subteran. Și cărora le sărut piciorușele harnice și sărate (știați că furnicile sunt sărate?), trecute curat prin toate mizeriile acestei țărâni.

Mi s-a subțiat frica? Mi s-a îngroșat frica? Da, eu sunt un plop fricos în fața furtunii.

La aproape 66 de ani, începi ușor-ușor să-ți faci bilanțul.

Ca o cloșcă îmi apăr cărțile cu toate beteșugurile lor previzibile și le împing în fereastra lui Dumnezeu, arătându-i că, totuși, am încercat, că n-am stat de pomană la borna podului, că am trecut ape prin ciurul meu și am lins pagini albe, ca pe o zăpadă, înainte de a-mi deșerta cuvintele din tâmplă...

Mirosul nopții, ah, mereu și mereu mireasma Noptii!

Ziua am scris incidental (în zori), strecurându-mă printre zgomotele metalice și de umanoizi în erecții grosier-verbale, împrôșcând străzi, piețe, autobuze, metrouri, parcuri, ecrane, nouri etc.

Noptile îmi sunt tot atâtea altare în care scriu cu sufletul îngenunchiat, gură în gură cu Dumnezeu.

Serafica poezie pâlâie pe la porți cu aripi de fluturi, pe la unghiuri vulnerabile și prăbușitoare. Vom descrie, cândva, alfabetul ca pe o coloană vertebrală a literaturii care a obosit.

Să vină, așadar, căteii tineri! Cu multă rouă-n condei. Tinerii scriitori care spăla rușinea treptelor unsoase ale edificiului actual al literaturii. Pe ei îi aștept atât de mult, ca pe o salvare.

Poetul este un rest de epopee...

Dle Alexandru Deșliu! Acestei cărți (chiar va fi o carte?) va trebui să-i facem și o a doua ediție lărgită. Pe aceasta am scris-o amândoi aproape gâfâind, pe un traseu ușor impropriu. Între timp, îmi voi desface și cele 65 de caiete „secrete“, însumând sute și sute de pagini, din care, cu penseta, vom extrage ceea ce credem că merită să dăruim cititorului ideal. Mulțumesc!

La nunta mea

Philippe Jones*

PROZE**

Șușotiri

Stropi de ploaie ezită la marginea frunzelor, apoi se sparg deodată pe frunte ori preumblă un deget indiscret de-a lungul unui obraz. Pneurile șușotesc, semafoarele animă cu o clipire de ochi verde și roșu sporovăiala intersecțiilor.

(Să fi fost acum douăzeci de ani? Mai degrabă treizeci; nimic nu s-a schimbat sau, poate, doar pomii au mai puține frunze, asfaltul a înecat pietrele de caldarâm, sunetul nu mai e chiar același.)

Tabusien ține paharul cu toată palma, degetele mângâie încet curbura. „Dacă ar fi culoarea asta, culoarea asta de toamnă lichidă, caldă încă, dar deja un pic tristă. Știi, fără să vreau să te supăr, nu-mi place romul. Culoarea îmi place. Deunăzi nu era nimeni aici, servea patronul. Mă instalez, adu-mec din când în când, căci mirosea bine... Uite că patronul îmi face temenele: «Trebuie spus, domnule, dacă miroase dopul, vă servesc altul.» Ca să vezi!”

(Exista o anume durată a lucrurilor. Clipa își schimba grosimea după momentele zilei. Firește, timpul n-a încetat să fie subiectiv, dar nu se alerga după amăgirea asta care te poartă acum spre galopul final.)

Brick-ul și atmosfera lui, deopotrivă grea și brăzdată de râsete. Vin nou, încă tulbure, dar sigur pe forța lui. Sărutai fetele cu dezinvoltură, cu condescendență chiar, iar ele îți erau credincioase. Jacques sufla în clarinetul lui, iar eu îmi scriam cronicile cu sentimentul că domin toate marionetele lumii.

(Greutatea pe care crezi că o exerciți asupra lucrurilor e cea care decide, la un moment dat, orientarea în viață. Să fie vorba de o altă capcană? Succesul, cu totul relativ, pe care-l poți avea depinde, oare, de forța exercitată sau de persistența credinței?)

Jacques tocmai cânta *So long blues* când a intrat Tabusien.

* Philippe Jones (n. 1924, la Bruxelles) a debutat în 1947 cu un volum de versuri: *Le Voyageur de la nuit*. Opera sa poetică numără, până în 2004, peste 20 de titluri presărate de-a lungul a șase decenii, titluri care i-au asigurat prestigiul de poet de prim rang al literelor belgiene. În 1956, publică primul său eseu, despre presa satirică ilustrată. Profesor de Istoria artei la Universitatea din Bruxelles și coordonator al muzeelor regale de artă din Belgia, publică aproape 30 de volume despre Daumier, Lautrec, Bruegel, Magritte, despre pictura secolelor 19 și 20, despre realism și suprarealism, care îl așază printre cei mai de seamă comentatori ai fenomenului plastic. Este membru al Academiei de Arte Frumoase, Comandor al Legiunii de Onoare, Comandor în Arte și Litere, laureat al Marelui premiu pentru poezie al Academiei Franceze. În 1991, la aproape 70 de ani, își descoperă vocația de prozator. Arta privirii și știința metaforei sunt traduse în „ficțiuni” târzii foarte bine primite de critică și de public. Iată câteva dintre ele, incluse în volumul *Proze*, în curs de apariție în Colecția „Belgica.ro” a Editurii „Casa Cărții de Știință” din Cluj (I.P.)

** În românește de Irina Petraș

„Nu-i rău, nu?” i-am spus noului venit. Mi-a aruncat o privire opacă și am stat la taclale. Ne-a dus la el să ascultăm solo-ul lui Goodman din *China boy*. Și acolo, în mansarda lui, l-am întâlnit pe adevăratul Tabusien. A deschis ușa foarte încet și s-a auzit ca un foșnet de scoici stârnite de valuri. Apoi, sub acțiunea întrerupătorului, încăperea deveni un pom de Crăciun. O ploaie de culori brăzda spațiul. Roșul, auriul, verdele, argintiul, albastrul se chemau, își răspundeau, dănțuiau, alcătuiind constelații furișe, clipeau parcă nesigure de prezența lor. Globuri de culoare surădeau pe etajere și pe mese, sfere râdeau agățate de tavan, lumi îmbătate deschideau un ochi în toate ungherele încăperii. „Sunt frumoase, așa-i?” murmură Tabusien. Iar globurile de sticlă păreau să găngurească sub lumină. „Și sunt blânde...”

(Blândețea nu e, în definitiv, senzația esențială și, de aceea, cea mai rară? Cea a pielii materne, a unei plimbări mână în mână, a soarelui în asfințit. Lucruri atât de simple că par ridicole. Poate fi ascuțită violența, dar blândețea poate fi ea modulată?)

Vorbi îndelung, cu o voce surdă, despre căutările lui pe la consignații și despre sentimentele care îl tulburau. Disprețul, adică ura pentru femeile care le cumpără ca să-și împodobescă salonul. Ce găesc ele, oare, zicea el, obiecte pur masculine... Moda? E destul ca un lucru să fie la modă și-și pierde orice urmă de sens...“ Dar era copleșit de tandrețe evocând găselnițele care-i îmbogățeau „roiul”, o secretă pudoare când pomenea de „regina” încă neafată. Mansarda devenea sufo-cantă. „Mângâiați-le, cântă sub degete.”

(Să fie vorba de a găsi ori e vorba de un transfer? Orice căutare cere un complice, căruia să-i poți spune ce aștepți, căruia să-i predai ștabela sau care să accepte să meargă acolo, un pic mai departe. Dacă doar găselnița contează, filonul de aur, versul consacrat, vei muri mulțumit ori vei descoperi ceea ce încă îți lipsește?)

Ieri ca și azi, paharul lui de rom. „Și regina?” Tabusien își ridică încet privirea spre mine: „A trecut doar, poate era prea frumoasă sau n-am tânjit eu destul după ea. Printr-o întâmplare, am zărit-o într-o odăiță în spatele unei prăvălii. Mare și rotundă și albastră ca miezul nopții. Cu dâre luminoase ca niște bănuiele de zori. Perfectă și dulce. Am luat-o, iar la mine părea încă și mai mare. Însă, dimineața, fereastra era larg deschisă, iar podeaua presărată cu cioburi. Am crezut că le voi face țândări pe toate care mă priveau încă.”

Bātu orologiul Trinității: „Mă ierți? Trebuie să plec, am întâlnire cu Lucia.” Un surâs, pleacă. Tabusien și globurile lui de sticlă, dar cine o fi oare Lucia?

Pași în gol

Sfârșit de zi, raze căzând pieziș, pale de aer ce clatină cireșii bătuți ai Japoniei, înălțând cortine de petale pe terasă, acesta e spectacolul. Nu prea profund decorul ăsta pe care îl zăresc

pe fereastră, nici un zvon nu-mi vine din afară, nici un ciripit nu salută asfințitul.

Apare un copil jucându-se cu o minge. Subțiratec, grațios în gesturi, face mingea să salte și o prinde cu mâinile împreunate deasupra capului. Mișcarea e repetată cu seriozitate, ca și cum ar fi vorba de un rit. În *contre-jour*, trupul întunecat se decupează perfect cu un soi de eleganță orientală. O accelerare lentă, dar tot mai vizibilă, animă copilul.

Mingea sare mai repede, mai sus, detenta mușchilor însoțește și dezvoltă ritmul. Răsună în mine și mă leagă pe dinăuntru. Se presimte, oare, un incident, e inevitabil? Ești ținut, hipnotizat de așteptarea a ceea ce trebuie să se întâmple? Sau spaima de acest posibil inhibă orice reflex? Conștiința pune piedică reacției spontane? „N-am avut timp să mă gândesc“, se zice adesea după un act anume. Poate tocmai în asta stă salvarea. Gândul nu e o forță continuă, ci coordonata unei serii de sondaje, fără îndoială inconștiente, care suspendă automatismul preț de o fracțiune de timp.

Lucrul de care te puteai teme se petrecu. Mingea prea înălțată fu deviată de o pală de vânt, copilul sări s-o prindă și se răsturnă peste parapet. Odată cu căderea, fereastra se deschide, izbit de țipăt mă precipit, prea târziu. Ciudat, copilul cade legănându-se parcă între golurile diverselor etaje, nu ca o piatră, ci ca o frunză, nu în gol, ci purtat parcă de un val.

Mă regăsesc în casa scârilor, spirala pare să se afunde foarte departe și mă aspiră într-un vârtej cenușiu în care nu mai simt treptele, nici picioarele nu mi le mai simt, prins cu totul de angoasa spectacolului la care mă aștept. Coborârea părea interminabilă.

Ușile blindate ale beciurilor se deschid spre exterior. Și e și strada, trotuarul și copacul cu trunchiul prăfuit, împrejmuit cu grilaj de fier. Iar acolo, ca într-o mlaștină, trupul. Nu al copilului care dansa, ci al unui pește, un pește mare, roșu, dar mai portocaliu, mai auriu decât roșul sângelui. Nu-i strivit, dislocat, cum mă temeam.

Respiră greu, zgduit de frisoane, ochiul, fix deja, devine opac, dar branhiile se deschid și se închid, i se introduc tuburi, și în gură de asemenea. Îngrijirile sunt rapide: oxigen, perfuzie. Un om se apleacă. „Doctore, îi zic eu, e fiul meu, a căzut sub ochii mei din înalt.“

Omul mă privește și am senzația că mă micșorez ca și cum, treptat, aș retrăi scena din cealaltă parte a unei lunete. Doctorul, peștele, copacul, strada sunt departe, foarte departe, revăzute de sus, din capătul tuturor etajelor. Fenomenul creșterii și îndepărtării se repetă în mai multe reprize, sacadat. Unde sunt lucrurile? Departele și aproapele sunt un același timp îndurat simultan? Când vezi ceva anume dacă totul coexistă?

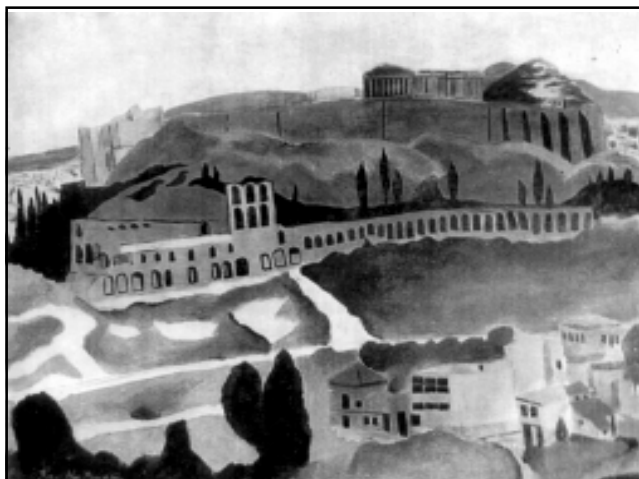
Izbit de această mișcare și de frângerile ei, respir și eu greu. În nisipurile patului în care am eșuat în cele din urmă, însoțitoarea mea mă prinde de mână. Îmi zice: „Am nevoie de tine.“ Un loc, un timp, o prezență, toate astea împreună se conjugă, și viața merge înainte.

Scrisoarea tatălui

Linia de trecere era aproape. Se aștepta să vadă, dacă nu un zid, măcar sârmă ghimpată și miradoare.

„Ora e bună, patrula a trecut de curând, zise omul pipăind cu degetele urmele drumului, nici o problemă dacă nu întârziem...“

Mergeau de câteva zile, dar aventura dura deja de mai multe

Acropole

luni. Crima, crimele avuseseră loc în martie, la intervale scurte unele de altele.

„Sinuciderea ori asasinarea principalilor responsabili pune capăt actualității faptelor și interesului lor mediatic. Rămâne misterul.“ Raymond împături ziarul cu enervare.

Astfel, doar evenimentul singur are relief din unghiul informației. Motivele care scapă constatărilor și dării de seamă nu prezintă decât o mică importanță. Curioasă viziune a lucrurilor în care cauza atârână mai puțin decât efectul său! Morțile provoacă titluri mari, dar de ce-ul, când evidența sa nu sare în ochi, devine un mister care plutește aiurea și se diluează, scaldat într-un halou din ce în ce mai difuz și mai palid.

În cazul de față, moartea a vreo zece bărbați și femei era, fără îndoială, puțin lucru în comparație cu masacrele etnice și religioase, cu foametea și epidemiile care brăzdau planeta. Publicul nu dorise, totuși, să afle motivele care au adunat un grup de oameni, aparent fără legături de familie sau profesionale, într-un sătuc, departe de lume și în afara sezonului, pentru a-și afla sfârșitul violent care semăna a reglare de conturi.

De ce-l frapase pe Raymond, atunci, acest eveniment? Nu mai știa. Dar în săptămâna următoare primi, printr-un anume Marcel, o scrisoare de la tatăl său.

Își amintea încă și astăzi, foarte clar, câteva fraze: „Misiunea cu care m-au însărcinat se dovedește altfel de cât mă așteptam... Nu pot spune mai multe fără a pune în primejdie pe aducătorul acestei scrisori și pe tine însuși... Se poate să nu mă întorc multă vreme... Dacă aș fi știut, poate aș fi ezitat, dar era vorba de o chestiune de onoare... Am încredere, să avem, așadar, încredere împreună... Un sfat: nu te lăsa pradă indolenței tale...“

Această ultimă frază îl duru rău. Tatăl lui nu băgase de seamă eforturile lui din ultimul an? Se schimbase, nu mai era leneșul de altădată; da, sigur, mai zicea și acum „am timp destul“ sau „nici o grabă“, dar tânjeala și distracția tâmpă sunt de domeniul trecutului!

Angoasa era puternică. Scrisoarea, nici datată, nici semnată, putea fi anterioară masacrului. Tatăl său mai era oare în viață? Încă trebuia să afle dacă era amestecat în toate astea și de ce.

Patruzeci și opt de ore mai târziu, i se fixă o întâlnire la numărul 145 pe strada Royale. Bărbatul care se apropie de el avea un chip foarte net desenat, sculptural, iar Raymond avu impresia că îl mai văzuse.

„Nu te lăsa pradă indolenței tale, zise necunoscutul strângându-i mâna firesc ca unei cunoștințe întâlnite din întâmplare în drum.

– Și tata? întrebă Raymond.
– Liniștește-te, a fost exfiltrat. Și tu vei fi, dacă dorești, dar nu-i lipsit de riscuri și trebuie s-o dorești. Dacă ești de acord, adăugă omul cu ușurința cu care vorbești despre ploaie și timp frumos, plimbă-te pe aici mâine la aceeași oră. Vei primi, pe urmă, instrucțiuni.

– Și tata? repetă Raymond.

– Pentru cine crezi că mă aflu aici? Trezește-te!

Răspunsul fusese sec, ca o punere în gardă, dar un surâs larg și o bătaie pe umăr încheiară întâlnirea.

Tulburat de întâlnire, Raymond, întors acasă, căută în zadar în dicționarul lui termenul „exfiltrat”. O expresie tehnică? Îi ghici sensul: o ieșire, dar fără control, și o voință de a ieși. Hotărârea fu repede luată.

Iar acum granița era aici.

„Haide, îi spuse omul, fă-te cât mai mic cu putință, e o groapă plină cu apă peste care trebuie să sari!”

Raymond se simți deodată stăpân pe efortul său, își luă avânt și, trecând hotarul, își lăsă în urmă adolescența.

Rădăcinile furtunii

Coborâra spre plajă. Bărbatul, uriașul blond, venise s-o caute în coliba ei, un pic mai departe de centru, în cartierul rezervat. Contrar obișnuințelor, nu se anunțase. Până la această primă întâlnire, ea fusese intimidată, speriată chiar de acest necunoscut de altă rasă, instalat de puțină vreme la celălalt capăt al insulei și al cărui vocabular se reducea la câteva cuvinte.

Se profilă deodată în ușa colibe și îi dădu de înțeles, fără ocolișuri, scopul vizitei sale. Ea îi răspunse că sunt obiceiuri de respectat, riguroso prescrise de tradiție și de zei. El îi ceru să le ignore, că el venise de aiurea, că o remarcase ieri la piață și o urmărise până acasă. Ea îl privi cu mai puțină ostilitate; străinii, după obicei, dacă nu dădeau nici un semn de agresivitate, aveau dreptul la considerație și la bună primire. Îl primi, deci, îi explică riturile pe care era obligatoriu să le împlinească și fu surprinsă deopotrivă de înțelegerea lui și de ardoare. Asta o emoționă. Se despărțiră pe urmă după ce schimbară câteva fraze despre viață și despre raporturile pe care le avuseseră cu o clară grijă de a pricepe.

Zece zile mai târziu, el reveni, fără să uite de data asta să o prevină cu o floare așezată pe o coajă de eucalipt, cu data și ora gravate pe ea.

Coborâra, așadar, pe plajă, soarele apunea, blândețea serii începea să se risipească, dar nisipul era încă cald sub marea în creștere.

Ea se scaldă, ca toate cele din rasa ei, înainte de a face dragoste, și culese două pietre, una rotundă, alta alungită, pentru a îmblânzi soarta, a evita vreo eventuală contaminare și a conjura procrearea. Se culcară la umbra primilor copaci, pe cearșafuri deasupra cărora așeză pietrele care se alăturară altora, acumulate după timp și după legăminte. Se iubiră astfel în fața mării, priviră apoi stelele care răsăreau în amurg, plonjară împreună și înotară o vreme în larg înainte de a se întoarce la colibă pentru o gustare rituală.

El îi spusese că nu-și dorea copii și că, dacă se petrecea vreun incident, el n-o va mai vedea. Or, în seara aceea, o cuprinse neliniștea. „Stai, stai, mă vei iubi, apoi mă vei ocoli iarăși”, striga ea, clătănându-și capul în stânga și în dreapta. Ea știa că orgasmul ei îl va declanșa pe al lui. „Stai, zeița e în mine, s-a deschis...” Ea

încerca să se desprindă, dar el o ținea; mâinile lui sub ea se agățau de umeri și mișcările ei îi accentuau dorința. Tăcerea se lăsă din nou, el o privi: „N-ai avut grijă? – Am uitat, răspunse ea, am fost atât de fericită că te revăd.”

El se ridică, se îmbracă iute și, fără o privire, o luă spre drum. Cu ochii plini de lacrimi, ea îl văzu îndepărtându-se.

Mergea deja de o oră, când porni vântul. La orizont se vedeau câteva străfulgerări, exalații, gândi el. Aerul devenise apăsător, iar sufocarea pe care o pusesse în seama enervării, a contrarietății, era cât se poate de reală. Furtuna izbucni cu o bruschețe înspăimântătoare. Fulgerul cu mai multe brațe părea să lovească din toate părțile, desenând cu o linie de foc copacii pe care îi doboră cu rostogoliri de avalanșă. I se păru că muntele explodează, că un bombardament continuu îl prefăcuse în nori de steluțe.

Era imposibil să evaluezi durata care se scursese până când cerul însuși nu se deschise sub apăsarea unei trombe de apă. Bărbatul abia de avu timp să se refugieze în despăcătura unei stânci care domina malul. Amețit, asurzit, îi veniră în minte imagini.

Se afla în cameră, la căpătâiul lui Sébastien. Era în august, într-un hotel breton care spânzura deasupra plajei. Furtuna ținea de două zile și de două nopți, încercuind acest punct al coastei; venind dinspre uscat, părea să se îndepărteze spre larg pentru a se întoarce și a-și relua rondul. Sébastien gemea. Cu ochii ficși, cu fața arzând, uscată, trupul îi era cuprins de un tremur care părea să se încarce la fiecare înțepire a furtunii. Ziua fusese extrem de toridă și bărbatul se gândea că mama lui Sébastien se ocupa de copil. Când se întoarse din golf, unde era monitor sezonier, camera era goală. Coborî pe plajă, căldura era încă jilavă și apăsătoare. Lume puțină, vremea nu era bună pentru distracțiile locului; câțiva înotători căutau în valuri o senzație de răcoare. Îl găsi pe Sébastien într-un golfuleț, singur-singurel, roșu ca un rac, agitat, fugind în jurul unui castel de nisip. La hotel, soția lui îi spuse că, după masă, copilul plecase cu micii lui prieteni și că ea crezuse că-l luaseră cu ei la vilă să se joace. Seara, la masă, Sébastien fu apucat de vărsături și de febră. „O insolatie gravă”, diagnostică doctorul stațiunii, înainte ca furtuna să izbucnească tăind curentul și izolând hotelul. În zorii celei de-a treia zile, copilul înțepeni brusc, răsuflarea se opri. Bărbatul ajuns pe plajă; era presărată cu resturi și grămezi de alge, de arbori răsuciți și lemne aduse de ape. Micul râu care se vărsa în radă săpase o albie adâncă și încărcată de resturi venind de pe uscat. O vacă înecată, culcată într-o rână, cu picioarele țepene, părea eșuată nu departe de spuma încă puternică.

Căderea continuă a ploii scăzu și bărbatul își veni în fire în adăpostul lui de sub stâncă. Curios, liniștea se făcuse adâncă, dar, în fundalul ei, bărbatul presimți prezența unei alte primejdii. Era ca o lentă sfâșiere de pânză care se auzea dinspre munte. Reuși să părăsească în fugă adăpostul, să urce pe panta abruptă a malului, înainte ca un val enorm să se spargă, iar apele acumulate să acopere albia râului. Trebui să aștepte mai multe ore până când curentul se liniști să poată traversa vadul, înot de data asta, nu fără efort.

leșiseră zorii când ajunsese la colibă, pământul începea să fumege sub un cer perfect senin și pur. Orizontul căpătase o tentă de albastru intens. Împinse ușa, un dreptunghi de lumină căzu pe culcușul unde dormea ea, încovrigată. El se dezbracă, se strecură lângă ea. Ea țipă scurt, îl recunoscu, îl cuprinse în brațe. O pătrunse blând. „O să-i spunem Sébastien”, îi spuse el.

POVESTEA TELEFOANELOR**

Ioanei

Telefonul din casa în care am locuit atâția ani avea o carcasă de plastic, galbenă și-un disc negru cu cifre mari – îmi plăcea la nebunie să le rostesc cu voce tare, pe rând, de la cea mai mică, cifra unu, la cea care părea cea mai mare, zero, tocmai pentru că în dreptul ei discul se rotea la maxim, un cârâit lung (și foarte plictisitor), și vocea mea de fetiță „Zerrrrrrrroooooooooo”.

Degetul arătător încăpea la fix în cercurile mici care înconjurau cifrele, dar bunicul, dacă vroia să dea un telefon, trebuia să formeze numărul cu unghia sau cu buricul degetelor, căci mâinile lui butucănoase, cu degetele aspre, cu care curăța vița de vie, acopereau jumătate din telefon, ba îi mai trebuiau și ochelarii ca să poată forma numărul dorit.

Ce să mai zic de receptor, și el din plastic galben, jilav, cu pete de murdărie pe ici și colo, trebuia să-l ții neapărat în mâna dreaptă, de teamă să nu-l scapi, iar firul încrețit, ca o omidă răsucită, se încălcea și-atunci lăsam receptorul să cadă pe jos, și firul se învîrtea și revenea la starea proaspătă, de rămă, la telefonul ăsta am auzit povești fantastice. Se întâmpla să sune scurt, o dată, iar când ridicam, auzeam voci necunoscute și le ascultam discuția, târânci transmițând salutări familiei de la oraș, femeii discutând despre feluri de mâncare și câte și mai câte. Eram cuplați, ascultam în receptorul ăla jegos cele mai banale și totuși seducătoare povești de viață. Mama, cu privirea pe jumătate aspră, îmi zicea, șoptit, „Ai ascultat destul. Acum închide!”. Dar eu îi făceam semn să tacă și ascultam mai departe, câteodată discuțiile erau lungi și mă plictiseam și dacă închideam telefonul se termina cu convorbirea ălora, le tăiam macaroana, hahaha. Apoi, la sfârșit, mama mă întreba despre ce-a fost vorba și n-aveam nici un chef să-i povestesc.

Când telefonul suna scurt, o singură dată, alergam prin casă ca nebuna, să ridic receptorul și să ascult ce vorbesc alții, cu respirația stinsă și cu mâna care acoperea difuzorul. Cel mai palpitant era atunci când auzeam discuțiile pe care le purta Marica, mătușa mea din casa vecină, cu telefonul căreia era cuplat al nostru. Aflam păreriile ei despre tata, planurile lor de viitor și multe altele de care nu-mi mai aduc aminte.

Și când o întâlneam îi zâmbeam cumva de sus, ca și cum i-aș fi cunoscut secretele, iar ea se uita cu o privire șmecheră la mine și tăcea. Nu știa nimic și nici n-ar fi interesat-o prea tare

faptul că i-am ascultat convorbirile telefonice. Când ne-am mutat la bloc, și telefonul și-a schimbat culoarea... Tata a cumpărat un aparat alb, tot cu disc, dar foarte curat și lucios, de ți-era mai mare dragul să vorbești la el. De data asta și discuțiile pe care le auzeam erau altfel. Eram cuplați cu vecina de la etajul 4, o doamnă bătrână și foarte grasă, care discuta ore-n șir la telefon. Când vroiam să-mi sun prietenii, ridicam receptorul și-n loc să vină tonul, auzeam vocea ei de spart borcane. Închideam, nu mi-era drag s-o ascult, iar peste 15 minute, când vroiam să sun iar, ea încă mai vorbea. Închideam iar, și mai îmbufnată, și tot așa, apoi mă plictiseam și renunțam să mai dau telefoane. După un timp, s-a stricat aparatul și ne-am cumpărat unul maro. Mama zicea că are o culoare frumoasă și că rezistă la murdărie. De pe noul aparat îmi sunam colegii, în special pe Ioana, cu care îmi plăcea să povestesc despre băieți, despre discotecă și alte minuni. Și de fiecare dată când o sunam, discuția se termina cu o invitație, o chemam la mine sau ne dădeam întâlnire să mergem la spectacole de operă, la agățat de băieți stilați (hahaha), sau mă invita pe la ea, în zilele în care bunică-sa făcea prăjitură.

Când venea pe la mine, ne distram cântând la pian sau ascultând muzică, la casetofonul meu pe care învățasem să-l repar singură ori de câte ori îi sărea elasticul de pe motorăș. O dată mi-a venit ideea să dăm telefoane la necunoscuți. Eram singură acasă și-am râs de ne-am prăpădit. Vorbeam cam așa:

(Noi) – Alo, bună ziua!

– Bună ziua.

(Eu) – Suntem de la Telefoane. Alo, alo! (mă prefăceam că nu aud prea bine)

– Da, eu vă aud. Spuneți, vă rog.

(Eu) – Alo, alo, nu vă aud deloc. Alo, sunteți pe fir?

– Da, da.

(Eu) – Atunci țineți-vă bine, ca să nu cădeți.

(Râsete, și înjurături).

Sau o discuție purtată de Ioana, foarte amuzantă...

(Ioana) – Alo, servus, ce mai faci?

– Bine. Cine-i la telefon?

(Ioana) – Prietena ta, ce, nu mă recunoști?

– Lasă glumele. N-am prietenă.

(Ioana) – Cum n-ai? Doar mi-ai dat întâlnire.

– Unde și la ce oră, c-am uitat?

(Ioana) – La șase, la cinema. Sper că vîi.

– Dar îmi spui, te rog, cine ești?

(Ioana) – Ți-am spus, sunt prietena ta.

– Care prietenă? Alina? Ți-am recunoscut vocea.

(Ioana) – Nu mă cheamă Alina. Ai uitat cum mă cheamă?

... închide...

Discuțiile mele erau mai banale:

(Eu) – Alo, bună ziua.

– Bună ziua. Cine-i la telefon?

(L.) – Familia lepure?

* **Laura Husti-Răduleț** (n. 30 noiembrie 1980, Cluj). Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Boyai” Cluj-Napoca. Publică proză scurtă, eseuri, recenzii etc. începând cu anul 1999 în revistele: „Echinoc” (Cluj), „Vatra” (Târgu Mureș), „Steaua” (Cluj), „Renașterea” (Cluj), „Sud” (Giurgiu), „Calende” (Pitești), „Caietele Lucian Blaga” (Sibiu). Numeroase premii la concursuri naționale de creație.

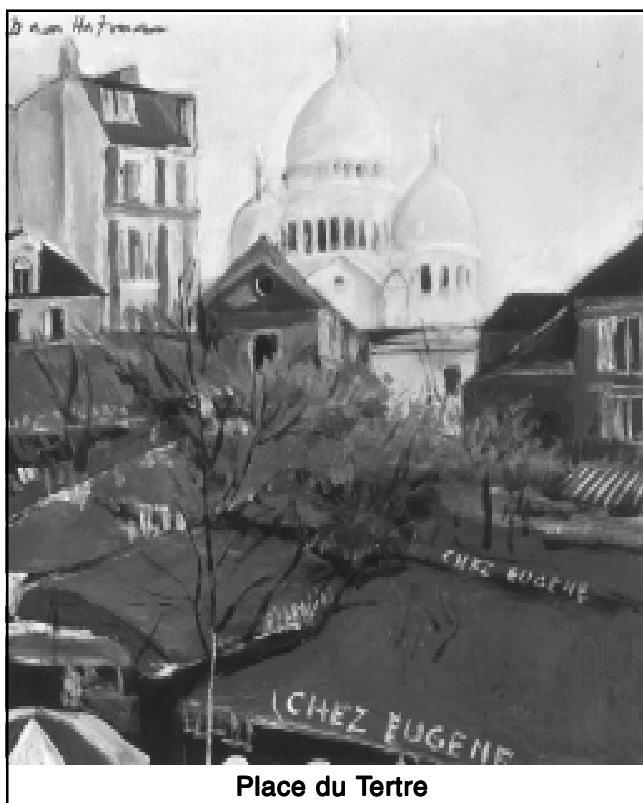
** Fragment din volumul de proză scurtă, aflat în curs de pregătire, căruia i s-a acordat bursa de creație a Uniunii Scriitorilor, pe anul 2005.

– Nu, dragă, greșeală.
 (Eu) – Aici Lupul. Am sunat ca să vă mănânc.
 Sau discuția cu Paul, colegul nostru de școală, tipul ăla negricios care scria poezii de dragoste și le publica prin reviste...
 (Eu) – Alo, cu Paul, vă rog.
 – Eu sunt.
 (Eu) – Salut, Paul.
 – Salut, cine ești?
 (Eu) – O fată.
 – Bine, mi-am dat seama. Te cunosc?
 (Eu) – Poate. Spune-mi, te rog, în ce esti îmbrăcat acum.
 – Într-un maieu și niște chiloți negri, faini de tot.
 (Eu) – Eu am chiloți roz bombon cu picățele, iegări, un tricou foarte decoltat.
 – Oau. Nu-mi spui cine ești?
 (Eu) – Ghicește tu.
 – Diana?
 (Eu) – Nu.
 – Ramona?
 (Eu) – Nu.
 – Ioana?
 (Eu) – Nu.

Apoi m-am emoționat și-am închis. Ioana era un pic îmbufnată, ar fi vrut să-l mai ținem de vorbă...

Pe urmă a fost o perioadă în care n-am prea vorbit la telefon. Nici de ascultat nu prea mai aveam ce să ascult, fiindcă scăpaserăm de cuplați. Singurele discuții oarecum ieșite din tipar erau atunci când cineva apela numărul nostru și căuta pe altcineva. Greșelile astea erau delicioase, mă simțeam foarte bine când vreo doamnă spunea că vrea să vorbească cu X și eu o repezeam și o făceam să se simtă prost că a greșit numărul...

Pe urmă mai erau telefoanele către Dana și Adela. Vorbeam ore-n șir, discuții lungi și absolut plictisitoare, numai și numai despre băieți. La fel și cu Biba, cealaltă Miss Escroacă (una

Place du Tertre

eram eu), zisă Bip-Bip, din formația „Sendvici cu usturoi“ (ăsta era numele trupei noastre, inventam cântece, ca și cel cu carnea de broască și cu o cacofonie de care râdeam în neștire)...

Telefonul maro s-a stricat, într-o bună zi. Tata a primit, de la un coleg, un telefon cu butoane gri, micuț și enervant, plat și fără personalitate. Noroc că avea un cablu lung, și-atunci când vorbeam cu Cristi de la București cablul ajungea până în camera mea și puteam să-nchid ușa și să discut ore-n șir despre iubire. Până când maică-sa a tăiat celălalt cablu, de la telefonul lor de-acasă, suprată foc pe facturile cu multe zerouri. Atunci Cristi mi-a făcut o vizită la Cluj, dar am descoperit numai nepotriviri, și-așa au luat sfârșit convorbirile noastre kilometrice. Pe urmă am avut bacalaureatul și ultima vacanță dinaintea admiterii, și-atunci stăteam ca pe ace așteptând telefonul lui Silvan, care, bineînțeles, că a sunat când eu nu eram acasă.

Mai povesteam cu Nicolae, zis Geta Heta Bioenerheta, sau cu Sosolino, „sos de vanilie“, sau cu Mirciosul sau cu maică-sa, nervoasă că-i corup fiul, sau cu individul ăla care mă suna și nu zicea nimic...bleach, ce enervant...

Apoi am primit primul meu telefon mobil... Motorola, negru, pe care l-am agățat într-un cui, la cămin. Îl foloseam pe post de telefon fix și nu mă suna nimeni, doar tata, și el rar, ca să întrebe ce mai facem.

A urmat un Nokia, pe care l-am scăpat pe jos de milioane de ori, când cautam cheia în geantă, ca să pot intra în casă. Noroc ca nu s-a stricat.

De pe telefonul ăsta puteam să trimit mesaje, de dragoste mai ales, vorba poetului. Cea mai ireală a fost dragostea electronică, prin mesaje, preludiul meu enervant care a culmiant cu un bip primit pe post de îmbrățișare...

O nebulie de îndrăgosteală de litere și radiații pe care le trimiteam sau le primeam cu voie bună...

Telefonul mobil mi-a devenit indispensabil, îl port înghesuit în geantă, obiect de preț, chiar dacă nu are valoare în sine...

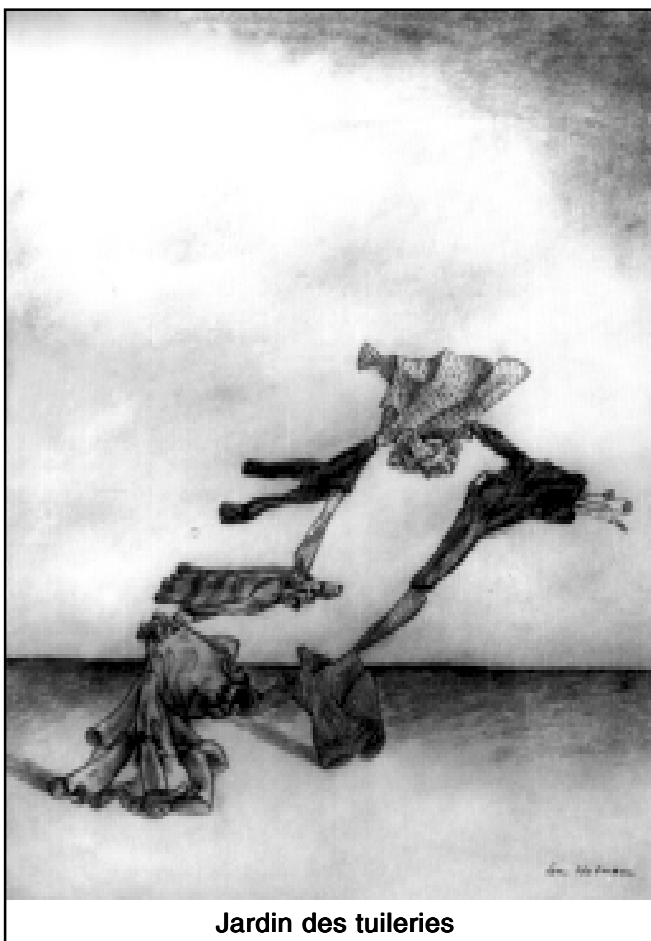
În agendă am un număr prețios, la care trimit, uneori, cuvinte de iubire...Răspunsurile pe care îmi doresc să le primesc vin greoi, dar atunci când se culcușesc în patul cald al mesageriei de pe telefonul meu mă simt fericită și înțeleg că am reușit să comunic, cu dragoste...

Pe urmă am descoperit Internetul...

Raymi

Într-o dimineață m-am trezit mai devreme decât de obicei, știam că plec în tabără și de-asta am azvârlit cât colo pătura, cu picioarele, și m-am dezmeticit iute, iute, iute și gata. Mai departe nu mai știu cum a fost.

Dar într-una din zile mă plimbam cu Lavinia prin sat și nu mai aveam nici un leu. Târgul era în toi, iar noi, din ultimii mărunți găsiți prin buzunare, ne-am cumpărat două bilete pentru caruselul cel mare. Și, ca să fie mai interesant, eu m-am așezat pe-o băncuță, ea pe alta și-am pornit, iu-hu, lumea părea așa de frumoasă de sus... Ne-nvârteam și urcam și coboram, dar nu a durat prea mult, câteva minute, și-apoi gata, nu mai aveam chiar nici un bănuț, nimic, buzunarele goale. Atunci lângă Lavinia s-a așezat, pe băncuța caruselului, un băiat. Nu mai știu cine. Iar lângă mine s-a așezat ciudatul de Raymi. I-am spus că nu mai am bilet și să-mi dea voie să cobor. Dar el a zâmbit și, când a venit țiganul care vindea bilete, a cumpărat două, unul mie, unul ție, unul la bucătărie.

Jardin des tuileries

N-am povestit cu el nimic, chiar nimic. Dar simțeam privirea lui, agresivă, enervantă, și mă gândeam cum să scap când ne vom opri. Și mai era și fusta prea scurtă și mi-era pe jumătate teamă să nu-mi observe cineva chiloții albaștri.

Apoi ne-am oprit. Și, la sfârșit, când am vrut să cobor, Raymi m-a luat de mână, nesimțitul, și mi-am smucit palma din mâna lui și-am luat-o la fugă. La început îmi venea să râd și râdeam tare, înecăcios, pentru că alergam și nu puteam să respir din cauza acestui foarte enervant râs (bine că nu era leopard sau altă sălbăticiune...)

Dar Raymi a luat-o la goană după mine, el uriaș și eu pitică, și alergam cât mă țineau picioarele, printre oameni, pe lângă tarabele cu mici și mustar, aburi amețitori și vată de zahăr. Apoi am ieșit din târg și mi-am întors privirea și l-am văzut, la doi pași în spatele meu. Mi se făcuse frică, o frică aproape nebunească și-atunci am hotărât să mă întorc brusc și să o iau direct prin pârau și-apoi peste gard, până la căsuțe. Acolo aș fi fost în siguranță.

Așa am făcut. Raymi nu a vrut să-și ude picioarele și n-a mai alergat după mine. Iar când m-am cocoțat pe gard, am reușit să-mi agăț rochița, uf, fir-ar să fie, și mi-a mai și văzut chiloții. A început să rădă, în timp ce eu i-am arătat, nervoasă, degetul mijlociu de la mâna dreaptă. Și-apoi nu mi-a mai păsat.

Cu picioarele curgătoare, lăsam urme de melc pe asfaltul cenușiu, așa am intrat în căsuță și-am întâlnit-o pe Dana, juca poker pe pedepse cu Bogdan. Nici nu m-au observat, nici eu pe ei, să zicem, și mi-am luat o altă pereche de sandale și-am ieșit iar să mă plimb, poate să o caut pe Lavinia, nici nu mai știu.

Uite-o pe Lavinia, îmbrățișată, agățată de cel care o spon-

sorizeaza, un urât, ha, ăsta era, totuși, semn bun, mai rămăseseră câteva zile de distracții, și nu pe banii noștri. Mi-a spus că m-a văzut alergând și i-am povestit, pe scurt, partea interesantă a întâmplării.

Apoi am trecut pe lângă cortul lui Raymi. Făcuse un foc și cocea cartofi în jeraticul aprins. Lucius, îmbrăcat tot în bluza aia neagră, incredibil de jechoasă, a întrebat „Asta-i?“, uitându-se cu un zâmbet larg spre mine. Raymi a spus „Da, dar nu vrea să-mi spună cum o cheamă“. Pe urmă: „Hei, spune-mi măcar cum te cheamă“, dar eu m-am prefăcut că nu-l aud. Și-am mers mai departe și el mă tot întreba, agasant, și-atunci am spus „Mă cheamă Cluj sau Nu știu. Ce preferi...“

Și i-am zâmbit urăcios și am văzut că l-am dezamăgit. Cu toate astea, la întoarcerea de la bar, pe când mâncam din înghețata pe băț și-am trecut iar pe lângă cortul lor, Raymi mi-a spus: „Vă invităm, în seara asta, la cartofi copti“. Lavinia, auzind că-i vorba de mâncare, a spus „bine, chiar foarte bine, o să venim“.

Și iată-ne seara lângă focul lor mirosind a cartofi. Raymi mă privea pe furiș, să nu-l vadă Lucius, să nu observe nimeni, doar noi doi, privirile ascunse și foarte insistente (din partea lui). Apoi și-a luat o țigară, m-a întrebat dacă vreau, l-am refuzat. Și m-a întrebat când plec. Știa că mai stăm, dar târgul era pe sfârșite și el ar fi vrut să rămână încă un pic, însă Lucius avea alte planuri, să plece în următoarea zi și gata. De-asta era Raymi trist. Pe foița de staniol din interiorul pachetului de țigări a scris, în fugă, o adresă și mi-a spus „Aștept să-mi scrii“.

Am luat staniolul, scliștea argintiu cu reflexe aurii în lumina focului și apoi, când am ajuns în tabără, am copiat adresa în jurnal. Locuia pe strada Liliilor.

Dupa ce-a plecat, mi-a fost dor de el. Dar au mai trecut multe zile până să-i scriu. Și nici nu știam ce să-i spun, ce minciuni sau ce prostii, uf, așa că i-am scris un banc, ceva cu lilieci, nici nu mai știu, ceva foarte aiurea.

Mi-a răspuns în aceeași săptămână, scria urât, aproape indescifrabil și foarte, foarte mult. Era așa de țaran și scria cu greșeli multe de tot, și, la un moment dat, am reușit să înțeleg din textul său corupt un fragment din cântecul cu „Laura, spune, mă iubești, Laura, îți mai amintești“...

Un cântec pe care nu l-am auzit niciodată, dar pe care-l știa Sebi, vecinul de la doi, și pe care ori de câte ori mă vedea mi-l cânta, așa, ca un fel de salut știut numai de noi...

În fine...

Am povestit multe săptămâni cu Raymi, în scrisori. Ne-am trimis și poze: eu, o poză în care eram roșcată și cocoțată pe pian, știam că o să-l impresioneze; iar el mi-a trimis o fotografie în care avea ochelari de soare, negri, și blugi largi și-un tricou pe care scria CAT și ținea mâinile în buzunar, era lângă niște schele. Raymi era muncitor. Construia clădiri și avea chiar și accidente, dar nu foarte des. Când a căzut de pe schelă, l-am sunat; și a ridicat o doamnă, și când m-am prezentat, mi-a spus: „Tu ești frumoasa aia cocoțată pe pian?“ Atunci am știut că lui Raymi i-a plăcut mult poza mea. Dar m-am și rușinat un pic...

Raymi nu pățise nimic, și-a rupt vreo două coaste, dar supraviețuise, era bine de tot, mi-a spus că a început să asculte rock'n'roll și că se gândește mereu la mine.

Mare i-a fost surpriza când i-am spus că voi merge cu tata la el în oraș. Într-o zi ne-am urcat în mașină, mama, tata și cu mine, și-am pornit la drum. În câteva ore am ajuns, pe cer norii

erau atât de negri și emoția mea foarte mare.

Tata a plecat să repare un calculator, mama a mers cu el, așa că l-am sunat pe Raymi să ne întâlnim. Purtam inelul frumos cumpărat de la bazarul din orașul meu. Și eram foarte încântată de cum arătam, în bluzița albă, croșetată, împrumutată de la Bibi.

Pe strada Liliiecilor am trecut din întâmplare, de fapt trebuia să ne întâlnim în altă parte. Am văzut blocurile cenușii, triste, și-am știut că acolo locuiește Raymi, și apoi am mers mai departe și după câteva minute ne-am întâlnit. M-a pupat pe obraz și eu pe el, tot pe obraz, și-am pornit la plimbare. Vântul sufla îngrozitor de tare, auzeam crengile castanilor vajăind, așa că am știut că începe furtuna și am intrat în scara unui bloc, să ne adăpostim. Mi-a observat inelul și l-am scos de pe deget, să i-l arăt. Dar el n-a vrut să mi-l înapoieze până nu-l sărut. Bineînțeles că nu l-am sărutat și, până la urmă, a trebuit să mi-l dea înapoi, era deja târziu, trebuia să ajung la mașină și să mă întorc acasă. Ne-am pupat iar, tot pe obraz și m-a strâns în brațe așa de tare că am crezut că-mi rupe oasele. Dar n-am pățit nimic, chiar nimic.

Scrisorile lui Raymi erau tot mai enervante. Declarative, încercate, pompoase. Peste tot, cuvinte mari: „te iubesc, mi-e dor de tine“ etc., etc.

Mi-era tot mai greu să-i scriu lucruri banale, pentru că aștepta altfel de vorbe de la mine. M-am abținut, totuși, cu chiu cu vai, să nu-l mint.

Într-o dimineață de vară m-am trezit mai devreme, știam că plec în tabără. De data asta la Sarmisegetusa, la săpat după comori, cu Adela și Ioana. Am săpat și-am săpat, și n-am găsit decât o amărâtă de monedă, mai rămăseseră 3 zile și ne plictiseam de moarte, așa că ne-am gândit să plecăm în orașul lui Raymi, de capul nostru, și de-acolo să luăm trenul și să mergem la mănăstirea Cozia.

Într-adevăr, am reușit să-l convingem pe directorul taberei că trebuie să venim urgent acasă, minciuni, și-am plecat. L-am sunat pe Raymi, ne-a așteptat la autogară și Ioana, de cum l-a văzut, gata, s-a-nroșit la față și-a rămas îndrăgostită de el.

Raymi ne-a dus la garsoniera lui taică-său, plină de goange. Umblau insectele peste tot, mai ales prin bucătărie, pe masă, pe pereți, pe lângă chiuveță. Mi-era foarte, foarte scârbă și nu vroiam să ating nimic, dar Raymi m-a chemat în bucătărie și nici nu-i păsa de goange și m-a îmbrățișat și m-a cerut de nevastă. A spus că vrea să fugă cu mine în Germania, eu am râs și l-am lăsat să-și spună visele și apoi am mers la culcare, bineînțeles, am dormit pe fotolii, Ioana și Adela în pat, iar între mine și Raymi era masa, peste care Raymi și-a-ntins mâna ca să mă atingă și eu n-am vrut și apoi am adormit. Eram amețită de la așa de mult lichior de ciocolată. De dimineață ne-a condus la gară și am plecat la mănăstire.

Apoi ne-am mai scris, câteva săptămâni.

Într-o zi mi-a spus că vine în orașul meu. Ne-am dat întâlnire pe o terasă, pe-o stradă plină de oameni, la o oră imposibilă. Mi-am îmbrăcat fusta de țigancă, mi-am schimbat culoarea părului și machiajul, am luat o geantă de pânză, brodată cu mărgelile și uite-așa am mers la plimbare pe mijlocul străzii, nu erau mașini, era circulația oprită din cauza unui meci de fotbal. Și am trecut pe lângă terasa la care mă aștepta Raymi.

Privea înspre mine și nu m-a recunoscut. Am observat o privire mai lungă, pe care am simțit-o ca pe o lovitură, și-apoi mi-am întors capul și-am mers mai departe.

Raymi mă căuta prin mulțime, mă văzuse fără să știe și acum credea că nu voi mai merge să-l întâlnesc. Și chiar așa am făcut, mi-am continuat drumul, fără să mă uit înapoi, ca și cum aș fi fost altcineva, ca și cum aș fi vrut, brusc, să termin povestea asta mult prea enervantă și gata.

De-atunci nu ne-am mai scris nici o scrisoare.

Pe strada Liliiecilor nu știu dacă mai locuiește, astăzi, Raymi.

Dragostea

E întuneric la depozitul de fier vechi. Portarul a adormit în cabina de serviciu, cu picioarele pe masă, sprijinindu-și șosetele maro, rupte la călcâie, de bucata imensă de slănină, înfășurată în „bilete de voie“. În curte, un felinar schizofrenic, gălbui, zgârie asfaltul, într-o tentativă eșuată de a-l viola. Căinii de pază își lăbărțează testiculele pe imaginate femele. Somn gelatinos, cu gust de savarină siropoasă, învechită.

În Daciile fără capote, cu cauciucuri dezumflate, s-au instalat femeile. Îmbrăcate-n rochii verzi, lungi, cusute cu fir auriu, dânsule, greoaie, fac echilibristică pe arcurile banchetelor din spate. Uneori cad în arcuri și-și prăfuiesc corsetele sau își pocesc ghetuțele cu tocuri subțiri și șireturi scumpe. Atunci ei, „salvatorii“, bărbații, sar gardul. Intră în curtea depozitului, atrași de chiloțeei tip budigăi pe care-i observă, cu binoclul, sub transparența rochiilor. Își întind brațele și le ajută pe cucoane să se ridice. Doamnele, domoale, își pocnesc oasele, dezmoțindu-se. Zâmbesc, ca niște obsesii spurcate ce sunt!

În fiecare mașină zace câte o pereche de țâțe fieroase. Femeile își lungesc degetele inelate, iau țâțele de pe bordul mașinii și le lipesc, cu salivă, de piept. Pe oglinda laterală atârână cărlionți negri, femeile îi iau în pumnii micuți și îi lipesc, tot așa, pe sub rochii, deasupra pulpelor, la mijloc. Fetele bătrâne se mai și machiază cu dermatografe unsoase, își întind, pe pleoape, firicele de sclipici în reflexe rogvaiv, apoi ascund fardurile în frâna de mână și sub accelerație. Pe buze au ruj strident, îl pipăie cu limba, îl gustă – da, sunt satisfăcute. Tacticos coboară din mașini, ca să-și aleagă amanți. Bărbații, aliniați în șir indian, fac pe „curtezanii“: unii zâmbesc, pe sub mustață. Alții își mișcă fesele în ritmuri asiatice sau trag cu ochiul, aruncând stelute în privirile doamnelor (ceva asemănător cu artificiiile scânteiate neașteptat de troleibuze, atunci când își ating antenele de sexul firelor electrice). Ele se apropie încet, aud bătaia ritmică a tocurilor pe ciment obosit. „Hau“, zice Lili, cățeaua portarului. „Hei, n-auziți? Am făcut hau. Hau, hau, hau!“ Dar tocurile, încăpățănate, bat toaca. Nici că le pasă de „Hau“. Sau îndrăgostelele, sunt „in love“, vorba școlărilor.

Chiar acum o femeie desenează un cerc pe asfalt, îl împarte în bucăți egale, ca niște felii de tort și mângălește acolo numele bărbaților. Apoi eu mă așez în centrul cercului și-arunc o minge în aer, strigând „la foc, la foc, să vină, să vină C.!“. Și C. Se apropie de mine, mă ia de mână și ne oprim pe bordură.

Celelalte femei își urlă infernal amanții: „Să vină, să vină Tavi, Dan, Radu...“ Mingea, în cădere, se lovește de câteva ori de asfalt și alunecă, diafan, în spatele cauciucurilor sparte. Amorezează cu ele (i se făcuse poftă).

Doamna Adela s-a așezat lângă Tavi, pe o bară de bătut covoare. Ține ceva în mâini și, din când în când, își întinde arătătorul, până-l lovește de fundul paharului cu pască și începe să-l lingă, odios, râzând. El își continuă poveștile. „Semeni cu o loștrită“, îi spune. Încă o înghițtură de vin, ca și

cum trupul și sângele s-ar mutila (sado-masochiștii!) așa, pe nesimțite. Tavi și Adela încep să desacralizeze. Se strâng în brațe de foșnesc toți hormonii din cartier, se loștrîesc zdravăn, sprijiniți de o mașină veche din parcare. Pasca este consumată înainte de a expira, înainte chiar de a fi bună de tipar. În acea stare, de zbor frânt, Adela și Tavi șerpuesc jalnic, alunecă pe trotuar, pe umbra reclamei roșii a Complexului Universal. Trecem pe lângă ei și le furăm paharul cu pască. „De Paști se doarme, nu-i așa?” îl întreb, sfioasă, pe domnul Pască. „Nu, nu, nu, nu trebuia să spui asta. Hai, nu fi...” îmi zice. „Cum să nu fiu?” Însă domnul Pască, ghemuit în cilindrul gălbui, de plastic, nu-mi răspunde. Nu aștept nici o explicație, îl beau înainte de a apuca să mai spună ceva.

Amantul meu are muștrări de conștiință. Se spovedește, apoi mă strânge în brațe. Lângă noi, Irina și Radu, androginiști sublim (căci ea s-a strecurat în haina lui, el în fusta ei și-acum au, împreună, 2 capete, 4 mâini și 4 picioare) zâmbesc. Doamna îi propune bărbatului să facă o plimbare prin cimitir. Noi, plictisiți, ne hotărâm să mergem cu ei. Leșim din depozit și urcăm pe lângă morminte negre. Ne așezăm pe o băncuță îngustă, față-n față cu androginul întins ca un cadavru pe lespede de piatră, rece. Îmi sărut, pe furis sau nu prea, iubitul. C. mă îmbrățișează puternic și-mi spune că vroia să facă asta de mult timp, aflu, cu efect întârziat, că mă spionase de câteva zile prin binoclul antic, cumpărat din oser. Știam, oricum, toate astea, dar sunt fericită să aud cuvintele rostite de el, rostogolindu-se, ca niște rulmenți, spre urechile mele. Îi ating, sfios, epiderma. Îmi plimb vârful limbii peste buzele lui mov. Îl gust. Fiindcă suntem timizi, ne ascundem în gluga hainei sale și stăm așa, nemișcați, foarte, foarte apropiați. Ni se face frig, natura ne stoarce de orice fel de căldură. Îi lăsăm pe Irina și Radu în cimitir, încă îmbrățișați. Bântuim pe străzile umede, coborâm la subsolul unei clădiri, unde descoperim un colțisor izolat, pat nupțial metamorfozat în trepte. Ne așezăm și ne iubim frenetic, pasional (el nu vrea să creadă că avem, totuși, o cameră numai a noastră). Stăm pe covor și jucăm șah, eu sunt regina, el nu-mi spune ce este.

Urmează îmbrățișarea, „sunt al tău”, zice, și știu că îi era teamă de asta, dar s-a întâmplat. La urma urmei. Trăim în prezentul fantomatic, plin de incertitudini. Să-l cred pe cuvânt?

Avem chef de o plimbare. Reușim să ajungem până la colțul străzii și acolo, în intersecție, ne ciocnim de o mulțime de mașini invizibile umplute cu amanți. Dintr-o Dacie veche, care tot claxonează, coboară L. și C. Se apropie de noi, învârtindu-se ca și cum ar dansa. Nu ne privesc, dimpotrivă, lucru care mă irită, trec prin noi, bălângânindu-se și sărutându-se din ce în ce mai irațional. Îmi spun, în sine, că vor să facă dragoste și că acolo unde este iubire, rațiunea nu are ce căuta. Le aud șoaptele, ea spune „de ce nu vrei să fiu a ta?” și i se răspunde că s-ar putea să se complice prea mult, mai sunt și celulele prea amețite uneori, se mai nasc și monștri etc., etc. Nu mai vreau să-i ascult, prefer să simt respirația iubitului gâdilându-mi urechea. „Danga langa, langa danga / sună-n asfințit talanga”, îi cânt bărbatului și plecăm. Ajungem iar la depozitul de fier vechi, descoperim, pe jos, un stilou și simt nevoia să-i scriu: „Distanțele dintre două puncte oarecare din spațiu sunt relative, adică depind de sistemul de referință din care sunt măsurate. Aceste distanțe au valori maxime în sistem propriu”. Cred că între noi nu există nici un fel de distanțe, asta pentru că sunt în el, într-o cămăruță din suflet, m-am instalat, confortabil, într-un fotoliu, zac goală

și-l aștept să mă devoreze. El, bărbatul, s-a ascuns în urechea mea, între ciocan și „nicovală”, nu e comunist defel... Stă, comod, în ureche, dezbrăcat, da, e foarte frumos. Își întinde mâna pe o pătură albastră și-și mișcă degetele sublim.

Se apropie ziua mea de naștere. El împachetează cadoul, îmi oferă o mână, ca să dorm pe ea, să-mi așez mințile în palma sa. Eu, pregătindu-mă pentru Crăciun, îi ofer un picior. „Și ce-ai să faci cu el?” îl întreb, zâmbind. „Am să-l dau la câini” și râde.

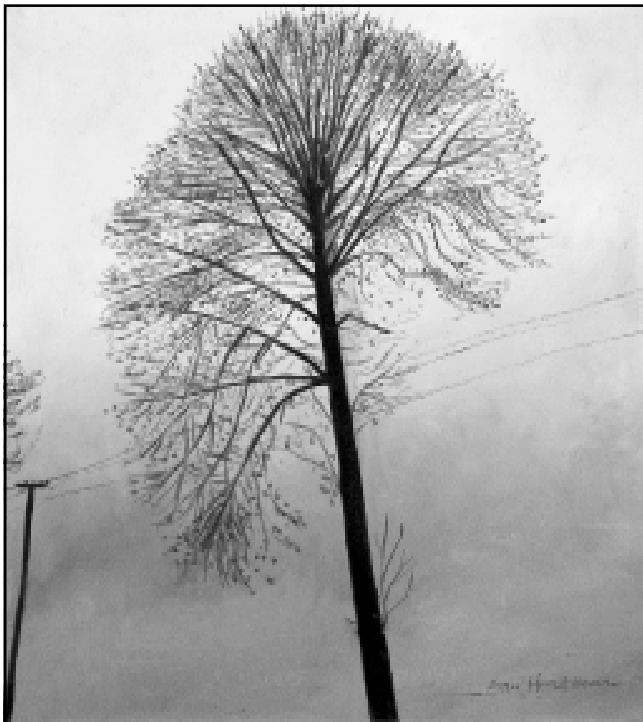
Continuăm să ne amorem pe noi înșine. Vorbim despre mâncare, îmi cumpăr o brânză „topilă” și mă topesc de tot, ca și-atunci când l-am văzut în pragul unei oarecare uși, înconjurat de mulți indivizi zâmbăreți și tare mi-a plăcut „țigăncușa” de pe buzele lui. Ha.

Se apropie de noi doamna Dana, cu Mihai. Auzim muzică de lăută, probabil de la vreo nuntă. Da, îi și vedem pe miri, cam bătrâni și în stare de ebrietate.

„Veniți cu noi”, zice Dana, în timp ce se străduiește din răsputeri să-și lărgească puțin corsetul. Ne alăturăm alaiului nupțial, bălângânindu-ne de pe un picior pe altul. Fusta mea, cu trenă lungă, șterge polenul păpădiilor care n-au să crească niciodată în depozitul de fier vechi. Perlele veritabile lucesc la gâtul meu, care nu le va purta niciodată. Și verdele bluzei nu vrea să se identifice cu înverzirea naturii. C. crede că e toamnă, eu țin morțiș să-l conving că e primăvară. „Dar nunta? Nunțile se țin doar toamnă”, îmi spune. Aprob, timid. În sinea mea știu că e primăvară. Și-mi place enorm să sfidez natura.

Intrăm în mașina scheletică, schelălăind. Câțiva licurici s-au instalat pe parbrizul din față și ne spionează. Studiem cuplurile de amorezați, care se joacă de-a mama și de-a tata. „Ora 10 a sosit, omul negru n-a venit”. Răsete. Tanti Țunți renunță la hainele de gală, rămâne goală, doar cu niște adidași în picioare. Apoi se așează în cercul împărțit în felii și, în loc să-și strige amantul, face pipi. Băltoaca dintre adidașii ei roși șterge, discret, liniile desenate cu cretă BCA. „Doamnelor și domnilor, spune pițigăit, nu-i așa că n-ați văzut nimic?” Nu i se răspunde, ceilalți încă dansează printre bucăți de fier vechi, fac piruete și zâmbesc strident. Un domn mai curajos s-a cățarat pe firele electrice și, brusc, s-au stins luminile în tot cartierul. Licuricii de pe parbrizul mașinii tremură de frică. Pălăie din ce în ce mai stins, de teamă să nu fie ucis. Eu și C. suntem, în sfârșit, doar cu noi înșine. Domnul mă trânteste pe banchetă și se apleacă asupra mea, sărutându-mă pătimaș. Pieptul său lucește în genericul emisiunii. E cald și bine în îmbrățișarea noastră.

Afară ninge discret. Lili, căteaua, se ascunde sub mașină, în toba de eșapament. Geme de frig. Cuplurile de îndrăgostiți ancorează mașinăriile Dragostei în diferite conducte, arcuri sau mașini ruginite. N-a mai rămas aproape nimeni afară. Doar tanti Țunți, bătrâna, zburdă, ca și cum ar avea 19 ani, prin curte. Își întinde brațele spre cer, bolborosind aiurea. Este ninsă. Tremură. Deschid repede ușa îndoită a mașinii și o aduc înăuntru, la noi. Pornesc motorul și îi fac un ceai cald. „Mulțumesc, dragu' mami”, îmi șoptește, fragil. Bea din sticlă (trebuia să cumpăr de la Complexul Universal câteva ceșcuțe, dar n-am avut suficienți bani) și-adoarme între noi. Peste pântecul ei supt, L. și C., în trupurile noastre, se țin de mână. Într-un târziu, tanti Țunți se trezește, râde molcom, arătându-ne ultimul dinte pe care-l mai are în spatele buzelor rujate în roz și spune: „Doamnelor și domnilor, vă mulțumesc pentru atenție, la revedere!” Deschide ușa, coboară și-o suflă vântul, până departe, pe alte tărâmurii. Rămânem, în sfârșit, doar noi doi,

Copacul

Într-o gogoasă amoroasă și...naștem mătase. Afară ning, albe, dragostele noastre.

Vânjoasa

(poveste de dragoste) soțului meu, C

Pui fript, la cuptor, pastă pe periută și-ncepi să cureți dinte după dinte, scuipi în chiuveță stratul gălbui care-ți baricada caninii ciobănești germani (ham-ham).

Cu dosul palmei, lănced, greoi îți ștergi buzele afrodisiace, pudrezi mai întâi obrazul stâng, apoi și pe celălalt, întinzi dermatograf vernil peste pleoapă și gata. Pregătită de întâlnirea hamoroasă cu micuțul Petrișor.

Un pipi grăbit, după care încalți cizma maronie cu toc lat, pe cap – pălăria și închizi bine, cu cheile, ușa de la apartament, ca să nu intre hoții. De coborât până la parter nu-i tocmai ușor, trebuie să fii atentă la fiecare treapă, pe care cu greu o zărești din pricina bălângănitului absurd al burții; noroc cu balustrada roșie de care-ți sprijini încheietura unei mâini. Înainte de a ieși din bloc admiră, pentru a zecea mia oară, lista cu cheltuielile de întreținere și numele tău scris mare, la restanțieri. Respiră, încântată, aerul de pe-afară.

Taxiul a parcat chiar în fața scării. Unu, doi, trei, patru pași, te instalezi comodă pe comodă, haina ta de iarnă peste husa banchetei din spate. De cum ți-a adulmecat mirosul, motorul mașinii s-a zburliț, chinuind cu sunete grave urechile tobei de eșapament.

Mașina pornește greu; scapă un părț cu mult fum violet, destinat trecătorilor cu nas borcanat

Și nu numai.

„Unde să vă duc?” întreabă șoferul, acru ca o gogonea, mai puțin rotunjimea.

„Bloc Liracristal, tot înainte” îi răspunzi, rotund.

Mașina merge codobelc, prilej de a privi prin parbriz strada alungită, parcul cu tomberoane și potăi, fetițele jucându-se

elasic. O vezi și pe Andrada, care-ți arată întotdeauna degetul mijlociu și te-njură. Speri să treci neobservată, mai e puțin, câțiva metri, puțin de tot, gata, ai căpat.

Între tine și șofer liniștea e grea, în luna a noua. Apoi mașina parcă se oprește, se oprește de-adevăratelea, fix sub geamul de la bucătăria lui Petrișor. Plătești mai mult decât ar fi trebuit și ușurezi mașina de kilogramele tale. Parcă mai grăbită să-ți întâlnești „micuțul” zâmbitoare, cochetă apeși butonul de la sonerie. Ușa se deschide brusc. „A, tu erai” zice bărbatul, pupicindu-te și te poștește înăuntru.

Tu poștești pralinele pe care le-ai și zărit pe masă. Mai întâi te descalfți, pe urmă intri în sufragerie. „la te uită, zici, ai făcut curățenie”. Petrișor nu-ți răspunde, mândru se umflă-n pene și te-ndeamnă să mănânci praline. Apoi se culcușește în brațele tale, pe burdihan. „Ți-a fost dor de mine?” te-ntreabă, un pic curios. „Cum să nu, îi spui, m-am gândit în fiecare zi la tine, iubitul”. Apoi îl săruți cald pe frunte și mai jos, spre ureche, în timp ce mâinile lui cotrobăie prin sutien, să-l desfacă. „Vânjoaso, ești așa de primitoare”, îți spune și vrea să te răstoarne pe canapea. Noroc ca ți-ai dat seama la timp și te-ai răsucit singură, lăsându-l să te dezbrace; tot mai înfierbântat acest Petrișor, aproape de o sută de grade. Privirea lui te arde, așa că-ți închizi ploapele ca pe niște jaluzele, treptat, cuminte. Îl dezbraci și tu de halatul albastru, așteptând.

«Lubito, îți zice, păsărica te e-o prună cu două buci». Îi zâmbești, teribil de încântată, închipuindu-ți pomii din grădina de la țară, caișii, piersicii și prunii cu fructe carnoase, dulci, ca tine de dulci (fiindcă-i plac, Petrișor te soarbe din priviri).

Ți-e greu să accepți că Petrișor te-ntrece-n poște, te consumă (ca pe un amor oarecare) până la glezne, apoi până la șold și chiar până-n gât. «În poște să ne batem, ca vitejii!» îi șoptești, în timp ce Petrișor devine molcom, bleg și slăbănog, obosit, adormit, sforăitor, «noapte bună». Rămasă singură pe câmpul de luptă, dar Vânjoasă, admiră urmele de fântări morți, de pe tavan, tapetul gălbejit și mustața iubitului, țepoasă, tufă de gard viu.

Te ridici de pe canapea, îmbraci sacoul («tău de Pepsi» – așa cânta o femeie, pe stradă, mai demult, înainte de a-l cunoaște pe Petrișor, «și geanta ta de gaz»), încalți cizmele maronii și înainte de-a părăsi apartamentul și pe bărbătel – definitiv, doar ești dezamăgită!-, formezi un număr de telefon, 444444, «Alo, aș dori un taxi, bla, bla, bla».

«Coborâți peste două minute». Mai servești un pumn de praline, câteva arunci în buzunar, apoi ești gata de plecare.

Mașina claxonează scurt, huța în grabă ieși din bloc, urci în mașina luxoasă ca o limuzină (seamănă și chiar răsare). «La Farmec, blocul Spray, vă rog, tot înainte» îi spui șoferului, bucuroasă că vei ajunge în curând acasă. Șoferul pornește motorul, apoi îl oprește (de-abia-l pornise), mașina se oprește și ea. «S-a întâmplat ceva?» întrebi ușor temătoare, întorcându-ți privirea spre șofer. «Da' știi că-mi plac?» îți zice șoferul, bărbat bine, peste 100 de kilograme, fără mustață, cu vreo doi dinți de aur, ca niște lingouri, și fără verighetă. «Ascultă, domnule, te-aș invita la o cafeluță, dar e trecut de miezul nopții și nu se cade... Du-mă acasă și, dacă vrei, lasă-mi numărul tău de telefon, am să te caut eu, poate chiar mâine». «Vorbești serios?» întreabă șoferul, rânjind sclipitor, și adaugă «mie-mi convine». Porniți iar, aproape c-ați ajuns, și ce să vezi: în fața blocului tău-două mașini de pompieri și mulți vecini speriați, unii în pijamale, holbându-se-n sus.

Te uiți și tu – la etajul șase arde ceva, chiar lângă apartamentul tău, bucătăria vecinului, fum negru, gros, răsuflii ușurată. Șoferul se oferă să te însoțească până la ușa blocului. Treceți printre vecinii agitați, o vezi și pe Andrada, somnoroasă, grăbită să-ți sară-n față și să se strâmbe, arătându-ți degetul mijlociu (fac iu, îți zice). Roșești, în timp ce șoferul, noul tău prieten, o urechiază zdravăn pe fetiță, așa că ești din nou fericită și-l poftești, totuși, la o cafea. El acceptă, încântat. „Ascultă, domnule, cum te cheamă?” îl întrebi, curioasă.

„Petre”, răspunde bărbatul și pe tine te pufnește râsul, răzi tare, tare de tot și-i sari în brațe. „Pot să-ți spun Petrișor?” îl întrebi printre sughiturile de râs, iar el, înfometat și pofcios, te sărută pe buze și-ți spune, ca la căsătorie, cu o seriozitate de porțelan, „daa!”.

Acasă

Într-una din zile plictiseala a fost așa de mare că am mâncat și-am mâncat și burta mi-a ajuns până sub bărbie. Și tot am rămas plictisită.

Zilele trec șontâc, ca melcul în drumul său spre baltă, să bea apă caldă și-n drumul lui spre Dunăre o să vadă că apa-i tulbure și-o să vină înapoi unu-doi, unu-doi. Cine nu-i gata? Îi dau cu lopata.

Supărările inutile mi-au înțepat tenul și-au lăsat dâre adânci, încercări penibile și deloc dureroase... Frumusețea zilelor înșorite se duce și ea, vântul mă pălește drept în față și miroase-a lemn ars, ca și cum muntele și-ar fi ars copacii, s-ar fi dezbrăcat cu totul de păduri și-ar fi rămas în pielea goală, prea puțin provocator, și cu toate astea...

Peste trupul meu alunecă mâna ta, din ce în ce mai adânc, tocindu-mi epiderma de la un capăt la altul. Umerii-mi tremură, foarte albi. Printre cărările zdrențuite ne poticnim, la fiecare pas, și dacă ating din greșeală vreo creangă cu umerii, rămâne o dungă subțire de tot, și-mi fac rochie foarte interesantă din zeci de dungii pe care le împletesc, câte două. Și-mi țin brațele lipite de trup, ca să nu alunece noua mea rochie și să rămân în țâțucile goale.

Peste toate astea, tu treci cu vederea. Mergem mai departe, și ne așezăm undeva pe iarbă, într-un loc foarte frumos, de unde se văd toate acoperișurile din sat. Uite, din hornul ăla iese fum.

Aseară am vrut să mergem la horă, la căminul cultural. Dar nu au mai venit sătenii, cred c-a fost doar una din închipuirile mele; dansam și Cornel cu Maria țineau în mână paharul cu țuică, ce ascuțit e chipul lui Cornel, atunci când nu bea. Se uitau la noi ca la niște ciudățenii, noroc că am luat și noi paharele și ne-am muiat buzele, gustul înțepător mi-a ajuns pe limbă, de-atunci vorbesc numai și numai prostii. Apoi am dansat, ca nebunii. Cu toții, înșirați ca măgelele, înainte și-napoi, și învârtiri spectaculoase pe ritmuri populare. Dar nimic nu s-a întâmplat cu adevărat.

De-aici, de pe munte, lumea pare pitică. Cerul își schimbă culoarea și din sărutul nostru urcă un norișor mic, aburind, care se sparge în crengile copacilor. Îmi culc tâmpile pe burdihanul tău, și-mi vine să dorm, dar nu-mi pot dezlipi privirea de pe imaginea sătucului, îndepărtat și totuși la o aruncătură de piatră.

Apoi ne ridicăm și ne întoarcem. Iarba scârțâie sub pașii noștri, ce moale-i obrazul tău, iubite. Dacă ți-aș spune că te

iubesc, ar fi ca și cum aș agăța o haină în cuier și aș uita-o acolo. Mai bine tac, nu zic nimic, nimic; când e liniște, trupurile noastre moleșite se amestecă și parcă ochii îți sunt iar căprui și-ai mei verzi, foarte, foarte verzi.

Din poiană, pentru tine

Deschide cartea, răsfoiește un pic și-apoi oprește-te și citește-mă, astăzi sunt o poveste scrisă pentru tine... Magnolia de la tanti și-a deschis larg petalele mov și sunt două flori la mine-n pahar, una tu, cealaltă eu, aceeași crenguță și prevestirea ofilirii din următoarele zile.

În copilărie vopseam narcise cu cerneală albastră. Ce urâte se făceau, așa vopsite, mereu am senzația că sunt și eu urâtă, atunci când îmi colorez părul în nuanțele curcubeului. Dar e o simplă senzație, un clăbuc care se sparge.

Cel mai mult îmi plăcea să mă întind pe iarbă, pe câmpuri, printre flori mici, albastre și margarete și lucernă. Astăzi vei sta cu mine în iarbă, în Poiana Florilor, vrei?

Ce cald ești și cât de bine mi-e în lenevirea asta a noastră, îți știu privirile pe de rost și ochii tăi la fel de tare mă tulbură, ce bine că-i liniște și tu nu-mi simți emoția.

Dacă închid ochii, totul îmi pare aievea, nu pot să mă gândesc la mine, nu pot să mă mai simt singură, și nici n-aș vrea...

Trebuie să mă opresc aici, să nu te mai țin de mână, să nu-ți cerșesc sărutare, pur și simplu să mă opresc aici, lângă tine, tot lângă tine...

Despre Dragoste înțeleg că este oarbă. Și că îmi seamănă, vine când o chemi, e ascultătoare și uneori nebunatică și, cum nu poate să vadă în stânga și-n dreapta, se întâmplă să ne ciocnim. Uite, chiar acum m-a tras de păr, auu, și nu-i spun să plece, o las să-mi împletească suvițele în cozi și să-mi șoptească „întinde-i mâna, îmbrățișează-l, sărută-l”. Dar eu tac și mă prefac că nu înțeleg nimic, iar ea mă îmbie iar și iar, doar atunci când ești lângă mine, și mâinile mele nu mai vor să asculte, dar într-o clipă reușesc să le potolesc, stați cuminți pe lângă trup, așa e mai bine, da, mult mai bine.

Apoi pleci și mi-este dor de tine.

Atunci când iubesc, timpul îmi joacă feste, se întoarce împotriva mea, curge invers. Îmi încep incheierea, o dragoste care ar trebui să se nască începe să moară odată cu prima atingere. Sau poate că nu-i așa.

Tanti Dragoste a venit iar lângă mine. Îmi dictează ce să scriu, îmi spune să măzgălesc vorbe mari, mâinile mele tac și tac și nu vor să scrie nimic. Dacă mă îmbrățișezi acum, voi fi iubita ta.

Visează cu mine: poate o cămașă de noapte, foarte, foarte largă, în care să încâpem îmbrățișați. O cămașă de forță din care să nu poți scăpa, o cămașă în care să ne fie foarte cald și bine, și dimineața s-o facem praf și s-o luăm de la capăt.

Sau: niște pantofi speciali, care să meargă în direcții opuse, să se caute, să se ciocnească, să danseze step și să se calce pe vârfuri, cât sunt de îndragostiți pantofii mei de-ai tăi, iubite...

Poate o nouă frizură, în care să te încălcești și să nu mai poți scăpa, prin părul meu a trecut uraganul și dacă mă atingi...

Ți-aș cumpăra, dar mai bine ți-aș face, o prăjitură dulce ca un sărut, când o mănânci, să-mi simți gustul.

Suntem ca niște rufe puse la uscat în bătaia vântului, și cu toate astea...

Maria Nițu

ROGVAIV – CROMCOLOR SRL

Moto: „Inkolan - vopsea lavabilă - „Numai noi vă colorăm casa”

Esthera își potrivește atent pandantivul în decolteul bluzei: „mi-aș dori clădiri colorate, în **roz coral** *par exemple*, să fie *una grande allegria* să ieși pe stradă, mă irită, ca o alergie la praf de gândaci, gri-ul caselor, e mohorât aici la voi... în Israel totul e luminos...”

Închid pagina ziarului peste știrile de la Media Fax: „În Israel trupe palestiniene atacă centrul Ierusalimului...” și continuu să privesc liniștită părul ondulat natural al Estherei.

Nu mă gândisem, până în clipa asta, că trăiesc într-un oraș gri, cred că nici nu l-am observat, așa m-am născut și am crescut în el, cred că nici nu-mi imaginam că pot exista altfel de orașe, în alte culori, parcă din lipsa de imaginație a unei țărăncuțe naive, care nu a apucat să iasă din granițele satului său.

Chelnerul de la restaurant (localul nu prea avea mușterii), un tânăr imberb cu ochii lui Peter O'Toole, își povestea călătoriile: „Fiecare oraș are o culoare, Bucureștiul e într-adevăr gri, orice culoare s-a decolorat în gri, toți sunt cenușii, chiar și

hainele sunt parcă spălăcit decolorate. Parisul are culoarea roșie, Londra e albă, de fapt e o culoare lăptoasă de ceață, New York-ul pentru mine e galben... Am vrut să dau examen la arte plastice, să pictez un tablou al orașelor în explozie expresionistă de culori, și apoi să le scald impresionist în pointilism, pasteluri de acupunctură...”

Esthera îl privește în ochi fix, să-i fixeze pe retină începutul frazei, în peisajul bucureștean: „...toți sunt cenușii (repetă murmurat ea) și toți cu ochii mereu plecați... nici n-ar putea să vadă vreo culoare în jur, băltire continuă încă în culoarea comunismului, îmbrăcați toți în uniforme de muncă voluntară pe șantierele patriei, toate salopete gri... Culorile au și ele afectivitățile lor, tristețea, lipsa curajului fugărit în găuri de șobolan, deziluzia, sunt gri-șoarece, alb-murdar, kaki-șobolan... Pesemne că fiecare perioadă are o culoare a istoriei ei, poate perioada familiilor de Medici era verde, culoarea otrăvirilor, la noi gri e o culoare perpetuă...”

Trecătorii sunt grăbiți și crispați, nu mai știu să zâmbescă, parcă ar vrea mereu să se ascundă chiar de agresivul gri-moloz, gri șobolan...

În lumea asta de mucava parcă s-a pierdut și feminitatea, femeile și-au uitat surâsul, la container un câine a găsit o pungă cu un avorton, era pruncuciderea unui surâs, fie și timid, ascuns, dar avortat din prea multă mizerie, nu aveau cu ce să-l mai întrețină...

Nu mai vezi o femeie în rochii înflorate, vezi tu, cochetăria nu poate fi gri, gri-ul n-are volane colorate și focuri de artificii, până și copiii, nici nu mai învață măcar despre haine înflorate... ca într-un scenariu SF, de film thriller...”

Mi-arată o fotografie, de la nunta ei... Într-o laterală a imaginii, ca pe un franjure de banană, apare o pată rozacee: „e sufletul bunicii mele, am simțit că a fost alături de mine... ea m-a învățat să citesc culorile, sufletele rele apar într-o aură astrală neagră ori violacee...”

Nici nu-și pune speriată gândul că s-ar putea să-i apară în fotografii astfel de coleoptere negre ori violacee, dezvoltă liniștită fotografiile, gândindu-se pe sine sigur apărută de către cei dragi...

Zâmbetul meu tandru pentru puterea naivității ei credule îl interpretează cum vrea ea: „nu mă iei în serios, ești bășcălioasă, toată viața o trăim înfășurați în culori, ne naștem înveliți în culoare, ca o pupă de larvă în văluri de mătase, ca un cocon de omidă, în gogoșa ei din frunză de dud, conviețuim se pare tot în culoare, ca o scamă într-un covor de lână cu atâtea desene în covor, pe care nu le vedem, nici când se fărâmițează mâncat de molii, trăim în culoare, până de păianjen în jurul nostru, din culori sănătoase și culori bolnave...”

Radiații (unde)

Începe să-și alunece mâinile de-a lungul corpului meu, conturându-l de la distanță, fără să mă atingă și eu mimez o chicotire: "atenție să nu mă gădili".

Ea își vâlurește palmele încet, ca-ntr-o adiere de vânt: „Îți conturez corpul astral, nu ți-l simți, nici nu ți-l vezi, chiar dacă te uiți în oglindă, nu trece nici ea dincolo de simțurile tale, reproduce vederea ta, oglinda e chiar mai oarbă decât tine..."

Corpul ăsta al tău, la care ții, nu? prostește de mult, are și el aura lui spectrală... și umbra ta e colorată... Îmi tremură mâna, vezi? când îți pipăi culorile bolnave... Ai auzit de chakre?! fiecare e un donjon de teritoriu și fiecare are o culoare a ei de mireasă..."

Intru în joc: „culoarea mea sănătoasă, rumenă în obraji, cu obraji rubiconzi a fost pesemne culoarea din înserarea de 29 decembrie când m-am născut în zăpadă, pe drumul spre maternitate.

Acum, rotula genunchiului meu e verde mlăștinos de reumatism cronic, încheietura brațului e maro închis ca un gândac de bucătărie, dolofan, doldora de boli. Rinichiul meu nu poate fi roz ori violaceu, pentru că violetul combinat cu jocuri de ape roz e pastel divin, sunt culori divine, de ce oare?!"

Esthera hotărăște: „trebuie să treci printr-un salon de cromoterapie... Fiecare avem nevoie de câte un salon, suntem salonarzi, nu te gândi la un salon alb în care sunt ținutii la pat bolnavii, gândește cum a fost la început, o cameră întru primirea oaspeților, ori ca o sală de bal..."

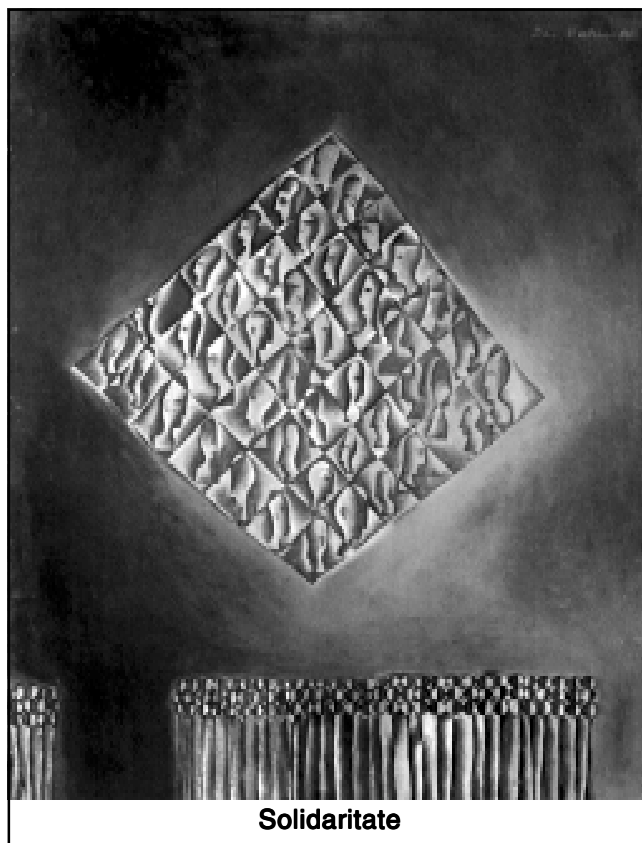
Salonul ca un lăcaș de întruniri mondene, numai că acum, acolo, trebuie să stai goală, hainele au fost totdeauna o piedică a comunicării, să stai goală, așa cum ai voluptatea trupului gol doar pentru tine, când te plimbi singură, goală prin cameră în zilele de arșiță prin geamurile camerei... Vino spre mine cu trupul gol, și te voi vindeca prin culoare, îți voi proiecta și concentra pe corp radiații colorate.

Vino într-un anumit timp, vino într-un anumit loc, desfă-ți trupul într-un anumit fel, într-o anumită zonă, pe înserate, îți voi vindeca globii oculari, până spre dimineață se vor vindeca din somnambulie picioarele de drumeț spre Damasc, melancolia ți-e mai galeșă...

Voi focaliza pe corpul tău gol radiații colorate, tot altele după cum vei veni dimineața, ori seara, ori la asfințitul soarelui, ele vor amușina pe trupul tău o anumită zonă, pe care se vor concentra apoi tot cu o altă intensitate, tainică și tandră... nu mă crezi că te voi vindeca?! Te voi vindeca de omizile de pe pielea rozalie, chiar și de funigiei din după amiezile senine de toamnă, când îți irită ochii..., și culorile au psihologia și forța lor, de parcă ar fi niște suflete din ether, cu care ai vrea să comunici, cu cele calde te provoc, te excită, te stimulez pentru ceea ce nu ai îndrăznit până acum, cu cele tari ori reci, reci în singurătate, te pot calma... să nu crezi că sunt insensibile culorile, chiar dacă sunt simple vibrații magnetice, ce știi tu despre un corp de femeie din vibrații magnetice doar?!

Orice student la arte plastice, având cobai un Van Gogh, Monet ori Picasso, îți poate povesti Șeherezadă despre sensibilitatea culorilor, ca sensibilitatea plantelor la muzica lui Mozart, culori neutre, ori culori calde, culori reci ori culori fierbinți, metalice, violente, dure, tari, sau catifelate, mătăsoase, pastelate, pure sau metise, din mezalianțe desigur onorifice...

Simt o voluptate de gheșă în atelierul unui pictor, un

creuzet-mosaic numai din tuburi de culori, ca-n babilonia lui lahve înainte de a începe jocul creației timp de șase zile, nu știi dacă Dumnezeu a pictat fără retușuri, cu precizie, dacă ar fi avut timp lejer la dispoziție, fără restricții ca de rețete medicale, din șase în șase ore, sigur ar fi putut să se mai răzgândească, poate salcia ar fi fost gri și mărul albastru, iarba violet și albatroșii n-ar mai fi fost albi, și s-ar fi numit altfel...

Tânărul imberb rămăsese fascinat de privirea ei, ca un fluture prins în insectar, înșelat de lampa portocalie și îi continua propunerile, nicidecum „indecente“, sprijinindu-și capul pe cuvertura fitilului lămpii: „Vom merge apoi la Clubul „Celor Care Văd Viața în Roz“. La masă se servește șampanie roză, în grădina interioară, flori roz de măr, detrandafir, de păducel, de măceș, de scoruș, în alcov, intimitate roză, pereți în tapet roz, pat, față de masă, pernă, perdele, covor, decor roz pentru visări roz-bombon...“

Terasa localului se metamorfoza ca o meduză după vorbele ce se-nvolburau printre ei. Esthera închise ochii și-și plecă întru autorăsfăț capul pe spate, abandonându-se parcă luminii cerului, care vedea pentru ea.

Tânărul imberb închise la fel ochii, o luă parcă plutind, și o lăsă ca pe o filă de pergament în budoarul ei materializat din senin în jurul trupurilor lor.

Parcă erau în afara timpului: „timpul se spune că e verde, și Dumnezeu - Mahomed la fel prefera culoarea verde, nu știi de ce, poate pentru că verdele e o culoare neutră, se spune, și timpul, neutru fiind, nu-i pasă de noi, e indiferent, se proclamă obiectiv, dar cum noi antropomorfizăm totul, și răul care curge *sous le Pont Mirabeau*, până și pe Dumnezeu, colorăm sentimental timpul pretins verde-neutru, ca să-l putem imagina, iluzionare că astfel îl putem vedea. Timpurile

subiective ale fiecăruia sigur sunt tot altele. Timpul meu e albastru - marin, pentru că-mi place marea, acum nu mai am voie la mare, medicul mi-a interzis. Până mai ieri eram mereu la Mamaia, la Eforie, de fapt în nici un loc, o luam pe plajă de la un capăt la altul, cu picioarele goale pe nisip... Ultima dată mi s-a furat și libertatea asta, apăsarea câte o plajă privată, îngrădită, plătești pentru balansoar, pentru loc de plajă, pentru umbrelă, plătești pentru pașii pe nisip, trebuie să ocolești pe stânci...“

Tânărul imberb gândește să-i dăruiască Estherei un colier, o diademă, o brățară sau o centură de castitate cu toate pietrele prețioase, denumită în limbaj mafiot, de traficant de pietre prețioase, **Rogvaiv**, iradiind cele șapte culori cosmice, fiecare cu radiația sa: roșu înstăpânește rubinul, portocaliul-orange e sclavul perlei, coralul iriază galben, smaraldul se scaldă în verde, topazul în albastru, indigoul e respirația diamantului, violetul a safirului...

Esthera se simte adorată: „Eu sunt una din cele șapte radiații cosmice, și am piatra mea prețioasă, smarald, stăpânul meu e Saturn, vreau un colier de smarald, și mă voi numi Esmeralda...“

Imagina delirant, ca într-un carnaval venețian, ori la curtea regelui Arthur, o sărbătoare la găsirea Graalului, cu măștile timpului, un dans tribal cu zeități, Mahomed înveșmântat în verde, Budha învâluit în galben, Zeița Isis la fel în rochie galbenă cu trenă prelungă, întru mărire a forței spirituale a pământurilor, și Osiris în costum roșu urzind vitalitatea supușilor, Ceres în pocalul macului roșu, floarea ei sacră, și un alai de iudei în roșu, albastru, purpuriu, alb, culorile sfinte: ...

O sarabandă a temperamentelor dezlănțuite, colericul în galben și roșu, un melancolic vălurindu-se în bleu și negru, un flegmatic dănțuind arlechin în verde, sanguinul trâmbițând roșu...

Tânărul imberb, valsând, toarnă, prelungind încet picăturile, șampania rozé peste șervețelul colorat și contururile petei se lătesc, se întind surprinzător de independent și agresiv, fantasmagoric...

Esthera dă la o parte paharul, își înmoaie degetul în pata invadatoare, să-i oprească expansiunea, și-și udă buzele cu picătura culeasă ca o sugativă, uitându-se spre mine: „ai dreptate, nu e chiar așa, nu „stau chiar pe roze“ (de parcă mi-ar fi citit gândurile, le-ar fi văzut într-un mesaj de culori, poate și gândurile au o culoare, o aură spectrală cum spunea că are un om rău ori unul bun, un om sănătos ori unul bolnav, unul bolnav de gânduri, ori bolnav de rău, când bunătatea e o boală...).

Privirea îmi cade fără voie pe mâinile ei, pe care voia să și le ascundă sub eșarfa rozalie: pete roșietice, ușoare, de erupție, alergie la căpșuni poate, nu putea fi rujeolă la vârsta ei. „Ce te miri? Roză sifilitică“.

Esthera a plecat în Israel... N-am mai știut nimic despre ea mult timp.

A revenit la un moment dat, să-și publice o carte de versuri, în limba română. Se practică asta pe scară largă, de parcă ar fi vârsta rujeolei poetice.

Am reîntâlnit-o la Clubul Prometheus îmi cerea să-i spun cine-i Paul Daian, îl văzuse la Târgul de Carte Gaudeamus, un fel de mascotă-trâmbițaș, vornic al Târgului, când se distra să-l repereze după sunetul trompetei, și mă trăgea golănește

de mână: „taci, să auzim ce zice Daian“ ...

Rămăsese convinsă că nimic nu e în afara culorilor, universul e policrom: „cum ar fi un univers monocrom?! Poate ca un film alb / negru, din timpul filmelor mute, de pe vremea lui Charlie Chaplin, Dar și glasul are culoare, atunci, glasul lui Charlie Chaplin intuit în spatele panoului cu replicile scrise, frumos caligrafiate, cu arabescuri de flori, poate era ca un curcubeu de culori, pentru fiecare telespectator... În filmele mute limbajul era intens colorat: „îmi place rochia ta roșie, albastrul ochilor tăi mă fascinează“, acum limbajul e mai sec, ajunge „culoarea rochiei tale“, poți reveni firesc la filmele mute, dar să fie colorate, dacă sunt culorile, sunt inutile replicile ...

Pusă pe șotii, Esthera îmi lipește pe masă, lângă nota de plată, o etichetă de reclamă: „**Kraft Paints** „*trăim în culori*“: „*Kraft acrylic, creează o peliculă elastică, rezistentă și protejează pereții exteriori de ploaie, îngheț, umiditate. Se aplică pe orice suprafețe noi sau vechi, de ciment, ipsos, în orice condiții vitrege, la munte sau la mare*“.

Parcă întreg Clubul era în vopsea **Kraft**... Cu crema antirid Kraft pe fețe, cei din jur își protejau pereții exteriori de ploaie, de îngheț, nu se vedea că sunt plictisiți sau iritați de invidie, erau protejați de vopseaua Kraft, toată numai zâmbet!!

„*Vopseaua Kraft, odată instalată pe perete, apucă acolo, nu mai pleacă, cu apă n-o scoți nici pe atâta, au contraire, devine mai proaspătă, ca nouă, ori de câte ori ai senzația că ai obosit*“....

Bineînțeles, există sistem de nuanțare Kraft Mix, pentru pereți interiori, autocompătimitate, sau paranoia, eul supergonflabil, ca produsele de plastic de la Mc Donald's...

„*Kraft o vopsea care-și dorește să scape din cutii și să se întindă pe toți pereții, cucerindu-i, ca în imperiul lui Alexandru cel Mare, unde mergem ne lipim, „Druckfarben*“.

Am o mișcare de recul, o vopsea atât de indiscretă, nu respectă deloc intimitatea oamenilor, atât de agresivă, nu e deloc modestă să stea cuminte în cutiile sale. Îmi vine să o iau la fugă, să nu fiu acoperită de vopseaua care a sărit din cutii, fiecare țipă acum, se încing spiritele, nu poți decât să te dai cu vopsea Kraft, ca în dansurile triburilor de amerindieni, când trebuia să te vopsești la fel, în culorile și tatuajele tribului și nu altfel, fiecare trib avea marca sa de vopsea Kraft.

Esthera, călătorită mult prin lume, cu frenezie, voia să mă scoată din autismul meu: „am un chef grozav să-mi vopsesc fața, părul, așa ca la incași, când auriul era doar culoarea zeilor, ei doar puteau avea fața, trupul și chiar ochii în culoarea aurului, și firele de urzeală aveau culorile lor, într-un mesaj tainic, inițiativ, știi că am ajuns ca numai în bazaruri la indigeni să mai găsec haine colorate cu rost, nu așa, aiurea, fără limbaj, ca o râgâială de culori. Vreau mă îmbrac în urzeli colorate, vreau să merg la un ghicitor în urzeala țesăturilor, cum să-mi urzesc destinul în fire după placul meu, cum să despici firul în patru, bucurie, jale, noroc și nenoroc, să-l despici de urzeală vrăjmașă, dar ultimul șaman mi-a spus că tot eu mi-am urzit firele de nenoroc și jale, nu știu cum, n-am vrut, din nesăbuintă, neghiobie, orbire, zicând „așa mi-a fost scris“...

Știi, preistoricii chiar și când scriau viețuiau într-o culoare, chiar și ideogramele erau colorate.

Nu știu de ce, filosofii culorii spun că albastru e culoarea feminității, iar roșu a bărbaților, mie îmi place la nebunie roșul, sigur și lui Carmen, diva lui Bizet, îi plăcea pătimaș roșu. Am fost derutată de inversarea de pe stradă: mă pregăteam pentru o vizită la o vecină, proaspăt-fericită mămică, și vânzătoarea mă consilia pe un ton funcționăresc de expertă: „dacă e fetiță luați un costum cu roz, roșu, dacă e băiețel luați cu albastru, avem chiar și pentru două-trei luni...”

Când se simte singură în dragoste Esthera devine feministă: „nu e nevoie de o pledoarie pentru feminitate, pentru că cerul e albastru, și nu roșu, oceanul e albastru, totul e nostalgie de pace și nu de război, deci bărbații ar fi o anomalie a firescului naturii... Cântecul de leagăn al Americii negre e blues-ul, „Rapsodie in blue“, așa cum imnul continental al Europei e „Dunărea albastră“, Gershwin și Chopin, vestale ale feminității.

Orice femeie ar trebui să aibă o nuanță de albastru. Nu pricep voga culorilor la modă, monopolizând orice fantă de altă culoare.

Priveam într-o dimineață pe fereastra Universității, la ora începerii cursurilor, parcă eram într-un ținut al cioclilor, negrul jubila drept culoare a modei. Era iarnă, nici urmă de zăpadă, de mult n-au mai fost Sărbători cu zăpadă, Santa Klaus fără zăpadă, Moș Crăciun cu renii pesemne făcea pe Casanova pe patine cu rotile... Studentele aveau costume negre, paltoane lungi și crăpate până la șold, ca niște patrafire negre, parcă treceau pe sub geam plutoane de ciocli, armata feminină a loanei D'Arc în negru...

Vara fusese la fel, nu se mai purta nici măcar o bulină de alb, să pareze soarele, cum îmi plăceau crâmpeiele de fuste ale jucătoarelor de pe terenul de tenis de câmp.

Treceau toate în ținută stas, cocoțate pe sandale negre supraetajate (la modă era supoziția că, dacă voiai să te sinucizi, te aruncai după asemenea sandale), tricouri negre deasupra buricului, nu-și mai băteau capul cu sofisticate combinări de culori, nici măcar o eșarfă albă, ori o pată de culoare de oricare...

Poate anul viitor vor introduce și ceva alb, e mai simplu, în combinație banală, sandale cu bretele albe și negre, haine în dungii, ca marinarii pe orizontal, ori ca pușcărișii pe vertical, ba nu, invers dungile, nu le încurca Bulă, care Bulă, chiar și Bulă a sucombat, e al cioclilor, acum e Murphy, sunt But și Head, Ștrul și Piranda...

Și emoțiile au culori, și amintirile au câte o culoare, e sado-masochist să trăiești simțind culorile, încât, uneori, când sunt abulică, îmi doresc un univers tern, fără agresiunea culorilor, care să mă provoace la reacție, vreau să fiu ignorată în pacea, ațipirea mea, în amorțeala, moțâiala, picoteala mea.

Repede mi se dă la cap cu energia pozitivă și cea negativă, care pesemne au și ele câte o culoare... Ești trist, și contaminezi împrejurul cu o culoare de tristețe, când ești focar de energie negativă, obiectele din jur sunt vopsite în culoarea revărsată din cutia trupului tău... când ești vesel, o iradiezi pe cea pozitivă, împrejurul tău să fie vesel...

Ți se indică imperativ să fii reactor de energie pozitivă, să fii vesel, „învață de la soare căldură, zâmbetul multicolor, să fii mereu aprins, învață alergatul în întâmpinarea soarelui.

Zâmbiți vă rog, nu doar la fotograf, viața nu e un zâmbet de fotograf doar pentru o clipă, zâmbiți pe stradă, nu doar

cunoscuților, ci tuturor din jur, unii or să vă înjure: „Uite al dracului, eu nu-mi văd urechile de necazuri și lui îi arde de zâmbit“. Chiar și fetița oarbă care vindea chibrituri și cânta la muzicuță, când un ins de bine i-a pus o lamă în muzicuță, umor negru, zâmbea în continuare și cânta, să câștige bani pentru mama bolnavă în camera rece, cu viscol prin ferestrele cu un ziar în geam.

Poate că unii vă vor răspunde la fel, zâmbind, cu o strângere de mână din priviri, vă veți simți mult mai bine...

Culoarea sufletului meu din clipa asta de dimineață are o vibrație electromagnetică de dorință și dor de ducă, corpul meu e energie de un nu știu ce și nu știu unde și un nu știu cum, aura spectrală a corpului meu a rămas timidă în fața ecranului TV, stă la ușă ca un pocăit care nu-ndrăznește să se uite la TV că nu are voie.

Newton a des-tăinuit spectrul luminii printr-o prismă, o lentilă convergentă și lumina albă, eu îi în-tăinuiesc speranța într-o picătură de apă, atâta doar, nu am nevoie de Potop.

Impresioniștii au știut cel mai bine subiectivismul culorilor, relativismul lor, Einstein mă învățase despre relativism, relativismul timpului subiectiv al culorilor...

Am aflat, descoperind și eu gaura de la macaroană, culoarea nu e un dat fizic al lucrurilor constant, e firesc să nu fiu sigură de culorile din jur, că cerul e sigur albastru și situația sigur e albastră, culoarea e roz sau violaceu după intensitatea luminării, după momentul zilei, lumina reflectată de o anumită lungime de undă și unde luminoase, roșii, galbene, după compoziția moleculară, sec științific, ce atâta filozofie de o para chioară, când culoarea e o simplă vibrație magnetică...

Până și mințile oamenilor sunt odalisce ale culorilor, mintea mea ca sub unde electromagnetice drogate, Ulisse cu sirenele în pat, ori agățate de gât, la bara de streep tease...

Atâta literaturizare, când te gândești că de fapt culoarea e o iluzie optică, tot misticismul culorilor ține de un rest de lumină, care nu e poezie fata morgana, ci o energie electromagnetică de la soare, cu lungimi de undă diferite. După frecvența lor se percepe o culoare sau alta care e reflectată, după ce obiectele absorb din ea cât vor, după cât îi țin mușchii lor, nu pot avea gabarit depășit, când buretele e saturat, basta, ceea ce rămâne se reflectă și e perceput ca senzația unei culori, o păcăleală, o iluzie a momentului zilei, o absorbție mai mare, mai multă îngurgitare în burdihan, presupune un rest mai mic, mărunțiș de piață pentru culoare, o reflecție mai mică, adicătelea culori închise.

Dumnezeul culorilor e lumina, culorile există în funcție de reflexia sau absorbția luminii, trebuie să-i ridice sanctuar de venerație, fără lumină lumea ar fi fără culoare, și atunci?! nu ne-am mai putea juca cu mărgelile colorate...

Misticismul culorilor e poate și datorită curcubeului și a fiefului său seniorial, natura, natura - curcubeul spectacol cromatic, instanță supremă, prin naștere divină, de necontestat, nu e un bastard al universului... După ploaie iese curcubeul, „l'arc en-soleil“, se spune că aduce noroc când îl vezi, chiar și când e o fantasmagorie colorată arcuită peste te miri ce bolțari și ziduri din beton armat.

După Potop, găsind pământ, Noe i-a adus jertfe Domnului,

și Dumnezeu a promis să nu mai distrugă niciodată pământul, iar ca semn al legământului, a făcut să apară pe cer un curcubeu.

Ies din casă ca o cârțiță zăludă, îmi pun mâinile la ochi și apoi un bandaj fără culoare, în răstimpul cât să-mi scot ochelarii de soare, nu știu cât îmi mai poate orbi ochii mei orbi, soarele ăsta nici de primăvară, nici de toamnă, de un timp fără anotimpuri...

De atâtea ori am plecat aiurea pe străzi după ploaie, să văd un curcubeu, tot cu ochii spre cer, dar se lăsa așteptat, de parcă m-ar fi pedepsit, nu-l meritam, nu știam ce făcusem rău, dar terminam drumul cu capul plecat vinovat, culpabilitate confuză.

Primesc o scrisoare de la Esthera, dintr-un „salon“ alb, era toată în ghips, și-mi scria cum ghipsul se colora cameleon, în convulsia ei de sentimente, stări, gânduri, toate înstăpânite de câte o culoare: „îți scriu verde, vernil, vert de Nil, un galben albastru, alabastru, e ipocrizie să spui că verdele e o culoare neutră, când de fapt „ești verde de invidie“, de fiere, venin, verdele culoare secundară, din galben și albastru, când verdele e la malul oricărei ape, unde e apă e vegetație, e verde, limita albastrului, a curgerii apei, caldul galben n-a fost anihilat complet de recele albastru ca să dea un neutru verde, și de ce ar fi rece albastrul, dacă suferi când „situația e cam albastră“, dar poate pentru că nobilii cu sânge albastru nu știu să trăiască patima roșie, portocaliul la fel e ipocrit cald, acum eu nu mai pot provoca, stimula, chiar dacă mă înveștmântez în culori

Printre mari maștri

calde, roșie, portocalie, galbenă, la început a fost galben bengal, și apoi portocala... Îți amintești de gri-șoarece, gri-moloz, deziluzie și lașitate, de aventura de a vedea viața în roz, o iluzie, când de fapt pușcăriașul nu poate vedea viața în roz, uneori sunt neagră de supărare, când nu sunt albă de anemie și vânăta de frig ori de furie, roșu e fierbinte, îl simt arzându-mă când sunt roșie de mânie, ori roșu-îmbujorată de bucurie, ori altă emoție bezea, păcăleală a sorții...

Sunt uneori culoare rece, rece de necunoaștere, înstrăinare și înfiorare, neutră —ar însemna să fiu maro, indigo, violet, albastru, nu pot fi culoare pastelată decât în diminețile când sunt încă în somn cu vise și n-am intrat în zi, o altă lume străină de mine, îți scriu violent, când albastrul nu trece de roșu, se-mpiedică de el și disper în el cu violet de Parma...

În viață n-am știut să folosesc culorile, nu mi-a fost dat darul acesta, nici să le descriez la alții, știi, există un cod universal la păsări, animale, insecte, salamandre, în combinația galben – negru, e un avertisment cinstit, îți spun pe față că posedă otravă ca apărare, în țepii galbeni, în petele galbene, pentru mine oamenii învăluți în galben pozau drept oameni calzi, iubitori până la gelozie, din dragoste gelozie, galbenul ca arhetip al comunicării, al înțelegării, mă învățase Fieling, *l'entendement*, *complaisance*, dacă roșu e arhetipul tatălui-sursă, poate de aceea îl doresc pătimăș, când mă simt orfană, fără nici un Dumnezeu, fără Dumnezeu-tatăl, Goethe îmi spusese odată că pentru el culoarea e cea mai importantă, „e senzuală și morală“, mă vedea senzualitate în verde, blândă și comprehensivă în bleu, și vârtej de imaginație în purpură, când nu eram rațiunea însăși în galben...

Pesemne a plouat, dacă se arcuiește un curcubeu, în spărtura de fereastră dintre zidul blocului și macaraua rămasă de ani de zile în piață, de la demolări și reconstrucții.

Pesemne administratorul, pe afișajul de la scara blocului, scrisese că acordă ca bonus pentru stoicismul cu care s-a suportat ploaia, un timp de curcubeu, mai promisese cândva că va repara țevile de la conducte, ori promite acum un timp cu centrală proprie de căldură, după ce a ars costumele termoizolatoare la crematoriul de la subsol.

Când stau aici, între pereții coliviei salonului, dintr-un bloc înghesuit între alte blocuri, pe fereastră văd zidul zgrunțuit și balconul închis al vecinului, când plouă deschid fereastra, simt aerul răcoros de ploaie, dar nimic mai mult, nu calc în bălți, nu învărt umbrela alături de capul meu, să-mi spăl fața, ori să-mi frăgezesc părul cu apă de ploaie.

Nu știu când e curcubeu, nici când mă copilăream la țară, când ieșeam în grădină, nu vedeam curcubeul, pesemne e un privilegiu pentru oamenii buni, inocenți.

Femeia din patul de la geam se uită pe fereastră, plouase, „uite curcubeul“, apoi închide ochii iar, moțâind în hamacul patului: „Cum? N-ai mai văzut curcubeu? Dar e ceva banal!“.

Poate mă înșelasem, curcubeul e același pentru toți, hazardul nu alege oamenii curcubeului, îi nimerește așa, tocmai pe ei, la jocul cu zaruri, în acel loc al curcubeului...

Poate așa e fair play, oameni colorați și oameni inodori, incolori, insipizi, să fie la fel ai curcubeului..., un curcubeu de mucava...

P.S.: Am văzut o reclamă pe un banner prin hublou: „Inkolan-vopsea lavabilă: noi vă colorăm casa“, să nu uiți să mi-o trimiți într-un pachet, „Cromcolor SRL“.

NEPOTUL LUI MEFISTO

De a doua zi, cartierul meu general a devenit bucătăria. Mi-am luat un top de coli, am renunțat la vodcă, pentru că trebuia să am mintea limpede, dar nu și la tutun și cafea, și am început să fac calcule. Am luat toate cifrele câștigătoare din ultimii ani, le-am analizat pe fiecare în parte, de câte ori și la ce interval a ieșit, peste câte trageri ar putea să se repete, apoi pe o altă coloană am notat numerele norocoase și, printr-o matematică savantă, am calculat șansa fiecăruia. Mă simțeam ca un întemeietor al matematicii, ca unul dintre vechii și ciudații cercetători porniți în căutarea numărului de aur cu care să dezlege tainele universului. Alteori mi se părea că sunt aidoma unui astronom și că toate cifrele care albăstreau hârtia alcătuiau un nesfârșit cer de stele, prin care umblam nestingherit eu, creatorul suprem. Când am ajuns la câteva formațiuni câștigătoare, capul meu arăta precum colivia cea în care se agită – aparent haotic! – săltărețele biluțe, care pot înălța sau prăbuși destine. Rita intra câteodată ca din întâmplare ori prefăcându-se că vrea să ia ceva, își întindea gâtul peste umărul meu, se uita și nu înțelegea nimic, și-atunci mă gândeam că, dacă mai are neobrăzarea să vină peste mine cu veterinarul acela parfumat, n-o să am încotro și o s-o strâng de gât.

Când a sosit ziua, mi-am lustruit îndelung pantofii, mi-am pus cel mai bun costum și cea mai frumoasă cravată, mi-am luat mapa sub braț și am ieșit sub privirile nedumerite ale Ritei, care nu pricepea unde mă duc eu așa gătit într-o zi obișnuită din săptămână. Habar n-avea că se putea considera deja o milionară în dolari! Am intrat în cea mai răsărită agenție din oraș, mi-am scos hârtiile și am început să-mi completez formulare, dar cu grijă, ca la școală, să nu tragă cu ochiul vecinul de bancă. Mai erau vreo șase-șapte inși, la care mă uitam cu milă, pentru că ei mergeau efectiv pe mâna norocului și, de regulă, jucau data de naștere a lor, a copiilor, a soțiilor, a amantelor. Nimic științific. Am dat o groază de bani, pentru că nu voiam să-mi pară rău că n-am folosit și numerele care păreau cu mai puține șanse. Când am terminat, era cât pe ce să-mi anunț victoria; v-am curățat, pușorilor! M-am abținut însă și, ca să mă relaxez, m-am îndreptat, cu o mină gravă, solemnă, pe care nu o au decât miliardarii, către unul dintre multele baruri, care împânzeau centrul.

M-am așezat la o masă și am cerut unei fâțe cu un cercel înfipt în buric o cafea și, pentru că meritam după atâta efort și atâta abținere, o vodcă. Un milion de dolari! M-am apucat să fac calcule, să-i transform în lei, să-i așez pe contingente – era o căruță de bani – și m-am lăsat pe speteaza scaunului. Îmi vârase degetele în beteliile pantalonilor, fumam cu țigara în colțul gurii și mă vedeam cu alaiul acela de mașini, și pe primar – o piticanie cu fruntea atingând asfaltul. Mă gândeam la ceilalți capitaliști – niște tarabiști, niște amărăți, doar câțiva mai acătării și îmi închipuiam luminoasele firme „Jeanicom” cotropind orașul. Așa da, Georges, asta da lovitură!

Acasă, m-am arătat vioi ca o găină care tocmai a ouat, doar că nu cotcodăceam, am fluierat niște melodii alandala și am învățat-o pe Rita în pașii unui dans, pe care atunci îl inventam. Ea mă privea zăpăcită, nu înțelegea de unde-mi vine veselia

asta, dar nu i-am spus nimic. Surpriza avea să fie de proporții. Oricum, pentru ea era mai bine să mă vadă astfel, decât să mă știe în bucătărie mototolind hârtii și fumând în draci. Intuia că se întâmplase ceva și că, probabil o să ne fie bine.

Nu mă mai puteam gândi la nimic, decât la mulțimea banilor pe care îi voi încasa. Îmi treceau prin minte tot soiul de afaceri, de la tiruri de struți și turme de vaci olandeze până la fabrici de elicoptere și obuze de tun. Poate, ca să-mi susțin societățile pe care le voi crea și ca să le dau o altă imagine, n-ar fi rău să intru în politică, să ajung senator, ceva, pentru că astfel m-aș putea învăța prin cele sfere înalte și aș lega o sumedenie de relații, care mi-ar putea fi mai mult decât utile. E drept că aș avea mai puțin timp, dar m-aș înconjura de oameni pricepuți și de încredere, capabili să rezolve prompt toate problemele, aș reinvesti profitul, în doi-trei ani aș dubla capitalul și, Doamneee... În vacanțe, aș găti-o pe Rita ca pe o primă-doamnă, cu pălărioare și etcetera de la cele mai renumite firme, aș urca-o în avion și p-aci țî-e drumul spre Las Vegas sau Bahamas.

Visam din nou, întemeiat pe matematica aceea, care mă chinuse zile și nopți în șir, dar care avea, iată, să-mi schimbe radical viața. Așteptam nerăbdător ziua cea mare, umblam prin casă ca un zăbăuc, aci mă încrunțam, aci chicoteam, dădeam să fluier, să țopâi și mă uitam la Rita cu mai mult drag. Te-a scaldat mumă-ta în lapte dulce, îi spuneam în gând, habar n-ai avut când ai spus da la primărie pe ce mândrețe de bărbat ai pus mâna! Și a venit și ziua aceea, când mi-am lustruit din nou pantofii, mi-am pus același costum și aceeași cravată – îmi poartă noroc – și am ieșit la fel de misterios ca prima dată. Călcam țanțoș, uitându-mă de sus la cei care treceau pe lângă mine. Niște prăpădiți. La agenție, mi-am notat toate numerele, după care am intrat în același bar și i-am cerut aceleleași fetișcane cu cercelul înfipt în buric o cafea și o vodcă. După care, cu țigara în colțul gurii, am desfăcut mapa și am scos toate bilețele, care, puse unele peste altele, aveau grosimea unei cărțulii. Cred că aveam o poză de visător desprins de lumea muritorilor de rând, de intelectual rasat, dedat la adânci filosofări în singurătate, pentru că fetișcana cu cercel înmărmurise pe fundalul sticlelor din bar. O fascinasem. Și am început să compar. Pe măsură ce stivuiam bilețele cu susul în jos, simțeam un vuer crescând în cap și o transpirație rece îmi izvora din creștet și se desfacea în părâiașe pe tâmpile. Era neverosimil. Cu matematica aceea savantă cu care pătrunsesem, practic, în intimitatea fiecărei cifre, nu aveam cum să dau greș. Și totuși, o mână vicleană îmi jucase festa. Abia dacă nimerisem pe un bilet întreg unul sau două numere. Asta nu putea fi decât crunta ironie a unui Dumnezeu, care își batjocorește pur și simplu creația. Când l-am întors pe ultimul eram galben ca turta de ceară, sângele îmi pulsa în vene mai-mai să le spargă, iar inima părea să nu-mi mai încapă în coșul pieptului. Am dat pe gât restul de vodcă, am pocnit mapa cu furie, de parcă ea era vinovată și am ajuns acasă beat criță, cum Rita nu mă mai văzuse niciodată. Nu i-am răspuns la nici o întrebare, o priveam tulbure, și cu mânie, și cu milă, nu i-am spus că vacanța ei în Bahamas se amână și m-am culcat așa cum eram, adică îmbrăcat în cel mai bun costum.

Emanuel Ciocu*

A SUNAT MARI

Personaje:

Ea: femeie între două vârste, deprimată, inconsecventă, lipsită de vlagă și voință

EI: bărbat între două vârste, calm, blând, prudent, serviabil

Mama: femeie în vârstă, volubilă, naturală

Alte personaje:

Femeia: femeie între două vârste

Fetița: balerină în vârstă de 8-10 ani

ACTUL I

Interiorul unei camere. Un pat poziționat în centrul scenei, flancat de două corpuri de bibliotecă. În dreapta patului o ușă, în stânga o fereastră. Lângă fereastră o masă cu câteva scaune. În mijlocul patului o valiză desfăcută din care răsar diferite articole de îmbrăcăminte. Pe partea stângă a patului stă așezată Ea, cu capul în palme, suspinând din când în când. El intră pe ușă fără ca ea să sesizeze. El se uită îngrijorat la ea, la valiza deschisă pe pat. El se apropie și îi pune mâna pe umăr. Fără să tresară, Ea își ridică capul și-l privește. Are fața plânsă, ochii înroșiți.

EI (prudent, îngrijorat): S-a întâmplat ceva?

Ea nu spune nimic. Îl privește doar și izbucnește în plâns.

EI (așezându-se lângă Ea și luând-o în brațe): Ce e? Ce s-a întâmplat, draga mea? Spune-mi ceva, te rog. Vorbește cu mine.

Ea (printre suspine): Mama... mama e... m-a sunat Mari... mi-a zis că mama... (izbucnește în plâns).

EI (în timp ce o strânge în brațe și o mângâie ușor cu palma pe spate): Gata, draga mea. Liniștește-te. Hai, liniștește-te.

Ea plânge mai potolit. Suspină în continuare și își suflă nasul.

EI (delicat): Te simți mai bine?

Ea își trage nasul și obosită dă din cap afirmativ.

EI (blând): Spune-mi acum. Ce s-a întâmplat?

Ea (încă suspinând, privind spre El cu ochii plânși): M-a sunat Mari.

EI (precaut): Mari? Care Mari?

Ea (istovită): Mari. Vecina mamei. (suspina)

EI (prudent): Așa... și...

Ea (plângând din nou): Mama... mama e... bolnavă... e internată în spital (izbucnește și mai tare în plâns) la boli nervoase.

EI (bătând-o pe spate îngrijorat): Să ne liniștim.

Ea plânge în continuare potolit în timp ce El o strânge în

brațe și o mângâie pe spate.

EI (calm): Gata. Gata. Să ne liniștim și să vedem ce putem face.

Ea dă din cap a înțelegere și se cuibărește la pieptul lui plângând în continuare potolit.

EI (prudent): Ți-a spus ce s-a întâmplat?

Ea (plângând): Medicii au spus că prezintă simptome de schizofrenie.

EI (precaut): Schizofrenie?!

Ea (suspina): Da...

EI (blând): Gata. Liniștește-te și o să vedem ce avem de făcut. Totul va fi bine. Ai încredere în mine. Da?

Ea (mai potolită, trăgându-și nasul): Da...

Plânge în continuare cu nasul în pieptul lui.

Ea (gemând): Nici nu știu ce trebuie să fac. Cum să procedez.

EI (blând): O să vedem împreună ce se poate face. Hai, liniștește-te.

Ea (suspina): Mă pregăteam să merg la ea, la spital. Dar n-am puterea necesară. Îmi lipsește cu desăvârșire puterea. (plângând ușor): Sunt atât de slabă (izbucnește în plâns).

Plânge în hohote. El o strânge la piept încercând să o liniștească.

Ea (plângând): De ce ea? De ce?!

EI (amar): Nu știu, dragă. Cine poate ști?! Dar va fi bine. Îți promit.

Ea (plină de speranță, ridicându-și capul din pieptul lui): Da?

EI (încurajator): Da.

Ea (recunoscătoare, murmurând): Mulțumesc...

EI (în timp ce o mângâie în continuare pe spate): Nu vrei să te întinzi puțin? Să te odihnești?

Ea (istovită): Nu știu. (suspina) Sunt atât de slabă...

EI (calm): Va fi bine. Crede-mă, totul va fi bine. Hai, întinde-te puțin. O să te simți mai bine.

Ea (ușor panicată, în timp ce El o întinde în pat): Dar nu pleca de lângă mine. Te rog. Nu vreau să rămân singură. Nu acum.

EI (convingător): Nu, draga mea. Sigur că nu. Sunt aici, lângă tine.

Ea e întinsă în pat. El, așezat într-o rână pe marginea patului îi dă părul din ochi. O mângâie pe față.

EI (rugător): Hai, încearcă să dormi puțin. O să-ți recapeti forțele. O să stau aici lângă tine.

Ea (încet): Nu pot. Nu pot să dorm.

EI: Nu-i nimic. Măcar stai așa, întinsă, câteva minute. O să te simți mai bine. Ai încredere în mine.

Ea (suspina): Ce o mai fi și asta?

EI (blând): Ce, draga mea?

Ea (mai liniștită): Boala asta. Schizofrenia.

EI: Nu știu. Nici medicii nu cred că știu mare lucru despre ea. Dar vom vedea.

Ea: Asta nu mă prea ajută, crede-mă.

* Pseudonimul literar al lui Petru-Gabriel Blaga-Bodea. S-a născut în 1976, în orașul Gherla. A scris mai multe piese de teatru, dintre care **Între 5 și 7** a fost pusă în scenă, în regia lui Sorin Misirianu, la Teatrul Național din Cluj, stagiunea 2004 - 2005. Recent i-a apărut primul roman: **Omul nou. Pământuri noi...**, premiat la Târgul de carte „Gaudeamus” - 2005.

EI: Ai dreptate, dragă. Scuză-mă.

Ea (deznădăjduită): Ar trebui totuși să se știe câte ceva. (naivă, plină de speranță): Nu?

EI: Da, draga mea. Ar trebui...

Ea (ridicându-se în șezut): Dar dicționarul?

EI: Dicționarul?!

Ea: Da, dicționarul. Ar trebui să scrie în el.

EI: Ai dreptate.

Ea: Dă-mi-l, te rog.

El se ridică și se îndreaptă spre bibliotecă. Se întoarce la Ea. Deschide dicționarul și caută în el. Răsfoiesc paginile și în cele din urmă găsec.

Ea (citind din dicționar): Boală mintală cronică caracterizată prin slăbirea și destrămarea progresivă a funcțiilor psihice și prin pierderea contactului cu realitatea... boală mintală cronică...

Ea lasă să-i cadă dicționarul din mână. Se uită la El gata să izbucnească în plâns.

Ea (îndurerată): Boală mintală? Cronică?! Ai văzut ce scrie aici?

EI (duios): Da, draga mea. Am văzut. Sunt doar câteva cuvinte, generalități. N-avem de unde ști...

Ea: Ar trebui să mergem la spital, să o vedem.

EI (blând): O să mergem. Sigur că o să mergem. Mergem împreună după ce te odihnești puțin.

Ea (amintindu-și): A pierdut contactul cu realitatea? Cum a pierdut contactul?

EI (precaut): Probabil nu-și aduce aminte unele lucruri. E normal totuși la oamenii în vârstă. Chiar și noi uităm o mulțime de lucruri.

Ea (tânguitoare): Dar nu pierdem contactul cu realitatea. Nu-i așa?

EI (prudent): De cele mai multe ori nu...

Ea (convinsă): Vezi!?

El nu spune nimic. Tac amândoi. El o așează și o mângâie în continuare pe față.

Ea: Auzi? Dar noi n-avem un dicționar sau o agendă medicală?

EI: Nu știu. S-ar putea. Ba da. Cred că avem.

Ea: Adu-o, te rog. Acolo o fi scriind mai multe.

El se ridică și caută în bibliotecă. Scoate o carte din raft și se apropie cu ea de pat. Se așează pe marginea patului și răsfoiește în carte. Se oprește la o pagină și se pregătește să citească.

Ea (tânguitor): Nu. Lasă-mă pe mine, te rog. Vreau să văd eu ce scrie. Te rog.

El îi lasă cartea.

Ea (murmurând): ...nu se cunosc cauzele exacte... posibilă lipsă a unor substanțe din creier... deficit de dopamină sau serotonină... factori genetici... posibile cauze prenatale... copii născuți iarna sau primăvara... infecții virale... risc specific anotimpului rece... sau insultă prenatală... oxigenare insuficientă a fătului... (cătore El, dezarmată): Insultă prenatală? Nu înțeleg nimic. Tu înțelegi ceva?

EI (încurcat): Nu prea.

Ea (gânditoare): Mama s-a născut în august.

EI (distras): Ce? Scuză-mă, n-am fost atent.

Ea (plină de speranță): Mama... mama s-a născut în luna august. Aici scrie de copii născuți iarna sau primăvara, dar mama s-a născut vara. Nu poate fi asta cauza. Nu-i așa?

EI: Nu. Nu cred că e asta.

Ea (tânguitoare): Dar atunci? Care o fi cauza? Insultă prenatală? Ce e insulta prenatală? O înjurătură?! Nici nu știam că există o asemenea asociere de termeni.

EI: Nu știu. Nici măcar specialiștii nu cred că știu cu exactitate. N-are rost să te istovești și mai mult gândindu-te la un răspuns care nu există.

Ea (tânguit): Dar trebuie să existe unul...

EI: O fi existând, draga mea, o fi existând, dar nu-l știm noi. Nu încă.

Tăcere. Tac amândoi. El se întinde lângă Ea în pat. Stau amândoi întinși în pat privind în tavan. El cu mâna trecută pe sub gâtul ei.

Ea: Și, totuși, oamenii nu se îmbolnăvesc așa, din senin. Toate cauzele vorbesc despre naștere, despre cauze dinainte de naștere. Dacă e așa, ar fi trebuit să văd până acum. Nu crezi?

EI: Nu știu ce să zic. Chiar nu știu.

Ea (oftând): Poate dacă ar fi trăit tata toate astea nu s-ar fi întâmplat. Cred că oamenii se pot îmbolnăvi și de singurătate. Eu una m-aș îmbolnăvi dacă n-ai fi tu aici cu mine. (speriată): Dacă e vina mea?

EI (protestând ușor): Fii serioasă...

Ea (vehementă): Nu, nu, vorbesc serios. Dacă e vina mea că s-a îmbolnăvit? Că m-am căsătorit și am lăsat-o acolo, să stea singură.

EI (serios): Nu cred că asta e cauza. Mulți oameni se căsătoresc și pleacă de lângă părinți, dar asta nu e un motiv ca părinții să se îmbolnăvească. Dacă ar fi așa lumea asta n-ar ajunge nicăieri.

Ea: Poate nu toți. Dar ea e mai sensibilă... mai ales de când a murit tata...

EI: Așa o fi dar, oricum, cum scria și acolo, cu astfel de boli te naști.

Ea: Vezi că și tu spui asta?! Trebuia să văd că ceva nu e în regulă. (tânguitoare): De ce n-am văzut nimic?

EI (gânditor): Nu știu. Poate nu aveai ce. Bănuiesc că există un timp de declanșare. Un moment în care ceva se rupe. La unele persoane se vede mai repede, la altele la târziu. La altele poate niciodată. Poate toți trăim cu această boală și majoritatea dintre noi murim fără să ne dăm seama, așa cum mulți oameni trăiesc fără să știe de ce o fac...

Ea: Crezi?

EI: Se poate.

Ea oftează și se cuibărește lângă El. Ea se uită la ceas.

Ea: Nu crezi că ar trebui să plecăm?

EI: Imediat. Mai stăm puțin și mergem împreună.

Ea: Crezi că e schimbată?

EI (bâlbâit): Nu... nu știu. În ce sens?

Ea: Nu știu. Așa. În toate. O voi recunoaște? Ne va recunoaște?

EI (nesigur): Da. Cred că da.

Ea (melancolică): Mi-o amintesc cum era în copilărie. Îi aud și acum vocea și parcă o văd, chiar aici lângă pat, cum eram, ea și cu mine în ziua acea când repetam pentru **Lacul lebedelor**.

În timp ce ea vorbește și privește meditativ în tavan, în scenă intră Fetița îmbrăcată în costumul de balet, specific Lacului lebedelor, însoțită de Femeie. El și Ea stau în pat în timp ce Femeia îi spune Fetiței ce să facă. Fetița se execută în timp ce în fundal se aude Lacul lebedelor.

Femeia (bătând ritmul din palme): Hai... acum... pe vâââr-fuuri... așa... acum hai spre mine... piruetă... te înclini... spre

stângaaaa... spre dreapta... te răsucești... așa... cu grație... nu uita... ești o lebăda... grațios... așa... acum te întorci... diagonală... per-fect... așa... răsucire... excelent.

Muzica se oprește. Femeia o șterge pe Fetița cu un prosop. O sărută pe frunte.

Femeia: Cine este cea mai frumoasă lebădă?

Fetița (ghidușă): Nu știu? Eu?

Femeia (prefăcut): Nu știu. Ia să ne mai gândim. Parcă-parcă. S-ar putea să fii chiar tu.

Fetița (bucuroasă, sărindu-i în gât): Știam eu.

Femeia (prefăcut curioasă): Hmm. Dar ce lebădă mare avem noi aici? Să-i fi crescut fundulețul? Măi, măi? Dacă e prea mare și nu poate pluti ce face? Se scufundă în lac?

Fetița (râzând alintat): Nuuuu. Nu se scufundă, lebedele nu se scufundă niciodată.

Femeia (prefăcută): Nu? De ce?

Fetița (doctă): Fiindcă au penele unse cu ulei.

Femeia (mirată): Da?

Fetița (râde din cap afirmativ): Da.

Femeia: Și cine le-a uns? (gâdilând-o): Nu cumva tu cu lelel meu din bucătărie?

Fetița (râzând în hohote): Nuuuu. Nu eu.

Femeia (fals încruntată): Atunci cine?

Fetița (doctă): Spiridușul bălții.

Femeia (fugind după ea în timp ce se îndreaptă spre ieșire împreună): Spiridușul zici?! Ia stai puțin să-i ung și eu lebedei mele penele cu ulei.

les împreună din scenă, Femeia urmărind fetița, care iese chicotind.

Ea (zâmbind ca pentru sine): A fost un spectacol atât de frumos. Și a fost atât de mândră de mine. Și ea și tata. (offând ca și când și-ar aduce aminte): Măcar dacă ar mai fi trăit el...

El (strângând-o la piept): Lasă, nu te mai gândi la asta...

Ea (cedând): Nu mă mai gândesc... Dar știi la ce mă gândesc? Ea oare știe ce i se întâmplă? E conștientă de toate astea?

El (calm): Poate că nu și așa e mai bine.

Ea: Știi de ce zic asta? Fiindcă mă gândeam că de fiecare dată când te îmbolnăvești ai așa, un sentiment greu de descris, simți un fel de neputință și ți-e ciudă pe tine și pe ceilalți și cauți de fiecare dată vinovați pentru neputința ta. Ce ciudat e acest altruism cu care ne împărțim bolile cu ceilalți. Eu cel puțin așa fac de fiecare dată când răcesc. (chicotind) Uneori dau vina pe tine. (repede pentru a se justifica): Știi că nu ești vinovat, dar accept mai ușor astfel.

El (râzând): Nu face nimic. Dacă te ajută.

Ea (râzând): De fiecare dată. (brusc serioasă): Dar ea? Ea pe cine să dea vina?! Nu i-a transmis nimeni nici un virus... (către El): Bolile astea nu sunt contagioase, nu-i așa?

El (convingător): Bineînțeles că nu.

Ea (meditativă): Și atunci? Atunci pe cine poți da vina? Pe nimeni. Tu ești singurul vinovat. Doar gândul vinovăției tale solitare te poate înnebuni. Să știi că ești singurul vinovat pentru un lucru atât de unic ca boala ta. Și în cele din urmă, cu ce e ea vinovată? Fiindcă s-a născut? Sau poate bunica e vinovată că a născut-o. (încurcată puțin): Mă întreb, dacă ar ști ce i se întâmplă nu s-ar crede oare ca fiind blestemată și nu ar da vina pe bunica? Că a născut-o?

El (împăciuitor): Nu e nimeni vinovat.

Tac amândoi. Câteva minute nu zic nimic.

Ea (în timp ce se ridică în șezut): Dumnezeu!

El (ridicându-se speriat): Ce e? Ce s-a întâmplat?

Ea caută febril cartea în pat fără să-i răspundă. Deschide dicționarul medical.

Ea (în timp ce citește): Dumnezeu...

El (nerăbdător): Ce e? Pentru numele lui Dumnezeu spune ceva?

Ea (privind în gol): Bunica.

El (confuz): Daaa? Ce e cu ea?

Ea (agitată): Dacă bunica e vinovată într-un fel sau altul? Scrie aici că poate avea cauze genetice. Dacă e așa, n-ar putea fi ea, desigur, fără să vrea, vinovată? Eu n-am cunoscut-o niciodată, știu cum arăta doar din fotografii. (respirând precipitat): Dar atunci... atunci... n-aș putea să fiu și eu bolnavă? (distrusă): Dumnezeu! Dacă mă voi îmbolnăvi și eu? Poate într-o zi acel timp de declanșare, de care ziceai, mă va ajunge din urmă și, atunci, voi ajunge la fel ca ea.

El nu zice nimic. Tace și Ea. Respiră doar precipitat gândindu-se la ce i s-ar putea întâmpla. El o strânge în brațe. Ea izbucnește în plâns.

Ea (cu reproș): Spuneai că bolile astea nu sunt contagioase?!

El (blând): Nici nu sunt.

Ea (neputincioasă): Cum nu?! Doar fiindcă nu se transmit la fel ca toate celelalte asta înseamnă că nu sunt?! Oare nu e mult mai vinovată o contagiare atât de intimă cum este nașterea?

Ea plânge. El o îmbrățișează.

El (calm): Liniștește-te. Nu te mai gândi la asta.

Ea (plângând): Cum să nu mă gândesc la asta? Crezi că pot să fac una ca asta?

El (încurajator): Da. Tu ești un om atât de puternic...

Ea (aproape nervoasă): Puternic? Pot eu oare să mai fiu puternică, învinsă de propria-mi slăbiciune, înconjurată de atâta îndoială? Ce voi face de acum? De azi, din clipa asta. Mă voi întreba în fiecare zi care e realitatea și care e închipuirea mea? Dacă sunt nebună sau doar urmează să înnebunesc? Cât mai am până atunci? Mă voi gândi atât de mult la acest moment de parcă l-aș aștepta să vină. Și știi ce mă înnebunește cel mai tare?

El (moale): Ce, draga mea?

Ea (agresivă și totodată învinsă): Că atunci, în acel moment, în timpul de declanșare, cum îi spui tu, secunda pe care o „numim” acum, în acea clipă, în care nenorocirea se va produce, mă voi îndoii atât de mult de toate, încât voi pune la îndoială faptul că am devenit... (cu un nod în gât)... că am ajuns... o schizofrenică...

Ea plânge în hohote. El o strânge la piept.

El (blând): Asta nu se va întâmpla niciodată. Niciodată.

Ea (plângând, dar cu speranță în glas): Cum poți fi sigur? Cum?

El (cald): Sunt.

Ea (plângând încet la pieptul lui): Tu ești cel puternic, nu eu. Tu, cel care are atâtea certitudini.

El (zâmbind): Ne ajung pentru amândoi

Ea (speriată): Și dacă totuși se va întâmpla? Ai să fii aici? Sau voi rămâne și eu singură ca mama? Ca acei oameni care rătăcesc pe străzi și pe care acum încep să-i văd într-o cu totul și cu totul altă lumină.

El (sigur pe sine): Voi fi. Promit.

Pe lângă Conservatorul „George Enescu“

Ea (recunoscătoare): Mulțumesc.

Tac amândoi. Stau doar îmbrățișați.

Ea: Ce zi ciudată! Să afli că mama ta a înnebunit... că tu, la rândul tău, poți înnebuni. Cum se poate schimba totul într-o zi! Și totuși, în tot acest timp, lumea își poate vedea liniștită în continuare de treabă, nepăsătoare la drama ta. (ironică): Restul lumii. Partea sănătoasă care a rămas din lume. (gânditoare): Chiar, oare câți nebuni or fi pe lumea asta?

Ei (zâmbind amar): Mulți. Mai mulți decât credem noi. Poate toți, (râzând) cu excepția noastră.

Ea (neîncrezătoare): Crezi?

Ei (privind în gol): Da. Trăim într-o lume bolnavă. Într-o vreme bolnavă.

Ea tace gândindu-se la cuvintele lui.

Ea (gânditoare): Și dacă mama pierde contactul cu realitatea, ce se întâmplă? Nu ar trebui să existe o compensație, ceva care să înlocuiască realitatea?

Ei (meditativ): Probabil există. O altă realitate.

Ea (încurcată): Mai există o altă realitate? O alta în afară de cea în care trăim?!

Ei (sigur pe sine): Întotdeauna mai există. Sau vrem să existe.

Ea: Da?

Ei: Da.

Ea (meditativă): Păi... păi atunci de ce putem fi siguri?

Ei: De nimic. Cred că de nimic. Sau aproape de nimic. Cred că toată realitatea noastră aparține altora.

Ea: Altor oameni? Cui?

Ei: Cei care ne cresc, cei care ne educă, celor care ne conduc. Cei care ne spun ce să mâncăm, cum să ne îmbrăcăm, cum să stăm așezați la masă sau în societate. E realitatea lor, a tuturor celor care ne spun ce trebuie să facem.

Ea (nedumerită): Și noi nu avem nimic din toată această realitate?

Ei (amar): Nimic. Cu excepția a ceea ce pornește din nevoile noastre organice.

Ea (îngânând): Nimic...

Ei (filosofic): Nimic nu este real cu excepția viciilor noastre.

Ea (încurcată): Atunci... trăim într-o lume nebună?

Ei: Da.

Ea (meditativ): O lume nebună...

Ei: Foarte.

Ea: Schizofrenică?

Ei: Cu desăvârșire.

Ea (zâmbind neîncrezătoare): De ce zici asta?

Ei: Fiindcă așa e. Nu crezi?

Ea: Nu știu. Tu asta crezi?

Ei: Da.

Ea: O lume de schizofrenici? O întregă lume care pierde contactul cu realitatea?

Ei: Care se îndoiește de realitate. Care vrea o alta. Care neagă lumea în care trăiește pentru a aspira la una în care vrea să trăiască. (Tace o clipă): Și în cele din urmă le confundă.

Ea (încă neîncrezătoare): De ce?

Ei: Fiindcă nu știe sau nu vrea să știe care este cea adevărată.

Ea (curioasă): Nu știe?

Ei: Nu.

Ea (râzând): Nici tu nu știi?

Ei: Uneori.

Ea: De ce?

Ei: Fiindcă fiecare are realitatea lui. Propria lui realitate. Propriile lui visuri. Și, mai există asta...

Ea: Asta?

Ei: Realitatea la care trebuie să ne conformăm, în care trebuie să ne încadrăm cu toții.

Ea: O realitate subiectivă?

Ei: Da.

Ea (aproape bucuroasă): Pentru fiecare om în parte?

Ei (ușor înflăcărat): Pentru fiecare destin în parte. Pentru destinele comune. Pentru destinele globale. Pe familii, pe localități, pe țări, pentru fiecare țară, pentru fiecare continent, pentru fiecare planetă.

Ea (surâzătoare): Cum?

Ei (pocnind din degete): Așa. Pur și simplu. Se ridică o cortină și vezi de partea cealaltă o altă realitate pe care până atunci nu o vedeai și, dintr-o dată, ai două realități, cea în care te-ai născut și ai crescut și cealaltă, pe care o vezi de abia acum și te ispitește. Trăiești în una și te visezi în cealaltă. Știi că ești într-una, dar o mimezi deja pe cealaltă. Și te întrebi: care este realitatea?

Ea (neîncrezătoare): Și care este?

Ei (ușor încurcat): Nu cred că știe nimeni cu adevărat. Nu vrea să știe nimeni.

Ea (curioasă): De ce?

Ei: Fiindcă atunci toate speranțele ar muri. Toate credințele și visurile lumii sunt o dorință de a pierde contactul cu realitatea. Într-o formă sau alta. Nu sunt oare toate religiile purtătoare ale acestui sindrom schizoid? Al împărțirii, divizării, al unei continue pendulări, între o realitate pământeană și o alta suprapământeană? Și atunci care crezi că e realitatea miliardelor de oameni care cred în ceva?

Ea (suspînând): Nu știu...

Ei (râzând): Nici eu...

Ea (moale): O lume schizoidă... (Către el): Așa a fost întotdeauna?

Ei (meditativ): Poate că da. Poate că nu. Poate acum mai mult ca niciodată.

Ea (curioasă): Acum mai mult?

Ei (confirmând): Mai mult ca niciodată.

Ea: O boală care evoluează... Pierdem din ce în ce mai mult contactul cu realitatea? De ce?

Ei: Fiindcă nu o vrem. Pentru că o negăm.

Ea: Și ce o înlocuiește?

El: O alta, poate virtuală.

Ea (nedumerită): Internetul?

El: Într-o bună măsură...

Ea (protestând): Dar oamenii nu pot trăi pe Internet cum nu pot trăi pe lună...

El: Încă. Încă nu... Dar o parte deja trăiesc pe Internet. S-au refugiat de mult în realitatea virtuală. Acolo se întâlnesc cu cei ca ei, se leagă povești de dragoste, se plănuiesc căsătorii, se fac afaceri. Oamenii trăiesc și mor în realitatea virtuală, iar în curând vor putea face și războaie, se vor putea lupta între ei.

Ea (convinsă): Dar corpurile lor nu se pot întâlni, nu se pot lovi, nu se pot atinge și îmbrățișa, nu pot face copii. Și atunci, fără copii, nu va muri lumea în acea realitate sterilă?

El: Poate că da. Poate că nu, dacă vor găsi o modalitate să facă și asta. Și atunci, când o vor găsi, se vor muta definitiv în cealaltă realitate.

Ea (murmurând, meditativă): Definitiv...

Se țin în continuare în brațe. Câteva minute stau întinși, fără să scoată nici un cuvânt. La un moment dat, Ea se ridică și se uită spre geam, după care se uită la ceas.

Ea (ușor precipitată): S-a făcut târziu. Nu crezi că ar trebui să mergem?

El (vag îngrijorat): Poate ar fi mai bine să merg doar eu azi. Să mă duc să văd cum se simte și evaluez situația și să mergem mâine împreună. Ce zici?

Ea (dând din cap): Nu, nu, vreau să vin și eu.

El (îngrijorat): Te simți în stare?

Ea (docilă): Trebuie. Vii cu mine? Te rog?

El: Sigur. Nu te las singură.

Se ridică amândoi din pat. El sprijinind-o tandru. Ea își aranjează lucrurile în geamantanul de pe pat în timp ce El își aranjează hainele.

Ea: Ce o să-i ducem?

El: Cui?

Ea: Mamei?

El: Nu știu. Poate ar trebui să vedem ce face și să o întrebăm de ce are nevoie.

Ea: La asta mă gândeam înainte să vii tu.

El: La ce să-i duci?

Ea: Da. Știe oare cineva ce se duce la bolnavii de schizofrenie? Dacă ar fi avut o boală, normală, ca să zic așa, ai fi știut ce să faci. Dar așa? (Oftând): Cât e de greu. Dacă ar fi avut ulcer ar fi ținut regim, la fel și dacă ar fi avut probleme cu rinichii sau cu inima. Dar ce-i duci unui bolnav care are probleme cu realitatea?

El (înțelept): Vom vedea. Nu-ți face griji. Toți bolnavii au nevoile lor.

Ea (oftând): Și am atât de mult de lucru. Poate mi-ar face bine când ne întoarcem să mai lucrez puțin. La birou nu-mi ajunge niciodată timpul...

Se îmbracă și ies împreună din cameră.

ACTUL II

Aceeași cameră. Ea și El intră în cameră cu aceeași valiză în mână.

Ea (gesticulând nemulțumită): Nu mai înțeleg nimic. Unde poate fi? Ce s-a întâmplat? A înnebunit toată lumea? Și Mari? Ar trebui să o sun să o iau la rost.

El (uitându-se la ceas): Știu și eu... e cam târziu să sunăm la

ora asta. Dacă ne-am fi gândit mai repede poate că nu am fi bătut atâta drum de pomană, dar acum e prea târziu să o deranjăm pe femeie. O fi dormind deja.

Ea (conciliantă): Da, poate.

El (prudent): Poate ai înțeles tu greșit.

Ea (suspicioasă): Eu?! Cum adică?

El (precaut): Poate e la un alt spital. Sunt atâtea spitale în orașul ăsta. La spitalul de boli nervoase am văzut că nu e, dar poate să fie la oricare altul, aproape toate au secții de psihiatrie.

Ea (neîncrezătoare): Crezi?

El: Da. Și dacă ne gândim, e chiar mai bine.

Ea (mirată): Mai bine?! De ce ar fi mai bine?

El: Asta ar însemna că nu e atât de grav cum am crezut noi. O fi la vreun alt spital, iar diagnosticul o fi doar unul provizoriu.

Ea (plină de speranță): Da?! Ar putea fi așa?

El (convins): De ce nu. La bolile astea ai nevoie de luni de zile ca să pui un diagnostic clar și nici măcar atunci nu cred că poți avea certitudinea că e cel corect.

Ea (aproape bucuroasă): Crezi? Nu o zici doar așa, ca să mă liniștești pe mine?

El (încercând să pară convingător): Nu. Chiar cred asta.

Ea (subit suspicioasă): Și tu de unde știi asta?

El (prudent): Ce să știu?

Ea: Că e nevoie de mai multe luni pentru un diagnostic clar?

El (prudent): A, nu știu. Bănuiesc doar că nu poți să te uiți la un om și să spui e bolnav de asta sau de ailaltă.

Ea: Da?! Și cam de câte luni crezi că e nevoie pentru un diagnostic clar?

El: Știu și eu? De vreo șase luni poate?

Ea: Șase?

El: Cam așa...

Ea: Șase luni... Și dacă au trecut cele șase luni fără ca noi să ne fi dat seama?

El (încurcat): Nu cred că au trecut. Ne-am fi dat seama.

Ea (meditativă): Crezi? (Ca pentru sine): Oare cum era în urmă cu șase luni? Asta trebuie să fi fost când am organizat eu evenimentul acela la muncă la care trebuia să vină și ea. (Speriată): Și ea n-a venit. Îți aduci aminte?

El (blând): Da?

Ea (nemiloasă): De ce n-a venit? Poate tocmai atunci avea o criză și noi n-am știut nimic. Cum ar fi putut altfel să ne ascundă faptul că nu mai e în realitatea asta?

El (încurcat): Nu cred că ăsta a fost motivul. O fi fost altceva. Să nu ne pripim să tragem concluzii. Oamenii în vârstă uită pur și simplu.

Ea (triumfătoare): Vezi?! Asta spuneam și eu. Cum putem să uităm ceea ce e important pentru copiii noștri? Realitatea lor nu e la fel de importantă ca a noastră? De ce n-a venit?

El (împăciutor): Nu știu. O fi uitat pur și simplu. Toți uităm lucruri importante pentru ceilalți, dar asta nu înseamnă că avem probleme cu realitatea.

Ea (tăios): Oare?!
El nu spune nimic. Se așează doar pe un scaun și o privește printre gene.

El (foarte prudent): Poate am înțeles noi greșit totul...

Ea (distrată): Ce?!
El: La telefon. Poate ai înțeles greșit ce ți-a spus Mari. Poate nici nu e la spital. Poate e acasă și doar me liniștită, iar noi ne dăm aici de ceasul morții.

Ea (nemulțumită): Cum adică? Vrei să zici că am înnebunit eu?

EI: Doamne ferește! Să nu exagerăm. Ziceam doar că s-ar putea să fi înțeles greșit. Legăturile telefonice nu sunt chiar de cea mai bună calitate.

Ea (nervoasă): Știu foarte bine ce am auzit și legătura telefonică nu avea nimic. Era perfectă. Mă auzi! Per-fec-tă.

EI (împăciutor): Cum spui tu, dragă. Analizam doar variantele.

Ea (nemulțumită): Le-am analizat și eu, crede-mă. De când m-a sunat Mari și până ai venit tu doar asta am făcut: m-am gândit la toate variantele.

EI (timid, încet): Putea să fie și o greșeală...

Ea (încruntată): O greșeală?!

EI: Să fi fost altcineva care a format numărul nostru din greșeală?

Ea (neîncrezătoare): O greșeală telefonică?

EI (timid): De ce nu? Se întâmplă tot timpul. Am auzit de o mulțime de povești bizare. Unii oameni sună din greșeală la alții și le transmit tot felul de informații care ar fi trebuit să le spună altcuiva. Iar dacă eroarea nu e sesizată, aceste informații pot naște adevărate drame pentru cel care primește informația de care nu are nevoie. Adevărate nebunii. Am auzit de oameni declarați morți din cauza unei greșeli telefonice, de alți oameni care și-au pierdut locul de muncă. Atâtea și atâtea erori. S-au întâmplat atâtea din cauza greșelilor de acest gen.

Ea (încurcată): Dar asta e o nebunie ce spui tu. Vrei să spui că e posibil, că e posibil spun, ca să fi primit un telefon din greșeală de la o altă Mari care vroia să spună altei femei că mama ei s-a îmbolnăvit? E posibil, crezi tu?

EI (înțelept): Întâmplarea și coincidența conduc lumea.

Ea (pufnind): Ei, pe dracu! Vezi să nu!

EI: Vorbesc serios. Uite, de exemplu, dacă după primul atentat eșuat asupra principelui moștenitor al Austro-Ungariei, șoferul acestuia nu ar fi greșit drumul în Sarajevo și nu ar fi dat nas în nas întâmplător cu studentul bosniac care l-a omorât, poate Primul Război Mondial nu ar fi început, poate nici al Doilea și atunci harta lumii ar fi fost alta, poate noi am fi alții.

Ea: A fost omorât fiindcă șoferul a greșit drumul?

EI: Da. Și nu e singura întâmplare și coincidență.

Ea: Au mai fost și altele?

EI: Oho. Câte și mai câte. Moartea lui Lenin. Troțki a confundat datele înmormântării lui Lenin și nu a ajuns la timp la ea. Stalin da. Și din această încurcătură s-au născut atâtea neplăceri. Faptul că nu a ajuns la timp la înmormântare a fost considerat de ceilalți bolșevici ca o lipsă de respect față de părintele revoluției roșii. Așa se face că Stalin a fost ales noul președinte al partidului și nu Troțki, iar comunismul s-a construit după planurile noului președinte și Troțki a fost omorât din ordinul lui în Mexic. Vezi tu, întâmplările conduc lumea.

Ea (nemulțumită): Sper că nu asta le predai elevilor la școală!? Le-ar distruge orice urmă de încredere în rostul lumii.

EI (tușind): Nu, sigur că nu. Îți spuneam doar că există atâtea și atâtea tipuri de greșeli.

Ea (meditativă): Și dacă ar fi așa, atunci mama ar fi acasă, dormind liniștită?

EI (încrăzător): De ce nu? Orice e posibil.

Ea (căzută pe gânduri): Hmm. Și atunci ne-am petrecut toată după-amiaza făcându-ne griji de pomană, în timp ce ea

își vedea de treabă liniștită.

EI (încercând să o încurajeze): Da. Și acum doarme și visează fericită și mâine o să o sunăm și vom râde împreună de toate astea, îi vom spune ce sperietură am tras și cum am fost la spital să o căutăm.

Ea (aproape veselă): Da. Și ce o să mai râdem. Și ea ne va spune că de fapt Mari nici nu este acasă zilele astea și nu avea cum să îmi dea telefon.

EI (râzând): Fac pariu că va râde de noi în hohote.

Ea (râzând): Și îmi va spune: Vai, ce prostuță ești.

EI (râzând): Da. Și mie îmi va spune asta.

Ea (cu gândul la asta): Poate chiar mă va certa că am putut crede una ca asta. Ce zici, mă va muștrului puțin?

EI: Nu cred. (Râzând): Sau poate da. Cine știe?! Oricum, să recunoaștem, o meriți. Din plin. O merităm. Amândoi.

Ea (chicotind): Da, da, o merităm. Amândoi. Să credem despre biata femeie că a înnebunit.

EI (râzând): Cu vârf și îndesat. Chiar așa?! Cum am putut să credem asta?!

Ea (prefăcut vinovată): Nu știu. Și m-am gândit și la bunica, și, să nu uităm, la mine. Era să înnebunesc doar la gândul că mi-aș putea pierde mințile. (Râde)

EI (râzând): Și eu.

Ea (veselă): Și ea e acasă, bine mersi. Sănătoasă. Normală.

EI (vesel): Da.

Ea: Perfect înfiptă în realitate. Cu desăvârșire sănătoasă.

EI: Întru totul.

Ea (răsufilând ușurată): Mama e un om normal.

EI (convingător): Cu desăvârșire.

Tac câteva clipe după care Ea, cuprinsă de o îndoială, se uită spre EI.

Ea (suspicioasă): Normalitatea se confundă cu banalitatea?

EI (încurcat): Ce?

Ea (ușor furioasă): Știi foarte bine ce vreau să spun! Oamenii normali nu sunt oare banali?

EI (încurcat): Nu... nu neapărat... depinde... de la caz la caz... nu poți generaliza...

Ea: Dar chiar tu ai spus că cei care cred în ceva, într-o altă realitate, virtuală sau supranaturală, au probleme cu realitatea comună, de care vor să se desprindă, pe care vor s-o nege...

EI (încurcat): Am spus doar...

Ea: Că toți cei care au vise caută o altă realitate...

EI (bâlbâit): Da, dar... eu spuneam...

Ea (furioasă): Spuneai chiar asta. Chiar așa.

EI (neputincios): Dragă, dar...

Ea (țintindu-l cu privirea): Dar mai există o problemă.

EI (confuz): Care?

Ea: Dacă întreaga lume e nebună, schizofrenică cum ai spus, oamenii religioși, cei virtuali și așa mai departe, cei care nu cred în nici una dintre aceste supra-realități, oamenii normali sau banali, inadaptații, nu sunt oare ei bolnavii acestei lumi nebune?

EI (speriat, prelung): Draga mea...

Ea: Nu. Dă-mi o concluzie sofistă la propria-ți ipoteză sofistă.

EI: Scumpa mea...

Ea: Vorbesc serios. Ar trebui atunci să-și caute și ea o realitate paralelă în care să se refugieze, la fel ca restul lumii, sau să rămână în singura realitate pe care o percepe: aceasta?

EI (neînțeles): Nici nu știu ce să mai zic...

Ea (amar): Nu contează. Oricum e o iluzie. Ne mințim singuri. N-are rost să ne mințim singuri. Era vocea lui Mari. Nu am confundat-o, nici nu am înțeles-o greșit. Știu foarte bine ce mi-a spus. Mama e bolnavă.

EI: Mda.

Ea (istovită): Și acum ce facem?

EI: Poate ar trebui să încercăm să dormim. Oricum astăzi nu mai putem face nimic. E inutil să-ți faci griji pentru ce nu-ți stă în putere să rezolvi. Măcar pentru moment. Măine o sunăm pe Mari și vedem unde e exact și mergem să o vedem. Ce zici?

Ea (oftând): Da

El o ia brațe și încearcă și o mângâie. Tresar amândoi la auzul soneriei.

Ea (mirată): Cine o fi la ora asta?

EI (ridicând din umeri): Nu știu. Mă duc eu să văd.

El se duce și se întoarce însoțit de o femeie în vârstă, îmbrăcată cam neglijent. La vederea femeii, Ea scapă un sunet de mirare.

Ea (sufocată de emoție): Mamă!?

Mama: Da, draga mea.

Mama se îndreaptă spre Ea să o îmbrățișeze. Ea se uită la El, neștiind cum să reacționeze. El la Ea, fără a ști cum să o ajute. Mama o ia în brațe.

Mama: Ce ești așa mirată?

Ea (neconvingătoare): Nu... nu sunt... doar că a fost așa, o surpriză (grăbit) plăcută.

Mama: Ce bine îmi pare să te văd.

Ea (confuză, oarecum forțat): Și... și mie...

Mama: Nu te simți bine?

Ea: Ba da. Cum să nu. Dumneata?

Mama: Excelent.

Ea (suspicioasă): Dar ce e cu hainele dumitale?

Mama: Or fi un semn.

Ea: Un semn?

Mama (râzând): De bătrânețe. Când îmbătrânești devii neglijent, nu prea îți mai pasă de cum arăți și dacă se uită lumea la tine. Privești mai mult în sus decât în jurul tău. Te interesează mai mult ce crede Dumnezeu decât de ce spun ceilalți, iar El nu se uită la hainele tale.

Ea: Și Mari?

Mama (încurcată): Mari? Vecina mea?

Ea: Da.

Mama (îngrijorată): Ce e cu ea?

Ea: Ce face?

Mama (jovială din nou): E bine, îți transmite salutări.

Ea: Păi, ce credeai că te întreb? De ce te-ai speriat așa?

Mama (râzând): La vârsta mea te gândești numai la nenorociri. Am crezut că o fi pățit ceva și eu nici nu știu.

Ea: Da... și eu...

Mama: Ce vorbești? Fugi de aci cu prostiile astea. Tu ești prea tânără pentru asta. Lasă pe noi, bătrânii, să fim prăpăstioși. (întorcându-se către El): Hai că mă duc și eu până la baie (râzând) cred că e tot acolo.

Mama iese din cameră și Ea se îndreaptă spre El. Vorbesc amândoi în șoaptă pentru ca mama să nu-i audă.

Ea (precipitată): Ce a fost asta?!

EI (încurcat). Eu de unde să știu?

Ea (suspicioasă): Crezi că a fugit din spital?

EI (precaut): Nu știu ce să zic. Poate că nici nu a fost. Poate am înțeles tot noi greșit.

Ea (pufnește nemulțumită): Ei, asta-i bună!

EI (prudent): Nu știu ce să-ți zic.

Ea: Cum poate? Nu vezi cum e îmbrăcată?!

EI: Ba da...

Ea: Și cum s-a speriat când am întrebat-o de Mari?

EI: Mda...

Ea: Și acum ce facem? Cum ar trebui să procedăm? Poate ar trebui să o sun pe Mari și să...

EI: La ora asta?! Am stabilit deja. O sunăm mâine.

Ea: Și până atunci?

EI: Mai bine să vorbesc eu întâi cu ea.

Ea: Vorbești tu cu ea?! Dacă e periculoasă? La asta nu ne-am gândit.

EI (protestând ușor): Nu. Nu cred că e periculoasă. Nu pare cel puțin. Lasă asta pe seama mea. Mă descurc eu.

Se aude o ușă care se închide.

Ea: Vine.

EI: Da. Du-te și fă-ți de lucru la bucătărie până o trag eu de limbă.

Mama intră în timp ce Ea iese din încăpere:

Mama (mirată): Unde pleci?

Ea: Până... până aici, la bucătărie, să pregătesc ceva de mâncare.

EI: Da, nouă ne e cam foame, poate și dumitale.

Mama (binedispusă): Da, n-ar strica ceva de mâncare.

Ea iese și se aude o ușă deschizându-se și închizându-se. Mama se așează la masă.

Mama (îngrijorată, moale): A făcut iar o criză?

EI (obosit): Da. Cred că da. Acum parcă e mai bine.

Mama (ușurată): Doamne, ce sperietură am tras. Mi-a dat telefon Mari să-mi spună că a sunat-o.

EI: A sunat-o pe Mari?

Mama: Da. A sunat-o și i-a spus tot felul de prostii că m-aș fi îmbolnăvit și aș fi internată în spital.

EI: Da. Și mie mi-a spus. Chiar am însoțit-o la spital. Mi-a zis și de balet... și de munca ei...

Mama (compătimitoare): Iar? Mi se rupe sufletul când o văd așa. Poate ar trebui totuși să facă câte ceva, să lucreze. Nu crezi?

EI (istovit): Poate... deși nu cred... în starea ei n-ar angaja-o nimeni.

Mama: Da. Poate ai dreptate. A vorbit iar de balet?

EI (dând din cap): Și cum s-a pregătit pentru **Lacul lebedelor**.

Mama (oftând): Biata de ea. Cred că și-ar fi dorit mult să facă balet, dar în starea ei nu cred că s-ar fi putut...

EI (trist): Da. Știu...

Mama: Hai că mă duc să o sun pe Mari. O fi îngrijorată biata femeie. Mă duc să-i spun că totul e în ordine.

EI: Du-te. Ai grijă să nu te audă.

Mama se îndreaptă se ușă. Vrea să deschidă ușa, dar se răzgândește. Își întoarce capul spre El.

Mama (ușor emoționată): Crede în continuare că sunt mama ei?

EI (amar): Da.

Mama (oftând): Sărăcuța de ea...

Cortina cade cu viteză pentru a rupe brutal contactul cu scena și ai scoate pe spectatorii, din „realitatea” piesei.

Andrei Milca

PROZATORUL MIRCEA ELIADE – ÎNTRE „NODURI” ȘI „SEMNE”

Moto: „Eliade nu-i, în mod cert, un mare creator epic, dar este un scriitor care a contribuit enorm la înnoirea prozei românești și a creat, prin narațiunile fantastice și mitice un MODEL în literatura română”. (Eugen Simion)

Cel mai important critic postbelic, Eugen Simion, revine, în actualitatea literară cu o carte despre cea mai completă figură a generației interbelice: Mircea Eliade. În fapt, este o ediție a doua, revăzută și adăugită, a unui studiu din 1995 intitulat **Mircea Eliade. Un spirit al amplitudinii** – acum titlul fiind unul „împrumutat” de la Nichita Stănescu: **Mircea Eliade. NODURILE ȘI SEMNELE prozei**. De ce *noduri* și *semne* epice? Pentru că omul lui Eliade (și autorul însuși!) este o „sumă de mituri”, căruia i se fac de peste tot „semne” (adică proza eliadescă este una *voit inactuală*, cu „situații paradoxale” și „stranii coincidențe”). Eugen Simion pune în discuție aici toată proza creației lui Eliade, deci și partea dioristică a acesteia, „genul biografic”, ca să-i spunem așa – pentru că scriitorul a venit și cu o bogată „literatură” confesivă, *jurnalul* jucând un rol primordial în arta sa narativă.

Studiul de față îl urmărește pas cu pas pe prozatorul Eliade, de la timidele sale încercări de tinerețe – inovatoare măcar ca fond, dacă forma nu e prea reușită – la cărțile de senectute, între care autorul a încercat să-și creeze și „capodopera”, evident ratată: **Noaptea de Sânziene**, care și așa neșlefuit este printre primele zece romane. Mircea Eliade este, ca și colegii săi de generație, Cioran sau Noica, un spirit clar al *amplitudinii*, al proiectelor temerare, al unui „program” artistic complex, un spirit al *totalității*. Constantin Noica îl privea ca pe un *destin cârturăresc* de excepție în 1981, cerându-i să se întoarcă în țară („unde spre deosebire de neantul occidental vei supraviețui”), iar Emil Cioran îl vedea ca pe un *om al procesului*. mergând pe aceste coordonate, criticul Simion își demonstrează teoriile cu fraze simbolice, bine argumentate, referențiale pentru esența eliadescă: „Eliade dă o șansă omului lovit de istorie de a-și regăsi miturile și de a-și reface unitatea interioară”; „omul fără destin”, spiritul fără filosofie, eruditul fără religie, poligraful care călătorește cu dosarul în valiză înțelege că omul vine dintr-o îndepărtată epopee”; „un spirit fără complexe, decis să ajungă la universalitate prin studiul *particularului*, un spirit deschis spre toate formele de spiritualitate, convins că nimic nu este întâmplător și lipsit de semnificație în univers”.

Sunt cuvintele aduse ca reverență la Marea Trecere a lui Eliade din 1986, perfect valabile și după 20 de ani, când încă nimeni – cu excepția volumului de față, firește – nu se oprește asupra „beletristului”, de parcă acesta nu ar fi existat – și doar părintele **Istoriei credințelor** a purtat numele de Mircea Eliade. *Întreaga* operă a marelui creator ar trebui reparcursă și discutată, nu doar cea care l-a consacrat internațional, ci și aceea care l-a definitivat mioritic. Chiar dacă nu este un prozator genial („ratând de multe ori scenele de existență de existență și având puține personaje cu adevărat memorabile”), există în literatura lui Mircea Eliade, apud Eugen Simion, un

freamăt de idei, o voință aprigă de înnoire. Prozele sunt „incomode” și „pline de sensuri” încă de la începuturi: **Romanul adolescentului miop**, *jurnal al autorului* care aduce cu el sâmburii *metaromanului* scriitorilor textualiști, deși inegal estetic, cu model în Popeni, *inovează* o altă schemă de roman decât cea cu care erau obișnuiți cei din anii '30. Al doilea roman eliadesc, **Gaudeamus**, tot despre adolescența subversivă, este mai consistent dar continuă ca stil și tematică precedentul act confesiv. Se formează deja și o tipologie, aprofundată în **Huliganii** sau **Întoarcerea din Rai**. Modelul trece spre Gide și o nouă „descoperire”: capitolul **Personajele judecă autorul** din **Gaudeamus** este cel dintâi „caz” de *autorefențialitate* explicită în proza românească. Se pare că lui Eliade îi reușesc, involuntar sau premeditat, tehnici românești proaspete, similare celor „la modă” în străinătate. Abordând și o temă puțin discutată până atunci la noi – *sexualitatea* – Eliade poate fi considerat un „pionier” și pentru libera literatură accentuat erotică de după 1989. Eroticul juvenil înseamnă și o modificare de stil, făcându-se ușor trecerea de la inocenta lume sadoveniană la alta ceva mai occidentală, brodându-se pe alte calapoade epice. Este și cazul volumului de nuvele **Maddalena**, publicat abia postum, în 1996 – unde autorul este deja nietzscheean, adunând într-o etică virilă dionisiacul și criticul. Predomină tema intelectualului, abordată puțin diferit față de Camil Petrescu, dar și cea a trădării, Eliade inițiind aici un leitmotif al creației sale ulterioare: viața spirituală a personajului: Dezinteresat de „estetica” stilului, autorul se apropie mai mult de „vedeniile” eroilor săi, enunțând printre alte teme dragi lui – din aceste nuvele scrise între 1926 - 1928 și care pot fi considerate un „laborator” pentru mai târziu, simple „exerciții”-schiță – și pe aceea a *scrisului*.

Mircea Eliade reușește să aducă în literatura noastră o „problematică de tip existențialist”. Adică autentic, idee de *trăire* a experienței („trăirismul” e, în fapt, crede Eugen Simion, o formă a existențialismului european), modele fiind și Italo Sveno, Ortega y Gasset, Kirkegaard, Heidegger, Joyce, Huxley, Unamuno. Practic scriitorul atipic pentru România interbelică combină niște tehnici epice extern deja folosite, aducând la zi schema autohtonă românească, rămasă cumva în secolul al XIX-lea european. Folosește, pe lângă cele amintite mai sus, *contrapunctul* și *jurnalul de narator* sau *de personaj*: aduce femeia în prim plan, inventând o „mitologie a seducției” în **Maitreyi** – un fel de „Lolita” pentru literatura noastră! – și, frondeur, nu îi pasă de acuzele criticii de insuficiență epică, fiind mai interesat de metafizica *semnelor*, simbolurilor, miturilor. De la un scriitor gideian în primă fază realistă (**Isabel și apele diavolului**), trecând la unul de tip fantastic în faza „inițiativă” (**Domnișoara Christina**), Eliade va ajunge în ultima

etapă creativă direct în romanul mitic, adică devine un herme-
neut de talia lui Junger și Hesse sau chiar Marquez, care folo-
sesc magicul, sacrul, parabola – în total contratimp cu ceea ce
se întâmplă pe o piață literară profană. Concluzionând, Eugen
Simion găsește cinci axe stilistice în romanele eliadești: „indică“
(*Maitreyi*); „trăiristă“ (*Huliganii*); „aproape joyciană“ (*Lumina
ce se stinge*); „fantastică“ (*Noapți la Serampore*): „mitică“
(*Noaptea de Sânziene*). Totodată, trecând prin mai multe etape,
de la realist și existențialist la fantastic și mitic, de la Gide și
Joyce prin Papini spre arhetipuri și legende, Eliade este aproape
sigur un „huligan“, adică un *anticonformist*, care înțelege în
felul său inevitabilul conflict între canoane și generații (ca și
„colegul“ Ionescu în *Nu*). De altfel însuși Eugen Ionescu va
avea, ostentativ, o dublă abordare analitică la apariția romanului
Maitreyi pe care-l neagă și laudă simultan! Inedit prin
senzualitatea sa, erotica poveste a lui Allan atinge acea
„mitologie a seducției“ (Bachelard). Experiența indică va fi
înlocuită de cea spirituală – de timp Biblioteca lui Borges ca
spațiu epic magic – în romanul considerat parabolic și care
face cunoștință românilor cu Joyce: *Lumina ce se stinge*.
Trecând prin literatura „experiențelor“ – *Întoarcerea din rai*,
Huliganii – Eliade încearcă altă formulă epică, în romane „à
thèse“, „preponderent eseistice“, ilustrând verile tipuri de huli-
gani, care vor să „moară frumos“ – adică mistic, eroic (să fie
oare aici și izul tezelor lui Nae Ionescu, simpatizantul extremei
drepte?). Criticul Simion crede că *Huliganii* rezistă la o lectură
prin atmosferă și măcar prin faptul că e *prima* narațiune de tip
existențialist, din literatura noastră. *Apocalips* (Dubla existență
a lui Spiridon Vădastra) și nuvelele *Aventura și Întâlnire* din
Șarpele se întorc la Caragiale. *Ștefania* (Viața nouă) merge pe
aceeași linie a generației tragice. *Domnișoara Christina* este
„un prim și memorabil roman fantastic modern“, continuat ca
„magie contagioasă“ de volumul *Șarpele* (contestat de G.
Călinescu pe care, la rândul-i, Eugen Simion își „permite“ să-l
contrazică!). *Nuntă în cer* este privit aici ca „o mică, grațioasă
„capodoperă“ erotică, în care sunt anticipați Tristan și Isolda
din *Noaptea de Sânziene* (Ștefan Viziru și Ileana) și este tratată,
ca și în *Ștefania*, *fantasma creației majore* (o obsesie pentru
Eliade!). *Nuvelele* (1963) sar peste ezoterism, ocultism,
urmărind mai mult *revelația lumilor paralele*, hierofanii (*La
țigănci*), Eliade fiind preocupat acum, după E. Simion, nu
neapărat să desconspire o enigmă ca în policier-uri, ci să
organizeze un mit cu / în care trăim fără să „știm“. Creația lui
Eliade se jungizează după război, când va gândi salvarea omu-
lui, desacralizat (și învins de istorie!) prin *redescoperirea mitu-
lui*, ce poate însemna chiar o revitalizare a literaturii moderne.

Noaptea de Sânziene a fost gândit ca un roman total, despre
individul fragil purtând mesaje (*semne*) în labirint, și eroii săi
de aici nu mai văd idei ci mituri, trecând prin trei forme temporale
(timpul fantastic, cel psihologic și cel istoric). Dacă fresca nu i-
a reușit, „jurnalul mental“ e unul bun, *ergografia* e una reușită,
chiar dacă protagonistul (Viziru) își ratează cumva destinul
literar.

Pe strada Mântuleasa, consideră Eugen Simion, este cea
mai complexă dintre narațiunile lui Mircea Eliade. Modelul este,
aparent, Nenea Iancu, dar ea poate fi citită și ca o „fabulă a
fabulei“, o capodoperă de limbaj aluziv pe mai multe scări (sce-
narii) epice. Când nu își „programează“ perfecțiunea epică, lui
Eliade chiar îi reușește!

Nuvela *Les trois Grâces* dezvoltă alt mit, al Persephonei,

cu același simbol terț din *La țigănci*. Eugen Simion vede apoi
în *Tinerete fără tinerețe* ideea regenerării biologice; în povestiri
ca *În curte la Dionis* – mitul orfic, sub nivelurile creației și
erosului; în *Uniforme de general* se reia acest mit al omului
cărui i se fac *semne*, contextul fiind puțin diferit: nu mai e
poezia ca „soteriologie“ și *cuplul* în spațiul bucureștean, ci
spectacolul (teatrul) ca formă de „revelare a sensului și salvare
a spiritului“ (idem); în fine, în *Pelerina* sau *Dayan*, sub pre-
textul aventurii „polițiste“ avem de a face cu un „Parsifal
amnezic în drum spre înțelegere“ (o voce pare să spună mereu
din „off“ eroilor celindești: „doar ATÂT am înțeles? numai ASTA
ai priceput?“). *La umbra unui crin*, ca și în *19 trandafiri*,
debutează straniu, sugerând enigme ce mai mult le încifrează
cel ce vrea să le dezlege (la modul blagian), scrierile devenind
deja clar *programatic* demonstrative. Literatura *subiectivă* a
lui Mircea Eliade își are farmecul ei, de la *Șantier*, romanul
indirect, până la *Încercarea labirintului*, *Memoriile* fiind „ex-
cepționale“, pentru că îl regăsim aici pe enciclopedistul pozi-
tivist, cel care studiază „potrivit“ unui scenariu universal“ isto-
ria religiilor doar „pentru a pregăti marea întâlnire spirituală“...
Eliade se conturează din nou ca un fenomen de alexandrinism
în secolul XX, care, după Ionescu, nereușind să fie un inițiat, s-
a resemnat să devină un erudit!

Literatura *epistolară* a lui Eliade nu are savoarea cioraniană
dar conturează și mai pregnant „destinul omului fără destin“,
care va trece și proba *exilului*, fiind un „precursor, un om al
viitorului“, măcar prin faptul că în creația sa a „revelat mituri și
prelungirea lor în societățile profane“. *Antropologia lui cultu-
rală*, crede Eugen Simion, rămâne un reper, chiar dacă reușita
de a resacraliza (post) modernitatea profană e discutabilă.
Totuși, după Gilbert Durand și Ricoeur, Eliade, ca și Yung ori
Dumezil, „a pus bazele unei metodologii și a unei epistemologii
a profunzimilor“, deschizând un drum nou pentru ceea ce ar
antropologia profundă sau „marea stabilitate a universului
sacralității“. El a mai reușit, din punct de vedere mioritic, să
„recupereze negativitățile / «amneziile» imaginarului românesc“
(vrăji, practici magice, superstiții). Valoarea *reală* a literaturii
sale merită pusă în discuție pe viitor, ținându-se seama că
există o *tipologie* eliadescă, originală, cu inovații ca și în
tehnicile abordate, dar și o „prezență masivă a artiștilor în proza
mitică“ sau câteva *toposuri* repetitive: Biblioteca, Pădurea,
Cârciuma, Mașina. Eugen Simion vede personajele eliadești
trăind febril ca și autorul, sub semnul unei inexorabile *fatalități*
(poate și a „nenorocului“ românesc!), într-un soi de „spectacol
neîntrerupt și niciodată înțeles până la capăt“.

Ideea cărții de față, una în care-l percepem strălucit pe
artistul genial, polyvalent, aici „doar“ prozator privit prin ochii
unui mare critic, ar fi că Eliade a mitizat lumea secolului trecut
și a mitologizat narațiunea modernă. Contează mai puțin cât
stă realmente în picioare din proza sa, în care se ajunge la un
„spațiu incontrollabil“, unde se caută să se găsească peste tot
semne cu „vastă, înfricoșătoare, morbidă curiozitate“. Import-
tant e că Eugen Simion înțelege perfect rolul de *premergător*,
de „buzdugan“ al generației '30 pentru „cazul“ Eliade. Cărui îi
găsește în paragraful final încântător, o portretizare ca aceea a
lui Eminescu la sfârșitul cărții lui Călinescu: „Parsifal n-a adus
numai cuvântul așteptat, a adus cu sine un număr de cărți care
ne sugerează că omul nu-i o pasiune inutilă – cum crede Sartre
– ci o SUMĂ DE MITURI care vin de departe, DE FOARTE
DEPARTE“...

Mariana Ionescu

IUBIRE, CREDINȚĂ, SPERANȚĂ, RĂBDARE...

Memorabila recomandare argheziană „Nu spune nimănui ce știi și ce-ai văzut / E-o cale de-a-nțelege mai tristă dar curată“ pare să considere încercările vieții ca o inițiere care ar putea fi alterată prin comunicarea ei (lepădare de sine!) și să corespundă unui crez care vine către noi din vremuri vechi. Dar, vorba fabulistului „veacul înaintează“, mentalitatea se schimbă și iată că ne aflăm în prezent într-o adevărată explozie pe măsura interesului aflat în orizontul de așteptare al cititorului ultimelor decenii.

În această direcție se înscriu și două din cărțile cunoscutei scriitoare și universitare Irina Mavrodin. După volumul **Cvadratura cercului** (Editura Eminescu, 2001), care, alternând diverse articole și interviuri, expunea fragmentar crezul unui intelectual de elită, Irina Mavrodin se lasă ispășită de Alexandru Deșliu, redactorul-șef al revistei „Pro Saeculum“, să intre într-un interviu fluviu, un fel de anchetă întreprinsă spre folosul tuturor, apărută mai întâi, număr de număr, în revistă, din iulie 2003 până în ianuarie 2004, și strânsă apoi în volumul **Convorbiri cu Al. Deșliu** (Editura Pallas Athena, Focșani, 2004).

Carte de confesiune stimulată de tirul întrebărilor, **Convorbiri cu Al. Deșliu** aduce nu numai prețioasa revelație a unui model – în care te poți regăsi mai mult sau mai puțin – dar și o incitantă posibilitate de verificare a perspectivei proprii asupra existenței în general (privind familia, profesia, vocația, credința, tinerețea, destinul, senectutea, iubirea, suferința, speranța, răbdarea etc.) sau asupra istoriei imediate, adică așa-numita tranziție, cu neajunsurile ei, reflectate îndeosebi în viața culturală. Orientată de întrebări, confesiunea se alcătuieste dintr-o serie de ipostaze care se reunesc, dincolo de intenția autoarei, într-un mirobolant autoportret, cititorul urmând să caute în acesta, desigur ca într-un joc fascinant, dimensiunea aventurii umane în încercarea de a descoperi sensul vieții, în fond – o variantă a rețetei împlinirii prin opțiuni făcute cu înțelepciune, dar și prin sacrificii și eforturi admirabile.

Alexandru Deșliu începe discuția după schema obișnuită a unei biografii (de unde vii? cine ești? încotro mergi?) și, prin urmare, primele întrebări se referă la originile interviuatei, la familie și rolul ei în formarea viitoarei intelectuale. În răspunsurile Irinei Mavrodin, pe marginea unor date concrete, citim cu încântare un extraordinar elogiu al familiei de odinioară, unitară în respectul valorilor morale și prin afecțiunea membrilor ei unul față de celălalt. Familia model ar constitui prima condiție *sine qua non* a formării, o șansă, dar și un mod de viață apreciat. Astfel, părinții: „Prin comportamentul lor, se constituiau pentru noi în adevărate modele, cum am mai spus, de muncă, disciplină, cinste, respect față de semenii, indiferent de condiția lor socială. Părinții mei erau cu adevărat democrați, patrioți și foarte europeni. Își iubeau țara, nu ar fi plecat cu nici un chip din ea, asemenea idee nu exista pentru ei, dar străbătuseră Europa în lung și în lat“. (p. 9). Iubirea de patrie este o moștenire și, totodată, o opțiune care definește fundamental o personalitate culturală, cu atât mai mult cu cât

aceasta încurajează prin ideile și opțiunile susținute de un mod pozitiv de gândire, cu soluționări fericite în fața capcanelor răului. Ideea atașamentului puternic față de „familia“ mare a patriei este preluată, pe cont propriu și în notă concluzivă pentru o viață de om, în finalul confesiunii. La întrebarea care așteaptă și chiar forțează un răspuns revelatoriu „Care este pentru Dvoastră colțul cel mai drag din lume?“, Al. Deșliu primește un răspuns de nota zece, mai ales pentru că distinsa scriitoare și profesoară Irina Mavrodin s-a bucurat de recunoaștere deopotrivă în țară și în străinătate: „România, bineînțeles, locul unde m-am născut și unde *am ales să trăiesc* (s.n.). Îmi place Franța, îmi plac multe locuri, ba chiar îmi sunt dragi, dar România rămâne iubirea mea cea dintâi și cea de pe urmă. Și din România, cel mai mult îmi place mănăstirea Sucevița, care, atunci când am văzut-o prima oară, m-a făcut să plâng, izbită fiind până în adâncul meu de asemenea nemaivăzută frumusețe“. Afirmatia este reconfortantă pentru că, parafrazând-o pe autoare, aceasta este opțiunea cea dintâi și cea de pe urmă a tuturor românilor care aleg, zi de zi, să trăiască în România. Dar mai există ceva cu deosebire frumos: personajul care plânge (emoție supremă) când are revelația sublimului trebuie să aparțină celor aleși, și tocmai acest personaj (Irina Mavrodin) deține rolul ghidului în descifrarea valorilor vieții. Or, cum era de așteptat, așează, alături de iubirea de patrie, imensa ei iubire de oameni, mărturisită fără rezervă, ca un ecou la vechiul îndemn: „Lubește-ți aproapele ca pe tine însuși...“ Opțiunea Irinei Mavrodin intră într-o armonie caracteristică creatoarei autentice, remarcabilei poete și eseiste. Somată de întrebările lui Al. Deșliu, Irina Mavrodin, una din cele mai autorizate voci ale lumii culturale de la noi, și mărturisește deviza vieții, crezul cel mai profund, trasând astfel linia decisivă a autoportretului interior, spiritual: „Cred în iubire, credință, speranță, răbdare“ (p. 104) este un crez creștin ce încadrează o serie de alte coordonate morale – cinstea, sinceritatea, perseverența, hărnicia, nediscriminarea etc. Observăm aici temeritatea mărturisirii unei personalități puternice, deși autoarea își declară de mai multe ori, subliniat, timiditatea, trăsătură în care distingem însă altceva decât expresia unei modestii structurale, și anume o sfială în prețuirea a ceea ce Blaga numea „corola de lumini a lumii“, începând cu cele mai mărunte lucruri.

Deosebit de interesante sunt concisele eseuri aduse frecvent de Irina Mavrodin în răspunsurile sale sau aprecierea societății de azi, prin valorile pe care aceasta le cultivă, le neagă sau le neglijează, cu trimitere îndeosebi spre viața culturală. Insistența pe factorul pozitiv și important al culturii constituie încă o opțiune majoră caracteristică modelului Irina Mavrodin: „Eu cred în forța culturii într-o țară ca România. Ea cere însă însumări pe termen lung și este mai puțin vizibilă pe parcursul acestor însumări decât forța politică“. (p. 103). De aici, verdictul ferm, ca un serios avertisment, privind dependența mersului societății de destinul culturii, care implică la modul cel mai serios condiția umană amenințată de alienare. În acest context trebuie considerată și ideea prețioasă a rezis-

tenței prin cultură (p. 102 și următoarele), la care subscriem total gândindu-ne la extravaganta și pretinsul radicalism al unor „viteji” apăruiți după „război”, adică după Decembrie '89. Sub semnul unui bun echilibru sunt aduse în discuție și „chestiunile arzătoare” ale momentului, de la receptarea la împunerea valorilor, perenitatea lecturii și realizarea personalității umane.

Înaintând în confesiune și în relatarea experienței culturale, autobioporane. Momente, etape și, mai ales, personalități sunt aduse în fața cititorului într-o lumină nouă, cu multă culoare, dăruită parcă de ochiul unui prozator cu experiență, care știe să caracterizeze de minune prin selecția faptelor. Este vorba despre personalități de mare interes fiindcă s-au aflat în centrul atenției lumii culturale: Emil Cioran, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, soții Eliade, Alexandru Vona, Theodor Cazaban, Paul Barbăneagră, Dan Grigorescu, Matei Călinescu, Mircea Ivănescu, Dan Laurențiu, A.E. Baconsky, Nichita Stănescu, Maria Luiza Crisistescu, Petre Stoica, Ilie Constantin, Radu Enescu și mulți alții. Portretele prietenilor beneficiază de exercițiul bune literaturi frecventate de ilustra traductoare. Se rețin mai ales cele ale lui Dan Laurențiu, Emil Cioran și Mircea Ivănescu, fie prin comportamentul lor ușor absurd, fie prin misterul cu care îi investește confesiunea.

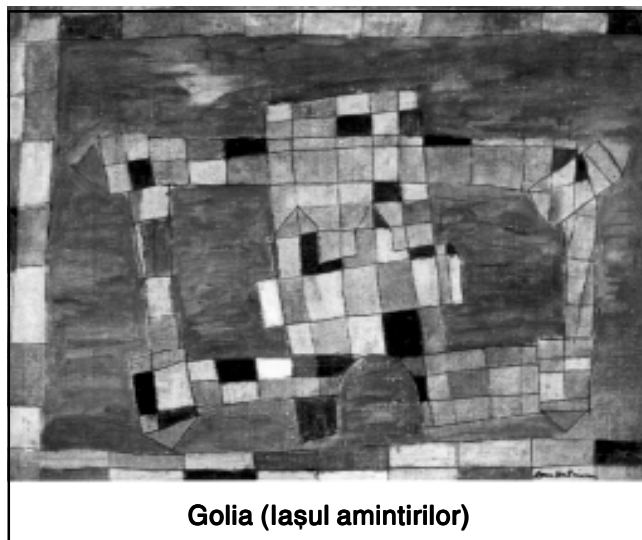
Există în relateare o perspectivă specială de proiectare a umanului și a lumii în nota misterului contaminat întrucâtva de atributele miracolului. Pentru a o înțelege trebuie să avem în vedere lentila personajului care se confesează, aplecarea acestuia de a practica literatura. Cele două bucurii mărturisite ca definitorii pentru sine de distinsa profesoară sunt: bucuria omenească de a trăi în preajma celor dragi și bucuria sau împlinirea spirituală a scrierii poemului. Docta scriitoare stăruie, de altfel, îndelung asupra condiției de poetă ca experiență esențială, caracterizată de șansa de a trăi „starea de impersonalizare creatoare”, altfel spus – epifania care constituie combustia poeziei. În altă ordine, revelația funcționează asemenea doar în descoperirea iubirii. Trebuie să observăm însă că revelația misterioasă a iubirii, prilejuită aici în mod paradoxal, beneficiază de catalizatorul literatură, și anume de face cât elixirul magic băut cu neștiință de Izoldocea-blondă și ne amintește și de Francesca da Rimini și Paulo Malatesta ai lui Dante, când au descoperit iubirea prin farmecul lecturii. Confesiunea dobândește un aer de poveste, ceea ce și pare să fie viața în viziunea scriitoarei: „Pe Dan Laurențiu l-am cunoscut în anii șaptezeci. Înainte de a-l întâlni, i-am citit poemele prin reviste, și am fost fascinată de poezia lui. Când l-am văzut în carne și oase, mi s-a părut că are o aură, un fel de cerc luminos, în fel de cerc de flăcări în jurul capului și al trupului lui (are ceva asemănător cu fenomenul descris în experimentele paranormale). Apoi l-am văzut de-a binelea, adică i-am văzut chipul și trupul cel de toate zilele: mi s-a părut extraordinar de urât, un fel de «aschimodie» (să îndrăznesc să scriu aici cuvântul acesta?) care schiopăta ușor. Apoi, imediat, mi s-a părut că are un farmec pe care nu-l mai întâlnisem, o charismă care m-a subjugat din prima clipă, ca și cum m-ar fi vrăjit (la propriu). Mersul lui nu mi s-a mai părut dizgrațios, ci, dimpotrivă, plin de o ciudată grație. Nu înțelegeam ce mi se întâmplă, sau, mai bine zis, înțelegeam că mă pierd și că vreau să mă pierd. Eram, literalmente, ca hipnotizată. Și așa am rămas ani și ani, până când el a murit”. (p. 158). Splendidă radiografie a pasiunii (ca în basm, unde broscuțul cel râios se preschimbă în Făt-Frumos), cu un ecou în urmarea biografică a portretului, rezumând meridianele vieții unei structuri artistice autentice. Caracteristică personalităților

puternice, care țin să dovedească faptul că nimic din ceea ce este omenesc nu le este străin, afișarea sincerității conferă proșteime și percutanță imaginilor și ține de vocația autoarei, disponibilă să transforme în literatură tot ceea ce relatează.

Tenace și vigilentă ca să nu scape nimic, să epuizeze subiectul, Al. Deșliu lansează întrebări încordate, așteaptă răspunsuri revelatorii și le primește adeseori sub forma unor incitante și agreabile reflecții asupra culturii formației, viitorului literaturii etc. Dialogul are tensiunea unei anchete și, ca atare, un ritm susținut care stimulează lectura. De fapt, asta și face Al. Deșliu, anchetează condiția scriitorului (văzut ca trezorier al calităților intelectuale și umane la potențialitate maximă) prin întrebări deopotrivă cuprinzătoare, surprinzătoare și uneori neiertătoare. Când surprinde cu fermitatea invitației „Vreți astăzi să lăudați pe cineva? V-ați gândit că ar fi poate cazul ca o dată să și lăudați pe cineva?” (p. 172) – deși evocarea în sine conține un elogiu discret –, Al. Deșliu are una intuiție a uluitorului narcisism al creatorului, care întoarce lumea spre sine, și încearcă să-l înfrunte, dar răspunsul, cu inteligență socotit, nu aduce așteptata poveste admirabilă, ci doar nu portret colorat de înduioșare al soției lui Petre Stoica.

Captivând prin curajul confesiunii capabile să spulbere multe prejudecăți ale mediocrității, ușor patetică prin iubirea de semeni și bucuria trăirii plene, bazată pe o gândire care contaminează, cartea de **Convorbiri cu Al. Deșliu** a Irinei Mavrodin deschide o perspectivă interesantă asupra vieții și te determină să-ți reconsideri opțiunile existențiale într-un exercițiu fortiant spiritual. Volumul este în ultimă instanță o carte de convorbiri cu cititorul, pentru care s-a străduit deopotrivă cei doi conlocuitori. Ne regăsim interesul în multitudinea și diversitatea de probleme ridicate de întrebările lui Al. Deșliu, aflăm considerații care instruiesc în răspunsurile Irinei Mavrodin. **Convorbiri cu Al. Deșliu** este cartea vieții unui intelectual de elită de mare interes prin opțiunile existențiale și prin discernământul asupra valorilor culturale și morale.

Cartea de față face parte din demersul laudabil al lui Al. Deșliu de a cerceta orizontul cultural din perspectiva unor femei ilustre, ceea ce dă seamă și de orizontul civilizației noastre: a îngrijit albumul memorial destinat actriței Leopoldina Bălanuță (**Dor de Leopoldina**, 2001), a realizat „convorbirile” de cursă lungă cu scriitoarea și universitara Irina Mavrodin și acum a început un alt interviu de durată cu o cunoscută intelectuală din Cluj-Napoca, Irina Petraș, pe care îl citim deocamdată număr de număr în paginile revistei sale. Este un demers laudabil cu rezultate pe măsură.

Golia (Iașul amintirilor)

NICIODATĂ POEZIA... „N-A FOST MAI FRUMOASĂ“

În ciuda inflației de poezie proastă și foarte proastă (probă temeinică a faptului că românul s-a născut... poet), obscenă și cârcotașă, lipită de contingent și sufocată de limbajul străzii, de semnele unei realități cu valorile inversate, am citit – în ultimii 10-15 ani – destul de multă poezie de calitate, în orice caz atâta cât să mă facă încrezător pentru viitor. În orașul care i-a dat pe Bacovia și Ovidiu Genaru, Sergiu Adam și Ion Tudor Iovian, nu era posibil să nu apară din nou voci lirice ce au greutatea talentului, dar și a mizelor superioare în plan expresiv și tematic așa cum sunt cele ale Ralucăi Neagu, Elena Ciobanu sau Dan Petrușcă. Trecând peste prejudecata vârstei la care debutează unul sau altul, mi se par – în limitele mele de competențe – cele mai pregnante prezențe poetice ale ultimului deceniu, cel puțin peste zona spirituală, atât de generoasă, a Bacăului.

Comentatorii de până acum ai acestui volum* de poezie au remarcat, cu toată dreptatea, că nu poate fi vorba despre o „antologie a vârstelor poetice“, așa cum promitea autorul în 1998, când semna, surprinzător pentru cei mai mulți, o carte de „eseuri aproximative“ intitulată *Mister și literatură*. Prea orgolios pentru a semna la 51 de ani o antologie ce ar fi părut o revanșă tardivă a neîmplinirilor din prima tinerețe, prea inteligent pentru a nu calcula efectele negative ale unei cărți alcătuite din piese disparate, eterne promisiuni ale marelui poet ce va fi, prea exigent cu sine pentru a-și permite ieșirea în public în hainele improvizate ale unui creator ce a vizitat prea multe magazine în timpi diferiți, adunând pentru posteritate strălucirile de-o clipă ale unui spirit neliniștit și perfecționist, Dan Petrușcă ne oferă o carte în care a absorbit toate puterile (de atunci și de acum), luând întotdeauna CE și CĂT i se potrivea pentru alcătuirea unui edificiu poetic omogen și coerent, convingător prin acuratețea stilistică, prospețimea imaginistică, prin spiritul viu și antrenant, mereu în alertă. *Retorica seducției* (pe care o practică cu mult succes) cumulează, într-un discurs inițiativ, repetitiv, reflecții amare asupra sfârșitului presimțit în fiecare act erotic și asupra limitelor pe care le presupune unirea efemeră a două trupuri, în absența spiritului (Gheorghe Iorga). Goana după împlinirea (erotică, creativă, existențială) înseamnă și rugă și sudalmă, închinăciune și revoltă, târâș, mârâit, zbor, alergare, într-un cerc „care nu se-nchide / decât cu moartea și cu tine“, înțelegându-se de aici că echivalentul morții nu poate fi decât iubirea perpetuă, singurele ipostaze în care omul poate atinge eternitatea. Cu alte cuvinte, poezia devine, în viziunea sa, o sărbătoare a voluptăților interzise.

* Dan Petrușcă, *Poezia îmi stătea pe genunchi*, Editura „Universitas XXI“, Iași, 2005, cu: „Precuvântare“ semnată de Constantin Dram și o „Postfată“ semnată de Gheorghe Iorga

Astfel putem accepta că EA (poezia), Moartea și Lubita sunt ipostaze ale feminității răvășitoare, de cele mai multe ori acestea suprapunându-se într-o ademenitoare imagine a *golicunii*, ca o tentație în eternitate: „goală / pe genunchi îmi ședea languroasă“ (poezia) sau „Niciodată moartea n-a fost mai frumoasă / ca atunci când goală îmi umbla prin casă“ (moartea) sau „pe un tron de marmură te-așezasem goală“ (iubita) mergând până la o confuzie purtătoare de adânci semnificații: „și coarne mă arau perfid / bătea și vântul dintr-o parte / suna a dragoste a moarte / ploua cu crini de jos în sus / eram atât de viu...“.

Alteori figura retorică preferată este cea a *rugăciunii* („făceam icoană să mă-nchin“), fie sugerând adorarea, supunerea necondiționată („în genunchi căzut să vin / urzind biserică în crin“), fie revolta contestatară, cu sugestii din Baudelaire: „și mă-nchinam la trupul ei, / de idol scârnăv cu teme“. Indiferent de atitudine, relația – atât de agitată și complexă – este aceea dintre Creație și Creator, unde cei doi parteneri se inventează *reciproc*, se adoră și se contestă într-o singulară iubire-moarte fără de sfârșit.

Cu o frecvență foarte mare – în economia celor 39 de poeme – apare *focul / arderea*, având – firește – un efect purificator și eliberator: „cum hulpav te pișcam cu ochii / arzându-ți pielea de sub rochii“, „mă umezea fără să știu / în mintea ei *ardeam* de viu“, „pielea ei de gheață mă *ardea* pe rug“, „prin hoteluri ieftine și prin mansarde / sânul tău mai *arde*“ ... Altfel spus, *erosul* se manifestă prin declanșarea unei energii calorice concretizate în *ARDERE*, foc mistuitor, combustia având drept consecință eliberarea corporală, prin desprinderea treptată a legăturilor sale terestre, o figură a intensității ce însoțește atât actul erotic, actul thanatic, cât și actul creației („din răni zburau păsări vii arzând“ sau „mă izbesc de lucruri / și din răni ies păsări vii arzând“), simboluri ale intimității în cel mai înalt grad. Universul liric se întrupează din secvențe aparent disparate, *flash-uri*, tablouri întrerupte înainte de a căpăta un contur ferm, în care nota dominantă este frumusețea provocatoare a liniilor uneori leneșe, alteori frenetice. Starea spre care tinde mereu eul liric este starea de extaz, obținută – cel mai adesea – printr-o programatică narcotizare a simțurilor sub semnele crinului, floare aristocratică (ce altceva este poezia?) și sacră.

Și pentru că veni vorba de Poezie, e de observat insistența cu care se revine la *motivul oglinzii*, topos al celor mai elevate experiențe spirituale. Dintr-o atare perspectivă, poezia nu este altceva decât o *Himeră* ce-și privește cu nesaț victima pe care o seduce și o duce la întâlnirea cu Moartea, alt loc al voluptăților interzise. În cazul de față, *oglinza* ar putea reflecta Ființa perversă în formele concupiscente ale Himerei: „poezia îmi stătea pe genunchi / cu brațe înconjurându-mă / de jur-împrejur cu aripi / zbatându-se leneș în fața oglinzii / pe umărul meu cu fruntea / cu părul arzând / ea în tot întunericul / goală“. Calificativele drastice situează poezia în zona morală și e greu

Trei lerarhi

de distins unde încetează planul grav al confesiunii și de unde ne aflăm în regim ironic. Ea, ne încredințează autorul, „mă mințea” (pentru vina de a se substitui realității), „mă adormea” (pentru că suspendă temporar rațiunea) și „mă trăia” (pentru că se substituie creatorului, absorbindu-i identitatea). Ni se mai spune că „scâncea ca un prunc / fiica mea sora mea ai fi zis” tocmai pentru a accentua caracterul incestuos al actului erotic / creator, interzis de toate legile pământești, după care apare imaginea unei scene erotice în fața oglinzii, ce se consumă nestingherit în ceremonialul binecunoscut al gesturilor hipnotice: „prima dată degetele mele / coborau de pe creștet / spre buze pe umăr / pe pântecul ei în frisoane”. **CREAȚIA** (împlinirea actului erotic) NU poate avea loc într-o desăvârșire în afara *privirii*, simbol și instrument al revelației: „ea mișca pleoapele grele mioape / în ochii mei cu privirea / de-aproape / mă mințea mă adormea mă trăia / parșivă imorală incestuoasă / poezia”. Textul are o structură circulară, apăsând pe ideea că avem aici o artă poetică, că ea, Poezia, este începutul și sfârșitul unui proces de limpezire și autolimpzire a Eului, recunoscându-și – cu onestitate – abandonul în brațele unei hetaire ce-i dăruiește atâtea voluptăți și împliniri.

Creația nu e numai voluptate, revelație, ci și – în primul rând – căutare zbuciumată, suferință, durere, după cum reiese dintr-un alt text, gândit și înțeles ca artă poetică: **Plin de imagini**. Astfel, imaginile ce-l cuturează, departe de a fi icoane voluptuoase, sunt „gheare” ce „tremură crunt”, îl răscolesc și-l bântuie, cerându-și dreptul la viață: „câmpii rotitoare îmi curg în auz / caii nechează prin frunze confuz / de lemn pescărușii prin viscere țipă”, iar actul creației are frenezia mâinilor în căutarea formelor ideale: „mâinile mele spasmodice forme / vor să cuprindă lumina enorme”. Firesc aproape, *biblioteca* devine un spațiu al iubirilor interzise ce precedă creația. Substituția poezie-femeie este dublată de actul creației / dăruirii de sine. Aceasta se lasă „citită” în ciuda senzualității ei provocatoare: „citeam fiecare cuvânt al trupului ei”. Actul de posesie-posedare proiectează eul liric în afara timpului biologic și-l eliberează de asperitățile contingentului: „înțepenit orașul era în afara memoriei”.

E momentul să arătăm că ritualul erotic (repetitiv) se desfășoară în trepte:

I. Renunțarea la îmbrăcăminte și podoabe (desprinderea decisivă de lumea aparențelor): „pantofii îi arunca mai întâi într-o parte / apoi rochia celelalte nimicuri / atârnav de colțul

cărților mele”;

II. Actul erotic (comuniunea trup-spirit) la care participă toate simțurile: *tactil* („dragostea mea îi îmbrățișa pielea umedă”), *auditiv* („prindeam cu auzul mișcarea moale / a brațelor a coapselor și a genelor”), *vizual* („privirea îmi ardea în scorburi / în șanțuri dulci cu papile / înmiresmate de foșnetul lăuntric al cărnii”). Remarcabilă construcția sinestezică din ultimele versuri!

III. În partea finală a textului **Între titluri șterse**, ACTUL EROTIC devine un *act de provocare* a sacralului și a oricăror toposuri consacrate: „ea se dezbrăca / în biserici în sinagogă în moschee”. Gestul final de supunere „în eternitate” reface tradiționalul raport Creație – Creator. Galateea așteaptă perpetuu să fie descoperită.

Relația cu Moartea-lubire / Femeia-Poezie are ceva din relația foarte încordată, febrilă a Eului arghezian cu Divinitatea: aceeași căutare obstinată, chinuitoare și totuși izbăvitoare. Întâlnirea este întotdeauna apropiată, amănată, iar când se produce *epifania*, ea are caracterul unui act erotic la limita extazului promis. Or, drumul spre înălțimi, spre Poezie (prezentă, inefabilă, incertă) necesită eforturi, sacrificiu, o trudă convertită în valori spirituale: „pe brânci suit în turlle sânge” (unde sunetul arghezian e de necontestat).

Ca la Emil Brumaru (**Să ne iubim în pălării de fetru**) poezia se constituie în mijloc ingenios de continuă provocare a capacității de a proiecta și regiza liric scene de un marcat senzualism al spațiului domestic: „și te-adunam floral în cuget / pândit de carne și de muget / de țâțe coapse să te scuturi / de-atâtea zeci de mii de fluturi / care îmi zboară pe sub pântec”. Dincolo de forța imaginilor, dispuse oximoronic, asistăm la un soi de regresivitate voluptuoasă în cele mai ciudate spații ale senzualității, ca pentru întemeierea unei adevărate utopii erotice.

Într-un univers desacralizat, în care totul a ajuns de vânzare („se vindea dragoste la conservă”), iar trădarea se află la ea acasă (sicofanții sunt „răspândiți prin tot orașul”, mesajele vin „de prin latrine”), vocabulele sunt seci, cuvintele decapitate (într-o lume ce respinge poezia, o deformează, mimând-o și împingând-o în plin spectacol al străzii), doar „codrii vuiiau” (iată sunetul autentic) în colțul camerei, iar prin rafturi „cărțile ardeau cuminți”! Ce altceva se putea face într-o *lume pe dos*, unde „începuse să ningă de jos în sus”, de care magii s-au îndepărtat speriați, iar lisus „se năștea răstignit / nu putea pentru nimeni să-nvie”. Chiar dacă autorul probează disponibilități variate, absorbind detaliul biografic, cochetând viclan cu limbajul democratic (fără abuz), mascându-și mesajul grav într-un joc abil de ironie și autoironie, nerefuzând fragmentul și gestul ludic, asta nu înseamnă că-l putem asocia postmodernismului decât în măsura în care se folosește cu succes de unele procedee. Un poet care crede în metaforă, în virtuțile sacralului (după care tânjește), solemn, important, purtând cu superbie aura tragică a celui ce nu se mai regăsește în planul imediatului, care se caută și-și dorește cu înverșunare pierdută / maculata lume a esențelor în tot ceea ce face, aparține pe deplin modernității. Sau, în accepția unor specialiști (Matei Călinescu, spre exemplu), aparține postmodernității doar în măsura în care acesta este doar o ipostază caducă a modernității.

Într-o atare viziune, jocurile erotice devin adevărate demonstrații ezoterice de regăsire a Sinelui prin Celălalt: „mă tulbura și-nfiorat / ca să o văd și să mă vadă / ieșea mirată din

zăpadă / plutea de-a dreptul în oglindă / în cer surpat și fără grindă“, imagine ce-și păstrează puterea și garantează efectele de polarizare a corpurilor fizice prin efectul de *remanență*. Chemarea erotică și cea thanatică se exercită cu aceeași putere. Când se suprapun, stăpânindu-l autoritar, întâlnirea capătă – în timpul și conștiința creatorului – proporții apocaliptice: „auzeam un șuier spasme lungi un geamăt / pântecul ei dulce tresărea în freamăt / zdruncina pământul și credeam că pier / se-ascunde-a-ngrozită lumea-n cartier / răvășit orașul vuiet lung diform“.

O pitorească evocare (*Într-un oraș în mahala*) se transformă, pe nesimțite, într-o odă dedicată unei femei pe care *iubirea* a transfigurat-o și a înălțat-o la rangul de efigie *adolescentină*: „țipa încet și înflorea“ sau „în palme păsări albe sâanii / dădeau din aripi diafan“. În egală măsură, partenerul se descoperă – cu mirare – sublimat în actul erotic: „mă-nfioram nectar și mir“, adică tocmai ceea ce le refuza lumea imediată. Este, cu alte cuvinte, poemul unei femei inventate prin puterea *amintirii*, tot așa cum bărbatul se lasă inventat / salvat de Femeia-lubire-Moarte. Ca o predestinare.

Dan Petrușcă nu-și ascunde, ba chiar insistă suficient pentru a ne face să acceptăm înscrierea sa firească în linia poeziei balcanice (pitoresc, spectacol, nu în ultimul rând lejeritatea ca aparență a sufletului levantin) alături de nume sonore ale poeziei noastre: Anton Pann, Ion Barbu, Leonid Dimov, Emil Brumaru... El însuși se prezintă autoironic: un „Don Juan scâlâmb și levantin“. Că are conștiința apartenenței la acest spirit balcanic, aproape de umbra magică a lui Matei Caragiale, o dovedesc și versurile: „pricepeam că iarba trece / și trăiam cu cărți cu vin / pe tărâmul levantin“. De aici, probabil, acel *ireal* al senzațiilor, născut din selectarea neobișnuitului și imprecisului (culoare, formă, timp). Ca și autorul *Craior de curtea veche*, creatorul din Bacău șterge hotarul dintre prezent și trecut, interferând datele realității cu cele ale visului și fanteziei, creând viziuni fascinante cu o dicție poetică impecabilă.

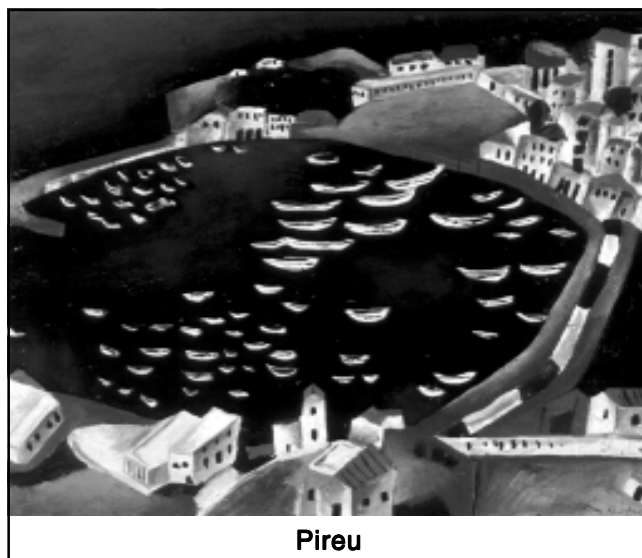
Autorul e un auditiv, versurile au o curgere melopeică, ritmate de armonii interioare, desfășurate în largi perioade fluide, muzicale, irezistibile. Purtătoarele de eros: „cum erau fierbinți și ude / sâni obraznici și cu dude / și cu dinți mușcate-n furii / gust de moarte-n cerul gurii / și de viață clocotindă“ adună, în aceeași alcătuire, viața și moartea, copleșitoare în egală măsură, neapărat în absența oglinzii („nu era nici o oglindă / care să ne surpe rece“), ceea ce poate însemna refuzul reflectării de Sine / adevărului. Pena Corcodușa, în variantă moldavă reprezintă fascinația răului, a erosului lasciv, amoral, ludic și ademenitor: „ea-i șoptea pe la ureche / gânduri dulci fără pereche / se ruga stătea pe jar / se-alinta ca cioara-n par / până când l-a scos din minți...“. Pena Corcodușa, în ciuda aspectului oripilant, cu toate datele anormalității la vedere, reușește să transmită mesajul unei lacome dorințe erotice, posesive ca o răscolire seismică, leac pentru moarte: „s-o privesc s-o-nchid sub pleoape / și de moarte să mă scape“.

În *Lăutărească* desprinderea de modelul folcloric este marcată nu numai la nivelul limbajului (argotic, neaș), dar și prin prezența unor amănunte din ritualul erotic ce nu pot aparține tradiției („limbă dulce că-mi dădea“, „de țoale se lepăda“), cu tristețea convertirii – uneori – a vorbei de dragoste în imprecizie: „putoare de cățea“ sau „de-acu dracu s-o ia“, atât de aproape de folclorul de margine al orașelor noastre.

Vedeți auziți vă întreb, lucrând cu aproape același material lexical, se organizează ca un monolog fierbinte al unui preaputernic al zilei, pentru care toate bogățiile din lume nu-i pot alina suferința de a nu se însoți cu o femeie care – spune el – „să mă iubească pentru inima mea“. Sentimentul frustrării vine din trecutul său, când a existat o femeie care l-a iubit pentru sine și nu pentru averea sa: „mă iubea era aproape frumoasă / venea tremurând pentru mine / din Chicago Paris București nu mai știu“. Actul erotic total, promisiune mereu amânată, mereu proiectată într-un imaginar mai îngăduitor decât realul, nu e posibil – deci – decât prin restrângerea repetată în spațiul amintirii: „mă întreb dragostea ei de unde venea / fiindcă băteau deodată clopotele bisericilor / din senin Doamne cu ea în brațe / n-aveam nevoie de bani nu-mi trebuia / decât bucuria ochilor ei și carnea ei / tresărind pentru mine...“. Ce este omul fără această bucurie?! Oare poate exista ceva în Univers fără iubire și extaz? Cum ne-am putea împlini în lumină (acum și de-a pururea) în afara acestui spațiu binecuvântat de Dumnezeu?

Dacă ar fi să luăm în considerație o bună parte a textelor, tăietura corectă a versurilor, ritmate savant, aspectul lor mult cizelat, cadența solemnă, așa spune că avem – indubitabil – profilul unui neoclasic ce-și disciplinează cu rigoare neliniștile și zbuciumul interior, căutările și incomoda stare de interogație. Pe ici pe colo, Dan Petrușcă amintește de poezia erotică a lui V. Voiculescu, chiar dacă aici fiorul transcendent nu e așa de evident: „chiar ochiul sterp de apă închegată / slăvit în rugi de-un înger putrezit / va înflori pământul dintr-o dată / în umbra ta de aur înverzit // cascadă grea îmi năvăli din păru-i / neștire-a minții peste mine-o năru“.

Dan Petrușcă are o ureche foarte atentă și o conștiință estetică pe măsură, tăind tot ce ar putea fi balast sau adăugire inestetică. Tentația conciziei barbiene (un deziderat nu totdeauna atins) este dublată de o tentativă (neobarbiană) de a sugera absolutul prin lucrurile ce există sub semnul relativului și efemerului, conștient fiind că idealul este camuflat prin elementul senzorial. Cu toate că și aici sentimentul erotic se justifică intelectual și nu afectiv, discursul trădează un temperament dionisiac supus solemnității ritualice ce ambiguizează orice gust, privire sau senzație. Autorul, nu am nici o îndoială, merită urmărit cu toată atenția, pentru că mai are foarte multe lucruri de spus. Închidem / deschidem această carte cu sentimentul adânc întemeiat că, parcă, niciodată Poezia „n-a fost mai frumoasă“.

Pireu

JURNAL DE INFERN (VIII)

Drumul spre unificarea Bisericilor pare ireversibil, ce-ar mai fi de netezit este sensibil reliefat de autor: la o întâlnire simbolică, cei 2 capi ambiționează să demonstreze că nu-i doar banală curtoazie formula Biserici surori, doar că înaltele fețe n-au avut curajul de a comuna întru același Caliciu... Altfel, rugăciuni comune la Liturghie și chiar *Credo* fără Filioque... „Et pourtant la Table est prete“ (Valentin Muscă, *Essai sur le mystere eucharistique dans la pensée médiévale latine. Un regard orthodoxe*, Pallas Editions, Focșani, 2004, p. 327). O concluzie irezistibilă!

Câte ceva din generoasa documentare a autorului ne dă aripi și aplomb, nouă profanilor vag sacralizați, să ne agățăm de subiectul specios: cutare exegeză asupra fenomenului hussit insistă pe reconfortarea cuprinsă în simbolul Caliciului în nobila luptă a creștinului cu Antichristul (p. 272), iar benefica obrăznicie pozitivistă a speciei n-a crutat nici chiar legăturile teologiei și filosofiei cu fizica modernă în gingașul subiect al *Transsubstanțierii* (p. 306).

Valentin Muscă nu e doar purtător – de săbii și har – al discursului – ordonat, dar și un autor plin de bun simț cultural, încântat cu evidente straie literare. Eram oricum sătui de țoalele grobiene ale altor inși, probabil doxați și aceia, mai ales ascensionali în carierele lucrative ale Spiritului.

Sensibilitatea noastră majoritar-răsăriteană tresare măguliță la câte o doctă rememorare a lui Valentin Muscă: atunci când Biserica de Apus a avut cândva nevoie de Aristotel pentru definirea ei identitară și dogmatică, traversând de la Patristică spre Scolastică. Da, e vorba de acea *ousia*, întâia dintre Categoriile Stagiritului (p. 83), de dificultatea majoră pe care o întâmpină cel înarmat cu logică în a cuprinde *Transsubstanțierea ca și conversie*, așadar subzistența-accidentelor-fără-subiect (pp. 185 - 186); autorul își atinge perihelia savantă vorbind de contribuția lui Thoma d'Aquino, de *conversia substanțială*, în care Marele Doctor sugera subtil mâna divină, abia astfel prezența eucharistică suportând atașamentul lui Aristotel (p. 160). La teologii răsăriteni, „ousia“ e departajată net de *energiile increate*, de la Grigore Palamas citire (p. 84), iar autorul nostru punctând solemn că în van îi acuză ortodocșii pe frații catolici de a fi amestecat ontologia aristotelică în explicarea misterelor divine, căci Thoma d'Aquino încercase noțiunea Stagiritului de *o valoare nouă* (p. 169)!

Sau atunci când, tot odinioară, aceeași Apuseană Biserică greu se dezbăra – în însuși duhul ei grandios și aristocratic – de fascinația elementului „răsăritean“, vezi bine dramatic / sensibil / simbolic (pp. 21-22).

Dixi et salvavi animam meam! Restul acestei

Filatelistul (Fratele soției) d. Hans Holbein cel Tânăr

frumoase cărți e onorabilă specialitate și-i așteptăm cu dreapta cumpănă critică pe expertii cei adevărați.

Arestată în scop de șantaj, Ecaterina Bălăcioiu, văduva marelui E. Lovinescu, tipă la securistul care-i oferă libertatea în schimbul unei scrisori către fiica de la Paris cu îndemn de a deveni agentă a regimului comunist. În acel moment, fiica se naște a doua oară, iar doamna cea dârză se condamnă pe sine la moarte... (Doina Jela, *Această dragoste care ne leagă*, ed. a II-a, Editura Humanitas, București, 2005). Și când te gândești că odinioară, doamna se atașa de poemul lui Richepin (un fiu își omoară mama, care privindu-i sângele de pe mâini, murmură agonice: „T'es tu fait mal, mon enfant?“), iar Monica disprețuia estetizant lucrarea!

Ursita i-a impus Monicăi Lovinescu o astfel de situație deloc „estetizantă“... Cum ar putea decide să-și „ucidă“ mama?! Bine că n-a aflat la timp de chestiunea scrisorii insidioase. Dar dacă Securitatea ar fi lucrat mai direct: libertatea mamei, contra întoarcerii în țară a fiicei? Monica crede că, astfel pusă chestiunea, n-avea multe

variante: să se predea Securității, cu riscul ca mama să nu fie eliberată, ba chiar să-și piardă mințile, nemaiștiindu-și fiica la adăpost; să-iucidă pe securiști sau să-și curme zilele la Paris.

Încă o tragedie a Estului comunist... Iar memoria poetului Ion Caraion, oricum de josnică reputație, rămâne definitiv scufundată prin rolul de trepăduș securist, pe care l-a jucat în tenebroasa afacere.

* * *

„Pustiul e anulat de Ideea pustiului / Îngerul a murit din cauza Ideii de înger / pietrele dorm cu tâmpla pe Ideea de piatră / noi cine suntem?“ Numai din acestea și ar fi fost de ajuns, spre a contura un poet semnificativ (Paul Spirescu, **Strigăt clandestin**, Editura Pallas Athena, 2004), dar Paul Spirescu își continuă impunătorul discurs: Marele Sărac cu Duhul și Sfântă Umbră nu doar că păsește pe lângă animalele și truda lucrătorului, dar bântuie și cuviincioasa bățatură, bolborosindu-și textul vietii pământeste cu o deloc străină gură (**Astrologie**); dar și sângele / suflet / „lavă / bolnavă de-un imaginar incest /... / Doamne /... / mă naști încă o dată îmbătrânit Oedip“ (**Strigăt clandestin**) și nobile stigmata ș.c.l.

Și afectuoasa introiectare în Prieten: „parcă el sunt însumi eu“, contrazicându-l pe Montaigne!

* * *

Avusese cândva Nichifor Crainic o apreciere exactă asupra noului naționalism românesc, care-și încetează existența târâtoare, spre a-și scâlta – prin impact mistice religioase – avânturile în lumea nevăzută a îngerilor. Tocmai acestui autor contradictoriu îi este închinat „portretul“ remarcabilei reviste „Contraatac“ (Adjud), VI, nr. 15, oct.-nov. 2005. Nu alta ni se pare a fi și orientarea eroic-intelectuală a *guru*-ului revistei, prof. dr. Adrian Botez...

Luăm act cu interes de un interviu cu Mircea Dinutz (deschizător și al unei noi, incitante rubrici în revistă, „Jocul ielelor“, fără teama derobării de omenesc!) despre foarte serioasa problemă a *tânărului licean*; de reflecțiile lui Adrian Botez despre identitatea omului modern (pericolul „virtualității onirice“, aspirația „sfinteniei mirabile a existenței esențiale“ și a „lucidității luminii Sinelui“, alarma Răului, a Marelui Complot al Beznei cu Minciuna Mondială a Comunismului Global Liberal), nu lipsite aceste reflecții de mulțumirea confraternă a confirmării ideilor sale cu ale unor stimabili gânditori de aiurea... Ș.c.l., pline de nerv, prospețime și responsabilitate.

* * *

Cu multă prospețime ne întâmpină foarte tânăra, sglobie autoare Gabriela Mocanu, **Dincolo**, Editura „Zedax“, Focșani, 2005. Ce agreabilă surpriză, după alde Jean Paul, Tieck, Novalis, Eminescu, Hoffmann, Nerval, Mandiargues, L. Dimov, M. Cărtărescu, iată că tot au mai rămas neexplorate debușee ale visului pentru derbe-deul de scriitor postmodern... Gabriela Mocanu se preocupă ironic, *fabulatoriu* de „considerente de siguranță onirică“, în fapt de o vânjoasă deconstructivă a prozei în universul ei virtual. Bravo, Gabriela!

* * *

Cristian Tiberiu Popescu, **Templierii**, Editura Fundației Culturale „Ideea Europeană“, București, 2004.

Dacă nu altceva, atunci măcar libela lui Dan Brown

Autoportret cu zarul

(**Codul lui da Vinci**) va fi deschis apetitul cititorilor români spre o altfel de abordare a părelnic cunoscutului univers creștin. C. Tib. Popescu are de suportat și concurența cu proaspăta lucrare (tradusă) despre templieri a unor Lynn Picknett & Clive Prince. Ce grăiesc variantele prăpăstioase, ce ne aprind creierii? Că – în materie de creștinism – suntem de două milenii victimele unei conspirații, începută cu apostolii Petru și Pavel, apoi întărită cu tenebros sigiliu de geniu prin „alchimistul“ Leonardo da Vinci, *societar secret!*

Templierii ar fi gestionat cum au putut teribilul „Secret“ al adevăratei identități a lui Christ, mai contactându-i pe „ioaniți“, mai lucrând la patru mâini cu ultrasecreta *Prioria din Sion* și neapărat intrând într-o relație vizionară de tot specială cu Ioan și Maria-Magdalena... Și gata cu pocalul mistic, Sfântul Graal fi-va doar căutarea și acceptarea adevăratei identități a Mântuitorului, cel șlefuit de Egipt și de sectele gnostice.

Nimic năzbătios la Cristian Tiberiu Popescu, dar sensibilitate istorică vie, aplicație documentată, seriozitate conceptuală și narativă, talent. Ca și-n straniul roman **Cloșca cu pui de aur** (2003).

* * *

„Ți-o fi fost maica vioară, floare-n câmp sau căprioară“, se rostește un poet veritabil, fie și-n limitele pastei-șei argeziene: Valeriu Anghel, **Pașii noștri... / Nos pas. Poeme / Poèmes**, traduse în franceză de / traduit du roumain par Constantin Frosin, Editura Pallas Athena, 2005. Cu răbufniri lucide, din teama a varii alienări: „și nu mai știu de-s eu sau sunt altcineva“.

Poetul, oricum sarcastic și haiduc față cu „reacțiunea“ tranziției, cunoaște prețul hazului copios: „Fă, Tico, fă, halatul de satin nu ți-l dădu-n-tr-o seară Constantin,

/ iar mirosul tău stricat, de patrupezi, nu-l ai de la Jamal, Giancarlo / și Ahmed? Pe grindul de nisip nu ți-au întins ei fusta, la Napoli / și Famagusta și gura ta, ca fraga, cu năduf nu ți-a pocit-o, la / Stambul, Iusuf?“.

Oricât de anarhic la plezneală s-ar arăta poetul, el dibăcește cumva adevărul și-l privește în ochi: „Pe-altarul tău ne zbatem, Justiție, de veacuri, dar suferinței / noastre i-ai tot răspuns cu fleacuri, înversunat de piedici, să le / zdrobim ne vine, dar trebuie s-o începem întâi și-ntâi cu tine“...

* * *

„...un singur glonte l-a lovit în cap. Acesta a fost ca un bolovan nimicitor care a spart într-o fracțiune de secundă gemulețul prin care se vedea o copilă dormind în pătuțul ei. Geamul s-a sfărâmat în miliarde de cristale ascuțite care s-au împrăștiat rapid, în urma lor rămânând întunericul absolut al neantului“ (Ionică Sava, **Speranța**, Editura „Rafet“, Râmnicu Sărat, 2004, p. 190). Este aceasta o culme literară a unui onest roman al rezistenței anticomuniste și al „erei ticăloșilor“ (p. 196), formulă de la Marin Preda citire, cel excesiv lăudat de modestul nostru autor.

* * *

Credeam noi că „maximaliștii“ ar fi doar aventurierii și visătorii sanguinari, în frunte cu Chr. Rakovsky, care au tentat cândva pe plai carpatin o lovitură bolșevică după model „octombrist“? Ne-am înșelat, citind lucrarea excelentului politolog Adrian-Paul Iliescu (**Anatomia răului politic**, Editura Fundației Culturale „Ideea Europeană“, 2005), ne lăsăm învăluți, de nu convinși, de o vinovăție substanțială a domnilor Mihai Eminescu, Nae Ionescu, H.R. Patapievici și Mircea Mihăieș (mai cu seamă dumnealor, fiind mai talentați în facondă distructivă...). Care vină? Cumva aceea că au ripostat prea dur (și „arogant“?) lipsei *demonice* de etică a discursului public (politic, cultural), simțului moral deficitar al colectivității receptoare (și cauzatoare, la rândul ei...), Răului românesc. Respectivii domni debilitând – prin carisma lor – progresul, oricum de melc, al democrației băștinașe. O, cât e de preferat totuși un astfel de politolog, cultivat în asprimi mântuitoare, nu știu cărei cohorte de „analști“ fumști!

* * *

„Un bou s-a îndrăgostit de Luminița. Boul eram eu“, cam acesta este alchimia fabulatorie, intens citadină, a lui Puși Dinulescu, **Crimă la circ**, Editura Meronia, București, 2004. Că talentatul, freneticul autor s-ar mișca definitoriu între Cehov și Urmuz, nici n-am fi – probabil – primii s-o observăm! După un îndelung periplu printre genuri: roman, dramaturgie și scenarii de film, autorul se întoarce la uneltele sale consacrate, așadar la proza scurtă. Istoria literaturii române nu va ignora meritele lui Puși Dinulescu.

Defilează prin arenă circari, ratați pitorești încremeniți în proiecte nebuloase non-trăiriste, dame bovarice, intelectuali imbecilizați. Adică realul absurd, cu mici tușe fantastice, ca o tragedie urmuziană. „Starea de nașpa“, generalizează deloc pripit autorul.

Prin intertextualitate sau prin umoristică relatare mărturisitoare de Narator-în-personaje și personaje-îndeolotare-centripetă-către-Narator, Puși Dinulescu se

înseriază cu Kant, Cehov, Thomas de Quincey, Goncharov, Bahtin, Alain Robbe-Grillet, Theodor Mazilu. Nicolae Oprea îl pomenește cu rezon și pe bizarul super-talentat Al. Monciu-Sudinschi.

Poate și cognomenul „Puși“ ajută la încălzirea doritei comuniuni a Naratorului cu ipocritul său Lector.

* * *

O lucrare deloc lipsită de curaj intelectual, aceasta: Bogdan George Rădulescu, **Pentru o nouă Dreaptă**, prefată de Teodor Baconsky, col. „Științe sociale-Politica“, Editura Dacia, Cluj, 2003. Nu-l scutim deloc pe autor de unele rezerve ale noastre, dar ni se pare că în jurul activității lui BGR (volum, revista „Măiastra“ etc.) domnește acea febrilitate scrâșnită și sâcâială analitică, anunțătoare de exces valah întru *political correctness*.

Prin 2000 – „Observator cultural“, prin 2005 – **Ziua** vor să facă lumină, neaparat întunecându-l pe BGR, care pare și contrariat în umorul personal că de atâția ani n-a părut nimănu, „o fiară goebbelsiană“! Ca brusc, să înceapă pările șoptite la stăpânire, receptarea unor site-uri amenințătoare de nu știu unde, amintirea relațiilor apuse cu Alain de Benoist... Și acuza de nazism / legionarism / rasism / antisemitism, pălărie capabilă să strivească orice căpătâna incomodă.

Ar fi mai sănătos să privim autorul deocamdată prin propriile promisiuni solemne din volum: „Avem nevoie de o nouă dreaptă epurată de nostalgii totalitare, de fantasmă rasiste“, sau „etnicul nu se definește biologic“. Să-și țină BGR promisiunea de militantism pentru *naționalism civic*, emisă în vremea bunei tutele a UFD. Iar de nu, societatea civilă autentică să reacționeze cu aceeași vigilență (nu mai multă...) cu care urmărește recrudescența național-comunistă și extremismul vadimist-peremist. Și totul din imbold interior, iar nu la semnalele vreunei stângi difuze internaționale, sau ale „liberalismului american“.

* * *

„Știu că agonia fericirii mele ar lua sfârșit într-un târziu, dacă am trăi un timp împreună... să audă tăcerea chemării din el“ (Violeta Craiu, **Agonia fericirii**, Editura Edmunt, Brăila, 2003), exclamă o făptură drogată și alcoolică, o femeiușcă deambulată care gusta totuși cândva melodia **Anonimul venețian!**

Reținem cu interes câte o maturitate estetică de soiul: „O taină înmiresmată cu pat din lemn de tei și flori de izmă mă transformă într-o Evă a păcatului“. Accente oneste, poate promițătoare, din **Cântarea Cântărilor**, dar și Eros vag adaptat cerințelor vremurilor noastre.

* * *

Se cuvenea să apară în larga noastră paletă editorială și un astfel de autor, exemplar prin luciditate, franchețe și bun simț: Cornel George Popa, **Bărbatul ca produs**, Editura Fundației Pro, București, 2005.

Adevăruri comunicate fără vulgaritate, astfel ca niciunul din sexe să nu apară inabordabil... Nimic de reproșat, Cornel George Popa e foarte drept cu ambele sexe în competiție, neuitând să aluzioneze mai mult înțelept decât nimicitor, latura de „găină“ a unuia, latura de „porc“ a celuilalt! Și impardonabila codiță de diavol a armoniei erotice. *Egalitatea nefățarnică a sexelor* merita o astfel de privire agreabilă, impertinentă. Obiectivă.

* * *

Scris cu nerv liric, cu îndestulă autoironie și umor rezonabil, iată un soi de roman autobiografic la două mâini, Mihaela Miroiu & Mircea Miclea, **R'estul și Vestul**, Editura Polirom, Iași, 2005. Autori cunoscuți ca persoane respectabile în viața publică: dumneaei universitară, dumnealui ministru vremelnice, îndeajuns de armonizați prin veche amicitie.

Deci, doi români străbat o cale personală spre Europa și toată experiența lor trebuia să ducă acolo: copacul iubit, cam inaccesibilă *est-etică*, glumițele vieții, frondele mult prea fără urmări spre a marca o veritabilă personalitate de ruptură...

S-ar zice că nu putem suda continentul, *dinspre noi*, decât păstrând tezaurul acestui „rest“ dătător de calambur. Cum cultura e ceea ce ne rămâne după ce uităm învățătura școlii, „r'estul“ cu tâlc propus de Mihaela Miroiu și Mircea Miclea e probabil ceea ce ne rămâne ca europeni fesabili după ce uităm partea noastră duplicitară, pitorească, levantină, subdezvoltată, schismatică.

* * *

Câte și mai câte titluri nu sângerează? Doruri, altare, vise, trupuri, arene... Iată o inovație: „Aud pe-nținsa depărtare ecoul însângerat / Al mării ce răzbate în ființă dincolo de țarm“ (Nicolae Sandu, **Ecoul însângerat-poeme**, Editura Zedax, 2004).

Poetul nu pregetă la prezentări de sine: „În care viață în care moarte / sunt dăruit ermeticului dor / pământ trudit de Dumnezeu în palme / ce crește, plânge mărunț oprit... // Poetul: o floare ruptă din trupul lui Dumnezeu... // În cuvânt o doamnă dă-mi un alt destin / mai naște-mă o dată spuse nefericit poetul / apoi muri ca un trandafir / înflorind în trupul iubitei“. Parc-ar fi ceva!

Să mai răscolim... Arareori, poetul atinge de un *paradoxul*, măcar șocul, măcar absurdul: „Dumnezeu a făcut lumea și s-a odihnit / apoi a făcut bărbatul și iar s-a odihnit / a făcut femeia și nimeni de atunci / nu s-a mai odihnit... // Troia /... / Este cetatea care nu mai este /... / A rămas în ea / Doar calul troian“. Uneori, prospețimea e rafinată: „Ulița copilăriei / a înviat / ochii tatălui meu o sărută“. Câte o subtilitate edenică ne clatină: „Suntem două jumătăți de măr“... Tot erotica biruie asupra metafizicului: „Ai încăruntit la sân... / Duminica o sărut ca pe o rugăciune ce mă apasă / Cu insomnia / Servind flori de rai la masă“.

Destulă onestitate lirică, în genul: „orașul / în care ne-am iubit cândva ca doi / îngeri... // De când Adam făcea ochi dulci Evei / La umbra pomului (!?) oprit“, dar și câte o antropologie suspectă: „Pe când Adam îl cunoștea pe Dumnezeu / Iar Dumnezeu se transformase în om“. Și o mare izbândă: „Pe cerul îndepărtat / noaptea / își lasă aripile / ca un duhovnic / poala peste mănăstire“.

Nu lipsește poetului înțelepciunea normativă, țărănească, gnostică, dar una cu risc de elevare: „cel mai mare poet al lumii este cuvântul / cuvântul care ascunde în el / toate morțile lumii... // Omul / Cenușa zeilor / Aruncată de Dumnezeu / Pe pământ... // În lumea aceasta în care sexul / A devenit poezie, iar femeia un altar / Pângărit“. Are de unde progresa Nicolae Sandu.

* * *

Interesant volum a ieșit din colaborarea unei nume-

roase echipe tinere și a 2 coordonatori, unul sociolog / altul antropolog și prozator: Zoltan Rostas & Sorin Stoica, **Televizorul în „micul infern“**, col. „Media și comunicare“, Editura Tritonic, București, 2005. E vorba de raporturile familiei cu televizorul, observate în îndepărtata epocă 1993-1994 (cu televiziune unică, manipulată statal) și în 2004 (epocă de explozie a televiziunilor comerciale, cu manipulări obscure și multiple...). Câte felii de viață de familie, detaliate pe ore, mustind prozastic! Entuziasta echipă tânără se studiază și pe sine, dar și ambientul domestic, cu etalarea preferințelor televizive ale fiecărui membru al familiei, dar se detaliază și gusturile pentru ziare, ba chiar și descrierea încăperilor cu TV... Sigur că eșantionul nu e prea riguros sociologic (de pildă, sexul feminin e reprezentat în răspăr), dar e respectată curiozitatea de tip voyeurist în raport cu „ochiul magic“ al vremii noastre și nu știu ce „ficcionalizare“ candidă a realității brute, până și a celei brutale!

Să mai zicem, într-un aparteu, că ne poate îngrozi succesul unor „reality-show“-uri decebra(n)te? Totuși, bine / rău, lungimea de undă a vieții personale nu mai e atât de dependentă *televiziv* ca-n primii ani '90. Iar gusturile sunt cele care sunt, deși tot se cuvin puse la încercare, am zice.

* * *

O doamnă britanică din high life a fost siflată pentru franchete, ea reflectând că bărbatul-soț e ceea ce rămâne dintr-un amant căruia i s-a extirpat nervul! Se cuvine, vorba grecului lui Caragiale, procedat așadar mai cu modestia... De aceea, m-am tot întrebat dacă doar un soi de venerație (<Venus!), de *amor intellectualis* se reprezintă în oglinzi la Mircea Cărtărescu, **De ce iubim femeile**, ed. a 2-a rev., col. „Cartea de pe noptieră“, Editura Humanitas, 2005.

Dar nu! Indiferent de horbota stilistică, sesizăm mereu punctul de plecare al iubirii pozitive. Autorul chiar se obiectivează: „Am cunoscut apoi femeile reale, femeile imaginare, femeile din vis, femeile din cărți, femeile din reclame, femeile din filme, femeile din videoclipuri, femeile din revistele porno“ (p. 111) și autorul iubeste sexul slab, frumos și inteligent „pentru că sunt femeile, pentru că nu sunt bărbați, nici altceva“ (p. 169)...

Le putem iubi întotdeauna? Mircea Cărtărescu și-amintește de „o jalnică enigmă a unor jalnice vremuri“ (p.37), în fapt prima lui femeie, o intelectuală intrată în Securitate, care nici în deambularea ei din 1990 nu poate fi compătimită sau muștrată: „deodată mi-a aruncat o privire ironică și trufașă, de parc-ar fi spus: știi ce, las-o baltă cu rahaturile astea... era ca și când sub disperarea ei circumstanțială încă ar fi subzistat o mare putere întunecată“ (p. 48). Rămâne o maculare în veșnicie, de parcă prin vocea debusolatei însăși Securitatea îi tot urează ilustrului autor „*Good night, sweet prince*“ (p. 49).

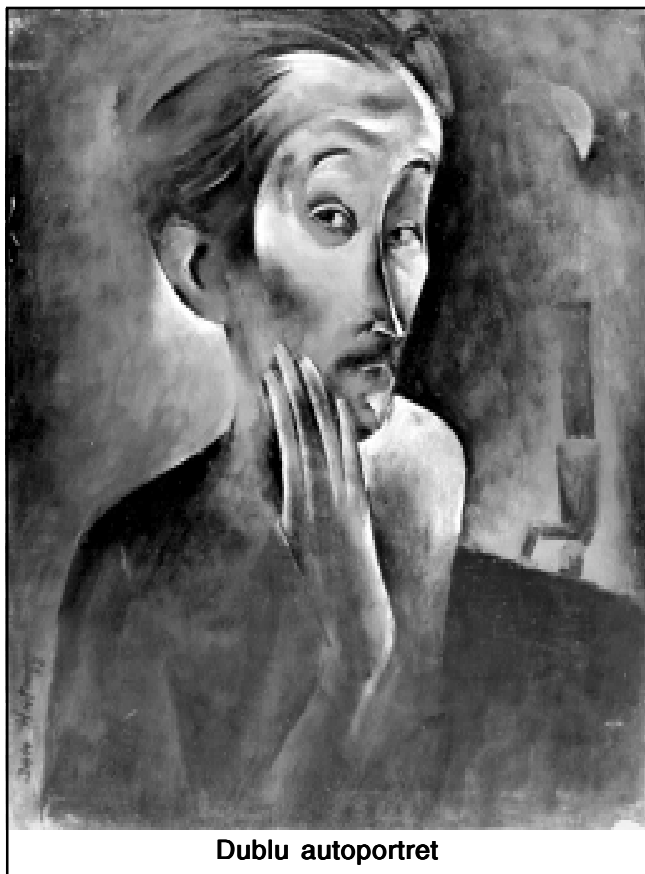
Anamnesis-ul erotic funcționează după cumpăna strecurată în motto-ul din Paul Simon: „I met old lover /.../ Still crazy after these years“ (M-am regăsit cu dragostea dintâi /.../ Nebuni fiind după atât amar de ani), motor al „acțiunii“ și Raisonneur de serviciu.

Și ce copertă superbă... Ispravă a Ioanei Dragomirescu Mardare. Da' chiar, de ce iubim femeile?!

O frescă a secolului XX

A apărut recent la **Galeria de proză** a Editurii LEDA (Grupul editorial CORINT), în traducerea lui Dan Munteanu Colán, într-o a doua ediție (prima a fost publicată la Univers, în 1986) romanul lui Alejo Carpentier – **Ritualul Primăverii**. Recitindu-l, mi-am reamintit dezbateri, polemici, interviuri dintr-o epocă nu prea îndepărtată privind ceea ce în secolul al XX-lea îndeosebi după Al Doilea Război Mondial, s-a numit *romanul politic*. S-a spus că el are ca teme *mecanismul* și *resorturile* puterii, ca și – vezi mai ales marile romane ale prozatorilor latino-americieni – *maladiile* puterii atât de grave și de devastatoare, cu consecințele binecunoscute asupra societății umane. Într-adevăr, romanul politic este, mai întâi de toate, roman despre putere și, nu o dată, despre puterea care tinde, aspiră să fie – precum moartea – o sferă perfectă, adică fără nici o fisură. Carpentier însuși a încercat, într-un magistral eseu, să dea o definiție romanului politic, raportând condiția și evoluția acestui gen sau acestei specii la contextele istorice, sociale, geopolitice, psihologice etc. A definit mai bine prin faptă, prin creația sa, cu atât mai mult cu cât ceea ce l-a preocupat pe marele prozator este nu doar politica, puterea, ci și procesul complex și subtil al politizării și radicalizării conștiințelor.

Nimic prea insolit în epica romanului și în biografia protagoniștilor din **Ritualul Primăverii** chiar dacă aceștia luptă în Brigăzile internaționale din Spania, chiar dacă trec prin momente și experiențe-limită care le schimbă brusc și dureros viața, atunci când nu-i întrerup cu brutalitate firul (*Vera* și *Enrique* își pierd cele mai iubite ființe în vâltoarea ucigătoare a Istoriei ieșite din matcă). Dar li se întâmplă ceva fundamental acestor oameni, acestor intelectuali autentici, pentru că sunt niște intelectuali superiori, spirite neliniștite, interogative, problematice: li se întâmplă tocmai *întâlnirea*, *întâlnirile* cu Istoria (cuvântul este ortografiat cu majusculă în textul romanului). Ele sunt tot atâtea impacte inevitabile, dure, tragice, dar și regeneratoare, care îi modifică, își pun definitiv pecetea pe întreaga lor existență. „*Încă o dată* – constată la un moment dat cu amărăciune Vera, personajul cel mai complex și cel mai tragic al

Dublu autoportret

romanului – *Istoria îmi ieșise în întâmpinare*”.

Simptomatic, eroii ajung la astfel de întâlniri cruciale, întotdeauna revelatoare, călătorind efectiv. Motivul călătoriei este dominat în vasta, polifonica narațiune a marelui prozator cubanez. În ce o privește pe Vera, călătoriile sunt, de fapt, niște exoduri, niște drumuri silnice, dar care trebui parcurse cu orice preț. Nu te poți sustrage tot timpul curentului puternic, nepăsător de suflul și viața oamenilor, al Istoriei. Și cu atât mai puțin nu poți să i te împotrivesți. E drept, că ea, Istoria, cere individului, îndeosebi în vremuri de cumplită restriște, ca acelea evocate în roman, sacrificii greu de suportat, suferințe care invalidează. Iar Vera vrea parcă să se răzbune pentru „*sacrificiul viselor mele*”, pentru „*renunțarea la cele mai nobile năzuințe ale mele*”. Istoria și puterea nu țin seama însă de durerile și rănilile individului. Vera călătorește, mai bine zis fuge, cum recunoaște ea însăși, de evenimente, de revoluție, până când i se impune un adevăr: *ocolirea Istoriei sau evadarea din ea sunt imposibile*; de fapt, pentru a supraviețui ca „*trestie gânditoare*”, nu ai decât o singură șansă: să înțelegi Istoria, sensul ei, și să ți-o asumi: „*Mă predau. Am obosit să fug, să fug mereu. Am vrut să ignor că trăiesc într-un secol de schimbări profunde și, fiindcă nu am admis acest adevăr, sunt goală, neajutorată, lipsită de apărare în fața unei Istории care este cea a epocii mele – o epocă pe care am vrut să o ignor. Și îmi dau seama acum, ca într-o scurtă străfulgerare de lumină, că nu poți trăi împotriva epocii, nici privi mereu cu nostalgie spre un trecut ce se mistuie în foc și se prăbușește, fără să te transformi într-o statuie de sare*”.

Replica unui filosof român – „Istoria a făcut pipi pe mine, fac și eu pipi pe Istorie” – dată într-o anumită împrejurare, este admisibilă ca retorică, dar istorică.

În proiecția unei asemenea revelații „fuga” eroinei de la Baku la Petrograd, de aici la Londra, la Paris, în Spania, apoi la Havana și în Mexic se dovedește a nu fi decât o lungă agonie, iar vocația și aspirațiile sale artistice cu totul insuficiente pentru un om adevărat într-o vreme când „*politica ne intră pe ferestre*”. Și astfel, străbătând drumurile a două continente despărțite de un ocean, eroii se descoperă pe ei înșiși – cine caută lumea se regăsește pe sine! –, ajung la iluminări decisive, iar una dintre cele mai triste și mai tulburătoare mărturisiri pe care și le fac cei ce se întâlnesc și se confruntă în Ritualul primăverii sună astfel: „De multă vreme – zice un personaj –, conștiința mea e la casa de amanet”.

„...A călători – observa Marguerite Yourcenar – înseamnă o experiență umană fundamentală. Orice călătorie este un act de cunoaștere, chiar și călătoria în interiorul unei camere”. **Ritualul primăverii**, titlul faimoasei opere a lui Igor Stravinski, împrumutat nu întâmplător de Carpentier – operă care o obsedează literalmente pe balerina și profesoara de balet Vera, – se încarcă aici de noi simboluri, iar călătoria înseamnă cu adevărat inițiere. De altfel, un personaj afirmă memorabil: „...*orice practică de inițiere implică trecerea prin proba unei Călătorii*” ... Inițierea ca aventură a cunoașterii, a pătrunderii sau a încercării de pătrundere la esențe și a redescoperirii de sine.

Între însușirile prozatorului de mare forță care este Carpentier a fost remarcată, și pe bună dreptate, erudiția. Ai sentimentul reconfortant că scriitorul știe tot, a trăit, a citit și a văzut totul. Fără ostentație și mizând întotdeauna pe virtuțile povestirii, pe plăcerea lecturii care trebuie întreținută, susținută (mai ales când sunt abordate subiecte de factură și anvergura acestuia). Cu știința și cu pana sa regală, romancierul domină autoritar, stăpânește cu dezinvoltură teritoriul vast, îndeosebi pe cele ale Artei.

Prin cele două voci – cuplul Vera – Enrique – care se rostesc alternativ, substanța romanului constituindu-se în fond din confesiunile acestora, prin călătoriile reale și imaginare ale celor două personaje, prin „drumurile” în memoria lor, pătrundem în medii sociale și politice diverse, în ambianța unor mari orașe, ne reîntâlnim cu personaje celebre ale scenei politice mondiale, al căror nume se leagă de evenimente cruciale, asistăm la nașterea unor mituri și la prăbușirea altora. De la politică la literatură, pictură, sculptură și muzică, de la filosofie la balet, de la economia politică la sociologie, psihologie și pedagogie, de la gazetărie la știința (și arta) reclamei, de la urbanistică și arhitectura

colonială creolă la *ars amandi* – ce fină introspecție a sufletului feminin este în acest roman! –, totul e menit să compună imaginea unui „veac de răsturnări și migrațiuni” – teribilul veac XX. Invenția epică se sprijină la tot pasul pe fapte și figuri reale – Tolstoi din **Război și Pace** pare a fi zeul tutelar –, ficțiunea este dublată de document, metafora și simbolul stau alături de relatarea nudă, într-un savant și rafinat dozaj, poezia se însoțește cu mărturia directă și cu eselul de idei.

Scriitor și Cititor trăiesc astfel *Literatura* într-un plan esențial. Cel al conștiinței. (**Constantin Coroiu**)

Mitul cărții printre „găinușe“

În seria de dialoguri (scrise) ale Iolande Malamen cu literatori români contemporani, dintr-un săptămânal al Uniunii Scriitorilor, am citit un foarte interesant interviu cu Nicolae Breban. Rețin, între altele, o idee pe care însăși autoarea a „extras-o” și a pus-o în titlu: „Unele din așa-zisele jurnale nu sunt decât mărturii sincere de ratare...”. Cred că știu și unde „bate” (și bate) Nicolae Breban. De meditat la această idee, cu atât mai mult cu cât ea vine din partea unui mare prozator pe care l-a preocupat și îl preocupă ceea ce aș numi tema ratării, nu numai în romanele sale, ci și în memoriile intitulate **Sensul vieții**, editate la „Polirom”, despre al căror prim volum (din cele trei proiectate) am scris pe larg la timpul apariției. O temă complexă, generoasă și la fel de importantă ca tema iubirii sau a morții. Dar nu pentru a comenta aserțiunea citată evoc interviul din „Ziua literară”, ci pentru a mă referi la un răspuns al Iolande Malamen privind „legile” care „guvernează”, la Paris, „impunerea” unor cărți „de multe ori de vogă trecătoare, dar și valori durabile”. Iată mărturia celui care trăiește și scrie (și) la Paris de câteva decenii: „După al doilea război, Parisul a fost singura capitală ce a lansat cu aplomb scriitorii străini, individual – precum marele Cioran, Ionesco, Kadaric sau „colectiv” – precum marele curent al Americii de Sud. Azi, din păcate, Parisul devine din ce în ce mai puțin o capitală a literelor. De vină e poate tot televiziunea, impactul ei tiranic asupra conștiințelor și a timpului uman, dovadă fiind faptul că un critic mediocru, precum Bernard Pivot, a reușit, printr-o foarte vie emisiune literară să impună nume, valori, eclipsând pe criticii literari de prestigiu, impulsționând vânzările de carte, e adevărat, dar nelansând, realmente, nici un nume, nici o școală poetică”.

M-a frapat calificativul critic mediocru. Și nu fiindcă ar fi nedrept, ci și pentru că, pur și simplu, nu este „în chestie”. S-a considerat numai Bernard Pivot critic? Întâmplarea a făcut ca chiar în ziua când a apărut și am citit dialogul cu Breban (sâmbătă, 12 iunie) să-l întâlnesc, la Iași, pe însuși Pivot, venit în capitala Moldovei, orașul românesc cu cea mai intensă francofonie în ultimele două secole, pentru a realiza o ediție specială a emisiunii sale cu o audiență indivizibilă, deși este o emisiune de cultură, pe canalele France 2 și TV5 – Double. În fața celor câțiva scriitori și ziariști, care fusesem invitați la Centrul Cultural Francez, el rememora, parcă știind de interviul, proaspăt apărut, cu Nicolae Breban: „Când am început să lucrez la televiziune, aveam 38 de ani. Eram *jurnalista* (subl. mea) în presa scrisă. Într-o zi cineva mi-a propus să fac o emisiune literară. Ideea mi-a plăcut. Mi s-a părut o experiență interesantă, cu toate că era, în ce mă privește, fără viitor. În ianuarie 1973, am realizat prima mea emisiune. Ea avusese loc în direct, fără nici o pregătire anterioară. Tremur și acum când îmi amintesc. A doua zi, directoarea canalului (Antena 2 n. mea) m-a sunat și mi-a spus: „Emisiunea dv. n-a fost bună, a fost chiar foarte proastă, dar sunteți făcut pentru televiziune!” Și am realizat apoi emisiuni literare timp de 28 de ani. Am muncit mult. Nu am invitat niciodată un autor fără să-i fi citit cartea, dar nu o lectură rapidă, ci foarte atentă, cu sublinieri, adnotări, observații etc. Asta, fiindcă este esențial ca atunci când stai de vorbă cu un scriitor să-i fi citit cartea. Este și o chestiune de politețe, nu numai de rigoare jurnalistică. Trebuie să beneficiezi de o dublă încredere: cea a scriitorului invitat și cea a telespectatorului care ar putea foarte bine face altceva, de pildă, să se ducă la cinema, decât să stea să te urmărească pe tine. A fost nevoie de multă muncă, mai ales că eu nu eram nici profesor, nici scriitor, ci un ziarist, mai degrabă admirator al scriitorului

Pe lângă Conservatorul „George Enescu“

și iubitor de carte literară. Unul care nu încearcă să se substituie scriitorului, care nu se joacă de-a scriitorul, care nu este scriitor, dar care ar dori să fie... Am muncit, deci, cu seriozitate, cu modestie și cu o doză de umor. La început, i-am indignat pe intelectualii francezi, de vreme ce nu eram licențiat în litere (B. Pivot are studii de drept și de jurnalism – n. mea), nici autor de cărți: „Cum îndrăznește asta să se amestece?!”. Deviza mea a fost însă să fac lucrurile cu seriozitate.”

Pare simplă „lecția” celebrului realizator al emisiunilor „Apostrophes” și „Bouillon de Culture”, devenit, privit ca o adevărată instituție a vieții culturale franceze din ultimele decenii. Apărea „pe sticlă” la o vârstă matură, după o prestigioasă activitate publicistică desfășurată la „Figaro Littéraire” și apoi ca editorialist la Lire și, cu o intuiție excepțională, se sincroniza perfect, pe deasupra prejudecăților celor fascinați de „curent” și „școli poetice”, la sensibilitatea, ritmul și nevoia de poveste, de lectură, câtă mai este, ale unei epoci și ale unei lumi pândite de pericolul sterilizării spirituale, ca efect al tehnologiei electronice în primul rând. Ceea ce a înțeles și înțelege Pivot (n. 1935) mai bine decât congenerul său Breban, este că nu critica literară, cel puțin în sensul ei consacrat, se poate lua la trântă cu un asemenea pericol, ci jurnalistică de înalt nivel cultural, dar de largă accesibilitate, practică adică cu chiar instrumentele care au cel mai mare impact, într-adevăr tiranic, asupra conștiințelor. La rândul lor, viața literară, și de ce nu, viața literaturii pot fi influențate și slujite mult mai eficient și mai profitabil pentru ele și pentru cititor de un mare jurnalist ca Bernard Pivot, decât de un critic sau decât cutare teoretician nu o dată aflat în situația, în fond dramatică, a celui om din Tecuci care avea un motor ce nu-i folosea la nimic (dintr-un poem antologic al lui Mihai Ursachi).

Lumea televiziunii, a televiziunilor, căci de o întregă lume e vorba, se compune din ce în ce mai mult din teșchetari lucrativi, proclamați sau autoprocamați abuziv moderatori, analiști, producători, și, vai, chiar ziariști. În această lume de „vedete”, de „vip”-uri, care creează și cultivă, zi și noapte, mituri false sau de-a dreptul nocive, cum ar fi, de pildă, la noi, mitul mitocăniei, jurnalistul cultural este un marginal, în cel mai bun caz un tolerat căruia i se aruncă, acolo, câteva firimituri de la masa bogată a campionilor vulgarității spiritului gregar, a celor care, cum inspirat spunea Eugen Simion, fac ca și până vocalele limbii române

să se retragă rușinate. În fața lor nu rezistă nici o valoare autentică, nici un sentiment real, sincer, profund. Iar pentru că tot am pronunțat sintagmele spirit gregar și mituri false, am să rememorez un episod relativ recent care le ilustrează pe deplin. Într-una din zilele când la Iași aveau loc, în paralel, manifestările cu participare internațională organizate de revista „Convorbiri literare” și Târgul de Carte „Librex 2004”, un grup de scriitori, editori, muzeografi, ziariști, reputați exegeți ai operei lui Sadoveanu, plasticieni am urcat în deal la Conu Mihai, cum ar fi zis cei de la „Viața Românească” a lui Ibrăileanu, adică la faimoasa Casă cu turn de la Copou, astăzi muzeu memorial. Organizatorii programaseră aici un colochiu consacrat Anului Sadoveanu (un secol de la acel norocos și memorabil 1904, când creatorul *Crengii de aur*, care avea doar 24 de ani, publica nu mai puțin de patru cărți de proză scrise cu o mână de maestru). După colochiul desfășurat în parcul Casei construite în 1842, în care au mai locuit Mihail Kogălniceanu și George Enescu, Nicolae Breban m-a invitat la lansarea unui volum omagial ce îi este dedicat, lansare care urma să se producă la târg. M-am grăbit să ajung la Palatul Culturii, unde era prevăzut evenimentul. Am ajuns mai devreme și nu mică mi-a fost uimirea să nimeresc într-o mulțime pestriță ce năvălea în holul edificiului, îngrămădindu-se ca la stadion. Nu păreau să fie cititori de romane sau de poezie. Și, într-adevăr, nu erau. Toată acea gloată venise să asculte „cotcodăcelile” unei binecunoscute „găinușe” de la o televiziune comercială ce-și zice națională. Flăcăii și fetele juisau că văd găinușa și „pe viu”, nu doar pe sticlă. Aceasta declarase într-un ziar local, cu suficiența caracteristică tipologiei pe care aș numi-o tipologia Garcea, că „volumul” său de „cotcodăceli” este un... act de cultură. Să vă mai spun câți dintre amatorii de asemenea acte au rămas în continuare, și la lansarea cărții lui Breban? Ar fi superfluu.

Coborât, la propriu și la figurat, din Empireul literaturii române de la Copou, îmi era dat să trăiesc un moment din procesul ciudat de coerent de dărâmare a mitului Cărții și al Scriitorului. Și asta tocmai la un târg de carte. Era „opera” televiziunii. Dar nu al televiziunii franceze, unde acest mit a fost cultivat, timp de 28 de ani, de marele jurnalist Brenard Pivot... (*Constantin Coroiu*)

Un realism fără frontiere

Cu niște *Povestiri indecente din Războiul Civil (1994-2002)* debutează în volum Mădălin Roșioru (*Liber Superbus*, Editura „Cartea Românească”, 2003), născut în 1976, asistent al Universității „Ovidius” din Constanța, doctorand al Universității din Craiova și redactor al Revistei „Tomis” – Constanța.

Bineșcolitul autor se simte în literatură ca peștele în apă, cum s-ar zice, și cronică neobișnuitului său război consemnează, ironic cel mai adesea, destule victorii și destule înfrângeri. Sunt pagini de o consistență spumoasă și simpatcă, strălucitoare și înșelătoare în strălucirea lor precum gheața deasupra unor ape cărora nu le poți bănuia adâncimea.

Tânărul autor se războiește vreme de opt ani și trei sute de pagini, când cu realul imediat și inacceptabil, când cu propriile-i fantasme, încă adolescențe, când cu dificultățile textualizării, când cu acelea ale existenței, când cu lumea, când cu sine însuși.

E greu de apreciat cât *program* se află în aceste pagini, și cât firesc al devenirii, cât joc textual și câtă angajare existențială.

Adevărate demonstrații postmodern(ist)e, prozele lui Mădălin Roșioru par scrise în răspăr, cu extraordinare abilitate stilistică, dar și cu demolatoarea vocație a respingerii mai tuturor principiilor estetice statornicie în timp, „clasicizante” în sensul considerării unității și echilibrului „operei” drept trăsături definitorii.

Virtuozitatea pare un scop în sine și recitalurile textuale memorabile, fie că mimează realismul pur, „obiectiv” și solid susținut de detalii, fie că acceptă convenția postmodernă a autoreferențialității. Nu lipsesc exercițiile urmuziene, aglomerările suprarealiste, citatele, jocurile de cuvinte, rimele interioare, digresiunile paremiologice ori precar „filosofice”, suavitățile și scatologice.

Am putea vorbi, parafrazându-l pe Goethe, despre mustul din a cărui turbure fierbere se va alege, cândva, limpede și nobil, vinul. Sau,

în altă zariște, despre exercițiile de zbor ale albatrosului tânăr.

Nu o voi fac însă, impresia mea fiind că Mădălin Roșioru nu e interesat de *opera* unitară și echilibrată (din perspectiva căreia textele ar părea neîmplinite sau simple încercări, fie și bine controlate, de ucenic-vrăjitor). Cei crescuți în cultul lui Proust ori al lui Thomas Mann au suficiente motive să strâmbe din nas. Postmodernismul ostentativ irită prin lipsa de „viață înglobată în text”, prin mobilitatea deconcertantă a perspectivei auctoriale, prin limbaj ori prin „neseriozitatea” minimalizatoare a viziunii.

Când îl ai în minte pe Hans Castorp e greu să accepți că există, undeva, și Clapacioc!

Realismul, pe de altă parte, ne-a uluit în ultimele decenii – și mai ales în cadrul atât de flexibil al postmodernismului – cu extraordinara lui capacitate de adaptare, încorporându-și, nesățios, hălci mari din fantasticul de până mai ieri, din lirismul ce părea arondat pentru totdeauna poeziei și chiar din experimentalismul cel mai trăznit.

„Deficiența de trăire” a unor tineri autori ascunde, după toate probabilitățile, și refuzul deliberat al unui anumit mod de trăire, convențional în fond și acesta și deloc mai semnificativ decât acela livresc și fragmentat.

Mădălin Roșioru vede monstruos și simte (probabil) enorm. Umbra anamorfică a lui nenea lancu băntuie, tutelară, și aproape de nerecunoscut, scrisul său provocator și șocant. Lia Butelia începe cu o „festivitate de deschidere” (textuală) care adună într-o bucătărie de mahala *verbe* precum celebrul inventar din târgul Moșilor, de obiecte: „taie, îndoie, duduie, suduie, năzuie, răzuie”, ș.a.m.d., binișor peste sută. Fastuoasa convocare fenomenologică e prilejuită de tăierea unei scroafe de „două chintale și mai bine”, lângă leșul căreia trebăluiește, „fătându-ți încoace și încolo șuncile fâlfâitoare, văluroase și monumentale ca spațiul mioritic și ca romanul balzacian, o cucoană, falnică sun un turban imens [...], capotizată și bigudizată intensiv”.

Soțul rotofei și intelectual („-a citi – în *original* – pe papăievici”) se gudură, supus, în jurul cucoanei, care sloboade uneori, rabelaisian, părțuri. Scenariul caricatural nu estompează mizeria „realistă” a realității conjugale, nici meschinăria jegului cotidian ce se întinde, de neoprit parcă, peste existența mai tuturor. Epicul acesta derizoriu sare brusc într-un fantastic sarcastic: butelia a cărei încărcătură e pe sfârșite devine, miraculos, o sursă de energie pentru întreaga națiune. Minunea (omologată de inevitabilul sobor de preoți), bulversează viața planetei și se sfârșește într-o explozie.

Amestecul de realism scatologic, hiperbolizarea derizoriului și fantasticul infantil produce efectul scontat: hilaritate și sarcasm.

Mădălin Roșioru are indiscutabil vocația comicului – pe care îl presară în doze infimezimale, homeopate, mai peste tot, conferind până și celor mai obositoare pasaje un fel de sprinteneală simpatcă.

Un text (*The One*) pare a fi scris de Gorică Pirgu, absolvent, nu se știe prin ce minune, al unei facultăți și dedat – ca în presupunerile naratorului „Crailor”, îndeletnicirii de făcător de schițe; altul (*Ereziarhul*) pare o combinație de jurnal și ficțiune românească, finalul ei închizând cercul început în primele pagini ale cărții.

Cele 65 de „psihopoeme” din „anexă” ar fi putut constitui, singure, un mic – și de bun augur – volum de debut poetic. Autorul a socotit de cuviință să le publice împreună cu proza, poate și fiindcă nu (mai) crede în funcționalitatea unor concepte precum acela de gen și specie.

Orfevrul rafinat, din speța unor Marcel Gafton, Ion Gheorghe (cel din „Zoosofia”) sau Șerban Foarță, Mădălin Roșioru poare a fi „proprietarul unui areal lexical de invidiat. Cuvintele lui trăiesc, într-adevăr, se adulmecă, se cheamă, se împreună, fie că se află într-o zonă ludic-folclorică, fie într-un fel de suprarealism de sorginte onirică.

Sunt texte născute din bucuria jocului intelectual, fără „psihologie”, dar nu și fără lirism genuin.

Impresionant prin vastitatea orizontului cultural, prin mobilitatea intelectuală, prin finețea auzului și prin dexteritatea ieșită din comun întru combinarea cuvintelor, Mădălin Roșioru este un autor de la care sunt de așteptat cărțile de top ale noii generații. (*Marian Dopcea*)

Les Etrangers de Paris – Constantin Brâncuși

În ciclul *Les Etrangers de Paris* – colecția *Les Roumains de Paris* apare sub atenta coordonare a lui **Basarab Bărbulescu**, colecție ce propune noi dar și cunoscute aspecte din viața artiștilor români care au pășit pe tărâm francez și s-au afirmat, mai apoi, ca valori universale în capitala luminilor, Paris.

Acțiunea de prezentare a valorilor culturale românești, creatoare de frumos pe malul Senei, a început cu **Emil Cioran**, încă din anul 2003, cu o apariție editorială semnată de Simona Modreanu; au continuat, în ordine cronologică, editările despre: **Victor Brauner** – de Sarane Alexandrian, 2004, **Gherasim Luca** – de Petre Răileanu, 2004, **Tristan Tzara** – de Henry Behar, 2005, **Benjamin Fondane** – de Olivier Salazar-Ferrer, 2004 și, în cursul anului 2005, **Constantin Brâncuși**, de Doina Lemny.

Cercetătoarea Doina Lemny, originară din Focșani, nu se află la prima sa carte care tratează chestiuni privind viața și opera lui Brâncuși; desfășurându-și activitatea în cadrul Centrului Georges Pompidou – Paris și dispunând de inedite informații legate de artistul român, cercetătoarea a publicat atât în Franța, cât și în România, cărți care o recomandă drept exeget important al Maestrului de la Hobița, alături de **Sidney Geist**, **Florence Hetzler**, **Ion Pogorilovschi**, **Radu Negru** ș.a.

Recenta apariție editorială a Doinei Lemny tratează amplu și echilibrat, atât viața cât mai ales opera brâncușiană, cu câteva dintre sincopetele acesteia, care au făcut, chiar din epocă, „deliciul” unor comentarii acerbe, înverșunate, privind câteva piese ale artistului oltean; e vorba de expunerea **Principesei X** la Salonul independenților din anul 1920, creație a cărei formă ilustrează un phallus îndoit către sine, strălucitor, dar phallus, dacă e să luăm în considerare spusele lui Paul Signac, președintele juriului de atunci al Salonului, de procesul american iscat de **Pasărea în spațiu**, din anul 1927 și nu în ultimul rând, ci chiar primul, cronologic zicând, de **Domnișoara Pogony**, din anul 1913.

Intitulate drept scandaluri, în cartea Doinei Lemny, cele trei piese din opera lui Brâncuși au provocat valuri și chiar zbierete isterice în acele timpuri; însă, se știe, artistul adevărat și respectat în veac nu este cel tăcut și cuminte, care urmează linii și drumuri bătătorite, ci acela descoperă noi trasee către Damasc, așa cum a făcut-o strălucit românul din Montparnasse, iar acest lucru aduce cu sine și reacțiile cele mai neașteptate ale semenilor.

Așa cum bine afirmă autoarea, reușita Maestrului pe tărâmul lumii artistice se datorează faptului că: **Brancusi avait toutefois son monde interieur, ses pulsions et ses fantasmes, qui transparissent dans certaines de ses œuvres** și îl citează, în continuare, pe autorul atât de controversat în anii douăzeci, cu vorbele care-l definesc în tot ceea ce acesta a realizat sculptural, mental: „**J'ai fait dire a la matiere l'inexprimable!**”.

Cartea Doinei Lemny cuprinde aspecte concentrate, legate de lumea fotografică și a luminii, proiecte de monumente particulare și publice, neuitând să menționeze parțial eșuata experiență indiană a Maestrului; de asemenea, nu sunt uitați nici prietenii lui Brâncuși, femeile, muzele și amantele care au pigmentat existența artistului fără de care n-ar fi fost posibilă însăși opera sa.

Tabelul cronologic biografic brâncușian, notele, indexul și bibliografia întregesc o reușită editorială pariziană, intrată deja în panteonul cărților de referință ce supun dezbaterii savante opera artistului de la Hobița. (**Florinel Agafiței**)

Seismele lui Anatol Ciobanu

Moto: „M-am așezat pe o piatră / să-i simt răsuflarea”

Poetul Anatol Ciobanu a lansat în 2005, la Editura „Publistar”, un nou volum de versuri intitulat **Seisme** (cu o prefață de Florentin Popescu). Născut acum 45 de ani în Basarabia, Ciobanu a fost gazetar în Chișinău și actualmente este publicist-comentator al „Economistului” bucureștean. Debutează în 1978 cu poeme, publicând constant versuri în diverse publicații, de la „Nistru” și „Tinerimea Moldovei” la „Adevărul de Duminică” și „Miorița noastră” (care apare în SUA). Lansarea oficială în volum are loc în 1985, într-o culegere colectivă a tinerelor condeie basarabene, **Dintre sute de catarge**. Dintre celelalte volume – din ultimii ani – amintim **Stânci solare**, **Fugar în steaua mea**, **Răcoarea sărutului**.

Un poet fără complexe, după cum îl caracterizează prefațatorul său, Ciobanu reprezintă cazul basarabeianului tipic, intrând într-o galerie a poezilor de dincolo de Prut, remarcăți după 1989 și-n Patria Mamă (Grigore Vieru, Emilian Galaicu Păun, Leo Butnaru, Leonida Lari, Arcadie Suceveanu). Încercând treptat să se rupă de temele clasice ale confrăților săi – Ștefan cel Mare, Eminescu, Unirea, destinul Basarabiei sub cotropire rusească, dorul de România, familia, mama și limba etc. – Anatol Ciobanu încearcă să caute și alte dedesubturi lirice, să le spunem mai „generale”, dar în același timp mai latente. Poezia sa este aparent simplă, eliberată de inutile podoabe, mergând direct către ochiul și inima cititorului, folosind pretexte imediate (cum ar fi cutremurul din Asia din 2004) pentru a contura adevăruri eterne.

Seismă în sine este un volum reflexiv, care denunță toate problemele timpului în care trăim, cu apocalipse fizice și sufletești, unde orice fenomen, la scară cât de mică, face parte dintr-un lanț fenomenologic macro, unde omul se apropie de Divinitate și conștiința se opune violenței. Mihai Cimpoi îl caracteriza precis pe Ciobanu ca pe un regizor rafinat, „configurând un spectaculos teatru lăuntric”. Nu întâmplător volumul se deschide cu o poemă sugestivă, **durerea înțelepciunii**, un dialog între profanul / terestru și sacral / astral. Autorul își caută aripile unde „se spânzură munți, furtuni, tornade, oceane, nori și un evantai de boli” – practic purtând în spate mapamondul, „murind de propria-i umbră”, liricul lucid se instituie într-un nou Atlas ori Sisif. Dorița lui primordială este de a se (re)cunoaște, de a se reînființa. Permanent înconjurat de îngeri, el face călătorii între ființă și neființă, „tregerile” sale blagiene a fi drumuri de purificare mitice, mistice. Chiar dacă pare fiind singur în luntrea lui Caron, „traversând un bal mascat” (al deșertăciunii umane), chiar dacă lupii urlă în inimă și neprieteni îl înconjoară, damnatul călător „clădește un lăcaș sfânt, topindu-se în cuvânt”. Recoltând „Scorpiile” – care nu mai pot fi blânde, pure Euridice, ci mai mult Medeea, Orfeu cel tot căzând prin Infernul cotidian nu mai are timp să se „supere”, în tristețe și singurătate, resemnându-se **să caute** printre „umbrele eroilor” Adevărul care-l va înălța. Sub semnul unui „încotro?”, al oboșiților din naștere, autorul recurge uneori la panism, la oniric, la „somnia” lui Blaga, dar și la semnele nichitiene. Iubirea devine monosilabică, evadările din derizoriul rutinei par imposibile, bucolicul este în toate – într-un fel de Eden inventat, menit să înlocuiască peisajele thanatice ale unui Pământ decadent.

Câteodată, poetul revine în Realia, la vama de la Prut, cu „sârmă ghimpată”, la porțile minciunii și-n poarta de sfinți, la Sinești, la Slobozia lalomiței, la Sinaia, în delirul frământărilor terestre, culegându-se brâncușian printre ploi. Poema de referință este cea a metaforei – simbol despre orice „cutremur” care ne răscolește brusc viețile. Pornind de la durerile Asiei de Sud-Est, Ciobanu reliefează **tragedia universală**, mai ales a omului care a uitat de sine, dar și de Credință, de Cel de Sus, robotizându-se, în plictisuri în care-și caută „norocul” realizării aparente. Imaginea Tatălui este predominantă (poezii basarabeni sunt mereu foarte atașați de stâlpii familiei), dar ea nu este una „răsturnată”, ca la Sartre, ci profund respectuoasă, spiritul patriarhal dominând viețile fiilor care găsesc iceane în trecut și sprijin în amintiri. Sunt amintiți, evident, și

marii scriitori români care îi pot sta ca modele, de la Călinescu la Sorescu și Bacovia. Tuturor celor pe care îi simte *românește* poetul nu le poate da decât *seismele* sale lăuntrice, „sacra lumină a cuvântului”.

Poet vital dar și apolinic, temperamental dar și meditativ, Ciobanu își dă seama că – vorba amicului Emil Ciulei – *erupție este totul* și, încercând să scape din chingile acestui Univers, al haotizării zilnice, poetul nu poate decât inventa o Țară unde curcubeiele dragostei celeste înving cutremurele de orice fel. (**Andrei Milca**)

Două romane pseudofeministe: *Un an în Paradis și Anunț matrimonial*

Liliana Corobca, talentata prozatoare din Basarabia, revine cu un alt roman, *Un an în Paradis*, care poate fi de succes, după „Negrissimo”. Cei care credeau că literatura feminină, autohtonă nu poate oferi decât vagi pornografii monocorde semnate Ioana Bradea sau I. Băețica, vor avea surpriza să constate că se poate face o carte despre destinul nefericit al unei prostituate fără a se cădea în vulgarul redundant. Limbajul Liliane Corobca nu este unul agresiv ci mai degrabă ponderat-liniștitor, uneori pudic, alteori ironic – dar ea pare că își iubește cumva – și compătimeste – personajele, intens umanizate în ciuda „meseriei” pe care o practică. Un „pește” nemernic (Zeca) se poate îndrăgosti de o frumoasă târfă (Sonia) – ea însăși victimă a unui traficant de carne vie (Pavel), care până la urmă, ca o „răzbunare”, nu îi va rezista nici el și îi va cădea în „mreje”, salvând-o din infernul unui bar-bordel, unde iubirea însăși e o afacere. Cam acesta ar fi „subiectul” unui *an în Paradis* – și cel mai important pentru cititori și critici ar fi faptul că avem, în sfârșit, o *poveste*, o intrigă, nu mai e încă un roman despre nimic. Fără a pica în dramoletă telenovelistică, deci evitând melodrama ieftină à la Sandra Brown, autoarea pare că se reîntoarce într-un fel la romanele periferiei, ale lui G. M. Zamfirescu sau Eugen Barbu. Stilul ei este mai degrabă „viril” decât patetico-feminist, chiar dacă uneori, inevitabil, „simpatiile” par a se îndrepta către sexul slab și aici asupra de o brută – ce își va găsi și el nașul în... Eros! Capacitatea de metamorfoză a personajelor este încântătoare, cei trei actanți sunt niște cameleoni care trec de la cinism la pasiune (Pavel), de la afacerism la împlânzire și sentimente („peștele” Zeca) și mai ales, de la inocență la maturizarea forțată (pura Sonia, victimă a unui troc murdar, trece prin toate etapele transformării unei femei, de la victimizare la resemnare, de la emancipare la altă formă de cinism – la sfârșit devenind o „vampă” puternică, o „femeie” în cel mai dur sens al cuvântului).

Sonia este și personajul forte al acestei cărți, atrăgând atenția dintre toate celelalte fete atât celui care a „vândut-o”, cât și a celui care a „cumpărat-o”, fiind pe rând marfă, proprietate și, paradoxal, idol pentru ambii care au distrus-o. O Madame Bovary postmodernă – care nu e însă chiar autoarea ironică și duioasă în a-și tratat „pacienții” din ficțiune și abordând, ceea ce numea Al. Astelecan, un „stil vesel” (eu i-aș zice mai degrabă tragi-comic!) – care o (re)descoperă ca femeie în mijlocul unui tractiv infernal cu nume de... Rai, Sonia este și o Anna Karenina, care are puterea să nu se sinucidă, ci să ia viața de la capăt, rămânând doar durerea amintirii unei „purități pierdute la târgurile de sclavi ale lumii în care trăim”. Un roman – metaforă, care se citește pe nerăsuflăte, pentru că acțiunea te prinde și te face să te gândești la lucruri mult mai profunde decât (aparent) banala poveste a unei femei ce devine fără voie peste noapte damă de consum – se pune chiar problema relației stăpân (bărbatul) – sclav (femeia), a discriminării, care încă mai există în secolul XXI și mai ales a sărăciei lumii basarabene, care te îndeamnă să alegi orice mijloace, chiar și vicioase, pentru supraviețuire.

La fel ca și Liliana Corobca, Tatiana Covor nu practică un desuet feminism (ba din contră!) în romanul cu titlu înșelător *Anunț matrimonial*. Se pare că unele autoare, de tipul celor două amintite aici, fac pur și simplu literatură, existențială, construiesc povești inteligente, gândesc cu creierul și nu cu frustrările fustei, își depășesc lamentările și complexe printr-un eficient stil scriitoricesc dincolo de

„războiul sexelor” slab vs. tare (oricum, de multe ori proporțiile sunt inversate, nici nu mai știi exact cine e victima și cine călăul, cine e „femeia” și cine „bărbatul”).

O altă poveste decentă, a unei „doamne”, de astă dată pe linia romanului precedent *Țara care nu există* (pseudo-jurnal eseu), demonstrând încă o dată originalitatea și forța Tatiane Covor, descurcându-se bine în labirintul unor istorisiri criptice, ermetice, onirice („în somn, coșmarurile sunt doar niște vise”). Până la urmă, e chiar reconfortant când o femeie nu cade în „ispita” beauvoriană și poate să *nu* scrie la modul „feminist”, ba chiar își permite, evitând abil și licențele limbajului „fracturist”, să scrie despre singurătate, teamă, moarte, fără a se psihanaliza plicticos, ci mai degrabă cioranian, oferind și aici o *poveste*, și ea autoironică, și ea puțin referențială, textualistă, dar abordând erotismul în felul incitant nenarctic sau siropos. Covor scrie despre cotidian, despre vulnerabilitate și uzura (extra) – conjugalului cu personaje cu nume italiene într-o lume nebună, a călătoriei și a obsesiilor, într-un „perpetuum mobile” al lecturii. Eroina-autoare vrea să se „mărite” doar cu tainele unui text bine elaborat, unde „anunțul” este o sinucidere zilnică, rituală, o treaptă a anulării de Sine într-un Roman Model. (**Andrei Milca**)

Bursa de iluzii

„Personajele sunt în sală”, am spus la o lansare de carte a Magdei Ursache, mi se pare că era vorba de romanul *Strigă acum*... , apărut în anul 2000. Și am adăugat: „Desigur, este vorba de personajele «pozitive», cele «negative» o așteaptă pe autoare afară, la cotitură...”. Deja romanele precedente stărniseră reacții în presă și amenințări din partea unor persoane care s-au recunoscut, în literă și-n spirit. Fără a se lăsa intimidată – dimpotrivă –, Magda Ursache a continuat procesul ei românesc asupra vieții literare și universitare din perioada comunistă și din anii nesfârșitei tranziții. Autoarea se încapățânează să refacă scheletul mamutului, pornind de la un os. Punctul de plecare, osul în gât, este momentul când a fost eliminată de la revista „Cronica”, în urmă cu exact 30 de ani. (O punem și de-o aniversare, mai ales că, în curând, se împlinesc 40 de ani de la apariția „Cronicii”). De aici începe calvarul, „lungul drum al zilei către noapte”: să fii dat afară, în socialism, cu tinicheaua unei „greșeli politice”, însemna să intri în colimatorul sistemului, care nu te mai slăbea. Când asistentă la studenții străini care învățau românește, când cercetătoare la Institutul de filologie, când, mai ales, „pe liber”, Magda Ursache, autoare, până atunci, a unei cărți de critică literară (*A patra dimensiune*, 1973), n-a

Case vechi pe strada „George Enescu”

La Grădina Copou

reușit să mai publice, în acest interval, nici un rând în cele două reviste din Iași („Convorbiri literare“, „Cronica“), textele ei fiind mereu respinse, amânate, pierdute.

Să nu te apuce, post-revoluționar, o „mânie liberă“ (titlul rubricii ei dintr-o revistă focșăneană)? De altfel, nici după '89 Magda Ursache nu și-a aflat un loc de muncă, nici măcar un loc de rubrică într-o revistă ieșeană, publicând în reviste din Focșani, Piatra Neamț, Constanța, Suceava, Pașcani, Galați. O conspirație a tăcerii s-a întins și în jurul cărților ei, la Iași: „Păi, dacă scrii despre cutare carte, o să se supere cutare personaj, care iese cam șifonat...“. Iar unele dintre personaje au și acum pâinea și cuțitul literar / universitar la îndemână sau fac frumos spre cei ce le posedă. Cu 20-30-15 ani în urmă erau „stâlpi de nădejde“ ai partidului, „persoane de susținere“ la locșorul lor de muncă, decani, prodecani, șefi de revistă, șefi „pe cultură“, secretari o.b., reporteri pe șantierele patriei, realizatori de mese rotunde la care se mânca mult-mult din dejecția aceea scăpată de corectură, pentru care Magda Ursache a fost scoasă de la revista „Cronica“. Unii dintre aceștia sunt acum, peste toate, beneficiari ai unei „indemnizații de merit“ (o „bagatelă“ de 10 milioane, care le rotunjește pensia, penibilă, într-adevăr). Nu zic, există și scriitori care binemeritau această răsplătă (Brumaru, Ciopraga, Cezar Ivănescu, regretatul Mihai Ursachi), dar cei mai mulți fac parte din rândul persoanelor de sprijin sau al celor ce, după '89, au stat cuminți în banca lor, nu i-au tulburat cu nimic pe oamenii Puterii.

Sau i-au tulburat cu omagii, precum „profesorul Teu“, care a căzut în extaz (unii zic că în scufiță) în fața unei cărți despre „eterna, fascinanta Revoluție“. Panegiricul a avut efect, profesorul fiind inclus repede pe lista beneficiarilor indemnizației de merit.

În *Bursa de iluzii* (Editura „Opera magna“, 2005), profesorul Teu – un fel de Agamiță Dandanache care, sub aparența decrepitudinii, își urmărește foarte bine scopurile – este președintele juriului ce urmează a stabili premiile Asociației Scriitorilor. Îl acompaniază Milucă, Popoacă, Eva Rogojan, Dumitrel, Iancu Păun, Fronea, Iris – nume ce, în sine, nu spun nimic, dar care, pe parcursul romanului, vor căpăta consistența unor persoane reale. Nu și identitate sigură, întrucât Magda Ursache îi „topește“ pe mai mulți într-unul, ca să nu fie acuzată, doamne ferește!, de atac la persoană. De altfel, autoarea precizează de la început, conform celor mai perfide uzanțe, că „acest roman nu este o carte «à clef»“ și cere „imunitate ficțională“. Ea scrie o saga (fragmentată de citate din Caragiale) a unei lumi populate de mitici,

mițe, zițe, cațavenci, ricăventuriani și, cum s-a văzut, dandanachi, contemporani cu noi. (I)realitatea este văzută din unghiul a cinci personaje (bărbați, femei), care relatează la persoana întâi, auctorială. Încercare temerară, trecută cu brio. Comicul de limbaj este savuros, invenția verbală e mereu surprinzătoare și ademenitoare, mai ales că autoarea, dincolo de propria-i ebuliție, apelează la vorbele de duh și de văzduh ale altor scriitori, dintre care Paul Goma, Luca Pițu, Șerban Foartă o alimentează copios.

Și aici, ca și în publicistica din diverse reviste, Magda U. nu obosește în a reveni asupra „literaturii orizontale“, cum a numit Emil Iordache literatura obediță, omagială, festivă. Sunt (re)dați pe „răzătoare“ (Luca Pițu) poeți, prozatori, critici care, până în '89, au servit „cauza“ (comunistă), iar după aceea au trecut, fără nici o mustrare scrisă, la amvon și la literatura de piață. Cu o dexteritate narativă uluitoare, Magda U. reușește să amalgameze romanul erotic (seducător, dar niciodată finalizat) cu teme de dezbateră critică (și etică); impactul miorițelor și băcițelor cu frisoanele date (unora) de europenizare sau globalizare; știri (picante) despre VIP-uri și tertipuri cu delicate atingeri la coarda sensibilă a sufletului. Nu uită, desigur, să-i urechească – citând din ei copios – pe autorii de ultimă generație, care-și etalează, în pagini multe (și premiate de Uniunea Scriitorilor!) obsesiile și perversiile sexuale, fără nici o perdea, așa cum îi învață Bebe-sex. Nostimada este că, de la un roman la altul, și personajele Magdei U. sunt tot mai dezinhitate, ca să nu zic tot mai porcoase la gură...

Dincolo de acest recurs la perdea, al pudibondului din mine, *Bursa de iluzii* atestă o prozatoare care scrie, ca și Paul Goma, „eseu politic deghezizat în roman“ și, ca Luca Pițu, „roman deghezizat în eseu“. Anticipez că această carte a Magdei Ursache va fi nominalizată, ca și precedentele, la unul din premiile Asociației Scriitorilor din Iași. Îl va primi oare? (Nicolae Turtureanu)

Evadări din nimicnicia timpului galopant

Noua plachetă de versuri, semnată de Vicenția Vara, sub titlul *Acrobație diurnă și alte închipuiri*, la Editura Grupul Editorial Vremea (București, 2005), pune în ecuații lirice lumina și întunericul, ca fațete ale raționalului și iraționalului, fizicului și metafizicului, revelatului și misterului dăinuitor, solarității ființei și încrunțării tenebroase, certitudinii existențiale și rătăcirii pe tărâmurii halucinatorii în căutarea înfrigurată a absolutului, rumorii pământeste și ataraxiei celeste ș.a.m.d. Poeta e în contratimp cu îngerul ei păzitor, traseele lor vectorizându-se în sensuri diametral opuse: „Îngerul îmi cere numele drept toiag / pentru drumul în lume și / îmi dăruiește în schimb fructele amărui / ale zilei gata să crească în trupul meu / mereu înserat de aripa nehotărârii. // Ochiul meu pe Dumnezeu îl caută / pe când îngerul învață să pășească / pe pământul viu al vieții / și încerc cu disperare să zbor / mai mult ca pasăre albă și tăcută decât / ca înger argintiu-strălucitor“ (*Lumina cerne întunericul*).

Se încearcă fără încetare o evadare de sub presiunea stresantă a curgerii timpului intrat din a opta zi a Genezei într-o reiterativitate alienantă strivitoare, mașină cosmică rotindu-se în gol, la infinit, într-o luptă fără sfârșit a luminii și întunericului care se distrug și se nasc reciproc (*Jocuri: lumina tandră, Tatuaj cu inimă*). Întâlnirea cu dublul astral e pentru poetă o constantă obsesivă a scrisului ei dintotdeauna și rimează cu nevoia de puritate. Acest suav Hyperion e „o închipuire argintie cu aripi de lebădă“, el are pleoapele străvezii și își face simțită prezența la ceasul miraculos de toamnă în care gutuii înfloresc a doua oară (*Întâlnire metafizică*). Poeta se hyperionizează, la rândul ei, în spațiul imponderabilității, al curăției și respirației de sorginte magică: „De argint sunt oasele mele / spălate în razele lunii / din lumină este trupul meu / mirosind a rășină“ (*Desenez cu unghia strălucitoare*).

Regretul și nostalgia după ieșirile eului liric din vârstele sale succesive sunt răsturnate într-un nestăvilitor dor întregitor, chiar dacă aceste surori gemene poartă încă hainele tristeții și, deci, ele nu-i pot împrumuta decât frica și plânsul de odinioară, bune însă conducătoare, și una ca și cealaltă, de credință și de inocență pe care, se subînțelege, vremurile ulterioare le-au maculat și le-au otrăvit cu îndoială și cu trăire

duplicitară: „Ajută necredinței mele, Doamne, când / lângă sora mea
geamănă se descaltă crinii și / plânsul nostru seamănă / cu laptele
dimineții din / paharul Îngerului“ (*Paharul dimineții*).

Lumina, fie auroral-diurnă, fie estival-autumnală, e una de evaluare
a traiectoriei creatoare a poetei, așa cum e și a cuminenței roditoare a
pământului, fulgurații ale sagacității echivalente cu tot atâtea clipe de
respiro și de împăcare germinatoare cu condiția umană (*Cântărești
cumințenia pământului*).

Poeta își trăiește cu dramatism ipostaza de depozitară a bagajului
moral ancestral și nu se sfiește să-și trăiască mândria care o îndatorează
și o înobilează în același timp, dând un sens major existenței altminteri
cum nu se poate mai vulnerabile și, implicit, alienabile: „Sunt o cetate
asediată unde / năvălesc trăirile celor de odinioară, / sunt o cetate
cucerită pe nesimțite / de sentimente înviate care / îmi sorb însetate
sufletul / Întru în gesturile vechi ale / bunilor-străbunilor ca într-o /
armură de împrumut“ (*Armură de împrumut*).

Timpul sacru al copilăriei mai țâșnește din trecut doar în zilele de
sărbătoare și aduce cu el uimirea, umbrită însă de sentimentul de
culpabilitate că a lăsat să zboare prea repede clipele de fericire ce i-au
fost date (*Duminică risipitoare, Uneori, mă întorc, Sora duminică*).
Altă modalitate de evadare din nimicnicia timpului galopant nu există,
în afara îmbrăcării, printr-un ritual magic angelizant, a armurii cuvintelor.
Tot din cuvinte poate fi durată corabia pentru marea trecere a apei din
urmă: „Înfrigurate, cuvintele au uitat gustul / parfumat al căpșunilor și
/ numărul ascuns al zilei când / mă voi preface în corabie zburătoare / pe
obrajii luminii și pe umerii întunerului. / Înfrigurate, cuvintele alunecă
în marginea serii / pe mâinile nehotărârii mele care / stă să apună“
(*Frumoasa corabie*). Iată una din cele mai frumoase laude aduse, în
aceste sonuri argheziene, vorbe amprentând mirific clipa în care a fost
rostită: „Îmi adun glasul într-un pahar / cu piciorul înalt de cristal / și
mireasmă de ienibahar. / Curge peste buza lui tăioasă / șoapta aburită
de somnoroasă, / vocea toropită de oboseală încăleacă iezii / silabelor
uscate de fierbințeala amiezii. / Unde este glasul porfiriu de iubire? / se
întreabă alunecând, subțire și ușoară, / vorba înfrigurată și întristată de
seară“ (*Jocuri: păsări colorate*).

Un sentiment de împăcare cu ideea mării plecări prinde să vertebreze
piesele din partea finală a cărții: „să te hotărăști atunci să închizi, / în
străvechea cutie de sifed, / cățelul pământului lângă / trei brățări de
argint / și pe pârta luminii să pornești, / pe un deal cu galbene flori“
(*Dezbrăcând cămașa somnului*). Veșnicia e percepută ca o revenire
mioritică, majoritatea ipostaziilor naturii (pasărea cu zbor de argint,
frunzișul tulburat de vânt, lujerul luminii crescând din pământ, oglinda
lacului, miresmele florilor, fluturii, pietrele, nisipul mării) reușind să-i
smulgă făgăduințe nemuririi, precum și antologicul poem *Închipuirea
nemuririi*, amintind de capodopera Magdei Isanos, *Copilul meu, să
nu mă cauți*. Gesturile de tandrețe se obiectivează și, automatizate,
își caută o altă stăpână. E o voluptate mereu avizată a identificării cu
lucrurile simple, o prețuire a dimineților care promit o nouă zi „cu
parfum de mosc“, ca și o acceptare senină a singurătății în care se intră
pe o mie de porți întru aflarea înțelepciunii și a tainelor firii. Credința în
izbăvire prin cuvinte, aripi ale sufletului, îi spulberă îndoielile ființiale
și o tonifică salvator: „Sufletul meu învață / să meargă pe sârmă deasupra
/ vremii topite în nisipul / arzător al secundelor. // Prea înduișoară sunt
de / sufletul meu care încearcă să meargă / pe sârmă, ca și îngerul din
vis, / cu pașii nesiguri ai unui / tânăr acrobat înspăimântat de iubire, / cu
gesturi spintecate de / neiertătoare și albe / cuvinte. // Tu ai să strigi / și
el, recunoscându-și numele, / se va trezi în / primejdia căderii“
(*Acrobație diurnă*).

Și cel de al doilea volum de versuri al Vicenției Vera /pseudonim
exclusiv pentru cărțile de poezie al Marianeii Ionescu, prozatoare și
eseistă temerară prea bine cunoscută publicului cititor) e o pledoarie
lirică pentru mântuirea prin creație, aceasta fiind mereu mai puternică
decât troyutul timpului neiertător: „Cumpără-ți ziua împăcării cu
tandrețe, / toarnă lumină în lucruri / ca să te țină minte / ca pe un dar
făcut de pașnici zei / pământului cu tălpi blajine / pe locul unui lan în
care / au fost însămânțate inimi / ca să răsără, în stoluri, porumbei, / pe
când văpaia albă revărsată peste văi / seamănă-n clipe gust de veșnicie“
(*Jocuri: pământ însămânțat cu inimi*). (*Ion Roșioru*)

Sfășietoare litanie a civilizației rurale

Trecut binișor de prima tinerețe, Titi Damian debutează editorial cu
un roman mai mult decât tulburător: *Fagul* (Editura „Bizantină“,
București, 2005).

Dezăgăzirea fricii acumulate în copilărie reactivează memoria până
în zona extremă în care epifania textuală face, în chip inerent, rocadă cu
moartea ontologică. Primele pagini ale cărții conțin pledoaria implicită
pentru catharsisul prin actul scriitural. Obsesiile copilăriei presează
fizic asupra sufletului în care s-au adunat dureri incomensurabile,
scriitorului incumbându-i datoria neuitării nedreptăților sociale și politice
făcute colectivității în sânul căreia s-a trezit la viață și căreia i-a devenit
depozitar, somnul ei chinuit deversându-se în insomnia lui cu atribute
justifiare și recuperative pe un întreg palier spiritual.

Natura însăși se revoltă la ideea colectivizării. Asupra satului se
abat semne rău prevestitoare: turbarea animalelor, secarea izvoarelor,
nașteri de copii diformi, invazii de șerpi, sinucideri inexplicabile.

Fagul familiei naratorului e un simbol al stabilității, un reper
plurifuncțional. Proprietarul încearcă să-l taie pentru ca arborele să nu
cadă pradă „șăpcălailor“, cum sunt numiți, în bațjocură, activiștii
mobilizați diabolic pe frontul colectivizării forțate a unui sat de munte
de pe Valea Buzăului. Ziua aleasă pentru doborârea fagului a Sfântului
Andrei. În virtutea tradiției, preotul din sat oficia aici o slujbă religioasă.
Apropierea alaiului zădărnicește planul lui Ion Mândruță și al fiului său
de a doborî copacul. Leșirea din rost este astfel amănată. Dar asta nu
împiedică răul social și politic să-și desăvârșească lucrarea. Pirecolul
pe care-l simt tot mai persistent e al desproprietății. Ceea ce e și mai
trist e că lămuritorii nu sunt doar muncitori scoși de prin fabrici, ci și
săteni, de regulă cei certați cu munca, poltronii, otrepele și gargaragiii
de teapa unui Grigore Z. Grigore, poreclit Zeamă Roșie, fost prizonier la
ruși. Acesta își manipulează consătenii cu vorbe fataliste: „Nici noi n-o
să scăpăm!“ În discursurile lor „șapcalii“ amenință chiaburimea
retrogradă, intelectualitatea șovăielnică, vizați fiind în mod special
învățătorii și preotul. Se practică fără scrupule șantajul având ca obiect
vreo oricât de pricâjită și inocentă simpatie legionară, ca în cazul lui Ion
Mândruță, tatăl naratorului. Copiii celor ce nu se înscriu în colectivă
sunt dați afară din școli și chiar din spitale unde li se refuză vindecarea.

Naratorul asistă neputincios la agonia unei lumi ale cărei valori
ancestrale, deloc puțin, intră într-o derivă galopantă. Cuvântul „ultimul“
sau „ultima“ e pe buzele tuturor. Sătenii taie pentru ultima dată porcul,
fac pentru ultima oară țuică în cazanul care va deveni bun al statului.
Moș Crăciun din vechile colinde devine subit Moș Gerilă. Foștii elevi
puturoși, deveniți activiști, își anchetează cu ură foștii învățători
pe care-i tutuiesc fără nici o jenă. Securitatea nou înființată nu se dă în
lături de la nici o ticăloșie când e vorba să-i depisteze pe „dușmanii
poporului“. Cei care refuză să devină informatori își pierd locul de
muncă, iar slujitorii bisericii sunt arestați pe capete și vârați în pușcărie
ori trimiși la canal, iar când se întorc, de se mai întorc, abia se mai țin
pe picioare.

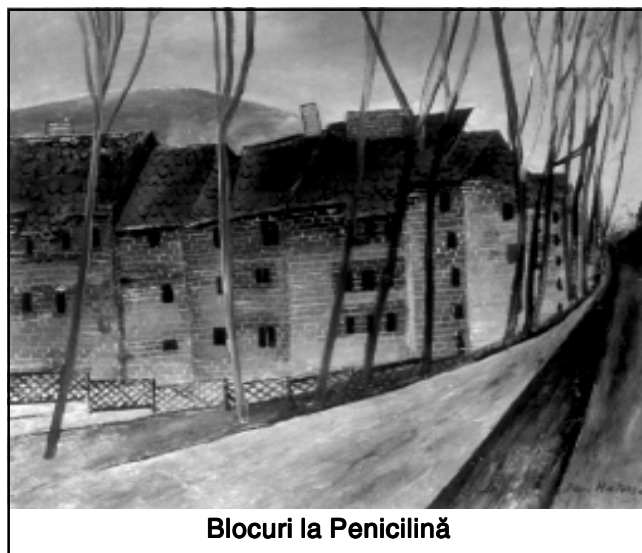
Până la urmă, răul decare se tem cel mai mult țăranii din Muscel se
întâmplă. Comunismul odios își atinge scopul. Dragostea milenară a
omului față de pământ și de animale e anihilată. Cartea lui Titi Damian
e deopotrivă oda acestei iubiri cât și prohodul civilizației rurale ancestrale
care consta, printre altele, într-o deplină comuniunea omului cu natura.
Amputându-i rădăcinile, tainica relație ritualică se vestejește lamentabil
și se profanizează iremediabil. Retrocedării, după patruzeci de ani,
pământurilor către urmașii proprietarilor de altădată, îi lipsește
completamente tocmai atributul sacralității. Tăierea fagului de către Ion
Mândruță, acum bătrân, și de fiul său venit pe acasă din lumea cărtură-
rească în care s-a căpătuit, nu e altceva decât un gest, în ordine cosmică,
peceltăuiește decesul speranței unei lumi ce înțelege, că nu se va mai
regăsi esențialmente niciodată. Prozatorul i-a adus, totuși, neuitării
unul dintre cele mai mărinimoase și mai consistente oboluri ale ei și o
face cu scopul vădit ca asemenea orori cum a fost „falnicul“ proces al
colectivizării să nu se mai întâmple niciodată, oricât de mari ar fi
nostalgiile roșii ale celor ce s-au îmbuibat de pe urma agriculturii
socialiste, chiar dacă n-au pus o singură dată mâna pe o coasă sau pe
o sapă. (*Ion Roșioru*)

Policier episcopal

Istoria tristă de la Tanacu a avut și „efecte colaterale“, readucând în atenție Episcopii precum cea a Hușilor, care a dat țării nu numai trei mitropoliți primați (patriarhi), ci și, mai ales, doi episcopi de marcă, acum, în nedreaptă uitare. Este vorba de familia de slujitori ai bisericii Leu, care se trage tocmai de la acel „popă de tabără Leu“ pomenit în cronicile lui Ștefan cel Mare. Episcopul Grigore Leu al Hușilor, care-și avusese eparhia pe amândouă malurile Prutului (după „eliberare“, continua să editeze, la tiparnița episcopală hușană, cărți românești de cult, pe care le trimitea clandestin peste Prut) a devenit unul dintre cei mai incomozi ierarhi pentru noul regim. Protesta vehement, public, împotriva cotelor obligatorii impuse țăranilor, denunța tentativele de pensionare forțată a preoțimii, dar și (mai ales!) nu se sfia să condamne, în biserică, cedarea Basarabiei. Influente, cu deosebit prestigiu nu numai în eparhia sa, Leu ajunsese adevărat spin în ochii Guvernului. Drept pentru care este convocat la București și, în martie 1949, întors la Huși, moare ciudat și suspect în trei zile. Nu avusese, până atunci, nici o problemă de sănătate. Un medic din familie (Valentina Leu), constatând „o evoluție anormală, cu destule reacții fiziologice provocate de factori necunoscuți“ și decelând arsenic în sputa recoltată, solicită în scris analize la un laborator competent. Familia înregistrează o plângere la procuratura județul Fălciu, cerând deschiderea „unei anchete privind decesul acestuia (Grigore Leu, n.n.) în condiții și împrejurări neclare“. Nici analizele, nici ancheta n-au fost efectuate; se pare că episcopul Hușilor a fost pur și simplu otrăvit. Serialul policier continuă și mai spectaculos cu drama fiului său, protopopul Vasile Leu, ajuns episcop al tuturor românilor din emigrație (cu numele Victor). N-avem destul spațiu, aici și acum, să detaliem în amănunt. Iată, mai întâi, rezumatul incredibilei treceri a frontierei. Aflând că va fi arestat, Vasile își însenează propria-i moarte. Închiriaza o cabină la o plajă din Constanța, unde-și lasă hainele, actele și banii. Intră în mare și iese în cu totul altă zonă. Așa cum a fost înțelegera, după două ore, nepotul său (scriitorul Corneliu Leu, autorul surprinzătoarei și extrem de documentatei cercetări **Cartea episcopilor cruciați**, Editura „Realitatea“, 2005) anunță înecul lui Vasile. „Înecatul“ ia, apoi, trenul spre București, împreună cu preotul Gâldău. De la București, pleacă, tot cu trenul, spre Orșova. Mai departe, cu vaporul, până la Baziaș, de unde ia trenul spre Timișoara (personalul Baziaș – Timișoara traversa o scurtă porțiune din Iugoslavia). Grănicerii încuiau ușile vagoanelor în zona respectivă, așa că, la plecarea din gara Isanova, Leu și Gâldău evadează... pe geam. Iată-i în Iugoslavia! După nenumărate peripeții, demne de șapte filme cu 007, ajung la Viena. Sar peste etape: iată-l acum pe Vasile Leu, devenit episcopul Victor al Episcopiei Ortodoxe Române Autonome din Europa Apuseană și Orientul Apropiat, calitate în care călătorește enorm, se întâlnește cu frunțașii emigrației române (regele Carol II, regele Mihai, Rădescu, Sima ș.m.a.), ține conferințe anticomuniste la Radio Viena, organizează sumedenie de parohii, încearcă să înfiripe o rezistență armată în exil, devenind cea mai importantă personalitate activă a emigrației. Evident, și cea mai deranjantă. Ca și în cazul tatălui său, se iau măsuri extreme – de această dată, dictate direct de la Moscova: Victor Leu este răpit (!) de pe o stradă vieneză, i se injectează un ser necunoscut și-i introduce în sectorul rus al Vienei. Se va trezi din somnul letargic tocmai la... Moscova, în vestita închisoare Lubianka. După un an de interogatorii, rușii îl trimit „pachet“ la București, unde este îndelung discutat și, în final, judecat de Tribunalul Militar. Desigur, este condamnat la moarte (1954). Sentința episcopului Leu, ai cărui strămoși îl slujiseră pe Ștefan cel Mare, a fost hotărâtă de „curtea“ compusă din V. Lavrov, Solomon Iosi și Layer Iosif. Avocat din oficiu: Leon Horovitz.

Vasile-Victor Leu fusese combatant în linia I a frontului, de unde s-a întors decorat cu „Serviciu credincios“, „Crucea României“ și „Crucea de fier“, și tot în linia I a frontului anticomunist al exilului, predat Securității „de către o țară prietenă“, după răpirea înaltului prelat de pe străzile Vienei. Între timp, aflase câteva amănunte despre operațiunea mafiotă a răpirii: „La Moscova, am stat închis cu un ziarist francez (soarta rezervă mereu răpiților români compania unui gazetar

francez...). De aici, de la Baden, am plecat la Moscova. Acolo mi s-a spus că sunt la închisoarea Lubianka. Din avion, am recunoscut chiar și Kremlinul“. Un an de zile, episcopul Victor Leu a fost interogată cum numai la Lubianka se știa a face; când l-au considerat complet „stors“, rușii au hotărât să fie trimis în România. Dosarul însoțitor conținea rezumatul interogatoriilor și sugestia (adică, ordinul) condamnării la moarte. Cu toate acestea, deținutul a fost luat din nou la întrebări, în nesfârșite și penibile ședințe de interogare, de dimineața până-n faptul serii. Uneori, și nopți întregi. Cartea datorată lui Corneliu Leu reproduce toate procesele-verbale ale interogatoriilor; citite acum, pur și simplu înfioară. Fapt puțin obișnuit: episcopul nu numai că recunoaște de bună voie toate învinuirile, dar mai și... plusează fără încetare, oferind anchetatorilor alte și alte temeuri pentru condamnare după legile, etica, morala și moravurile de atunci. Credința îi era marele, neprețuitul sprijin. De multe ori, rapoartele securiștilor par chiar mai blânde decât... auto-acuzările deținutului. Vertical și demn, Vasile-Victor n-a încercat niciodată să-și ascundă trecutul; dimpotrivă, crezând fără preget în dreptatea luptei sale, a continuat să atace – chiar și din pușcărie! – până-n ultima clipă a vieții. Textul sentinței exprimă și ofuscarea temnicerilor, incapabili să surprindă cele mai vagi urme de cedare și regret: „având în vedere pericolozitatea excepțională a acuzatului, faptul că este imposibilă reeducarea (!! – n.n.) lui, Tribunalul apreciază că nu sunt circumstanțe atenuante (de unde să fie – n.n.) în favoarea sa, urmând să sufere pedeapsa capitală“. Care este rapid pronunțată și, în noiembrie 1954, lt. Col. Brucăr Jean cere să se stabilească numele celor ce vor primi obiectele personale ale condamnatului, după execuție. Din nou, episcopul își surprinde călăii: „Subsemnatul ep. Vasile Leu, declar că am luat cunoștință de sentința nr. 2417/54 a Tribunalului Militar terit. București, prin care am fost condamnat la moarte și declar că nu fac cerere de grațiere. Precizez că nu deleg pe nimeni să facă cerere în numele meu“. Ca de obicei, executarea sentinței întârzie. Episcopul este ținut „în lanțuri medievale“, într-o celulă neîncălzită în plină iarnă și, din pricina rănilor de război și reumatismului, nu poate schița nici cea mai mică mișcare. Va scrie un raport-protest cred, unic, dacă nu în lume, oricum, în România: cere să fie cât mai repede împușcat! „Protestez în numele tuturor principiilor umanității și civilizației (din care se susține că fac parte și principiile civilizației comuniste) și cer să se înceteze această culminândă barbarie – SĂ SE EXECUTE SENTINȚA“. Fără știrea și îngăduința condamnatului, avocatul (evident, din oficiu) face cerere de grațiere și comutare a pedepsei. Prezidiul Marii Adunări Naționale (va fi fost Sadoveanu președinte?) îi hărăzește, în locul morții, munca silnică pe viață. Urmează un periplu sinistru, prin cele mai vestite pușcării românești, greve ale foamei, pedepsele aferente și cumplite privațiuni. A fost eliberat, fără vedere, în 1964. Orb, este ales chiriarh al Bisericii Românilor Ortodocși tradiționaliști. În 1978, a fost înmormântat în cimitirul unei mănăstiri, ca simplu monah. Ce viață! Ce soartă! (**Mircea Radu Iacoban**)

Blocuri la Penicilină